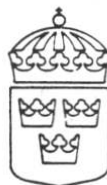

Riksdagens protokoll

1990/91:39

Protokoll
1990/91:39

Onsdagen den 5 december

Kl. 9.00–17.57
19.00–21.35

1 § Justering av protokoll

*Vårdnad och
umgänge*

Justerades protokollet för den 29 november.

2 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1990/91:KU16

Trafikutskottets betänkande 1990/91:TU10

Jordbruksutskottets betänkanden 1990/91:JoU13 och JoU14

Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att lagutskottets betänkanden LU13 och LU14, finansutskottets betänkanden FiU5, FiU6, FiU7 och FiU9 samt skatteutskottets betänkanden SkU3 och SkU5 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

3 § Vårdnad och umgänge

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1990/91:LU13 Vårdnad och umgänge (prop. 1990/91:8).

Anf. 1 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s):

Herr talman! Familjen är en viktig grundenhet i vår samhällsbyggnad. Att stärka familjens ställning i det sociala nätverket är därför ett viktigt mål för den socialdemokratiska familjepolitiken.

Svensk familjerätt har sedan början av 1970-talet varit föremål för ett fort-löpande reformarbete. Familjen har stått i centrum för detta reformarbete. I regeringens proposition om vårdnad och umgänge, som riksdagen i dag skall ta ställning till, fullföljs den inriktningen.

Förslagen i propositionen sätter familjen och det gemensamma föräld-

raansvaret i förgrunden. Men förslagen i propositionen innebär också att ännu större tonvikt än hittills läggs på barnens intressen. En reform i enlighet med propositionen kommer därför också att innebära en förstärkning av barnens ställning i samband med vårdnads- och umgängesfrågor.

Föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnen kan växa upp under trygga och goda förhållanden och med möjlighet till nära kontakter med båda föräldrarna. All erfarenhet visar att en bristfällig kontakt mellan barnet och en av föräldrarna kan störa barnets utveckling.

Detta gäller inte minst den sociala anpassningen. En mycket stor del av de ungdomar som hamnar i kriminalitet har en dålig kontakt med en av föräldrarna. De nu framlagda förslagen kan därför också bidra till att motverka en utveckling mot kriminalitet hos barn och ungdom.

En grundläggande tanke bakom de förslag som lagts fram i propositionen är att bana vägen för en utveckling mot att föräldrarna i så stor utsträckning som möjligt själva skall kunna komma överens om hur vårdnads- och umgängesfrågor skall ordnas.

Det ligger i sakens natur att barnets möjligheter att ha en nära och god kontakt med båda föräldrarna underlättas, om dessa kan samarbeta i frågor som rör barnet. Det är också givet att förutsättningarna för ett sådant samarbete är större, om föräldrarna själva kan enas om vårdnad och umgänge än om avgörandet måste överlämnas till en domstol.

Ett första led i reformen är därför en ökad satsning på samarbetssamtal, alltså samtal där föräldrarna under sakkunnig ledning försöker resonera sig fram till en gemensam syn på vårdnads- och umgängesfrågorna. Sådana samtal förekommer redan på många håll, och resultaten är genomgående mycket positiva. Jag tror inte att någon i dag ifrågasätter värdet och betydelsen av samarbetssamtalen. Det finns därför goda skäl att lyfta fram dessa ytterligare som en modell för att lösa vårdnads- och umgängesvister.

Detta gör vi på två sätt med de nya reglerna. Dels ser vi till att samarbetssamtal kan komma till stånd i samtliga landets kommuner. Alla föräldrar, var de än bor i landet, skall alltså ha möjlighet att kunna få samarbetssamtal.

Dels ger vi domstolarna en möjlighet att i vårdnads- och umgänges mål själva ta initiativ till samarbetssamtal. Även om en rättegång har inletts, bör alla möjligheter att åstadkomma en samförstånds lösning tas till vara.

Med utgångspunkt i att lagreglerna bör främja ett gemensamt föräldraansvar är det naturligt att den gemensamma vårdnaden sätts i fokus. Gemensam vårdnad innebär att föräldrarna tillsammans tar det rättsliga ansvaret för barnet och i samråd löser de frågor som rör barnet.

Erfarenheten visar att kontakterna mellan barnet och den förälder som barnet inte bor tillsammans med i regel är markant tätare när föräldrarna har gemensam vårdnad än när de inte har det. De flesta särboende föräldrar som har gemensam vårdnad är också nöjda med denna vårdnadsform och vill gärna rekommendera den även för andra föräldrar.

Vi tar nu ytterligare ett steg på vägen mot gemensam vårdnad som den grundläggande vårdnadsformen. Gemensam vårdnad skall bli möjlig inte bara när föräldrarna är helt ense om detta. Den skall också kunna användas i sådana fall då en eller båda föräldrarna i första hand vill ha ensam vårdnad men i andra hand kan tänka sig gemensam vårdnad. Detta gör systemet mer

flexibelt och skapar bättre förutsättningar för att i det enskilda fallet uppnå den lösning som är bäst för barnet.

För ogifta sammanboende föräldrar är naturligtvis den gemensamma vårdnaden lika naturlig som för gifta sammanboende föräldrar. Eftersom det inte finns någon entydig och i alla lägen klar markering av när ett samboförhållande föreligger är det svårt att ha den gemensamma vårdnaden som automatisk huvudprincip.

Vi inför nu en ordning som i praktiken ger ogifta föräldrar samma fördelar som en huvudregel om gemensam vårdnad. Föräldrarna skall samtidigt som de lämnar socialnämnden de uppgifter som behövs för att fastställa faderskapet kunna anmäla att de vill ha gemensam vårdnad.

I de fall då gemensam vårdnad inte är aktuell utan en av föräldrarna ensam skall anförtros vårdnaden kommer frågan om umgänge mellan barnet och den andra föräldern i förgrunden. Det är viktigt att de som handlägger frågor om umgänge gör detta på ett nyanserat sätt och försöker finna en ordning som har förutsättning att fungera i praktiken.

Ett särskilt problem när det gäller umgängesfrågorna är s.k. umgängessabotage, fall där en förälder utan fog försöker hindra en kontakt mellan barnet och den andra föräldern. Vi kan inte acceptera att en förälder ensidigt och utan skäl försöker hindra kontakten mellan barnet och den andra föräldern.

Samhällets syn på detta måste klart markeras. Det gör vi genom en lagändring som direkt sätter barnets behov av kontakt med båda föräldrarna i förgrunden.

Denna regel har i den allmänna debatten missuppfattats på några håll. Låt mig därför en gång för alla slå fast att regeln på intet sätt innebär att vårdnaden mer eller mindre automatiskt skall överflyttas till den andra föräldern när vårdnadshavaren motsätter sig att barnet får träffa den andra föräldern.

Det är ju självklart, och det betonas också på upprepade ställen i propositionen, att varje fall måste bedömas för sig. Det kan finnas mycket goda skäl för en vårdnadshavare att motsätta sig att barnet får umgås med den andra föräldern. Denne kan exempelvis ha gjort sig skyldig till misshandel eller annat övergrepp mot barnet.

Även om det inte är på det viset, kan det från barnets synvinkel ändå vara bäst att få stanna kvar i sin invanda miljö. Vad det handlar om är i stället att i lagen slå fast det synsättet, om vilket det i dag råder stor enighet inom beteendevetenskapen, att det för ett barns utveckling är viktigt att barnet har nära och goda relationer till båda föräldrarna.

När det skall bedömas om vårdnaden om ett barn skall flyttas över från den ena föräldern till den andra är således frågan om barnets behov av kontakt med båda föräldrarna bara en av flera omständigheter som skall beaktas. Det är helhetsbedömningen av samtliga omständigheter i det enskilda fallet som skall avgöra om en överflyttning av vårdnaden bör ske.

Den regel jag nu har talat om är ett led i strävandena att främja goda kontakter mellan barn och föräldrar. I samma riktning verkar en annan regel om att vårdnadshavaren skall vara skyldig att lämna den andre föräldern sådana upplysningar som kan främja umgänget.

Umgängesföräldern är en viktig person i barnets liv, och för att barnets

umgänge med den föräldern skall flyta så bra som möjligt bör umgängesföräldern vara så informerad om barnets förhållanden att föräldern på ett naturligt sätt kan leva med i barnets vardag. För de flesta föräldrar framstår detta som självklart, men för de föräldrar för vilka det inte gör det kan en uttrycklig bestämmelse ha ett pedagogiskt värde.

I de vårdnads- och umgängestvister som inte kan lösas genom att föräldrarna kommer överens måste i regel en vårdnadsutredning göras. Sådana utredningar kan bli mycket tidskrävande, och vi vill nu effektivisera och påskynda utredningsförfarandet. Ett viktigt inslag är att socialnämnden inte längre skall yttra sig över vårdnadsutredningar. Detta medför inte bara att tid kan sparas, utan man slipper också processandet inför socialnämnden. Därigenom kan man minska den risk för fördjupade motsättningar som inte sällan blir följden av den rättegångsliknande handläggningen av vårdnadsutredningar i socialnämnderna.

Det har från några håll sagts att det juridiska inslaget kommer att öka och det sociala minska om förslaget genomförs. Som jag ser det blir det snarare tvärtom. Hela reformen präglas av en betoning av de sociala aspekterna och en strävan efter samförståndslösningar. Men om det till slut ändå kvarstår en tvist, är det domstolens uppgift att lösa den tvisten. Vad det handlar om är en renodling av funktionsuppdelningen mellan sociala instanser och domstol.

En fråga som under många år har varit föremål för kritik är systemet med interimistiska eller provisoriska beslut i vårdnads mål. Sådana beslut fattas i ett inledande skede av rättegången, oftast på ett mycket knapphändigt material, och de har inte sällan en styrande inverkan på det slutliga avgörandet. Här går vi nu in med åtgärder. I stället för ett interimistiskt beslut om vårdnaden skall domstolen kunna nöja sig med att besluta om vem barnet skall bo tillsammans med så länge tvisten inte är avgjord.

En sådan ordning ligger väl i linje med det grundläggande synsättet att markera den gemensamma vårdnaden som den naturliga och primära vårdnadsformen. Det är inte rimligt att en domstol på ett knapphändigt material skall skilja en förälder från hela det rättsliga ansvaret för barnet. För föräldrarna kan det också ha en positiv psykologisk effekt att det interimistiska beslutet blir mindre ingripande. I framtiden kommer därför i de flesta fall den gemensamma vårdnaden att bestå, i vart fall till dess att det slutliga avgörandet kan fattas.

Jag har nu presenterat huvuddragen i de förslag som riksdagen i dag skall ta ställning till. Det handlar om ett paket med olika komponenter, där de skilda komponenterna, var och en på sitt sätt, är avsedda att stryka under den vikt som vi tillmäter betydelsen av goda relationer mellan barn och föräldrar. Att uppnå detta är naturligtvis inte bara en fråga för lagstiftaren, utan också en fråga om tillämpningen av lagen och om praktiskt handlande. Men det är min förhoppning att vi genom de nya reglerna skall ha lagt den nödvändiga grunden.

Av lagutskottets betänkande synes framgå att det i Sveriges riksdag i allt väsentligt finns en allmän uppslutning kring de förslag som har lagts fram i propositionen. Det betyder såvitt jag kan förstå att det här i riksdagen finns en gemensam syn på betydelsen av att sätta familjen och särskilt barnens intressen i centrum för reformarbetet. Det är mycket glädjande.

Herr talman! Jag vill redan nu säga att jag dess värre inte kommer att kunna vara med i kammaren under hela den kommande debatten, eftersom jag sedan länge har en tjänsteresa inbokad. Men jag hoppas att det skall bli en intresseväckande debatt. Trots den stora samsyn som råder i grundfrågorna, finns en hel del frågor som kan behöva debatteras. Barnen och barnens rätt och situation i samhället är värda all den uppmärksamhet de kan få.

Anf. 2 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! Dagens betänkande, Vårdnad och umgänge, berör föräldraskapets innersta väsen, rätten att få ta hand om sitt barn. Ingrepp i denna rätt måste göras med största försiktighet och efter mycket noggranna överväganden. Ställningstagandena är svåra. Betänkandet syftar till att minska de spänningar och den ångest som uppstår i dessa situationer genom att det i än större utsträckning låter föräldrarna ta ett gemensamt ansvar för barnet och själva komma överens om hur vårdnads- och umgängesfrågorna skall lösas.

Vi tillskyndar dessa förslag och anser att utskottets skrivningar är väl avvägda. Barnets uppfattning och synpunkter i vårdnads- och umgänges mål skall enligt utskottets mening i fortsättningen tas till vara på ett mera påtagligt sätt. Här finns ett tillkännagivande som går längre än propositionen. Vi finner det glädjande och kan konstatera att flera av våra motionärer i dessa frågor har blivit väl tillgodosedda. Vi gläds också åt framgångarna i utskottet vad gäller att skyndsamt skall påkallas då det gäller vårdnadsutredningar. Våra motionärer har också tagit upp frågan om resekostnader vid utövande av umgängesrätten. Utskottet har här ett tillkännagivande som efterlyser förslag från regeringen, förslag som bör komma skyndsamt. Även på denna punkt är således våra motionärer väl tillgodosedda.

Betänkandet innehåller många utmärkta synpunkter i dessa svåra frågor. Alla kan inte beröras här, men värt att nämna är att samarbetssamtalen ges en starkare ställning. De har visat sig kunna hjälpa föräldrar att finna lösningar.

Men allt kan givetvis inte lösas med lagstiftning. Ett bra och nära föräldraskap skapas inte i första hand med lagstiftning, utan med aktiva föräldrainsatser, ansvar och deltagande i barnets vardag. Inte minst är det viktigt att bli mer uppmärksam på tidsfaktorns betydelse när det gäller umgänget med barn.

Moderata kvinnoförbundet har i 20 år haft ett program som då och då revideras i takt med tiden. Det heter Barnet i centrum, och det är just vad det här handlar om – att sätta barnet i centrum. Betänkandet försöker göra det. Barnets behov lyfts fram, och barnet har behov av båda sina föräldrar. Men även mor- och farföräldrar har fått en alltmer ökande betydelse för barnen i den moderna världen där båda föräldrarna heltidsarbetar. Känslomässiga relationer till mor- och farföräldrarna är också en verklighet som kan påverka det vi alla eftersträvar, nämligen barnens bästa.

Vi har en reservation, nr 14, som grundar sig på en motion av Allan Ekström, i vilken han yrkar avslag på propositionens förslag att byta ordet faderskapserkännande mot faderskapsbekräftelse. Vi moderater har följt upp motionen och yrkar avslag på betänkandet i denna del. I denna synpunkt har

vi också stöd av lagrådet. Terminologi och nyspråk ändrar inte verkligheten. Man kan också konstatera att det i dessa internationella tider, inte minst med tanke på Tysklands enande, finns anledning att behålla ett ord som liknar danskans och tyskans anerkennen. Det är ingen stor fråga, men Allan Ekström har en poäng i sin motion som förtjänar att lyftas fram i en debatt om vårdnad av barn. Han menar att fadern kan undvika hela förfarandet genom att gifta sig med barnets mor.

Till betänkandet finns också fogat ett särskilt yttrande. Här pekar jag på två punkter som är oerhört angelägna att hålla i fokus. Just här ligger nämligen den oro som kommit till uttryck bland dem som känner tvivel inför en del av förslagen i betänkandet, inte minst organisationen Barnens rätt i samhället, BRIS.

Betänkandet utgår ifrån att barnens bästa skall gälla. Men det är när det detta skall tolkas som svårigheterna uppstår. Syftet är alla ense om – men hur uppnås det? När nu gemensam vårdnad blir huvudregel är det oerhört angeläget att domstolarna är lyhörda för även svaga uttryck som kan visa att barnen kanske trots allt inte mår bäst av gemensam vårdnad. Skulle man misslyckas i att fånga upp dessa fall, blir priset för barnen högt, och lagstiftningen kommer då inte i samklang med det allmänna medvetandet. Det skall inte bli den som skriker högst som skall lyckas göra sin stämma hörd i dessa mål. Det skall inte krävas ett särskilt civilkurage för att gå emot gemensam vårdnad. Den får givetvis aldrig utnyttjas som ett hot för att framtvinga umgängesrätt i olämpliga fall. Inte heller får den vara så stark att den förhindrar att synpunkter som skyddar barnet kommer i dagen. Barn får givetvis aldrig användas som verktyg i rehabiliteringen av den som begått övergrepp – om än aldrig så lindriga.

Umgängesrätten får inte bli en börda för barnet. Barnet skall inte tvingas till den. Bland det mest centrala i betänkandet är därför utskottets ställningstagande för att ge barnet möjlighet till ett grundläggande inflytande i vårdnads- och umgängesprocessen. Detta krav bör regeringen snarast konkretisera.

Beslut i dessa frågor kan ha en avgörande betydelse för en människas liv. Finns det brister i lagstiftning och tillämpning, bör dessa därför rättas till utan dröjsmål. Lagstiftningens uppgift är att underlätta barnens situation vid skilsmässa, inte försvåra den. Frågornas komplexitet men också deras stora betydelse för den enskilde gör att det i just detta ärende är särskilt viktigt med en noggrann utvärdering och uppföljning. Jag förutsätter att en sådan kommer till stånd och delges utskottet inom rimlig tid.

Jag yrkar bifall till reservation nr 14.

Anf. 3 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Låt mig till en början säga att det gläder mig att se justitieministern här. Ett rättssamhälle bygger ju inte enbart på straffrätt, regler om brott och straff, utan också på civilrätt. Reglerna för vårdnad och umgänge handlar om de kanske absolut viktigaste byggstenarna i samhället, nämligen barnen.

I en skilsmässosituation är, som jag antydde, vårdnad och umgänge med barn viktiga och känsliga rättsliga frågor. Det har framförts många klagomål

mot gällande lag. Folkpartiet har framfört krav på förbättringar sedan många år tillbaka, och jag noterar med tacksamhet att vi nu äntligen har fått ett besked från regeringen i form av den proposition som vi nu behandlar. Om den kan sägas att den tillgodoser merparten av folkpartiets krav, och det är synnerligen tacknämligt. Jag vill ta tillfället i akt att framföra ett tack till justitieministern för att det är på det sättet.

Men tyvärr nådde regeringen inte heller i den här frågan ända fram. Därav våra många reservationer. De är närmare bestämt 17 stycken. Jag hoppas att justitieministern har tid att stanna inte bara för att ta emot mitt tack för vad som är bra, utan även för att höra kritiken mot det som är dåligt.

Folkpartiets inställning kan sammanfattas på följande sätt. Det råder stor enighet om att barnets bästa – och jag vill använda det uttrycket och inte barnets intresse eller något liknande, utan barnets bästa i vid mening – måste framhävas mer. Den gemensamma vårdsnaden från äktenskapet bör inte upplösas i onödan. Vid äktenskapsskillnad mellan föräldrarna behöver faktiskt barnen båda sina föräldrar, och kanske behöver de sina båda föräldrar extra mycket just i skillnadssituationen. Därför måste alla anstränga sig att uppnå samförståndslösningar. Det minimerar ju också tvisterna inför domstol.

De s.k. samarbetssamtalen får en nyckelroll. Tanken är att domstolen har rätt att ta initiativ till sådana samtal. Folkpartiet anser att domstolen borde ha en plikt att ta initiativ till samarbetssamtal utom i rena undantagsfall. Detta borde faktiskt framgå av lagtexten. Jag blir alltmer övertygad om att det måste framgå av lagtexten efter det som justitieministern sade här i inledningsanförandet.

Om det nu är oundvikligt med tvist om vårdnad och umgänge krävs två saker för att det skall bli en riktig dom. Det krävs bra beslutsunderlag och god kompetens hos dem som behandlar fallet.

Det behövs till en början en bra vårdnadsutredning som utförs av välutbildad personal inom socialtjänsten. Det kan vara en kompetent man eller kvinna. Jag poängterar detta, eftersom många män i skillnadssituationen uppfattat det som negativt att de möter en kvinnovärld, och det är kanske inte en bra start för att lösa tvisten.

Det är också viktigt för en bra vårdnadsutredning att de sociala myndigheterna lämnar en rekommendation till rätten hur man anser att vårdnads- och umgängesfrågan skall lösas. Dessutom måste utredningen utföras med skyndsamhet. Detta är numera ett lagfäst krav. Så stod det inte i propositionen, och detta framförde folkpartiet i sin motion. Vi noterar att hela utskottet enigt har ställt sig bakom att lagen skall ändras på den punkten.

I detta sammanhang vill jag också betona betydelsen av de s.k. snabbyttrandena, dvs. de yttranden vid interimistiska beslut som justitieministern här har talat en del om. Det är bra att dessa beslut, helt i linje med folkpartiets mångåriga inställning, endast gäller den faktiska vårdsnaden. Men dessa snabbyttranden som lämnas från de sociala myndigheterna till domstolen inte bara bör utan skall inhämtas av rätten före beslut. Det är ett faktum att dessa interimistiska beslut har en mycket styrande inverkan på de slutliga besluten. Det tycks justitieministern vara medveten om, men man orkar inte gå ändå fram. Har man den inställning som justitieministern här har sagt,

skall man också säga ja till att det i lagen skall framgå att dessa s.k. snabbbyttranden *skall* inhämtas.

För övrigt kan sägas att det naturligtvis är självklart att alla som vid en tvist skall bedöma s.k. barnmål skall besitta en rejäl barnkompetens som innebär kunskap om barns behov och förhållanden. Den behövs inte bara på den sociala sidan, vilket är mer uppenbart, utan även inom domstolen. Härav följer att det i barnmålen i princip endast borde utnyttjas ordinarie domare. De har en betydligt längre domarerfarenhet än någon extra tillkallad tingsfiskal. Vid behov skall domstolen också kunna använda sig av en barnexpert som är särskilt sakkunnig och som kan förse domstolen med alla de viktiga fakta som är nödvändiga för att komma fram till ett bra och riktigt resultat. De faktorer som jag anfört skulle främja en god dom i dessa mycket svåra frågor. Det är beklagligt att utskottets majoritet inte ställer sig bakom dessa enkla självklara krav.

Herr talman! Det bör särskilt tilläggas en del saker om umgängesrätten. Vid tvist om den gemensamma vårdnaden blir umgängesrätten synnerligen viktig. Det gäller både för vårdnadshavaren och för umgängesrättshavaren. Båda har sin plikt att ha ett umgänge med barnen, en god kontakt med barnen, och att främja varandras kontakt. Det är en plikt mot barnet.

Det är en mycket grannliga uppgift för domstolen att avgöra hur en umgängesrätt skall konstrueras, och det är förknippat med många problem. Jag skall här ta upp några av dessa problem. Det gäller för det första umgängesrättens omfattning. I hittillsvarande praxis har den varit otillfredsställande. Praxis har varit alldeles för stelbent. Man har haft en schabloniserad tillämpning som varit nästan lika i alla fall och som utgått från att alla familjer är likadana. Man har nästan aldrig uteslutit umgängesrätten, och inte ens vid sexuella övergrepp mot barnen har pappan, vilket borde vara självklart, förlorat sin umgängesrätt. Det finns därför, precis som justitieministern säger, behov av nya signaler för att få en annorlunda och mer nyanserad praxis.

Lagstiftarens grundläggande tanke är att barnets bästa *entydigt* – jag vill betona detta – skall stå i centrum. Men detta hade framgått mycket tydligare med folkpartiets förslag till lagtext i föräldrabalken 6:15, där vi vill att umgängesrätten skall tillgodoses efter vad som är bäst för barnet – inte som i dag och som propositionen förordar: ”så långt som möjligt”. Detta är ett alldeles för neutralt, könlöst och okänsligt uttryck för att det skall tillgodoses barnets bästa. Dessutom borde begreppet preciseras i lagen. Enligt folkpartiet bör umgängesrätten bestämmas ”med utgångspunkt från barnets ålder och mognadsgrad, känslomässig anknytning mellan barnet och umgängesrättshavaren, barnets egen inställning samt föräldrarnas inbördes förhållanden”.

Det är beklagligt att justitieministern och utskottsmajoriteten inte har utnyttjat detta tillfälle till att skapa klarhet i lagen. Därför förvånar det mig inte när justitieministern här och nu sade att den här regeln har missförståtts. Ja, den har missförståtts allaredan. Man behöver bara läsa den här veckans tidningar så ser man det. Med folkpartiets modell hade man uppnått en tydlig ny signal för en nyanserad praxis.

För det andra gäller det informationen mellan vårdnadshavare och umgängesrättshavare. Informationsutbytet har hittills inte varit lagfäst. Numera

är informationsskyldigheten en plikt för vårdnadshavaren och en rätt för umgängesrättshavaren — för övrigt ett gammalt folkpartikrav. Tyvärr är denna informationsskyldighet av svårbegriplig omfattning. Det sägs här att informationsskyldighet föreligger bara i den mån den "kan främja umgänget". Enligt min uppfattning är detta ett alldeles för snävt synsätt. Informationskyldigheten borde i stället omfatta "erforderliga upplysningar om barnets förhållanden och utveckling". För att närmare beskriva detta begrepp kan jag säga att det är mera omfattande och vardagligt inriktat och inte bara snävt tilläxat för umgängestiden, som är en del av ett barns liv. En sådan utformning skulle främja barnets bästa, även i det långa livsperspektivet.

För det tredje handlar det om kostnaderna för umgängesrättens utövande, och det gäller främst resekostnaderna. Umgängesrätten har faktiskt en kostnadssida. Det kostar att resa för att hälsa på sitt eget barn. Detta är alla berörda medvetna om, men det inser tydligen inte regeringen. Umgängesrättshavaren står i dag för hela kostnaden, trots att den borde delas mellan mamman och pappan. Tyvärr lägger ekonomin alltså hinder i vägen för umgängesrättens utövande. Lagutskottet har flera gånger efterlyst en reglering från regeringens sida. Nu måste regeringen verkställa denna beställning. Det går inte att tala vackert om umgängesrätten samtidigt som man nonchalerar den praktiska verkligheten, i det här fallet kostnaderna.

För det fjärde måste de s.k. umgängessabotagen minskas. Tyvärr förekommer sabotage där vårdnadshavaren på alla upptänkliga sätt hindrar umgängesrättshavaren att utöva sin umgängesrätt. Sådant måste motverkas om det inte sker av beaktansvärda skäl — man skall inte blunda för att det i vissa situationer kan föreligga sådana skäl. Det finns två sätt som kan användas för att hindra och motverka de otillbörliga sabotagen. Det ena är att ompröva vårdnaden — vilket vi i folkpartiet har föreslagit — och det andra är att införa en straffsanktion. Jag är fullt medveten om att man inte kan straffa fram goda relationer mellan barn och föräldrar, men genom den uttryckliga lagstiftning som folkpartiet har föreslagit kan man kanske förebygga en lång rad problem. Dessutom har det väl samma pedagogiska värde som justitieministern talade om i sitt inledningsanförande när det gällde informationsskyldigheten.

För det femte: Om föräldrar inte följer rättens dom måste den naturligtvis verkställas med tvång; domar är ju till för att följas. Gällande regler är dock stelbenta och borde därför ändras på två punkter. Verkställighet bör alltid vägras vid minsta risk för barnen, och länsrätten bör i en sådan situation självständigt kunna initiera en omprövning av vårdnadsfrågan i tingsrätten.

Herr talman! Ensamma pappor är en viktig och angelägen fråga. En kedja är ju inte starkare än sin svagaste länk. Familjerelationen består av mamma, pappa och barn. Det förefaller som det är pappan som är den svagaste länken. Orsaken är att den ensamstående, fränskilde mannen drabbas av dubbla separationer. Han förlorar både sin föräldraroll och sitt nätverk i form av vänner, släkt osv. Resultatet blir oundvikligen att mannen inte sällan hamnar i kris, en kris som följs av missbruk, vilket i sin tur leder till ohälsa och kriminalitet och ytterst till självmord. Det är inte bara som jag står här och säger, utan det är statistiskt bevisat att det förhåller sig så.

Skuldfrågan kan alltid diskuteras och vems felet är, men det gagnar inget.

En sak är emellertid uppenbar: ytterst drabbas barnet. Vår kunskap om de ensamma pappornas situation är helt otillräcklig. Problemen, orsakerna och de samhällsekonomiska konsekvenserna borde kartläggas och lämpliga förbättringsåtgärder vidtas. Detta har påpekats från folkpartiets sida år ut och år in. Regeringen har struntat i detta, trots att justitieministern i sitt inledningsanförande noggrant poängterade hur viktigt det är att upprätthålla kontakten.

I lagutskottet avgavs inte en enda röst för de ensamma fädernas situation, förutom från folkpartiets sida. Det känns utomordentligt trist, särskilt för barnens skull.

Det finns också andra typer av föräldraskap som behöver uppmärksammas. Det förekommer faktiskt andra föräldrakonstellationer än kärnfamiljer, och dessa uppmärksammas alldeles för litet. Jag skall i all korthet ta upp några frågor kring detta.

Vid samboende utan äktenskap borde den ogifte faderns ställning förbättras, särskilt för barnens skull. En faderskapspresumtion borde införas vid samboförhållande som i princip motsvarar den vid äktenskap. Detta förslag har avstyrkts av majoriteten. Även i fortsättningen krävs en uttrycklig viljeförklaring från den ogifte pappan. Enligt förslag från justitieministern skall denna viljeförklaring benämnas "faderskapsbekräftelse". Jag tycker att det är en dålig term. För mig och för många andra går då tankarna till någon form av "leverans" som bekräftas i efterhand på ett typiskt affärsmässigt sätt. Det vore bättre att använda ordet "faderskapsförklaring". En sådan förklaring kunde avges av en stolt fader direkt vid det efterlängttade barnets födelse. Det skulle innebära en bra start för barnet, justitieministern.

Vid vissa föräldraskap uppkommer speciella problem, och det gäller de s.k. sociala föräldraskapen. Vid styvföräldraskap och familjehemsföräldraskap är den rättsliga situationen synnerligen oklar. Vi i folkpartiet vill skapa en rättslig reglering, men det har majoriteten avvisat. Jag höll på att säga att det kvittar. Verkligheten kommer att bli sådan att regeringen – hur den nu kommer att se ut – tvingas att reglera detta.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag betona att barn alltid behöver två föräldrar, även efter skilsmässan. Umgängeskontakten måste bibehållas och umgängestrassel måste på alla sätt minimeras just för barnens bästa.

Folkpartiet liberalerna stöder samtliga sina reservationer. Jag kan glädja alla med att votering kommer att begäras endast beträffande reservationerna 6, 10 och 28.

Anf. 4 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) replik:

Herr talman! Bengt Harding Olson har ansett att det i 6 kap. 15 § föräldrabalken uttryckligen bör anges att umgängesrätten skall tillgodoses efter vad som är bäst för barnet. Han har också hävdatt att paragrafen bör innehålla en precisering av vilka faktorer som skall beaktas vid bedömningen av vad som är bäst för barnet.

För egen del vill jag konstatera att 6 kap. 15 § föräldrabalken redan anger att domstolen skall besluta i fråga om umgänge efter vad som är bäst för barnet. Bengt Harding Olson är således i den delen redan tillgodosedd i den

gällande lagstiftningen. Jag höll på att säga att Bengt Harding Olson återigen bara har läst halva paragrafen.

När det gäller Bengt Harding Olsons krav på preciseringar i paragrafen anser jag att det skulle vara olämpligt att göra sådana preciseringar. Som utskottsmajoriteten har framhållit är det tvärtom önskvärt med en större flexibilitet och anpassning till förhållandena i det enskilda fallet när umgängesfrågor, som är mycket svåra att avgöra, skall bedömas. Preciseringar av det slag som Bengt Harding Olson önskar göra i den paragrafen skulle motverka detta syfte.

När det gäller faderskapspresumtion är det viktigt när man handlägger faderskapsärenden att det görs på ett så smidigt och enkelt sätt som möjligt. Det är viktigt att det sker under former som inte är integritetskränkande. Jag anser att de system som vi har i dag uppfyller de kraven.

Det går knappast att införa en faderskapspresumtion för sambofallen. I samboförhållanden finns inte såsom vid äktenskap en helt entydig och för alla synlig markering av att ett samlevnadsförhållande föreligger. Det kan inte gärna komma i fråga att införa ett regelsystem för faderskapspresumtion i sambofall som innebär att det inte med tillräcklig säkerhet går att avgöra om någon verkligen är far till barnet. Liksom utskottsmajoriteten ställer jag mig således avvisande till att införa faderskapspresumtion för sambofall. Detta gör jag med hänsyn till barnets intresse.

När det gäller frågan om vilken terminologi man skall använda i stället för den som vi använder i dag – erkännande av ett faderskap – anser jag att bekräftelse av ett faderskap är en betydligt bättre term. Termen förklaring, som Bengt Harding Olson förespråkar, kan jag inte alls anse vara lämplig i det här sammanhanget. Termen finns nämligen redan i föräldrabalken, men har då en helt annan betydelse.

Bengt Harding Olson sade inledningsvis att han var glad för propositionen. Det gläder mig att han är glad. Han sade också att regeringen inte hade nått ända fram. Jag undrar om det inte är ett missförstånd. Är det inte så att regeringen har nått ända fram, medan folkpartiet inte har gjort det? Visar inte reservationerna det?

Anf. 5 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Jag förstod det mesta som justitieministern sade, men det sista begrep jag inte. Det kanske kvittar.

Man använder en betänklig och, vill jag påstå, felaktig lagstiftningsmetod. Man skriver in viktiga regler och synpunkter i motiven i stället för i lagtexten. Enligt min uppfattning räcker det inte med att det står i motiven. Viktiga regler skall stå i lagen. Det gäller initiativplikten, som jag har nämnt, och umgängesrätten. Däremot lyckades vi faktiskt få skyndsambetsbegreppet, som bara återfanns i motiven, att bli inskrivet i lagstiftningen. Det är viktigt att man skiljer på detta. Det är där signalerna ges.

Justitieministern borde rimligen inse att det är viktigt att lagstiftningen är klar. Vi har nu senast blivit förvånade – det gäller inte bara regering utan möjligen också riksdag – över den oklarhet som vidlåder rattfyllerilagstiftningen. När det gäller begreppet barnets bästa står det så som jag har sagt i lagstiftningstexten. Begreppet preciseras inte, vilket jag efterlyser. Justitie-

ministern säger att en sådan precisering skulle låsa. Nej, den behöver inte alls låsa. Precisering är inte detsamma som låsning. Precisering är detsamma som att man skapar klarhet och undviker missförstånd. Det är faktiskt två skilda saker.

Jag vill poängtera att den beskrivning som folkpartiet har i sista stycket när det gäller den här paragrafen inte är tagen ur luften. Den är grundad på BRIS, Barnens rätt i samhället, synpunkter. Det bör därför rimligen vara en acceptabel precisering som, vill jag påstå, skulle ge den nyanserade tillämpning som alla efterlyser.

Man skulle kunna ta upp frågorna om faderskapspresumtion. Jag vet att diskussion inte lönar sig på den punkten. Jag skall inte gå vidare med detta.

Jag tänker inte heller diskutera vidare huruvida vi skall ha den ena eller den andra termen. Det här är för viktigt för att man skall prata om annat.

Det är symptomatiskt att justitieministern inte tog upp en viss fråga. Jag ägnade en stor del av mitt anförande åt ensammas faders situation. Det är ett känt problem för alla, utom tydligen för justitieministern och riksdagen. Det diskuteras i alla media. Det är ett beklämmande ointresse från justitieministerns sida att inte ens i repliken kunna säga en enda liten vers som visar att man tänker på de ensamma papporna, i varje fall från justitieministerns sida.

Anf. 6 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) replik:

Herr talman! Jag kan inte låta bli att ta en replik när det gäller de ensamma fäderna. I propositionen framgår på flera ställen vilken betydelse vi även har tillmätt de ensamma fäderna. Vi har givetvis valt att i första hand tala utifrån barnets perspektiv och barnets behov av sin pappa. Även faderns intressen måste vägas in i lagstiftningsarbetet. Så har skett på flera håll.

Jag vill understryka att t.ex. frågan om precisering i lagtext kan ha betydelse just för de ensamstående papporna. När det gäller frågan om möjligheten att utnyttja umgängesrätten, ekonomiskt bidrag och annat i anslutning till detta utgår jag ifrån att Bengt Harding Olson är medveten om att de frågorna för närvarande bereds i socialdepartementet.

Anf. 7 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Tack, justitieministern, för att vi fick några ord om de ensamma papporna. De är omnämnda någonstans i marginalen i propositionen, och vi har nu fått ytterligare några ord på vägen. Men det behövs, justitieministern, inte bara ord, utan det behövs åtgärder.

Förklara för mig varför det är fel att titta på dessa frågor och intressera sig för orsaker, problem m.m. Om inte justitieministern läser alla tidningar, vilket jag inte kan begära, borde hon ändå läsa tidningen Vi eller varför inte tidningen Aftonbladet, som borde vara av intresse och som kommer varje dag.

I Aftonbladet visar man intresse för dessa frågor. Nu har justitieministern sista chansen att säga att det är bra att frågan är uppmärksammas av folkpartiet inkl. Bengt Harding Olson och av tidningarna. Det är ännu bättre att socialstyrelsen med anledning av tidningarna – jag tror inte att det är med anledning av folkpartiet – har sagt att man skall göra en utredning. Jag tycker att justitieministern skall säga att också hon tycker att det är bra.

Vi stöder reservationen i betänkandet, och jag hoppas att justitieministern uppmanar sina partivänner att göra det för att markera hur viktigt det här är för barnens skull.

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Vårdnad och
umgänge*

Anf. 8 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) replik:

Herr talman! Bengt Harding Olson lyssnar tydligen inte på vad jag säger. Frågan är under beredning i socialdepartementet.

Anf. 9 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Ansvar för att alla barn har bästa möjliga uppväxtförhållanden är en för varje vuxengeneration synnerligen viktig uppgift. Både vår skyldighet gentemot barnen som individer och vårt ansvar för att den nya generationen skall få bästa möjliga förutsättningar för att föra vårt samhälle vidare gör att vi vuxna måste ägna stort intresse åt barnens och ungdomarnas situation. Det är därför enligt centern av största betydelse att vi för en familjepolitik som ger barnen trygghet och rättvisa och att vi för en utbildningspolitik som ger alla barn och ungdomar möjlighet till den utbildning som de önskar och har förutsättningar för.

Ansvar för barnens bästa måste i första hand ligga på föräldrarna. Men hela vårt samhälle har ett ansvar för att genom lagstiftning och andra politiska beslut se till att barnens bästa tillgodoses och att barnens rättigheter skyddas.

I dagens ärende behandlas barnens ställning i de många fall då barnets föräldrar separerat eller av annan anledning inte lever tillsammans. Andelen splittrade familjer är stor i vårt moderna samhälle. Många barn får därför inte möjlighet att växa upp i ett hem tillsammans med båda sina biologiska föräldrar. Många av dessa barn lever i en mer utsatt situation än andra barn, och en större andel av dessa barn riskerar att få problem och i vissa fall att bli problem för samhället.

Det är viktigt att samhället har möjligheter att skydda och stödja barn i utsatta situationer. Men oberoende av samhällets ansvar är det av avgörande betydelse att föräldrarna tar sitt ansvar för sina barn. Föräldraansvaret skall vara lika stort även om föräldrarna av olika skäl inte finner det möjligt att hålla samman. Lagstiftningen när det gäller föräldraansvar och barns rättigheter när föräldrarna inte håller ihop skall visa samhällets policy i dessa frågor och samtidigt underlätta för föräldrarna att lösa konflikter på det för sina barn bästa sättet.

När det gäller frågor om vårdnad och umgänge måste barnets bästa vara utgångspunkten vid alla bedömningar. Barnet – även om det är litet – är en individ med rättigheter såväl när det gäller samhället som när det gäller sina föräldrar.

I den proposition som behandlas i det nu aktuella betänkandet föreslås ändringar i vissa regler, framför allt i föräldrabalken, syftande till att bana väg för en utveckling mot att föräldrarna själva i större utsträckning skall kunna komma överens i vårdnads- och umgägesfrågor.

Centern väckte en kommittémotion med anledning av propositionen. I vår motion poängterar vi att barnets bästa måste vara ledstjärnan och att föräldrarätten måste utgå från barnets behov och barnets bästa. Barn behöver

båda sina föräldrar och är oftast beroende av en nära och förtroendefull kontakt med dem båda för sin utveckling. Ett barns föräldrar har därför – oberoende av om de bor tillsammans eller inte – ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och uppväxt. Enligt vår mening skall huvudprincipen vara att barn har rätt till båda sina föräldrar. Reglerna om vårdnad och umgänge måste därför utformas så att barnens bästa sätts i fokus och att föräldraansvaret klart framgår.

I vår motion framför vi fyra konkreta krav. De gäller dels mål och omfattning av verksamheten med samarbetssamtal, dels uttalande om att barnets bästa blir avgörande vid beslut om vårdnaden, dels översyn syftande till att stärka barns ställning i mål om vårdnad och umgänge, dels översyn av reglerna för beslut om umgängesrätt så att reglerna präglas av främst hänsynstagande till barnets bästa.

Under den allmänna motionstiden väckte Karin Söder och Ylva Annerstedt en motion med krav på lösning av frågan om ersättning för kostnader vid utövande av umgänge med barn när föräldrarna bor långt ifrån varandra. Även den motionen behandlas i det nu aktuella betänkandet.

Herr talman! Jag vill här främst något kommentera behandlingen av dessa båda motioner och kan då konstatera att flera av kraven stöds av ett enigt lagutskott, men att vi centerpartister i två fall funnit anledning att reservera oss med anledning av krav i vår kommittémotion.

Jag vill först ta upp frågan om hänsyn till barnets bästa vid beslut om gemensam vårdnad. I propositionen föreslås att domstol skall kunna bestämma att vårdnaden skall vara gemensam även i sådana fall då en förälder eller båda yrkat att den gemensamma vårdnaden skall upplösas och vårdnaden anförtros en förälder. Enligt centerns mening måste barnets bästa vara vägledande för domstolen vid beslut om vårdnaden. Ett beslut om gemensam vårdnad – trots att en eller båda föräldrarna önskar ensam vårdnad – måste kunna grundas på övertygelsen om att gemensam vårdnad kommer att gynna barnet.

Vi framhåller i vår motion att gemensam vårdnad kan vara olämplig i förhållanden där kvinnan på grund av misshandel eller av annan anledning känner sig pressad och i underläge. För vissa barn kan ett beslut om gemensam vårdnad medföra att de riskerar att utsättas för psykisk, fysisk och sexuell misshandel.

Med anledning av vårt motionskrav och motivuttalande i denna riktning framhåller utskottet bl.a.:

”Vad särskilt gäller frågan om hänsynen till barnets intressen vid beslut om gemensam vårdnad vill utskottet understryka att domstolen i såväl dessa mål som i alla andra vårdnadsmål skall – utifrån de förhållanden som föreligger i det enskilda fallet – besluta efter vad som är bäst för barnet.”

Häri genom och genom övriga skrivningar tillgodoses vårt motionskrav.

Ett annat motionskrav som vi fått stöd för är kravet på ökat inflytande för barnet i vårdnadsprocesser. Under senare år har frågan om barns inflytande i dessa processer, bl.a. genom att barnet blir part och kan få ett särskilt ombud, diskuterats alltmer, och förslag i denna riktning framlades av utredningen om barnets rätt 1987. Jag vill erinra om att Föreningen Barnens rätt i samhället, BRIS, i sitt yttrande över den departementspromemoria som

ligger till grund för propositionen pekade på att barnets ställning och intressen inte lyfts fram och markerats tillräckligt i promemorian och att det helt saknades förslag till ökade möjligheter för barnet att själv komma till tals i utredningar, domstolar eller på annat sätt få uttrycka sin mening kring vårdnadsfrågan.

I propositionen diskuteras inte dessa frågor. Med hänsyn härtill och till vårt motionskrav framhåller utskottet: "Enligt utskottets mening hade det varit önskvärt om i propositionen hade redovisats vilken inställning som regeringen har till de förslag om talerätt m.m. som lagts fram av utredningen om barnets rätt."

Utskottet framhåller vidare, i linje med vad som framhålls i vår motion: "att det finns anledning att överväga en ordning som medger att barnets uppfattning och synpunkter i vårdnads- och umgänges mål kan tas till vara på ett mer påtagligt sätt än vad gällande rätt erbjuder".

Utskottet tillstyrker vår motion och föreslår ett tillkännagivande till regeringen.

Även Karin Söders och Ylva Annerstedts motion om lösning av frågan om kostnaderna för långa umgängesresor tillstyrks av utskottet. 1988 gjorde lagutskottet ett uttalande i denna riktning och förordade då att de då väckta motionerna i ärendet skulle överlämnas till kommittén för översyn av reglerna om underhållsbidrag till barn och bidragsförskott. I våras avslutade denna utredning sitt arbete utan att ha löst frågorna om underhållsbidrag och bidragsförskott och inte heller frågan om kostnader för umgängesresor.

Lagutskottet finner därför och med anledning av den nämnda motionen jämte andra motioner med motsvarande krav att det är "mycket angeläget att problemet med resekostnader vid utövande av umgängesrätten nu snarast får en lösning." Utskottet fortsätter: "Regeringen bör därför skyndsamt ta upp frågan till närmare överväganden och därefter återkomma med förslag till riksdagen."

Herr talman! Enligt propositionen införs regler om att kommunerna skall erbjuda föräldrarna samarbetssamtal för lösande av vårdnads- och umgänges tvister. Från centern finner vi detta positivt, men när det gäller mål och omfattning m.m. av samarbetssamtalen har vi vissa synpunkter, som framgår av vår motion och av reservation 2 bakom vilken även folkpartiet och miljöpartiet står. Enligt vår mening bör huvudsyftet med samarbetssamtalen vara att ena föräldrarna kring en lösning som är bäst för barnet. Detta hänsynstagande till barnets bästa måste i vissa fall leda till att samtalen inriktas på att förmå en av föräldrarna att avstå från gemensam vårdnad. Detta bör t.ex. gälla när barnet riskerar att komma till skada på grund av övergrepp i någon form från en förälder.

Beträffande utformningen av samarbetssamtalen vill vi framhålla det angelägna i att föräldrarna ges möjligheter att påverka valet av samtalsledare. Samtalen bör kunna genomföras inom ramen för den verksamhet som bedrivs såväl av familjerådgivningsbyråer som av kyrkliga organisationer.

Vi betonar även vikten av adekvat utbildning för samtalsledare.

En annan betydelsefull fråga när det gäller samarbetssamtalen är att de enligt vår mening måste ske under familjerådgivningssekretess, dvs. att det

inte är samma person som både genomför samtalen och som i ett senare skede utför vårdnadsutredningen.

Innan jag går in på den andra reservation som vi avgett i anledning av vår motion, vill jag kort beröra reservationen 10 om vårdnadshavarens upplysningsskyldighet. I propositionen föreslås en komplettering av föräldrabalken innebärande att barnets vårdnadshavare skall, om inte särskilda skäl talar mot detta, till den umgängesberättigade lämna sådana upplysningar rörande barnet som kan främja umgänget.

Vi centerpartister delar här synpunkterna i en folktoppmotion, där det framhålls att upplysningsskyldigheten inte skall begränsas till enbart det som främjar umgänget utan även omfatta frågor om barnets hälsa, skolgång, uppehållsort, feriearbete eller särskilda fritidsintressen. Vi föreslår därför att lagtexten ges en vidare omfattning än den som har föreslagits i propositionen.

Jag vill till slut ta upp ytterligare ett krav i centerns kommittémotion, nämligen frågan om översyn av umgägesreglerna.

Umgägesrätten måste bestämmas med utgångspunkt i barnets behov av nära och goda relationer till båda sina föräldrar. Men med hänsyn till barns skilda förhållanden och behov är det nödvändigt med en flexibel bedömning och en individuell anpassning vid bedömning av umgängets omfattning och formerna härför. Vi nödgas konstatera att domstolsavgörandena i umgägesfrågor i regel är mycket schablonmässiga. Redan detta talar för behovet av en översyn.

Viktiga frågor i dessa sammanhang är också bedömningen av s.k. umgäges sabotage. Sådana finns det av två slag. Det ena – och det är nog det som vi oftast tänker på – är när vårdnadshavaren försvårar eller förhindrar umgänget med den andre föräldern. Även om detta i många fall beror på ovilja hos vårdnadshavaren, måste man komma ihåg att det i vissa fall beror på att vårdnadshavaren helt enkelt finner det med hänsyn till barnets säkerhet vara till skada för barnet, om barnet måste umgås med den andre föräldern. Det finns t.ex. fall där den förälder som har umgägesrätt har förgripit sig mot barnet.

Den andra, och rent statistiskt vanligaste, typen av umgäges sabotage är när den umgängesberättigade föräldern inte följer överenskomna regler för samvaro med barnet, alltså inte bryr sig om att ta emot barnet alls eller i varje fall inte i den utsträckning som har avtalats.

Sammanfattningsvis finner vi centerpartister att en översyn av reglerna för umgänge bör göras i syfte att göra reglerna mer flexibla. Hänsyn till barnets bästa skall vara vägledande här liksom när det gäller avgöranden om vårdnaden.

Sedan utskottet behandlade frågan har vi fått stöd för vår uppfattning både av riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige och i en artikel i Svenska Dagbladet den 28 november av Kajsa Akselsdotter och Lena Feuk. I skrivelsen från riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige framhåller ordföranden Ebon Kram att umgägesrätten inte skall få gå före barnets elementära behov av att kunna känna sig tryggt och av att få leva tillsammans med någon som det kan lita på. Vi önskar att riksdagen skjuter på beslutet och återremitterar ärendet i och för ny utredning. Ingen har krävt att beslu-

tet skall uppskjutas, men genom att stödja centerns reservation i frågan får vi en utredning om det här svåra spörsmålet.

Herr talman! Vi har alla ett ansvar för att barnen i vårt land får trygghet och bästa möjliga uppväxtförhållanden. Barnets bästa måste bli avgörande i alla vårdnads- och umgängestvister. Förslagen i propositionen avses verka i denna riktning, men enligt vår åsikt gäller detta inte i alla avseenden på ett tillfredsställande sätt. Med lagutskottets förslag i anledning av de två motioner som jag har berört blir det dock en förstärkning. Ytterligare steg mot att ta hänsyn till barnets bästa skulle vi i dag ta, om riksdagen följer de reservationer som centern står bakom.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till en av dem, nämligen reservation 7.

Anf. 10 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Vi i vänsterpartiet tror att det om det föreliggande förslaget om samarbetsavtal förverkligas kommer att bli lättare för många föräldrar att komma överens när det gäller frågor som handlar om vårdnad och umgänge vid separation. Men samarbetssamtalen är ju i första hand till för att ge föräldrarna en möjlighet att diskutera sig fram till ett gemensamt beslut om vårdnaden av och umgänget med barnen. De löser naturligtvis inte alla problem som är förenade med att en familj upplöses.

Jag kommer först att ta upp några punkter som berör förutsättningarna för att samarbetsavtalen skall kunna bli det som de är avsedda att vara och därefter peka på förutsättningar för att det gemensamma umgänget skall kunna fungera i praktiken. Slutligen kommer jag att tala om de uppenbara brister som propositionen har i fråga om inställningen till barnen och om hur barnens rätt, behov och vilja bättre skall kunna komma till uttryck. Jag kommer att yrka bifall bara till reservation 3 och 24, men vänsterpartisterna står naturligtvis bakom alla reservationer där deras namn finns med.

Herr talman! Att vara samtalsledare för två föräldrar – som vid separation inte av sig själva kan lösa frågan hur de skall ordna för sina barn – och hjälpa föräldrarna att lösa konflikten är inget som vilken välvillig människa som helst klarar av. För detta krävs det sakkunnig ledning, helst av utbildade psykologer. Dess värre finns det inte tillräckligt många sådana här i landet. I propositionen förbigås det här med tystnad, och jag är mycket orolig för att man inte riktigt vet hur illa det är beställt. Att kommunerna skall ges stor frihet när det gäller på vilket sätt samarbetssamtalen skall komma till stånd är nog bra. Går det inte att ordna det hela i egen regi kan man t.ex. köpa tjänster av någon annan kommun eller på annat sätt, men det är inte till stor hjälp om det inte finns några sådana tjänster att köpa eller tillgå på annat håll.

Det blir visserligen en lagstadgad skyldighet för kommunerna att erbjuda samarbetssamtal. Även om det har prövats på många håll är det fråga om en ny verksamhet för kommunerna. Vi vet tyvärr alltför väl hur det ser ut på många håll. Resurserna räcker inte till för den kommunala servicen. Ett sextiototal kommuner har redan talat om att de anser att de i nuvarande ekonomiska läge inte har möjlighet att erbjuda samarbetssamtal. Tyvärr räcker det inte långt att göra detta till en lagstadgad skyldighet. Det finns alltför många exempel på hur andra lagstadgade skyldigheter åsidosätts på grund av brist

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Vårdnad och
umgänge*

på resurser. Gmsorgslagen är ett välkänt sådant exempel. Jag anser inte att man kan tåga bort problemen när det gäller förutsättningarna för att samarbetsamtalen skall bli mer än goda intentioner på papperet. Problemen beror som sagt naturligtvis på brist på utbildade personer och på kommunernas otillräckliga ekonomiska möjligheter. Man kan alltså inte tåga ihjäl problemen och hänvisa till det statsfinansiella läget, vilket görs i betänkandet. Jag vill därför yrka bifall till reservation 3, där det framhålls att regeringen måste återkomma efter att ha analyserat förhållandena och lägga fram förslag för riksdagen.

Samarbetsamtalen syftar till att föräldrarna skall kunna enas om umgängesformerna, och många föräldrar kommer ju redan nu på egen hand överens om hur de vill ha det. Men för att umgänget mellan barn och föräldrar skall kunna fungera i praktiken krävs det också en rad andra insatser. För att främja kontakten behövs ibland förtur till en bostad nära barnet för den förälder som har flyttat från det tidigare gemensamma hemmet. Bostadsbidrag skall kunna utgå till båda parter, så att de har råd med en bostad med utrymme för barn.

Så kommer vi då till problemen med resekostnaderna. I vår motion L427 tar vi upp problemen med resekostnader och föreslår fria resor för barn som skall träffa en förälder som inte bor på samma ort. Frågan om resekostnader vid utövande av umgängesrätten har långhalats. Den har varit uppe i riksdagen vid en rad tillfällen, men inte heller i den här propositionen läggs det fram några konkreta förslag.

Nu är vi glädjande nog helt eniga i utskottet. Vi menar att problemen måste lösas snarast. Jag hoppas att justitieministern – tyvärr har hon måst avlägsna sig från kammaren – har uppfattat skrivningen i betänkandet som den är avsedd att uppfattas, nämligen som en skarp uppmaning till berörda departement att skyndsamt lösa frågan.

Herr talman! Vi i vänsterpartiet anser inte att det går att sätta likhetstecken mellan föräldrarnas behov och det som är bäst för barnen på det sätt som görs i propositionen. I många motioner, från samtliga partier, tar man också upp frågan om barnens rätt och barnens behov samt om hur dessa bäst skall tas till vara i frågor som rör vårdnad och umgänge.

Det finns, glädjande nog, en mycket bred samstämmighet om att barnens intresse, vilja, rätt och behov bättre måste komma till uttryck än som nu är fallet.

Vi i vänsterpartiet har uttryckt detta genom att visa på det utgångspunkt som fortfarande finns i lagstiftningen, nämligen föräldrarnas. Vi menar att det borde vara tvärtom: lagstiftningen borde genomsyras av ett barnperspektiv. Barnens bästa skall vara den absolut avgörande faktorn när det gäller att göra olika ställningstaganden.

För att det här skall kunna komma till uttryck krävs det att man respekterar barnet, att man låter barnet komma till tals och att man lyssnar till barnet. Och det här är inte så enkelt som det låter. Barn tar nämligen många gånger ett mycket stort ansvar för sina föräldrar och lägger ofta skulden på sig själva för föräldrarnas konflikter eller handlingar. För att kunna lyssna på barnen på rätt sätt – så att deras åsikter bäst kan komma till uttryck – krävs det av lyssnaren mycket stor erfarenhet och goda kunskaper om barn.

Vi menar att om barnens behov och rätt hade genomstrukturerat ställningstagandena i vårdnadsfrågor skulle det vara uteslutet att en förälder, som av olika anledningar allvarligt brister i sin föräldraroll, skall ha rätt till umgänge med barnet.

Den enighet som utskottet nu visar när det gäller att stärka barnens ställning i mål om vårdnad och umgänge i förhållande till propositionens förslag är mycket glädjande, och jag yrkar naturligtvis bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Barnet är den svagaste parten i de flesta sammanhang. Vi i vänsterpartiet har många gånger tidigare verkat för att barns ställning skall stärkas. Barnens utsatthet erkänns inte av alla eller i alla sammanhang. Det krävs mognad, kunskap, erfarenhet och empati för att en vuxen skall kunna förstå barn och vad som är barns bästa. Därför har vi föreslagit att mål i fråga om vårdnad och umgänge skall överflyttas från allmän domstol till förvaltningsdomstol.

Vi menar att länsrätterna har större kompetens än tingsrätterna när det gäller att handlägga sådana här frågor. Med en sådan ordning skulle såväl själva sakprövningen som frågor om verkställighet helt kunna koncentreras till den instans som för närvarande har den största socialpsykologiska kompetensen. Dessutom har man ofta ett gott samarbete med kommunernas socialtjänst. Det finns alltså enligt vår mening anledning att anta att möjligheterna till samförståndslösningar skulle öka om vårdnads- och umgängestvisterna fick handläggas i sin helhet i förvaltningsdomstol. Därtill kommer att de många gånger kontroversiella verkställighetsfrågorna skulle bli föremål för uppmärksamhet från både parternas och domstolens sida redan i inledningen av en process.

Vidare kommer risken att behöva besluta om tvångsåtgärder för att få verkställighet att minimeras så långt detta är möjligt.

Jag anser alltså att det är olyckligt att domstolsutredningen enligt sina direktiv endast har att överväga en ordning som innebär att allmän domstol skall pröva såväl mål om vårdnad och umgänge som frågor om verkställighet beträffande sådana avgöranden. Enligt vår mening borde utredningens uppgift ha varit den motsatta, något som dock kan rättas till genom tilläggsdirektiv.

Jag yrkar bifall till reservation 24.

Tyvärr tror vi inte att vi kommer att få gehör för vårt önskemål om att mål skall flyttas över från tingsrätter till länsrätter. Mot den bakgrunden menar vi att det är viktigt att tingsrätterna tillförs barnkompetens, att deras kompetens när det gäller frågor om barn blir större. Det kan ske på olika sätt. Vi har valt att följa samma linje som folkpartiet och föreslår alltså expertmedverkan i tingsrätterna.

Vi i vänsterpartiet anser att vi har fått gehör för vårt förslag om att vårdnadsutredningar inte skall få dra ut på tiden på det sätt som sker alltför ofta nu, och det är naturligtvis bra. Självfallet går det inte att fastställa en absolut tidsgräns – det menar vi inte heller att man skall göra. Men om inte synnerliga skäl föreligger bör, menar vi, en period om tre fyra månader vara en rimlig tid för en vårdnadsutredning. Vi ser med glädje och tillfredsställelse

att denna uppfattning delas av andra och tycker att det är bra att detta tydligt framgår av lagskrivningen.

Herr talman! Jag har inte kommenterat alla punkter vare sig när det gäller propositionen eller när det gäller betänkandet. Men jag nöjer mig ändå med vad jag här har sagt. Vi har bara yrkat bifall till två reservationer. Men trots det står vi, naturligtvis, bakom vänsterpartiets motion och ställningstaganden i övrigt.

Anf. 11 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Utskottet är, som det redan sagts flera gånger i debatten, helt enigt om att det är barnens bästa som man skall ha för ögonen när man beslutar om hur vårdnaden om barnen skall delas och, tyvärr ibland, fördelas mellan föräldrarna samt när man beslutar om umgänget mellan föräldrar och barn i de fall där föräldrarna lever åtskilda.

Det är mycket glädjande med denna enighet. Men vid en första anblick kan det tyckas underligt att denna stora enighet har kunnat resultera i så mycket som 28 reservationer. Skälet är naturligtvis att det är oerhört svårt att åstadkomma bestämmelser som är så heltäckande och som samtidigt är så flexibla att de kan tillämpas i alla upptänkliga och möjliga situationer, med alla sorters människor inblandade. Hur skall man t.ex. utforma regler om umgänge så, att de passar i så olika fall som de där vårdnadshavare vill hindra den andra föräldern att träffa barnen för att han eller hon själv har svårt att handskas med kontakten med f.d. maken, och även de där den ene föräldern vill skydda barnet, och kanske sig själv, från fortsatt misshandel och andra övergrepp från den andra förälderns sida? Det kanske också finns skäl att frukta att den andra föräldern skall kidnappa barnet och föra det ur landet.

Men samtidigt skall reglerna kunna tillämpas i de vanliga, normala, fallen – med föräldrar som både vill och förmår handla till sina barns bästa. Ett barn har rätt till nära kontakt med båda föräldrarna. Men det måste vara en kontakt som är bra för barnet.

Partigrupperna har i utskottet på vissa punkter kommit fram till olika uppfattning om vilka regler som säkrast leder fram till det önskade målet: barnets bästa.

Tidigare talare i den här debatten har på olika sätt beskrivit det aktuella lagförslagets innehåll och prisat dess goda sidor. Därför nöjer jag mig med att fortsättningsvis i mitt anförande kommentera de frågor där miljöpartiet har gjort en annan bedömning än utskottsmajoriteten.

Vi är bekymrade över att det, trots alla goda föresatser, finns barn som har det svårt i vårt samhälle. Många barn försummas och far illa trots reglerna i t.ex. socialtjänstlagen och föräldrabalken. Vi är övertygade om att de ändringar i föräldrabalken som görs i dag är ett steg på vägen mot en bättre samhällsställning för barnen, men det räcker inte. Det behövs nya grepp.

Miljöpartiet föreslår därför i en motion och i reservation 1 att en parlamentarisk utredning tillsätts för att kartlägga och analysera barnens levnadsvillkor och rättsliga ställning och för att reda ut hur nuvarande regler tillämpas och fungerar i praktiken. Utredningen bör sedan lägga fram lagförslag som skall stärka barnens rätt i samhället. Vi vill i det sammanhanget föra fram tanken att lagregler som rör barnens rätt skall kunna samlas i en sär-

skild barnbalk. En sådan balk skulle bli en markering av den vikt samhället lägger vid barnens rätt. I gamla tider samlade man prioriterade frågor för sig, i jordabalken, i ärvdabalken och i föräldrabalken, för att nämna några exempel.

När det gäller samarbetssamtalen har vi anslutit oss till centerns förslag om vissa regler för hur dessa skall utformas. Det bör uttryckas klart att huvudsyftet med samtalen är att ena föräldrarna kring en lösning som är till barnets förmån, även om det i vissa fall måste innebära att man försöker förmå en av föräldrarna att avstå från gemensam vårdnad och umgänge. I vissa tragiska situationer finns tyvärr risken att barnet kan komma att skadas genom övergrepp från en förälder. Det är ett förhållande som man inte får blunda för.

Det är också en fördel om föräldrarna har möjlighet att påverka valet av samtalsledare, att det finns väl utbildade samtalsledare och att samtalen skall kunna ske under sekretess. Vi ser inte att de här generella kraven på något avgörande och störande sätt skulle inskränka kommunernas frihet att utforma samtalen på ett sätt som passar de lokala omständigheterna, vilket utskottsmajoriteten hävdar.

När ett gift par får barn utgår samhället från att den äkta mannen är barnets far. När en man och en kvinna som lever tillsammans utan att vara gifta får barn krävs en faderskapsutredning. Det upplever många par som kränkande. Att införa en faderskapspresumtion vid samboförhållanden skulle troligen gynna även barnet, på grund av den psykologiska effekten av att mannen på ett självklart sätt får ta emot sin roll som far, med dess ansvar, rättigheter och skyldigheter.

Den nuvarande ordningen med en faderskapsutredning, om än så summarisk, tar en hel del tid och resurser i kommunerna. Man måste lägga upp ett ärende med blanketter, underskrifter och registrering. I Göteborg, med sin knappa halva miljon innevånare, görs 3 400 faderskapsutredningar per år. 90 % av dem gäller fasta samboförhållanden. Om man i stället skulle ge samboende par möjlighet att anmäla sitt samboende till folkbokföringsmyndigheten, skapas de förutsättningar som behövs för att man skall kunna utgå ifrån att mannen i dessa förhållanden, liksom i äktenskap, är far till barnet som föds. Av den anledningen stöder vi det folktoparförslag om faderskapspresumtion i samboförhållanden som uttrycks i vår gemensamma reservation nr 16.

I de fall vårdnads- och umgängesfrågorna inte kan lösas i godo blir det ofta rättegång. När domstolen i den processen fattar ett interimistiskt beslut om vårdnad och umgänge får den själv avgöra om beslutsskälerna skall anges eller inte. I alltför många fall saknas därför beslutsskälerna helt eller är alltför knapphändiga. Detta är en nackdel för parterna i målen, eftersom de har stor nytta av att se skälerna. Den som vet hur domstolen har resonerat kan många gånger ha lättare att acceptera beslutet och att avstå från att överklaga. För den part som ändå vill överklaga är det lättare att angripa beslutet med adekvata argument. Miljöpartiet vill med sin reservation nr 22 införa sådana regler i föräldrabalken att domstolen åläggs att motivera interimistiska beslut.

När domstolen skall avgöra en vårdnads- och umgängestvist mellan två

föräldrar, skall den i första hand söka en lösning som är till barnets bästa. Men det kan ibland vara svårt för domstolens ledamöter att hitta den lösningen, när de bevis och argument som läggs fram för rätten kommer från föräldrarna och deras juridiska ombud. Ibland är föräldrarnas kamp om barnen mycket prestigefylld och hätsk. Utskottets majoritet har tagit den här konflikten på allvar och skriver att det finns skäl att tänka på hur barnets uppfattning och synpunkter skall kunna tas till vara på ett bättre sätt i umgäges- och vårdnadsprocesser än vad som nu är möjligt. Majoriteten vill alltså, liksom vi, ge barnet en starkare ställning i de här tvisterna, men den vill inte nu föreslå hur det skall gå till, utan överlämnar det spörsmålet till regeringen, som får överväga saken i sammanhang som den finner lämpligt.

I miljöpartiet är vi mycket glada åt att alla partier faktiskt har uttalat en önskan att ge barnet en bättre plattform, men vi tycker att det redan finns ett bra och konkret förslag, som mycket väl skulle kunna genomföras utan ytterligare omfattande prövningar. Utredningen om barnens rätt kom med sitt betänkande 1987 och föreslog där att barn skall få rätt till ett eget juridiskt ombud i mål om vårdnad och umgänge. Det förslaget behandlas inte klart i propositionen. Vi har tagit upp det som ett eget förslag i vår motion 1990/91:L12, och eftersom vi fortfarande tycker att det är gott nog att genomföras i den form det föreligger, föreslår vi i reservation 23 att så sker.

Avslutningsvis vill jag säga att vi självfallet står bakom samtliga våra reservationer, men av hänsyn till kammarens arbetsbelastning avstår vi från att yrka bifall till dem.

Anf. 12 GUNILLA ANDERSSON (s):

Herr talman! Barns rättigheter och intressen i den svenska familjerätten har sedan början av 1970-talet varit föremål för reformering. Från att ha varit en lag som i första hand tillgodosatt föräldrarnas rätt till sina barn, har lagen ändrats och barnets rätt till umgänge med båda sina föräldrar har lyfts fram.

Det nu framlagda betänkandet är ett stort steg i rätt riktning. Till grund för betänkandet ligger en proposition från regeringen som i sin tur bygger på ett antal utredningar som har genomförts under resans gång, och på synpunkter som kommit fram vid överläggningar som departementet haft med myndigheter och organisationer.

På det internationella planet har strävanden mot ett större hänsynstagande till barnens intresse utmynnat i en FN-konvention om barns rättigheter. Konventionen godkändes av Sveriges riksdag under våren och innehåller bestämmelser avsedda att se till att barns grundläggande rättigheter respekteras, att ge barn skydd mot övergrepp och utnyttjande samt rör bl.a. frågor om vårdnad och umgänge.

Eftersom justitieministern har redogjort för huvudsyftet och helhetssynen i förslagen till ändringar i lagen, övergår jag till att bemöta de reservationer som, trots en grundläggande enighet i utskottet, tillfogats betänkandet. Förslagen till ändringar i lagen poängterar särskilt vikten av att föräldrarna själva skall ta ett gemensamt ansvar för barnen och själva lösa frågan om hur vårdnaden och umgänget skall utformas.

För att hjälpa föräldrarna föreslås nu att kommunerna blir skyldiga att er-

bjuda så kallade samarbetssamtal för att lösa dessa problem, samt att domstolarna i anslutning till detta ges rätt att initiera samtal, om de kan tänkas tjäna något syfte.

I reservation 2 av folkpartiet, centern och miljöpartiet tas frågan upp om att mål och utformning av samtalen bör anges. Frågan om utbildning av samtalsledarna tas också upp, liksom sekretessen vid samtalen.

Frågan om mål och utformning måste vara en sak för kommunerna att avgöra. Det är väl ganska självklart att syftet skall vara att konflikter löses och att samförståndslösningar kommer till stånd, detta med hänsyn till vad som är bäst för barnet. Likadant är det med utbildningen. Det är för mig självklart att socialnämnderna ser till att deras personal får den rätta utbildningen. Givetvis kommer socialstyrelsen att få en viktig uppgift i att hjälpa kommunerna med utvecklingen av metoder, utbildning av personal m.m. Sekretessen är givetvis en viktig del i samtalen, och utskottets majoritet vill understryka vikten av att samtalen, om föräldrarna så önskar, sker med familjerådgivningssekretess.

Vänsterpartiet tar i sin reservation upp att kommunerna behöver ekonomiskt stöd för att genomföra verksamheten med samarbetssamtal. Det är ju redan i dag så att de flesta kommuner erbjuder samarbetssamtal. Enligt en undersökning som socialstyrelsen gjort förekom våren 1987 samarbetssamtal i 217 av landets 284 kommuner. Sedan samtalen infördes har man i 80 % av de samtal som inletts före tvist kommit fram till en samförståndslösning. När samtal initierats av domstol har 56 % av föräldrarna enats. Detta visar att frågan är viktig också ur samhällsekonomisk synvinkel. Kommunalekonomiskt går verksamheten på kort sikt jämnt ut, men på lång sikt är den troligen lönsam. Dessutom vill folkpartiet att det skall framgå av lagtexten när domstolen bör förordna om samarbetssamtal. Både i propositionens text och i motivuttalanden i utskottsbetänkandet framgår detta och behöver följaktligen inte ingå i lagtexten.

Folkpartiet har också en reservation om socialt föräldraskap. I förarbetet till propositionen har frågan inte tagits upp, och det kan ifrågasättas om den skall behandlas i sammanhanget.

Herr talman! När det gäller frågan om gemensam vårdnad föreslås att ogifta föräldrar skall kunna få gemensam vårdnad genom en anmälan till socialnämnden i samband med att faderskapet fastställs. På så sätt förenklas förfarandet jämfört med i dag, då man måste göra en anmälan till pastorsämbetet. Domstolen skall kunna bestämma att vårdnaden skall vara gemensam, eller fortsätta att vara gemensam, om den som yrkat att få enskild vårdnad absolut inte motsätter sig gemensam vårdnad i det fall hans eller hennes yrkande om att ensam få vårdnaden inte bifalles av domstolen. Detta har stor betydelse för barnens rättigheter till båda sina föräldrar. Jag upplever att barnens rätt till umgänge framför allt med sina pappor är begränsad i dag. I och med den föreslagna lagändringen stärks barnens rätt till båda sina föräldrar.

En annan sak som behandlas i betänkandet är frågor som rör umgänget och umgängesrätten. Här finns två reservationer. Centerpartiet framför i sin reservation att man vill ha en översyn av reglerna för umgänget. I folkpartiets reservation nr 6 yrkas att man skall komplettera lagtexten så att det där

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Vårdnad och
umgänge*

framgår att umgängesrätten skall tillgodoses efter vad som är bäst för barnet. Formen för umgänget skall alltid beslutas utifrån vad som är bäst för barnet. För att förhindra s.k. umgängessabotage föreslås att man i föräldrabalken inför en särskild regel som slår fast att frågan om barnets behov av kontakt och samvaro med båda föräldrarna skall ges en framträdande plats vid valet av vårdnadshavare. Gemensam vårdnad är inte liktydigt med att barnet t.ex. bor lika länge hos båda sina föräldrar, utan det betyder kanske att barnet bor hos en av sina föräldrar men har ett kontinuerligt umgänge med den andra föräldern. Det betyder givetvis ett delat ansvar när det gäller frågor rörande barnets framtid. Umgänget skall givetvis planeras med barnens bästa för ögonen och inte hamna i några schablonmässiga umgängesformer.

Ibland kan det ju också finnas skäl att umgänge med den ena föräldern inte bör förekomma. Så kan t.ex. vara fallet om en förälder gjort sig skyldig till brott mot barnet. Umgänget måste bestämmas efter de omständigheter som förekommer i varje enskilt fall. Högsta domstolen har i ett rättsfall, NJA 1988, tagit avstånd från schablonmässigt bestämda umgängestider. Som redan framförts understryks vikten av prövning i varje enskilt fall. I andra fall kan det vara så att umgängesföräldern inte ser till att umgänget fungerar eller genomförs. Detta bör också vägas in när beslut fattas.

Utskottets majoritet vill betona vikten av att en flexiblere individuell prövning bör komma till stånd. Med anledning av vad som sägs i propositionen utgår utskottet från att en utvärdering av rättspraxis kommer att göras i lämpligt sammanhang. Satsningen på att genom samarbetssamtal öka antalet samförståndslösningar kan också leda till att umgängessabotage i framtiden blir mindre vanliga.

Det är viktigt att beakta och vinna erfarenhet av nu gjorda förändringar innan man går vidare. Med dessa förändringar uppnås samma mål som de i reservationen anförda.

Folkpartiet har också en reservation angående umgängessabotage. Man menar att om den ena föräldern saboterar umgänget skall vårdnaden kunna överföras till den andra föräldern. Men förutom ändringen att se till att barnets behov av nära och god kontakt med båda föräldrarna i varje enskilt fall främjas, är man inte beredd från majoritetens sida att införa straffrättsliga sanktioner för vårdnadshavaren. Det löser inte problemen sett ur barnets synvinkel. Det är viktigt att ta reda på varför föräldern saboterar umgänget. Som nämndes tidigare kan det t.ex. vara så att en förälder gör sig skyldig till brott mot barnet.

Herr talman! En annan viktig del i de föreslagna förändringarna är frågan om upplysningar till umgängesföräldern om barnet. Här föreslås en särskild regel om att vårdnadshavaren skall ge upplysningar som skall underlätta umgänget. Folkpartiet och centern har, som vanligt höll jag på att säga, en reservation där man yrkar att det av lagtexten skall framgå att upplysningsskyldigheten även här avser upplysningar som berör barnens hälsa och framtid. Upplysningar kan gälla hälsa, skolgång, bostadsort, feriearbete etc. Jag vill poängtera att utskottets majoritet inte finner det nödvändigt att i lagtexten reglera särskilda förhållanden. Jag utgår ifrån att det inte blir några problem att tolka lagen. En väl avvägd motivskrivning åtföljer lagen. Man får förut-sätta att de som tillämpar lagen gör detta på ett klokt sätt.

När det gäller frågor som rör kostnader för umgänget går utskottet ett steg längre än propositionen. Ett stort antal motioner tar upp frågan om kostnader för resor i samband med umgänget. Utskottet har tidigare påpekat vikten av att frågan utreds. Frågan hänsköts till utredningen om underhållsbidrag och bidragsförskott som på grund av tidsbrist inte behandlade frågan. Utskottet ger därför regeringen till känna att skyndsamt ta upp frågan och återkomma till riksdagen med förslag. Det är viktigt att barnen skall kunna umgås med båda sina föräldrar. Därför måste problemet få en lösning.

Utskottet avger ytterligare ett tillkännagivande om en översyn som skall syfta till att barnets uppfattning och synpunkter i vårdnads- och umgänges mål skall tas till vara på ett mer påtagligt sätt. Här får man en bra utgångspunkt för fortsatta överväganden i departementet. Yrkandena i miljöpartiets reservation om en översyn av barnens rätt har här delvis blivit tillgodosedda.

Nästa fråga som jag tänker kommentera är vårdnadsutredningar och tidsaspekten runt dessa. Här föreslås att socialnämnden skall uppdra åt en tjänsteman att utföra en vårdnadsutredning och lämna den direkt till domstolen, i stället för att som nu fördröja det hela genom att gå vägen via socialnämnden för beslut. På så vis får man bort det dubbla processandet och tiden för ett avgörande i vårdnadsålet kan förkortas mycket. Frågan behandlas i utredningen Barnets rätt 87:7. Där anger man bl.a. följande skäl för förslaget:

1. Den mellankommande prövning som sker i nämnden är ägnad att förstärka konflikten mellan föräldrarna.

2. Nämndens prövning förlänger också tiden under vilken föräldern och barnet får leva i ovisshet om framtiden.

Utskottet instämmer i detta. Utskottet ifrågasätter emellertid inte socialnämndernas kompetens i frågan; intresset för att förkorta tiden är viktigare. De flesta remissinstanser instämmer med förslaget.

Vänsterpartiet har reserverat sig för att socialnämnderna skall vara kvar. Samtidigt har vänsterpartiet motionerat om att utredningstidens längd skall förkortas. Dessa två förslag motsäger varandra. Har vänsterpartiet kanske något bra förslag om hur man skall förkorta utredningstiden när det dubbla processandet behålls?

Förslaget innebär också att utredaren själv får bedöma om det insamlade faktamaterialet skall åtföljas av en slutsats från hans eller hennes sida. Mot detta har folkpartiet reserverat sig. Man instämmer nästan med utskottsmajoriteten, men med den hårfin skillnaden att det ofta, men inte alltid, kan vara lämpligt att vårdnadsutredningen utmynnar i ett förslag. Till folkpartiet och Bengt Harding Olson vill jag säga att båda dessa förslag förutsätter väl att utredaren är en kompetent person som i varje enskilt fall kan bedöma frågan. Domstolen kan också i varje enskilt fall ange riktlinjer för utredningarna.

Folkpartiet tar också upp frågan om barnkompetens för socialnämndens personal. Här vill jag bara hänvisa till vad som i detta anförande tidigare sagts angående utbildning i samband med samarbetsamtalen.

Herr talman! Som jag sade inledningsvis är de nu föreslagna förändringarna angående vårdnad och umgänge av största vikt för att stärka barnets rätt till båda sina föräldrar. Dessa barn är vår framtid, men vi alla vuxna måste ta ansvar för dem och föra deras talan.

Lennart Andersson kommer att ta upp de frågor som jag nu inte berörde. Jag vill avsluta med en dikt av Nils Ferlin som jag tycker passar i sammanhanget.

Du har tappat ditt ord och din papperslapp
du barfotabarn i livet.

Nu sitter du åter på handlarns trapp
och gråter så övergivet.

Vad var det för ord, var det långt eller kort
var det väl eller illa skrivet?

Tänk efter nu förrn vi föser dig bort
du barfotabarn i livet.

Herr talman! Om riksdagen nu, vilket jag hoppas, beslutar anta det av lagutskottet framlagda förslaget, så behöver barnen inte komma i en så svår situation som Nils Ferlin beskriver i dikten.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i nu berörda delar och avslag på reservationerna 1–13 samt 17–22.

Anf. 13 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Både Gunilla Andersson och jag vet – och säkert också hela riksdagen – att de här samarbetssamtalen, som nu är föreslagna, kommer att löna sig på långt sikt. Och jag vill påstå att det är troligt att kommunfullmäktigeledamöter, som beslutar om kommunernas verksamhet, innerst inne också inser detta.

Men vad gör man om det inte finns medel för verksamheten? Från vilken verksamhet skall man ta resurser till samarbetsavtal, den här nya uppgiften som nu läggs på kommunerna? Skall man ta resurserna från hemtjänsten, från barnomsorgen eller kanske från skolan? Och om det inte finns sakkunniga för att leda de här samarbetssamtalen, vad skall kommunerna göra då?

Jag tycker att det är litet trist att vifta undan de här synpunkterna, låtsas att det inte är några problem och, som man i viss mån nu gör i betänkandet, skylla på det statsfinansiella läget. Vi kan ha delade meningar om det statsfinansiella läget, men har vi inte råd att satsa på detta, som enligt vad vi alla är överens om kommer barnen till godo, då tycker jag att det är illa ställt.

Det ser naturligtvis olika ut i olika kommuner. Hur ser det ut i Gunilla Anderssons kommun? Jag vet i alla fall att man i många kommuner i Östergötland kommer att ha svårigheter att genomföra detta.

När vi längre fram kommer tillbaka och pekar på problemen med sakkunnig personal, utbildade psykologer osv., hoppas jag att vi kommer att få Gunilla Anderssons stöd – exempelvis när vi kommer att verka för ökning av antalet utbildningsplatser för psykologstuderande.

Sedan tog Gunilla Andersson upp problemet med socialtjänsten och bibehållande av vårdnadsutredningarna. Javisst, detta är ett problem. Det finns naturligtvis en motsättning när det sägs att vårdnadsutredningarna skall bedrivas skyndsamt. Men vi har, som jag hoppas framgår, menat att vi just för

att slå vakt om den barnpsykologiska kompetensen skall behålla socialnämnderna i det här sammanhanget. Vi tror att där trots allt finns större kompetens om barn än vad det finns på annat håll, och att det är viktigt att bevara denna kompetens.

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Vårdnad och
umgänge

Anf. 14 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Gunilla Andersson kritiserade några av de reservationer där centern finns med.

I reservation 2, om utformningen av samarbetsamtal, vill vi ha ett tillkännagivande. Gunilla Andersson anser att det inte är erforderligt. Jag vill ta upp en sak i detta sammanhang. Vi betonar föräldrarådgivningssekretessen. Utskottet nöjer sig med att säga att man så mycket som möjligt skall erbjuda föräldrar som så önskar samarbetsavtal med familjerådgivningssekretess. Detta är alltså en av de frågor vi tar upp, och vi tycker att det är en så viktig fråga att den nästan ensam skulle ha motiverat ett tillkännagivande.

Men jag tänkte närmast gå in på reservation 7 – där centern är ensam – om översyn av umgängesreglerna. Det är inget tvivel om att umgängesrätten för den förälder som inte har vårdnaden om barnet är ett stort problem. Vi tycker att de reformer som föreslås i propositionen inte är tillräckliga härvidlag, utan man behöver gå vidare. Därför är vårt yrkande att det skall ske en översyn av dessa regler. Vi hänvisar till de problem som finns och framhåller att frågan främst måste ses utifrån barnets bästa. Man måste undersöka vilka anledningarna är till umgängessabotage, om det är berättigat att försöka hindra umgänget utifrån barnets synpunkt. Man måste över huvud taget få en mer flexibel bedömning – det är den uppfattning som genomsyrar vår reservation.

Som jag nämnde i mitt tidigare anförande är vi inte ensamma om att ta upp den här frågan. Om jag nu hinner, skall jag citera den skrivelse som vi för några dagar sedan fick från Riksorganisationen för Kvinnojourer i Sverige, beträffande propositionen om vårdnad och umgänge:

”Många enskilda och organisationer har kontaktat oss i detta ärende och kritiken är mycket enhällig. Lagförslaget har inte tillräckligt utrett frågan om umgängesrätt med barn i fall där en förälder utövat sexuella övergrepp mot barnet.

Umgängesrätten ska inte få gå före barnets elementära behov av trygghet och att leva med någon att lita på.

Önskvärt vore att Riksdagen skjuter på beslutet och återremitterar ärendet till ny utredning.

Med kvinnohälsningar

Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (ROKS) Ebon Kram
ordförande.”

Jag tycker att det är värdefullt att få med detta i riksdagens protokoll och visa vilka synpunkter man har från håll där man särskilt slår vakt om barnens och kvinnornas situation.

Anf. 15 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Jag skall bemöta några synpunkter i Gunilla Anderssons anförande.

Jag noterar att socialdemokraterna behöver minst tre företrädare för att försvara den här propositionen, nämligen justitieministern, Gunilla Andersson och Lennart Andersson – med en taletid på tillsammans 45 minuter. Men det skall nog ordna sig ändå.

Först och främst, Gunilla Andersson, gäller det samarbetssamtal. Vi är helt överens om detta. Jag skriver gärna under på att det är viktigt, och jag är övertygad om att det blir bra resultat. Men varför då säga att det bara skall vara en rätt för domstolen att ta initiativ till sådana samtal? Se till att det blir en plikt – med något enstaka undantag – och för in det i lagen! Det skulle vara en logisk följd av de egna resonemangen.

Sedan gäller det umgängesrättens omfattning. Umgängesrätten skall nu stärkas, och man skall få en mer nyanserad bild av det hela. Ja tack, det är bra. Men vad bidde det? En tumme! Här har Martin Olsson talat om vad ROKS tycker. ROKS tycker att det ges helt fel signaler.

Vi kan också ta med vad som stod i Svenska Dagbladet den 28 november: "Nästan riskfritt förgripa sig på barn. Föräldrar som försöker skydda sina barn kan förlora vårdnaden ----." Vem har skrivit den artikeln? Jo, bl.a. Lena Feuk, som tidigare var ordförande i BRIS.

Regeringen har uppenbarligen misslyckats att precisera lagen för att uppnå en nyanserad lagtillämpning. Det blev ju precis tvärtom.

Ett sätt att komma ur den fällan är alltså att säga ja till folkpartiets motion om precisering av begreppet. De här skrivningarna är inte något eget fabrikerat från folkpartiets sida. Detta är hämtat från BRIS, där som sagt Lena Feuk tidigare varit ordförande. Det har rimligen också stöd av ROKS. Det finns ett alternativ till att återremittera ärendet, nämligen att rösta på folkpartiets reservation.

Den tredje punkten gäller informationsutbytet mellan föräldrarna. Ja, Gunilla Andersson, det är oerhört viktigt att det sker. Men varför då säga att det skall vara ett informationsutbyte som kan främja umgänget? Det är mycket kortsiktigt tänkt. Umgängestiden löper under ett visst antal år i barnets liv. Vidga blicken och tänk litet mer långsiktigt! Se till att det finns ett informationsutbyte som gagnar barnet inte bara när det är barn utan i livsperspektivet! Vad är det för fel på den vidare synen?

Anf. 16 GUNILLA ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! I debatten kring samarbetssamtalen, Elisabeth Persson, har också dessa samtals samhällsekonomiska betydelse berörts. Låt mig framhålla att samarbetssamtalen inte blir en ekonomisk belastning för kommuner och landsting totalt sett. Kommunal- och landstingsekonomiskt går verksamheten på kort sikt ungefär jämnt ut. Långsiktigt är den troligen lönsam både för kommuner och landsting. Mot denna bakgrund och med hänsyn till det statsfinansiella läget finns det ingen anledning att nu överväga statsbidrag till verksamheten. I min hemkommun, Elisabeth Persson, finns redan den här verksamheten.

Martin Olsson och Bengt Harding Olson talade om mål och utformning för samarbetssamtal. Naturligtvis är målet med samarbetssamtal att nå en samförståndslösning. Annars vore ju införande av sådana samtal onödigt. I begreppet samförståndslösning måste anses ingå alternativet att förmå en av

föräldrarna att avstå från den gemensamma vårdnaden resp. umgänget med barnet, om detta bedöms vara den för barnet bästa lösningen.

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Anf. 17 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har svårt att förstå hur Gunilla Andersson så energiskt kan argumentera mot vår reservation 2. I den redovisar vi på ett något fylligare sätt än utskottsmajoriteten hur vi tycker att utformningen av samarbets-samtalen skall vara. I detta fall liksom i övriga fall i anledning av motioner är det bra om utskottet går litet längre och preciserar mer än vad som görs i propositionen.

I min förra replik berörde jag frågan om en översyn av umgängesreglerna, men jag hann inte fullfölja det jag hade tänkt säga. Jag tror inte att Gunilla Andersson nämnde något om detta i sin replik, men låt mig ändå säga att den skrivelse som vi har fått från ROKS i och för sig går ut på att ärendet skall återremitteras till en ny utredning. Det stämmer mycket väl med vad som sägs i vår reservation 7.

Vi yrkar inte avslag på ändringsförslaget i propositionen, men vi vill att det skall göras en översyn av umgängesreglerna, så att de olika aspekter som finns på dem kan komma att beaktas. Bland de reservationer som vi har avgett har jag yrkat bifall just till reservation 7 för att ge riksdagen möjlighet att i dag stödja vårt krav, ett krav som också stöds av bl.a. kvinnojourerna.

Anf. 18 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Jag ställde tre frågor till Gunilla Andersson angående samarbetsamtal, umgängesrätt och informationsutbyte. Jag fick inget svar på någon av dem och efterlyser därför ett sådant.

Därutöver skall jag ställa ytterligare några frågor. Gunilla Andersson säger att man inte kan straffa bort umgängessabotage. Nej, det ligger mycket i det. Men det är rimligt att det finns en balans även i strafflagstiftningen. Om umgängesrättshavaren missköter sig mot vårdnadshavaren då blir han eller hon straffad. Däremot finns inte motsvarande straffsanktion mot vårdnadshavaren om denne missköter umgängesrätten. Antingen tar man helt bort straffsanktionerna, eller också skall straffsanktioner gälla i båda fallen. Det är rättslig balans. Eller hur, Gunilla Andersson?

I frågan om umgängesrättskostnaderna tycker jag det var bra att utskottet inkl. socialdemokraterna gav regeringen en knäpp på näsan. Det var välförtjänt.

Sociala föräldraskap blir allt vanligare. Det handlar i klartext om styvföräldrar som förekommer så frekvent i dag. Det handlar många gånger om mina, dina resp. våra barn, och det blir ofta en mycket komplicerad familjebild som kallas för styvföräldraskap. Detta är hittills oreglerat. Varför visar Gunilla Andersson inget intresse för den saken?

Vårdnadsutredningen måste utföras med kompetens, Gunilla Andersson. Folkpartiet tycker verkligen att det skall finnas kompetens både där och i domstolen.

Låt mig avslutningsvis säga att Nils Ferlin också är min favorit. Min fromma förhoppning är att vi alla skall verka för att det i fortsättningen inte skapas några "rättsliga barfotabarn".

Vårdnad och
umgänge

Anf. 19 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag skall nu försöka vara mycket pedagogisk och tydlig. Det finns en mängd kommunal serviceverksamhet som alla är överens om är bra och lönsam. Jag tror exempelvis att det inte råder några som helst delade meningar om att konsumentrådgivningen gagnar såväl kommunerna som konsumenterna och på sikt är bra för hela samhället. När kommunerna befinner sig i ett svårt ekonomiskt läge och dessutom inte kan höja kommunalskatten, måste de dess värre skära ned på viss verksamhet hur bra den än är. Det har vi sett exempel på inom bl.a. konsumentrådgivningen. Den frågan kommer vi att diskutera här på fredag. Många kommuner tar bort den verksamheten trots att de vet att den lönar sig och är bra för alla parter.

I fråga om samarbetssamtalen vet vi också att familjerådgivningsverksamheten i många kommuner inte är tillräckligt utbyggd. Man har inte haft råd att bedriva den, på en del håll har det uppstått tvister med landstinget om var verksamheten skall ligga osv. Det har inte heller funnits kompetent personal att leda familjerådgivningsverksamheten. Den har alltså inte varit tillräckligt utbyggd.

Nu framläggs ett nytt förslag, nämligen att kommunerna skall ha skyldighet att till dem som så önskar tillhandahålla samarbetssamtal. Det betyder med nödvändighet att ytterligare en uppgift läggs på kommunerna, och den kostar pengar. I kommuner med dålig ekonomi finns det stor risk för att familjerådgivningsverksamheten inte byggs ut. Det hjälper alltså inte med den skyldighet som införs, eftersom det inte heller finns tillräckligt med personal. Jag tror att de berörda skulle känna stor olust om de fick stå i kö – kanske i flera månader och upp till ett halvår – för att kunna genomföra dessa samtal. Det gagnar inte någon part och inte heller vårdnadsutredningen. Det är det scenario som kan bli verklighet om inte kommunerna får resurser för att bygga ut verksamheten.

Vi har olika uppfattningar om riskerna. Det är beklagligt att vänsterpartiet är det enda parti som tar denna fråga på allvar. Jag skall inte fortsätta replikskiftet därom men konstaterar att det tyvärr är så. Det handlar inte enbart om resurser i form av pengar utan även om resurser i form av utbildning och personal. Vi hoppas att den vägen kunna få de andra partiernas stöd framöver.

Anf. 20 GUNILLA ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Målen för samarbetssamtalen anser jag bör utformas av kommunerna. Jag delar helt Martin Olssons uppfattning att det är nödvändigt med flexibel bedömning och individuell anpassning till förhållanden i det enskilda fallet när det gäller umgängesfrågor. En sådan utveckling är enligt min uppfattning redan på väg i rättspraxis. Det finns skäl att följa utvecklingen, men jag finner inte någon anledning att nu aktualisera en översyn av umgängesreglerna.

I fråga om upplysningsskyldigheten, Bengt Harding Olson, har jag den uppfattningen att det inte är lämpligt att i lagtexten särskilt reglera vissa typer av upplysningar. I stället bör regeln ges en allmän utformning, vilket föreslås i propositionen. Om endast vissa typer av upplysningar regleras, skulle

man kunna bli osäker på vad som gäller beträffande andra slag av upplysningar.

När det gäller sanktioner, Bengt Harding Olson, vill jag säga att jag inte tror på att man kan straffa fram ett umgänge.

Bengt Harding Olson tar också upp frågan om s.k. socialt föräldraskap. Det är väldigt svårt att förstå vad han är ute efter. De sociala föräldraskap som han räknar upp avser adoptions- och inseminationsbarn samt styvföräldraskap och familjehemsföräldraskap. Som han själv konstaterar, är den rättsliga situationen för adoptions- och inseminationsbarn i allt väsentligt densamma som vid biologiskt föräldraskap.

Slutligen till Elisabeth Persson: Socialutskottet har i ett betänkande tidigare i år hemställt att riksdagen skall ge regeringen till känna att man skall trygga familjerådgivningsverksamheten.

Anf. 21 LENNART ANDERSSON (s):

Fru talman! Som en av utskottets talesmän skall jag i mitt anförande kommentera nio reservationer och framför allt redovisa utskottets motiveringar och ställningstaganden i de delfrågor som tagits upp i reservationerna. Anledningen till att vi i det här ärendet har utsett två talesmän för utskottet är artighet mot dem som har lämnat reservationer i ärendet.

I reservationerna 14 och 15 tas frågan om termen "faderskapserkännande" upp till debatt. De grundläggande reglerna om faderskap till barn finns i föräldrabalkens första kapitel. I den nu aktuella propositionen föreslås att "erkännande" av faderskap skall ersättas med det nya begreppet "bekräftelse" av faderskapet. I reservation 14 av ledamöterna från moderata samlingspartiet föreslås att termen "faderskapserkännande" skall bibehållas, och i reservation 15 anser ledamöterna från folkpartiet att den nya termen bör vara "faderskapsförklaring".

Jag vill till att börja med erinra om att utskottet tidigare har ställt sig mycket positivt till en ändring av termen "faderskapserkännande". Den frågan behandlades här i riksdagen senast våren 1987. Utskottet har tidigare framhållit att terminologin i dag för många fäder kan upplevas som svårförståelig och ibland t.o.m. som kränkande. Enligt utskottet borde regeringen i lämpligt sammanhang överväga om inte någon annan benämning kunde införas för faderns medverkan vid fastställande av faderskap.

En terminologisk ändring bör enligt utskottets mening ta sikte på vad rättshandlingen i själva verket avser, nämligen ett intygande om att mannen är far till barnet och tar på sig faderskapets alla konsekvenser, såväl rättsliga som andra.

När utskottet har haft att bedöma de två förslagen "faderskapsbekräftelse" och "faderskapsförklaring", är det vår uppfattning att de är relativt likvärdiga. Men det är en omständighet som har gjort att utskottet väljer bort ordet "förklaring", och det är att i 1 kap. 2 § föräldrabalken används ordet "förklaring" för det fall när rätten skall besluta att mannen i äktenskapet inte är far till barnet, och i 1 kap. 5 § föräldrabalken används samma term i det fall faderskap skall fastställas genom dom. Av dessa orsaker finner utskottet att termen "faderskapsförklaring" är mindre lämplig än "faderskaps-

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Vårdnad och
umgänge*

bekräftelse", när man skall ersätta den nuvarande termen "faderskaps erkännande".

Vi anser i utskottet att propositionens förslag på den här punkten är väl avvägt. Därmed yrkar jag avslag på reservationerna 14 och 15.

I reservation 16 av folkpartiets och miljöpartiets ledamöter behandlas frågan om faderskapspresumtion vid samboförhållande, ett i och för sig mycket intressant ämnesområde. Eftersom den frågan redan har debatterats i dag mellan justitieministern och Bengt Harding Olsson, avstår jag i denna debattomgång från ytterligare kommentar. Men formellt ber jag nu att få yrka avslag på reservation 16.

I reservation 23 av miljöpartiets ledamot behandlas frågan om barns rätt i mål om vårdnad och umgänge. I reservationen framhålles att förslaget med ett ombud för barn i vårdnads- och umgängestvister har så uppenbara fördelar att regeringen omgående bör förelägga riksdagen ett lagförslag härom.

Jag vill framhålla att utskottets majoritet anser att det är något överraskande att miljöpartiets representant väljer att i denna fråga gå fram ensam i en reservation, när hela utskottet i övrigt har enats om att föreslå ett tillkännagivande med krav på ytterligare övervägande i de frågor som rör barns ställning i mål om vårdnad och umgänge.

Frågan om barns talerätt samt rätt till ombud och biträde i vårdnads- och umgänges mål behandlades av den stora utredningen Barnets rätt. Utredningen skrev mycket utförligt i det ärendet och lade fram konkreta förslag, men när betänkandet var ute på remiss var det mycket delade meningar bland remissinstanserna. Många remissinstanser framhöll att det inte är lämpligt att barn under femton år ges talerätt.

I det nu aktuella ärendet föreligger motioner från alla de sex partier som är representerade i riksdagen. Med anledning av alla de motionsyrkandena skriver utskottet rätt utförligt och bl.a. följande: "Även om förslagen i propositionen är inriktade på samförståndslösningar anser utskottet att man inte kan avskrika de synpunkter som utredningen om barnets rätt framfört, i vart fall inte förrän man närmare kan överblicka erfarenheterna av tillämpningen av de föreslagna nya reglerna i FB."

Med anledning av motionerna hemställer utskottet att riksdagen skall göra ett tillkännagivande till regeringen om att de här delfrågorna skall övervägas på nytt och att regeringen skall återkomma med förslag till riksdagen. Därmed yrkar jag avslag på reservation 23.

I reservationerna 24 från vänsterpartiet och 25 från folkpartiet behandlas frågor om verkställighet i mål om vårdnad och umgänge. I den motion som ligger till grund för reservation 24 av Elisabeth Persson förordas att vårdnads- och umgängestvister skall avgöras i länsrätt i stället för av tingsrätt. Motionären hävdar att i länsrätten finns det större socialpsykologisk kompetens att tillgå samt att länsrätten samarbetar med kommunernas socialtjänst.

I motionen från folkpartiet föreslås att lagen ändras så att länsrätten skall kunna vägra verkställighet i samtliga fall när denna inte är förenlig med barnens bästa. Motionären framhåller också att i verkställighetsmålen måste man söka en metod för att om möjligt undvika fortsatta tvister. En möjlighet skulle då vara att länsrätten vid vägrad verkställighet med bindande verkan

skulle kunna återförvisa vårdnads- eller umgängesmålet till allmän domstol för omprövning.

Utskottets majoritet påminner i sin skrivning om att denna delfråga redan är föremål för utredning i rättegångsutredningen. Utskottets majoritet anser att vi bör avvakta utredningens förslag och föreslår i denna del avslag på de två motionsyrkandena. Jag yrkar därmed avslag på reservationerna 24 och 25.

I reservation 26 föreslår folkpartiet expertledamot i domstol, och i reservation 27 från folkpartiet behandlas kompetenskrav m.m. för domare. Utskottet har även på dessa punkter mycket utförliga skrivningar. Jag ber att få hänvisa till dessa och yrkar formellt avslag på reservationerna 26 och 27. Jag gör detta för att få något mer tid till att diskutera reservation 28 från folkpartiet, där man behandlar ensamstående faders situation.

I reservationen sägs att efter en skilsmässa får män en mycket svår situation. De förlorar sin föräldraroll, och de mister ofta ett tidigare umgänge med släktingar och vänner. För många män föreligger uppenbar risk för missbruk av bl.a. alkohol. Inte minst mot bakgrund av de samhällsekonomiska konsekvenserna av att så många män efter en separation inte kan fungera socialt är det angeläget att lämpliga åtgärder vidtas för att förbättra deras situation. Så långt reservationen. Jag finner det vara en brist att reservationerna inte säger någonting om vilka åtgärder som enligt deras mening är konstruktiva i sammanhanget. Kanske Bengt Harding Olson i dag något kan lätta på förlåten och tala om vilka åtgärder det är som närmast föresvävar folkpartiet.

Från utskottsmajoritetens sida säger vi i detta sammanhang att riksdagen våren 1988 behandlade en motion som tog upp samma fråga som den nu aktuella. På hemställan av utskottet beslöt riksdagen då att överlämna motionen till underhållsbidragskommittén för prövning. I dag vet vi att kommittén av olika skäl inte har kunnat behandla bl.a. frågan om de underhållsskyldigas situation utan har överlämnat den till regeringen med begäran om att den övervägs i annat sammanhang. Utredningen har ändå presterat en del. I betänkandet SOU 1990:48 Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn har kommittén redogjort för situationen för särlevande föräldrar med särskilt låga inkomster.

Lagutskottet utgår i dag från att de problem som har tagits upp i motion L10 kommer att övervägas inom den arbetsgrupp som tillsätts inom regeringskansliet för vidare behandling av underhållsbidragskommitténs förslag. Arbetsgruppen kommer att få företrädare för tre olika departement. Därigenom blir det en mycket representativ arbetsgrupp.

Vi är alla ledamöter i lagutskottet lika angelägna om att få i gång ett utredningsarbete, där man utförligt belyser den situation och de villkor som många frånskilda män lever under. Folkpartiet vill göra ett tillkännagivande till regeringen nu, trots att utskottet anger att en särskild arbetsgrupp inom regeringskansliet skall arbeta med denna fråga. Inom majoriteten litat vi på de uppgifter som vi har fått om att ett utredningsarbete mycket snart skall komma i gång. Vi har fått uppgifter om arbetsgruppens sammansättning. Vårt engagemang i saken är därför inte på något sätt mindre än folkpartiets. Det mest intressanta vore nu att få något mer preciserade förslag från

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Vårdnad och
umgänge*

folkpartiet. Det skulle bl.a. vara en god vägledning för ledamöterna i arbetsgruppen när de nu skall ta sig an detta svåra problem och komma med förslag.

Jag yrkar därmed avslag på reservation 28 och bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Anf. 22 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Fru talman! Socialdemokraterna har en särskild faiblesse för att vilja ändra terminologin. Detta är ofta meningslöst när betydelsen är densamma. Så är det även denna gång. Det är ingen skillnad i innebörden i det nya begreppet, utan innebörden är fortfarande att vederbörande tar på sig faderskapets konsekvenser, bl.a. i rättsligt hänseende. Ordet bekräftelse har sämre internationell förståelse utan att ge något nytt eller bättre. Det för också tanken till ord som orderbekräftelse, bestyrkande kvitto eller bevis. Det tycker jag är onödigt att dra in i detta sammanhang. Ordet förklaring hade varit bättre, men eftersom det används på annat ställe i föräldrabalken går det inte att använda i detta sammanhang.

Vi avstyrker således förslaget att ändra terminologin. Vi vill bibehålla ordet faderskapserkännande.

Anf. 23 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är trevligt att miljöpartiet ibland kan överraska Lennart Andersson. Förslaget om ombud i rätten för barn har tagits fram av utredningen om barnens rätt. Vi är medvetna om att remissinstanserna har haft delade meningar. I miljöpartiet har många haft ett stort intresse för frågan. Den samlade bedömningen från vår sida är att förslaget är bra. Därför har vi reserverat oss.

Om Lennart Andersson lyssnade hörde han att jag i mitt anförande uttalade stor tillfredsställelse över att utskottet faktiskt nu vill pröva frågan om barnens ställning i rättegångar. Utskottet kanske kommer fram till det vi föreslår i reservationen. Det kanske blir en annan lösning. Den hoppas jag, och tror, kommer att bli bra.

Anf. 24 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Fru talman! Till Lennart Andersson vill jag säga att jag tackar för artigheten att så många socialdemokrater ställt upp för att försvara propositionen.

En del punkter kan vi kanske avföra för vidare diskussion för att vinna tid, exempelvis faderskapspresumtionen. Om vi tittar på begreppet faderskapsförklaring/faderskapsbekräftelse tycker jag faktiskt att ordet bekräftelse är lika kränkande som termen erkännande. Faderskapserkännande är ungefär som att erkänna en brottslig handling. Faderskapsbekräftelse är, som jag tidigare sagt, ungefär som att bekräfta en order eller en begärd leverans. Faderskapsförklaring är den stolte faderns deklaration att han vill ta ansvar för sitt efterlängtnade barn. Om detta sedan skulle kollidera med annan lagstiftningsteknik är det bara att justera efter det. Svårare än så är det inte.

Beträffande verkställighet vid tvister då domar inte kan verkställas utan måste få ytterligare en prövning i domstol är det som föreslås riktigt. Det är bra att man omprövar detta i rättegångsutredningen. Det hade också varit

snyggt och prydligt om även socialdemokraterna hade talat om i vilken riktning de tycker att utredningen skall arbeta, i stället för att bara tåga.

Beträffande barnkompetens har jag ingen annan kommentar till Lennart Andersson än att det är en självklarhet att en sådan skall finnas, både i socialförvaltningar och i domstolar.

Slutligen en otroligt viktig fråga, och det glädjer mig att fler och fler inser dess vikt i dag – bättre sent än aldrig. Lennart Andersson säger att det finns ett visst intresse från socialdemokraterna för de ensamstående pappornas situation. Ja tack, det är bra. Så hänvisar Lennart Andersson till underhållsbidragskommittén, den som havererade. Nu skall en ny utredning tillsättas. Snart skall den utredningens arbete komma i gång. Det är bra, men det borde ha skett för länge sedan. Så efterlyser Lennart Andersson förslag från mig på hur frågan skall lösas. Det hade varit bra om jag hade kunnat ge en patentiösning på de ensamstående pappornas bedrövliga situation, men det kan jag inte. Det skulle vara oförsiktigt och oklokt av mig att göra det. Jag kräver först kunskap. På grundval av kunskap skall man sedan fatta beslut om hur frågan skall lösas.

Om det nu finns ett så stort intresse från socialdemokraternas och regeringens sida, varför inte säga ja till reservationen?

Anf. 25 LENNART ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Först beträffande själva terminologin – om det skall heta faderskaperkännande, faderskapsbekräftelse eller någonting annat – vill jag påminna om att det finns en bakgrund till det ändringsförslag som lanseras i propositionen. Det är framför allt en debatt i denna kammare, inte minst med folkpartiets olika företrädare, som gång på gång har pekat på att termen faderskaperkännande kan upplevas som kränkande av många. Man har från folkpartiets sida krävt en annan terminologi. Det är den debatten och de kraven som ligger bakom propositionen, där nu föreslås faderskapsbekräftelse i stället. Jag har motiverat varför Bengt Harding Olsons förslag om faderskapsförklaring inte har antagits. Det ordet finns på flera andra punkter i föräldrabalken. Det är inte så enkelt att på dessa platser ersätta faderskapsförklaring med någon annan terminologi. Jag är inte ens övertygad om att en sådan lösning skulle ha blivit bättre.

Med hänvisning till det starka önskemål som under flera år har framförts här i kammaren tycker jag att det är riktigt att regeringen nu tagit upp frågan och kommit med ett konkret förslag.

Till Elisabet Franzén vill jag bara replikera beträffande barnens ställning i vårdnadsmål, att vi ställer stora förhoppningar till den arbetsgrupp som skall arbeta inom regeringskansliet. Vi vill att det skall vara en förutsättningslös utredning. Vi har självfallet mycket noga studerat vad utredningen om barnens rätt har lagt fram för förslag. Det är ett alternativ. Men vi säger ju från utskottsmajoritetens sida att vill pröva även andra tänkbare alternativ för att stärka barnens ställning i vårdnadsmål, och vi vill alltså ha en förutsättningslös utredning. Vi är glada för att arbetet nu verkligen kommer i gång på allvar. Vi utgår från att utredningen inte skall behöva ta alltför lång tid, utan att vi kan emotse nya förslag till riksdagen i denna mycket väsentliga delfråga.

Slutligen till Bengt Harding Olson om de ensamstående pappornas situa-

tion. Jag delar uppfattningen att vi först naturligtvis måste få en kartläggning och utifrån denna kartläggning sedan göra den samlade bedömningen. Jag vill i dag litet protestera mot Bengt Harding Olson, som säger att socialdemokraterna inte har något intresse för dessa frågor. Jag vill i all vänlighet påminna om att under senare delen av 70-talet när vi utformade reglerna för underhållsbidrag var det vi socialdemokrater som lade fram förslaget om fädernas förbehållsbelopp och hela den konstruktionen.

Anf. 26 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Fru talman! Lennart Andersson återkommer till frågan om terminologin. Det är riktigt, Lennart Andersson, att folkpartiet krävt att terminologin skall ändras, och det känns skönt att vi är ense på den punkten. Folkpartiet anser fortfarande att "faderskapsförklaring" är en bättre term. Jag kan åta mig att justera lagen på de punkter där det behövs, om Lennart Andersson behöver hjälp.

Vad beträffar de ensamma fädernas situation är det bra att vi nu äntligen får den här debatten. Det känns tryggt att den förs även här i kammaren. Som jag nämnde tidigare har det förts en lång debatt i en rad tidningar. Det är tidningar som jag sade till justitieministern borde intressera henne, och de borde intressera även Lennart Andersson. Det är t.ex. tidningen Vi och Aftonbladet. Jag lånar gärna ut ett exemplar av dessa tidningar. Efter Aftonbladets artiklar kan man läsa: "Nu satsas det på papporna, säger socialstyrelsen." Det är bra, och jag hoppas att även socialdemokraterna då kommer att satsa på papporna. Lennart Andersson säger att det gjordes av socialdemokraterna redan på 70-talet. Det är också bra – fortsatt med det även på 90-talet. Ett sätt att göra det på är att stödja folkpartiets reservation på den punkten.

Lennart Andersson inledde sitt anförande med en artighet. Jag har velat kvittera den artigheten. Vi har i den här debatten tre socialdemokrater med en sammanlagd taletid av minst 45 minuter. Genom att jag begärt replik på var och en av dem kommer jag upp i en något sånär jämförbar taletid.

Anf. 27 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Fru talman! När det gäller barnens talesrätt i domstol kan jag inte dela Lennart Anderssons tillit till regeringens arbetsgrupp, som skall behandla den frågan. Såvitt jag förstår består detta arbete hittills endast av riksdagens uttalande att det spörsmålet "skall övervägas ytterligare i lämpligt sammanhang och att det bör ankomma på regeringen att bestämma formerna här för". Har regeringen redan tillsatt en arbetsgrupp är det bra. Jag vet emellertid inte om så är fallet, och jag har inte sett direktiven. Till dess ett bättre förslag presenteras står vi fast vid vårt förslag om juridiskt ombud för barnen i vårdnadsmål.

Anf. 28 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m) replik:

Fru talman! Det gäller terminologin igen. Något skäl att ändra terminologin när man inte kommer på något bättre ord finns helt enkelt inte. Det är typiskt för socialdemokraterna att föreslå ändringar, som inte medför någon förbättring och inte ger reglerna någon ny innebörd. Socialdemokrater äls-

kar nya lagar. Moderaternas lagförslag utmärker sig för att de medför förbättringar – annars föreslår vi inga ändringar.

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Anf. 29 LENNART ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag måste då konstatera att Charlotte Cederschiöld inte tycks ha någon förståelse för opinionsyttringar som kommer fram i denna kammar från olika partigrupper. Socialdemokraternas ställningstagande visar att vi varit mycket mer lyhörda och velat gå folkpartiet till mötes genom att gå med på en ändring av den här terminologin. Vi har uppfattat det så, att det finns ett mycket påtagligt intresse i riksdagen att göra en ändring. Det är detta intresse vi nu tillgodoser. Vi tycker att det är en god regel att lyssna på riksdagens ledamöter och ta del av de uppfattningar de för fram.

Som avslutningsreplik till Bengt Harding Olson vill jag säga att det är självklart för oss i vår partigrupp i lagutskottet att följa den situation under vilken ensamma pappor lever. Jag får ofta rapporter från exempelvis industriarbetare i min hemkommun. Många ensamstående pappor där måste arbeta extra t.ex. som taxichaufförer under lördagar och söndagar för att klara sin ekonomi. Jag kan också ta fram exempel på fränskilda skollärdare och deras ekonomiska situation. Vi har ganska mycket sådant material att tillgå.

Jag tycker att det är bra att arbetsgruppen i regeringskansliet nu sätter hög fart och tar tag i dessa frågor för att få fram en ännu mer fullständig kartläggning. Jag är övertygad om att vi sedan tillsammans skall kunna göra bra bedömningar och komma fram till förslag om åtgärder. Jag var i dag nyfiken på att få höra om Bengt Harding Olson redan nu hade några konstruktiva tankar om lämpliga åtgärder. Men den diskussionen kanske Bengt Harding Olson och jag kan ta privat efter den här debatten. Vi kan då jämföra varandras tankar och idéer för att se hur långt vi kan komma.

Förste vice talmannen anmälde att Charlotte Cederschiöld anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 30 KAJ LARSSON (s):

Fru talman! I tre år i följd har jag i riksdagen motionerat om förbättringar vad gäller umgänge med och vårdnad om barn. Under denna tid har jag fått många brev och telefonsamtal från förtvivlade människor. Det har varit människor som har känt sig hjälplösa i sin situation: de har rätt att träffa sin son eller dotter, men i praktiken har det inte fungerat.

När jag började fördjupa mig i denna problematik trodde jag inte att det fanns så många ensamstående som hade och har dessa problem. Det kändes som om det tändes ett hopp för dessa människor, människor som inte i första taget träder fram och skriker på hjälp, därför att de ser det som ett personligt nederlag, ett socialt misslyckande i livet. I en del fall kan det t.o.m. bli så, att man dämpar sin förtvivlan med alkohol, som man sedan blir beroende av, följderna blir då mycket tragiska.

Genom UFR, Umgängesrätts-Föräldrarnas förening, har jag fått träffa många människor som har denna besvärliga situation, och jag har också fått många värdefulla synpunkter på hur umgängesrätten praktiskt fungerar i vårt land. Föreningen har också noggrant följt både utredningsarbetet och

Vårdnad och
umgänge

propositionsarbetet, och man har i remissomgångar gett uttryck för sina synpunkter. Jag ser att medlemmar från föreningen i dag följer debatten från läktaren. Det är ett bevis på att det finns ett stort intresse för denna fråga från deras sida.

Jag har tidigare här i kammaren sagt att om barn fick bestämma, så skulle skilsmässor förbjudas. Så tror jag att det är i de flesta fall, men givetvis inte i alla.

Varje år är det många barn som upplever sina föräldrars skilsmässa. I Sverige hade vi 18 862 skilsmässor under år 1989, varav 11 792 med barn under 18 år. Därtill skall läggas alla separationer i samboförhållanden.

Jag anklagar inte människor för att de går skilda vägar – det kan vara naturligt att de gör det. Men viktigt är, fru talman, att om det finns minderåriga barn med i bilden båda föräldrarna då tar sitt ansvar för barnens uppväxt och fostran. Barn har rätt till både mamma och pappa – det har konstaterats av många. Men tyvärr, i många fall fungerar det inte så i praktiken. Ibland används barnen som slagträ i bråket mellan föräldrarna.

De flesta barn vill träffa den förälder som flyttar. Det är dock inte ovanligt att den förälder som barnet bor hos medvetet eller omedvetet för över sin bitterhet och besvikelse över den misslyckade relationen på barnet.

Efter att ha lyssnat på många människor och tagit del av många varianter av problem kan jag bara konstatera att barnen ofta glöms bort. Det är barnen som mår dåligt och tar skada.

Fru talman! Efter att ha tagit del av och läst regeringens proposition och lagutskottets betänkande kan jag konstatera att det på flera punkter föreslås ändringar som sammanfaller med de krav som jag och mina medmotionärer, Ulla-Britt Åbark och Åke Selberg, har framfört.

Vi har under punkt 1 i motionen föreslagit, att det skulle bli obligatoriskt med samarbetssamtal för alla skilsmässoföräldrar. Propositionen går inte så långt. I denna föreslås att kommunerna skall vara skyldiga att bereda föräldrar möjlighet till samarbetssamtal. Jag kan hålla med om att detta kan vara tillräckligt som ett första steg. Vi får se vad resultatet blir. Men om riksdagen så beslutar är det viktigt att detta budskap förs ut och att kommunerna erbjuder utbildad och kunnig personal på området. Jag är orolig för att detta i mindre kommuner inte får någon högre prioritet. Jag tycker att det ligger en del i vad Elisabeth Persson på denna punkt framfört i debatten. Följden kan bli att samarbetssamtalen inte anses meningsfulla och att samtalens kvalitet inte blir bra. Men jag är beredd att acceptera förslaget och kommer noggrant att följa utvecklingen.

Under punkt 2 har vi föreslagit att vårdnadsutredningen skall vara avslutad inom tre månader. I propositionen föreslås åtgärder som kommer att innebära en snabbare väg. Utredaren skall gå direkt till tingsrätten och inte via socialnämnden. Detta är naturligtvis bra, men det är glädjande att utskottet i betänkandet skärper skrivningen. Man anser att en handläggningstid på tre till fyra månader torde vara ett rimligt riktmärke, något som också överensstämmer med JOs uttalande.

Utskottet gör också ett tillägg i 6 kap. 19 § andra stycket, som kompletteras med föreskrift, varigenom rätten åläggs en uttalad skyldighet att se till att skyndsamhetskravet när det gäller vårdnadsutredningar tillgodoses. Jag

anser att det är bra att utskottet gjort detta uttalande och tillägg. Som jag tidigare nämnt har barnets umgänge med båda föräldrarna en mycket stor betydelse. Det är därför oacceptabelt att det som sker i många fall är att vårdnadshavaren genom olika åtgärder saboterar och omöjliggör för barnet att få träffa den andra föräldern.

Av många kontakter som jag haft med människor i detta ärende har jag också blivit uppmärksamgjord på att förhållandet också kan vara det omvända, att den förälder som har umgängesrätt struntar i att umgås med sitt barn. Jag anser att detta är ett lika stort fel som när vårdnadshavaren saboterar umgänget. Barnet skall sättas i centrum. Båda föräldrarna måste känna ett ansvar för barnets uppföstran, och då måste barnet ha rätt att umgås med båda föräldrarna på ett naturligt och riktigt sätt. Jag är övertygad om att barnet vill ha det så och att föräldrarna måste sluta upp med att enbart tänka på sig själva eller att skada den andra parten.

I hemställan i vår motion under punkt 3 föreslår vi att reglerna skall skärpas för att tillförsäkra en förälder med umgängesrätt möjligheten att faktiskt utöva umgänget. Den som saboterar umgänget skall bli frångången vårdnadsrätten, om detta inte står i strid med barnets bästa. Detta yrkande har avstyrkts av utskottet. Men trots detta anser jag att skiljelinjerna inte är så stora. Utskottet skriver bl.a.: "Är det klarlagt att en förälder utan godtagbara skäl har försökt försvåra eller omintetgöra ett umgänge mellan barnet och den andra föräldern kan detta tala för att vårdnaden bör överflyttas."

När jag i dag lyssnade på Laila Freivalds tycker jag att detta blev dunklare. Hon sade att detta hade uppfattats på fel sätt. Jag är givetvis medveten om att man när man framför en sådan begäran också måste framlägga bevis. Därför måste förslaget föranleda en utredning. Jag hoppas att jag har tolkat utskottstexten rätt. Om jag har missuppfattat texten, måste jag be att få frågan ytterligare belyst av utskottets talesman. Men om min tolkning är riktig anser jag att skillnaden mellan yrkandet i motionen och utskottets förslag inte är så våldsamt stor.

Propositionens förslag att ett interimistiskt beslut i vårdnadsmål i stället för att gälla vårdnaden skall kunna avse vem barnet skall bo tillsammans med tycker jag är bra, och detta överensstämmer också med yrkandet i vår motion. Utskottet har också ställt sig bakom det förslaget.

Fru talman! Barn tar ofta på sig skulden för att föräldrarna bråkar, då de känner att bråket gäller dem. Det förekommer t.o.m. att barn går i självmordstankar. I vår motion har vi framfört att barnet i tvister som gäller barnet bör ha ett juridiskt ombud som tillvaratar dess intressen och som framför allt ser till att barnet inte utsätts för psykisk press.

Utskottet delar denna uppfattning och går därför längre än propositionen, och detta tycker jag är mycket bra. Visserligen säger man: "Det är emellertid inte givet att en talerätt för barnet med formell partställning i processen och tillgång till offentligt biträde och ombud är den enda tänkbara lösningen. Det kan också finnas andra sätt att ge barnet en starkare och mer framskjuten position i vårdnads- och umgängestvister."

Utöver denna positiva syn från utskottet anser man att det bör ankomma på regeringen att bestämma formerna och ger därför detta regeringen till känna.

En av orsakerna till ett uteblivet umgänge kan vara det geografiska avståndet. Det kan vara föräldrar som avsiktligt bosätter sig långt ifrån varandra för att på så sätt minska umgänget.

Det kan också finnas andra skäligen orsaker till ett långt avstånd mellan de separerade föräldrarnas bostadsorter. Oavsett orsaken blir det, om umgänget med barnet skall fungera, långa och tröttande resor och umgängesrättsföräldrarnas bristande ekonomi kan också sätta hinder i vägen. Det är inte bara resor utan även tillfällig bosättning på orten för att umgänget skall fungera som blir en ekonomisk belastning.

Vi har även tagit upp det här problemet i vår motion. Jag är medveten om det utredningsarbete som pågått, men jag har nu ytterligare fått veta genom läsning av utskottsbetänkandet att en arbetsgrupp skall behandla frågorna vad gäller underhållsbidrag och underhållsskyldigas situation.

Detta är bra. Det är också mycket bra att utskottet uttalar att problemet med resekostnader för utövande av umgängesrätten nu snarast får en lösning. Detta ger man regeringen till känna. Det är därför min förhoppning att en lösning på detta problem snarast presenteras för riksdagen.

Det är också min förhoppning att det samtidigt presenteras en lösning för fastställande av underhållsbidrag och bidragsförskott. I dag fastställs underhållsbidraget efter krångliga regler, där båda parter i många fall känner sig otillfredsställda. Statens kostnad för bidragsförskott uppgår till 2 250 milj.kr. för innevarande budgetår.

Det är viktigt att föräldrarna också tar ett ekonomiskt ansvar för barnet. Som vi sagt i motionen skall det vara en självklarhet att man skall betala underhåll till barnet, precis som man självfallet skall betala inkomstskatt.

Krångliga regler gör att det går att smita lindrigare undan. Det är bra om vi snarast kan få lösningar på dessa båda problem.

Sekretesskydd i gällande lag får genom kopplingen till vårdnadsinnehav till följd att den från vårdnaden skilde föräldern drabbas av orättfärdiga rättsförhållanden. I sekretessammanhang bör båda föräldrarna, anser jag, vara jämställda. Även icke vårdnadshavande förälder måste ha möjlighet att engagera sig i sina barns liv på olika områden, som t.ex. sjukhusvistelse, skolan osv.

Jag har hört många olika varianter som utspelats i konflikter mellan människor. Bl.a. har jag hört att när barn hamnar på sjukhus, uppger vårdnadshavaren sjukdomen som allvarligare än vad den är bara för att skada eller göra den andre föräldern orolig. Den kan inte vända sig till sjukhuset och få uppgifter eftersom sekretesslagen har den utformningen.

Umgängesrättsföräldern är helt utlämnad till att lita på uppgifter från vårdnadshavaren. Det är förståeligt om konflikt föreligger att uppgifterna blir både oriktiga och kanske kortfattade.

I propositionen föreslås en ändring i föräldrabalken där det skall föras in en särskild regel om vårdnadshavarens skyldighet att lämna bl.a. umgängesföräldern sådana upplysningar rörande barnet som kan främja umgänget.

Om så inte sker – vad händer då? Är vårdnadshavaren inte lämplig som vårdnadshavare då och kan därmed riskera att fråntagas sin rätt som vårdnadshavare vid en eventuell prövning? Jag ställer frågan till utskottets talesman.

Jag tycker att propositionen och utskottets betänkande i stort är mycket bra. Men på denna punkt är jag mycket tveksam om åtgärderna är tillräckliga.

Fru talman! Jag hemställer därför om bifall till yrkande 7 i motion L410 angående barnets sekretess.

Fru talman! Nu har regeringen lagt ett förslag om vårdnad och umgänge som har behandlats av lagutskottet. Utskottet har skärpt förslaget på några punkter, och jag tycker att slutprodukten i stort är en bra produkt. Nu återstår att se hur lagtexten fungerar i praktisk tillämpning.

Men jag kan konstatera att hur bra lagar vi än stiftar i riksdagen och hur bra formuleringar vi än använder oss av, återstår ändå ett stort ansvar av båda föräldrarna för barnets uppväxt och fostran.

Ju bättre föräldrarna har löst sin egen separation och ju mer de är överens om hur vårdnaden av barnet skall skötas, desto bättre mår barnen. Därför måste föräldrarna ta sitt ansvar och inte låta barnen betala deras egna misslyckande.

Anf. 31 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Fru talman! Det är bra att Kaj Larsson känner djupt för frågan om umgängesrätt och vårdnad av barn. Ändå förklarar han sig vara nöjd med i princip hela propositionen med ett par undantag. Det gör mig något förbryllad.

Han hänvisar till Umgängesrätts-Föräldrarnas riksförbund. Jag undrar om förbundet är lika nöjt.

I själva kärnpunkten – den viktigaste och centrala punkten i frågan – visade det sig att Kaj Larsson är osäker. Han hänvisar till att justitieministern har uttryckt sig dunkelt om hur man skall besluta om umgängesrätten. När skall den tillåtas, och, framför allt, när skall den förbjudas? Det är allvarlig kritik som Kaj Larsson framför och som han också, om jag har förstått saken rätt, riktar mot utskottets talesmän.

Folkpartiet har pekat på att just umgängesrättens omfattning behöver preciseras för barnets bästa. Med det förslag som folkpartiet hade till lagstiftningens utformning hade man preciserat i stället för att fördunkla rättstillämpningen.

Jag vet att Kaj Larsson känner djupt för ensamstående fäders situation. Jag tror att han ställer väldigt fromma förhoppningar till den arbetsgrupp som plötsligt har dykt upp i debatten.

Det är oklart vad det egentligen är för arbetsgrupp. När tillsattes den? Är det en ny arbetsgrupp, eller är det en gammal som har återuppstått från den havererade underhållsbidragskommittén, eller vad är det för något? Hur är den sammansatt? Och framför allt – vilka direktiv har den fått?

Ett fel med utskottets resonemang, och grundfelet med Kaj Larssons, är att man bara intresserar sig för hur det blir med ekonomin, bidragsförskotten och underhållsbidragen. Relationerna och problemen för ensamstående fäder gäller inte bara ekonomin, utan mycket annat. Det krävs att man har en arbetsgrupp som inser det och som arbetar utifrån sådana direktiv för att den skall kunna klara ut det.

Anf. 32 KAJ LARSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har uppfattat frågan om sabotage som så, att om någon avsiktligt saboterar ett umgänge – om det t.ex. inte finns skäligena orsaker till detta – så överflyttas vårdnaden vid en eventuell prövning till umgängesföräldern.

Justitieministern sade i dag att detta hade missuppfattats. Jag förstod inte riktigt vad hon sade, men hon uttryckte sig faktiskt så, att frågan inte hade uppfattats rätt av massmedia. Jag frågade därför i mitt anförande utskottets talesmän: Vad är det som är missuppfattat? Min uppfattning är, att om en part avsiktligt missköter sig så att det inte finns skäl att fullfölja det som man har kommit överens om, då bör vårdnaden överflyttas till den andra föräldern. Men vi får kanske svar på den frågan senare.

När det gäller utredningen rör det sig om två ekonomiska frågor: underhållsbidrag och resekostnader. Detta framgår tydligt och klart av skrivningen, om Bengt Harding Olson har läst den.

Anf. 33 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Fru talman! Det är allvarligt att t.o.m. Kaj Larsson, som är en av dem som på ett förtjänstfullt sätt ingående har försökt sätta sig in i dessa frågor, kommer att gå ifrån den här debatten, som nu har pågått i snart tre timmar, med en osäkerhet om hur denna paragraf skall tolkas. Jag hoppas att någon kommer att hjälpa Kaj Larsson med att sprida ljus i den frågan.

Beträffande utredningen har jag från Kaj Larsson fått ett klarläggande om att den arbetsgrupp som finns inom socialdepartementet – det är väl den han avser – huvudsakligen skall syssla med ekonomiska förhållanden. Det är ju ett klarläggande. Jag menar att detta är fel. Det är ett alldeles för inskränkt synsätt i den här frågan. Man måste intressera sig för mycket annat som är viktigt för ensamstående föräldrar och inte bara för pengar.

Även jag är intresserad av att få ett svar på frågan om sekretessen. Kaj Larsson tyckte tydligen att utskottets talespersoner borde precisera sig på den punkten, och jag skall med nöje lyssna på informationen.

Anf. 34 ULLA PETTERSSON (s):

Fru talman! Den som har läst gamla vårdnadsutredningar – och de behöver inte vara särskilt gamla –, som oftare förstärkte konflikten än bidrog till en lösning, måste bli glad i hjärtat av det betänkande som vi i dag behandlar.

Det är mycket glädjande att utvecklingen har gått och nu tar ytterligare ett kliv mot ett större ansvar för föräldrarna att själva komma överens i vårdnads- och umgängesfrågor. Samhället skall inte tillhandahålla några vapen i en strid som inte har några vinnare utan bidra till en lösning och, inte minst viktigt, bidra med hopp om att en lösning är möjlig. De föräldrar som hamnar i sådana här situationer har nämligen ofta lämnat det hoppet bakom sig.

I proposition och betänkande sägs att samarbetssamtal skall ske så snart sådana kan antas tjäna något syfte. Jag skulle vilja gå ett steg längre, och jag har i motion L8 föreslagit att samarbetssamtal skall förekomma i alla vårdnadstvister där det inte är uppenbart onödigt. Signalen från samhället till föräldrarna borde enligt min mening vara att det är deras ansvar att gemensamt

lösa problemen rörande deras gemensamma barn och att samhället tror att föräldrarna är kapabla till detta.

Det kanske låter blåögt att tro att nästan alla vårdnadstvister kan lösas i samförstånd. Jag skulle förmodligen också själv ha tyckt det om jag inte hade haft egen erfarenhet av motsatsen.

Som de flesta väl har förstått vid det här laget, har jag alltså själv arbetat med vårdnadsfrågor inom Gotlands kommun. Där har vi den erfarenheten att man kan lösa många fler fall än vad man tror när man träffar föräldrar som kanske inte ens vill vistas i samma rum. Eftersom vi har sett att detta är möjligt, har vi också vågat föreslå detta som ett obligatorium. Det var ju vad Gotlands kommun framhöll i sitt remissyttrande till departementspromemorian om vårdnad och umgänge, nr 1989:52.

Det kräver naturligtvis kompetent personal, personal som kan se till att barn och även föräldrar inte far illa under processen och att ingen blir överkörd och tvingas att gå med på en lösning som man egentligen inte vill gå med på. Jag förstår att det tar tid att bygga upp en sådan kompetens, och det finns tyvärr fortfarande kommuner som inte tillhandahåller denna möjlighet.

Mot bakgrund av utskottets resonemang kan jag förstå att man i dag inte är beredd att ta ställning för ett obligatorium, och jag skall därför inte komma med något fåfängt yrkande om bifall till min motion. Jag kan som sagt förstå utskottet, men jag beklagar det. Jag kan bara hoppas att domstolarna kommer att tolka lagen och utskottets uttalande om att föräldrarnas samtycke inte skall krävas för att samtal skall komma till stånd så, att man i de allra flesta fall förordnar om samarbetsamtal.

Jag vill i sammanhanget göra ännu ett påpekande, föranlett av utskottets förhoppning och förslag om att vårdnadsutredningar skall ske snabbt, snabbare än i dag. Det är mycket lätt att inse fördelarna med detta, men jag vill ändå, mitt i den totala enigheten, hålla upp ett varningens finger.

En vårdnadstvist föregås oftast av en separation, och en separation tar sin tid. Det går, fru talman, inte att forcera sorgearbetet efter en brusten relation, och det kan då vara väldigt olyckligt om man för snabbt tvingas lösa en konflikt på ett sätt som kanske blir onödigt konfliktfyllt eller smärtsamt. Ibland räcker det faktiskt att ge föräldrarna litet tid på sig för att de skall kunna komma överens, och då kan alltså vårdnadsutredningen inställas. Jag har upplevt verkligt krångliga vårdnadstvister som har pågått länge men där föräldrarna en dag kommer och helt förvånande meddelar att de har löst problemet.

Med det förslag till interimistiska beslut som finns med i dagens betänkande och som enligt min uppfattning är alldeles utmärkt kommer saken också i ett litet annat läge. Man behöver alltså inte vara rädd för att ärendena skall ta någon eller några månader längre tid, eftersom man inte har låst sig vid en interimistisk lösning när det gäller vårdnadsfrågan utan enbart när det gäller boendet. Detta innebär inte att jag på något sätt försvarar att det tar lång tid innan vårdnadsutredningar kommer i gång. Så skall det självfallet inte vara.

Det är faktiskt bättre att man kommer överens än att man får ett snabbt beslut. Man känner också större solidaritet gentemot en lösning som man

själv har varit med om att arbeta fram och själv har varit med om att skapa. Och man saboterar inte så gärna en sådan lösning.

Slutligen anser jag, till skillnad från utskottet, att det nu är tid att införa en generell huvudprincip om gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, oavsett om de sammanbor eller inte. I både proposition och betänkande talas det om ett "mognande", och såvitt jag förstår syftar man därmed på att en sådan regel bör komma i en "mogen" framtid. Jag undrar då bara i all ödmjukhet: När kommer enligt utskottet tiden att bli mogen, och vilka kriterier skall vara uppfyllda för att den skall anses vara det?

Anf. 35 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Fru talman! Låt mig som en i sammanhanget menig riksdagsledamot komma med några kommentarer. Jag har suttit och lyssnat på hela debatten. Jag ingår inte i lagutskottet, men jag intresserar mig för de här frågorna.

När jag hör Ulla Pettersson tala sin vackra gotländska kommer jag att tänka på svensktoppsettan med Ainbusk Singers, Jag mötte Lassie. Om vi lyssnar på den texten tror jag att vi förstår hur utsatta många barn i dag känner sig i samhället.

Gunilla Andersson deklamerade Nils Ferlins Barfotabarn i livet, och jag tycker att även denna Svensktoppsetta med den utmärkta gotländska gruppen faktiskt har någonting att säga, så lyssna gärna på Svensktoppen när ni kommer hem i helgen.

Detta betänkande handlar om vårdnad och umgänge. Jag har mött människor på socialförvaltningar som hellre talar om vård och vårdnad. Man ser alltså vård som en rent fysisk omvårdnad, där barnen bor finns vårdnaden om barnen, medan vårdnad är ett vidare begrepp och något som på ett naturligt sätt, och det tycks vi alla vara överens om i den här debatten, skall delas av båda föräldrarna.

Jag känner ett obehag inför termen umgägesrätt. Det finns en förening som heter Umgängesrättsföräldrarnas förening. Det ligger kanske något litet tragiskt i den benämningen. Jag tycker att det är bättre att kalla det vårdnad i stället för umgägesrätt. Det hade varit mycket bättre om vi ändrat begreppen vårdnad och umgägesrätt till vård och vårdnad. Det är mer naturligt att båda föräldrarna har vårdnaden, och det är ju detta som hela betänkande leder till, såvitt jag kan förstå.

Skilsmässor är grunden till att så många barn far illa och till att vi måste ha sådana omfattande och kanske krångliga lagförslag och betänkanden i dessa frågor. Jag vill anknyta hela den problematiken till det samhälle vi har som är mycket komplicerat och besvärligt. Människor flyttar runt i hela vårt land. Jag menar att skilsmässor är något naturligt i de fall det inte längre finns borgerliga skrankor kring att omaka par skall fortsätta att leva tillsammans. Men situationen är samtidigt onaturlig eftersom att detta komplicerade konkurrenssamhälle ställer oerhört stora krav på föräldrar. I den meningen är skilsmässor en mycket olycklig följd av detta konkurrensetsatta samhälle.

Jag anser att man måste vara på det klara med att man inte kan lasta individerna, föräldrarna, för alla skilsmässor. Det finns även en överlagrad problematik i det konkurrensetsatta samhället, och barnen kommer i kläm. Jag vill därför också stödja Elisabet Franzéns framställning för miljöpartiets räkning

om att särskilt uppmärksamma barnens rätt. Det finns faktiskt redan i dag möjlighet att genomföra lagändringar som stöder barnets rätt.

Jag vill slutligen i anslutning till det jag här sagt, stödja folkpartiledamöterna Ulla Orrings och Bengt Harding Olsons reservation nr 28 om de ensamma fädernas situation. Det problemet har uppmärksammats alldeles för litet. Jag tycker att det är som om det ginge en ängel genom denna kammare när många inser detta. Jag anser att de många socialdemokrater som har ställt upp och talat i den här frågan, gömmer sig bakom ekonomiska överväganden när det gäller de ensamma fädernas och föräldrarnas situation, och att det man skall diskutera är underhållsbidrag osv. Det är ju hela den psykiska belastningen som särskilt de utsatta ensamma fäderna upplever som vi borde uppmärksamma mer än vad som nu sker.

Jag anser att Bengt Harding Olson och folkpartiet i reservation 28 pekar mycket tydligt på detta, och jag vill därför personligen stödja den reservationen. Jag vill också stödja Kaj Larssons anförande och den motion om barns sekretess som han här tog upp. Även om Ulla Pettersson inte yrkade bifall till sin motion om samarbetsamtal, vill jag säga att jag helt och hållet delar de uppfattningar som hon här förde fram.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

4 § Ändring i lagen om internationell järnvägstrafik

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1990/91:LU14 Ändring i lagen (1985:193) om internationell järnvägstrafik
(prop. 1990/91:43).

Anf. 36 ELISABET FRANZÉN (mp):

Fru talman! Detta betänkande behandlar två förslag om ändring i lagen om internationell järnvägstrafik. Det ena har väckts med anledning av att Mellanstatliga organisationen för internationell järnvägstrafik, förkortad OTIF efter det franska namnet, har beslutat om vissa ändringar i bihangen till 1980 års fördrag om internationell järnvägstrafik. Det handlar i det här fallet om smärre ändringar som främst innebär en liten höjning av det lägsta ersättningsbelopp för vilken ränta skall utgå. Miljöpartiet är enigt med resten av utskottet om att detta bör införlivas i svensk lag.

Den andra ändringen tycker vi däremot sämre om. Den innebär att framtida ändringar i fördraget automatiskt skall få genomslag i svensk rätt. Det motiveras av att nuvarande beslutsordning är omständlig. Det går så till, att de svenska besluten fattas i två steg. Riksdagen tar först ställning till om revisionsutskottets ändringsförslag kan godkännas. Om inte minst en tredjedel av medlemsstaterna har gjort invändningar inom utsatt tid, träder revisionsutskottets beslut i kraft. Tidsmarginalerna för dessa beslut är ibland knappa. Om och när beslutet sedan trätt i kraft, kommer ärendet tillbaka till riksdagen för att införlivas med svensk lag.

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Ändring i lagen om
internationell järn-
vägstrafik*

Denna procedur är utan tvivel arbetskrävande. Utskottets majoritet föreslår i betänkandet att lösningen på detta praktiska problem skall bli att framtida ändringar i COTIF automatiskt och på originalspråket franska skall bli gällande som svensk lag. Som stöd för detta hänvisar man till de möjligheter som ges i regeringsformens 10 kap. 5 §. Detta beslut skall därför fattas vid två tillfällen med ett val emellan.

Miljöpartiet anser inte att det godtas att ett internationellt organ skall kunna bestämma vilka lagregler som skall gälla i Sverige utan att riksdagen får möjlighet att påverka lagstiftningen, om det finns minsta risk för att dessa regler kan få en avgörande betydelse för inhemska svenska förhållanden. Lagrådet har t.ex. framhållit i sitt remissvar att ändringar i COTIF kan komma att få en "beaktansvärd materiell betydelse".

Vi är också rädda för att detta kan blir ett farligt prejudikat, som kommer att återopas vid andra tillfällen som ett stöd för att andra internationella överenskommelser automatiskt skall gälla i Sverige, överenskommelser där ännu större svenska intressen står på spel.

Miljöpartiet håller ändå med om att hanteringen i dag är tungrodd. Vi vill i stället föreslå att det skall bli möjligt med endast en behandlingsomgång i riksdagen. Samtidigt som riksdagen tar ställning i sak och tar upp frågan om Sverige skall göra invändningar eller inte mot det aktuella beslutet, skulle riksdagen kunna besluta om att ändringen senare skall införlivas i svensk lag förutsatt att beslutet träder i kraft enligt OTIFs beslutsregler.

Miljöpartiet vill, som här framgått, inte ställa sig bakom utskottsmajoritetens förslag till lagändring i detta avseende. Vi hänvisar till vår motion och till vår reservation. Eftersom vi inte tänker begära votering, avstår jag här från att yrka bifall till reservationen, men vi står fast vid den.

Anf. 37 STIG GUSTAFSSON (s):

Fru talman! Detta betänkande behandlar, som redan framhållits, en proposition om en ändring i lagen om internationell järnvägstrafik. I propositionen finns två förslag. Det ena gäller att vissa ändringar skall införlivas i svensk rätt. Det är inte så komplicerat, och det är alltså inte omstritt här i dag. Det andra förslaget innebär att ändringar i fördraget om internationell järnvägstrafik som beslutas av revisionsutskottet automatiskt skall gälla som svensk rätt. Det är detta som vi diskuterar.

När ändringar i fördraget görs är det en oerhört omständlig procedur när de skall införlivas med svensk rätt — det har vi upplevt i utskottet. För att förenkla den ordningen föreslås nu att ändringarna automatiskt skall gälla som svensk rätt.

Lagrådet har granskat både det förslaget och revisionsutskottets kompetens mot bakgrund av regeringsformens bestämmelser, som återfinns i 10 kap. 5 §, och har tillstyrkt den ändring som nu föreslås. Lagrådet anför bl.a.:

Att ändringar som rimligen kan förväntas bli beslutade av revisionsutskottet och därtill bli bindande för Sverige över huvud taget skulle materiellt bli av så ingripande natur att deras överensstämmelse med regeringsformens krav skulle med fog kunna ifrågasättas synes enligt lagrådet för övrigt osannolikt.

Det handlar här om ett internationellt samarbete som har gamla anor och

som är av stort värde för att underlätta den internationella järnvägstrafiken. Det bör kanske också påpekas att riksdagen alltid har möjlighet att ingripa med lagstiftning om det mot förmodan skulle inträffa att revisionsutskottet skulle besluta om genomgripande och för Sverige oacceptabla ändringar. Den möjligheten finns alltid.

Med det sagda, fru talman, vill jag yrka avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan i lagutskottets betänkande.

Anf. 38 ELISABET FRANZÉN (mp):

Fru talman! Våra argument framförde jag i anförandet, men jag tycker ändå att det är skäl att kommentera Stig Gustafssons citat från lagrådet. Hans citat är riktigt. Jag citerade också lagrådet, nämligen den passus där man säger att den här ändringen kan komma att få avsevärda materiella konsekvenser. Stig Gustafsson citerade den passus där lagrådet säger att det troligen inte kommer att ske. Lagrådet motsäger alltså sig självt. Vi har tagit fasta på olika delar av lagrådets remissvar.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

5 § Ändrade kassakravsavgifter

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU5 Ändrade kassakravsavgifter (prop. 1990/91:41).

Anf. 39 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! I finansutskottets betänkande nr 5 om ändrade kassakravsavgifter föreslås att kassakravsavgiften, som tas ut av riksbanken för de banker och finansbolag som inte uppfyller det av riksbanken fastställda kassakravet, som för närvarande är på 4 %, skall höjas när ränteläget på marknaden motsvarar det dubbla diskontot minus tre procentenheter eller högre. Då skall i stället kassakravsavgiften svara mot en ränta som ligger tre procentenheter över det aktuella steget i räntetrappan, marginalräntan.

Att det över huvud taget kan bli aktuellt med en så hög avgift har ett klart samband med socialdemokraternas misslyckade ekonomiska politik och behovet av att försvara den svenska kronan, vilket har tvingat upp den korta räntan till hittills oanade höjder. Även om det väl aldrig varit tanken att avgiften skulle kunna bli 20 % eller därutöver anser vi det rimligt att belastningen för den försumlige blir relativt sett lika kännbar som tidigare. På den punkten är vi eniga i utskottet.

Men i det här sammanhanget vill vi moderater peka på olikformigheten i konkurrenshänseende mellan banker och finansbolag å ena sidan och de övriga kreditinstituten, exempelvis bostadskreditinstituten, å den andra. Banker och finansbolag har en kassakravsavgift på 4 % som sätts in på ett räntelöst konto hos riksbanken. Med nuvarande räntenivå medför detta högst betydande inkomstbortfall och därför en kostnadsfördel och därmed en kon-

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Ändrade kassa-
kravsavgifter*

kurrensfördel för dem som inte behöver avdela viss del av sin utlåningskapacitet för ett ändamål som inte ger ränta.

Det enligt oss moderater riktiga sättet att rätta till den olikformigheten i konkurrensen mellan de olika kreditinstituten är att riksbanken ger skälig ränta på inestående kassakravsmedel. Tyvärr har resten av utskottet inte velat lyssna på oss, varför vi har tvingats reservera oss. Fru talman, jag yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 40 LISBET CALNER (s):

Fru talman! I finansutskottets betänkande nr 5 tillstyrks propositionen om ändrade kassakravsavgifter. Det innebär att kassakravsavgiften skall vara flexibel vid mycket höga räntor. Om t.ex. räntenivån på penningmarknaden ligger nära eller överskrider det dubbla diskontot höjs avgiftsnivån till att svara mot en ränta som ligger tre procentenheter över det aktuella steget i riksbankens räntetrappa. Det sade också Rune Rydén. Men under normala förhållanden blir det som hittills, att kassakravsavgiften skall svara mot en ränta som uppgår till det dubbla diskontot.

Folkpartiets motion om ändring av kassakravsreglerna för finansbolag har tillgodosetts genom beslut av fullmäktige i riksbanken den 22 november i år.

Moderaternas förslag om ränta på kassakravsmedel avvisar utskottet. Utskottet avstyrkte så sent som den 5 april i år en motion med samma krav. Utskottet vidhåller sin uppfattning att kassakravsmedel inte skall ses som en placeringsform utan som ett kreditpolitiskt medel. Räntan på kassakravsmedel bör därför, anser vi, prövas på penningpolitiska grunder av riksbanken.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i finansutskottets betänkande nr 5 och avslag på reservationen.

Anf. 41 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! Lisbet Calner motiverade inte med ett enda ord hur man skall komma till rätta med den skillnad i konkurrenshänseende som finns mellan banker och finansbolag å ena sidan och övriga kreditinstitut å den andra. Det är den springande punkten i det här sammanhanget.

Man kan naturligtvis säga att man skall använda kassakraven som ett finanspolitiskt instrument, men man kommer inte till rätta med skillnaden i konkurrenshänseende på det sättet, och det är på den punkten som jag efterfrågar ett logiskt svar från socialdemokraterna.

Anf. 42 LISBET CALNER (s):

Fru talman! Vårt svar på Rune Rydéns fråga – logiskt eller inte – är att vi anser att räntan på kassakravsmedel skall prövas på penningpolitiska grunder av riksbanken.

Anf. 43 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! Att säga att detta skall prövas på penningpolitiska grunder är inget svar. Det upphäver ingalunda den skillnad i konkurrenshänseende som finns mellan banker och finansinstitut å ena sidan och övriga kreditinstitut å den andra. Kan jag få ett svar på hur detta skall ske tekniskt?

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Ändringar i allemanssparandet

6 § Riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1989/90

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU6 Riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1989/90
(redog. 1990/91:2).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 10 §.)

7 § Ändringar i allemanssparandet

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU7 Ändringar i allemanssparandet (prop. 1990/91:45).

Anf. 44 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! Till finansutskottets betänkande 7 om ändringar i allemanssparandet har vi moderater fogat en motiveringsreservation. Vi kan i och för sig acceptera den förändring i allemanssparandet som avvecklandet av den särskilda sparbonusen på högst 300 kr. innebär, men vi uttalar i vår reservation att det allemanssparande som inte är ett fondsparande på sikt bör avvecklas. I de spardebatter som har förts mellan utskottets ledamöter har vi från tid till annan utförligt motiverat detta. Därför finns det inte någon anledning att här behandla denna fråga när det rör sig om en teknisk detalj i allemanssparandet.

Jag vill emellertid också påpeka att vi moderater har ett eget förslag till sparande, det s.k. statssparandet. Detta sparande ger möjlighet för föräldrar och andra anhöriga att sätta in ett visst maximerat belopp per år på ett särskilt bankkonto, vars avkastning är befriad från skatt. Kontot bör i stället vara spärrat för uttag fram till dess att barnet fyller 18 år. Detta är en bättre form av sparande än det förslag till ändringar i allemanssparandet som socialdemokraterna och regeringen står bakom.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till den moderata reservationen.

Anf. 45 LARS DE GEER (fp):

Fru talman! Precis som moderaterna har folkpartiet en motiveringsreservation när det gäller avskaffandet av bonusen för allemanssparande för ungdomar under 25 år. Den enda skillnaden i vår reservation jämfört med moderaternas är att vi också vill införa startsparande, men att vi på det här stadiet, innan en utredning är färdig, inte vill binda oss för att startsparandet skall vara skattefritt.

Fru talman! Med denna motivering yrkar jag bifall till reservation 3 som är fogad till detta betänkande.

Anf. 46 CARL FRICK (mp):

Fru talman! Jag vill yrka bifall till reservationen, eftersom vi i miljöpartiet tycker att det är onödigt att dra in en sparbonus. Sparande är ju en uppskjuten konsumtion, och vi vill gärna underlätta för människor att öka sitt sparande. Kan man stimulera ungdomar på olika sätt att spara är detta angeläget. Även om det innebär att några enstaka fall överutnyttjar systemet, är det bättre att behålla sparbonusen, för dessa pengar är ändå sparade. Detta anser vi vara så pass viktigt att jag än en gång yrkar bifall till reservationen.

Anf. 47 ROLAND SUNDGREN (s):

Fru talman! Det är ett enigt finansutskott som tillstyrker regeringens förslag om att den högsta tillåtna månadsinsättningen i allemanssparandet nu höjs till 1 200 kr. och att taket för det samlade allemanssparandet justeras upp till 150 000 kr.

De reservationer, eller rättare sagt den reservation, som har fogats till betänkandet handlar främst i sak om finansutskottets initiativ till att avveckla den särskilda sparbonusen på högst 300 kr. I dag betalas denna bonus ut till alla som fyller högst 25 år det år de börjar spara i allemanssparandet. Syftet med denna bonus har varit att stimulera ungdomar mellan 16 och 25 år till att börja spara i allemanssparandet. När nu den nedre gränsen för allemanssparandet upphör att gälla från årskiftet skapar detta möjligheter för föräldrar att börja allemansspara för sina barns räkning.

Samtidigt som denna ändring genomförs upphör den nuvarande skattefriheten för allemanssparandet. Jag vill dock understryka att allemanssparandet även i fortsättningen är en gynnad sparform om man jämför med annat sparande. Beskattningen vid allemanssparande är 20 %, att jämföra med 30 % vid annat sparande.

Det finns även anledning att påpeka att från årsskiftet höjs grundavdraget vid gåvobeskattning från 2 000 kr. till 10 000 kr. per år och barn. Här stimuleras föräldrarna att också genom denna åtgärd spara för sina barn. Vi anser därför att det inte är angeläget med någon ytterligare skattemässig stimulans, särskilt som det finns skäl att anta att detta främst gynnar föräldrar med mycket god ekonomi. De kan säkert spara för sina barns räkning utan att det utgår statsbidrag.

Nu kommer ytterligare 15 åldersgrupper att omfattas av allemanssparandet och då skulle en utvidgning av bonusen medföra att det blir en övergångsmässig kostnadsökning på 50–75 milj.kr. Vi i utskottet, utom Carl Frick, är överens om att det är ganska oansvarigt att i dagens statsfinansiella läge, då man bör göra allt för att spara på statsutgifter, belasta statskassan med en sådan kostnadsökning. Det är för mig något märkligt att miljöpartiets representant i finansutskottet tycks ha så liten respekt för skattebetalarnas pengar.

Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i finansutskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer. De tre borgerliga partiernas reservationer är mer något av motiveringsreservationer, men alla, utom miljö-

partiet, är överens om att bonussystemet bör avvecklas, inte minst av administrativa skäl.

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Anf. 48 IVAR FRANZÉN (c):

Ändringar i allemanssparandet

Fru talman! Även centern har i sak accepterat de förändringar i allemanssparandet som utskottet tillstyrker. När nu representanter från övriga partier här har redovisat hur förnämliga och bra förslag de har, kan jag inte underlåta att bevisa att centern har det bästa alternativet, ett alternativ som verkligen bör genomföras om man ser framåt. Det gäller detta med personliga investeringskonton.

Systemet med personliga investeringkonton har två unika egenskaper som inte de andra förslagen har. Personliga investeringskonton är alltså en sparform som är skattefri upp till ett halvt basbelopp. Systemet gör att det nästan garanterat blir fråga om ett nysparande, vilket icke något av de andra systemen kan garantera. Detta beror på att det inte finns någon som skulle flytta beskattade pengar från ett konto till ett annat konto med skattecredit. Därmed blir det alltså nysparande.

Det andra egenskapen är att denna sparform rymmer en dynamiskt effekt som inget av de andra systemen har. Många har begränsade sparmöjligheter inom den ordinarie inkomsten, men om man vill göra en extra insättning och spara för att sedan få möjlighet att nyttja pengarna för att starta ett eget företag eller skaffa bostad kan detta göras skattefritt, eftersom pengarna inom denna sparform är skattefria under förutsättning att de används för egen bostad eller sätts in i ett företag. Dessa två egenskaper gör att detta förslag faktiskt väsentligt skulle bidra till de dynamiska effekter som många vill tillskriva skatteomläggningen. Detta vill jag få noterat till kammarens protokoll för att ge den verkligt fina delen av bilden när det gäller sparande.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

8 § Uppbörden av tillfällig arbetsmiljöavgift

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU9 Uppbörden av tillfällig arbetsmiljöavgift.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 10 §.)

9 § Deklarations- och kontrollfrågor i anslutning till skattereformen, m.m.

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1990/91:SkU3 Deklarations- och kontrollfrågor i anslutning till skattereformen, m.m. (prop. 1990/91:5).

Anf. 49 HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Skatteutskottets betänkande nr 3 är föranlett av regeringens proposition 1990/91:5 med rubriceringen Taxering, kontroll och uppbörd i anslutning till skattereformen. Som utskottet inledningsvis skriver är de föreslagna lagändringarna i regel rena konsekvensändringar till nya materiella skatteregler som är en följd av skatteomläggningen. Man erkänner ändå att propositionen på ett par punkter innehåller några mer genomgripande förändringar i förfarandet. Jag kommer där in på våra reservationer.

Reservation nr 1 handlar om räkenskapsutdrag i handelsbolag. Vi anser att de nuvarande reglerna för beskattning av näringsverksamhet som bedrivs i handelsbolag bör bibehållas. Därigenom kommer inkomsterna även i framtiden att beskattas hos delägarna, vilket vi tycker är den riktiga modellen. Delägarna skall således inte behöva svara för att räkenskapsutdrag lämnas. Därför lägger man en extra börda på dem. Vi tycker också att liknande regler skall gälla för rederier, åtminstone för de rederier som är nämnda i propositionen.

När det gäller det nya standardiserade uppgiftslämnandet, som onekligen är rationellt i flera avseenden, anser vi att det är viktigt att riksdagen fastslår att man skall göra en utvärdering av hur detta system utfaller. Vi vet nu inte hur det egentligen kommer att bli. Det är väl sannolikt att en sådan utvärdering kommer att leda till vissa anpassningar, med särskild hänsyn till olika företagstyper och branscher. Detta saknar vi. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 2.

Vi har också en reservation, nr 3, som behandlar ikraftträdande av de nya reglerna för företagens uppgiftslämnande. Den föreslagna omläggningen i företagens uppgiftslämnande innebär stora förändringar för många företag. Detta kommer delvis till uttryck i propositionen genom förslaget att företag som avslutar sina räkenskaper med årsbokslut vid 1992 års taxering kan välja att lämna uppgifter enligt gällande regler. Alla andra företag måste tillämpa reglerna från 1992 års taxering. Vi anser att de bör ha en längre förberedelse-tid inför övergången till det nya systemet. Vi yrkar således avslag på utskottets skrivning i det förslag som följer propositionen och bifall till reservation nr 3.

I propositionen föreslås också att dotterföretag skall lämna uppgifter rörande moderbolaget i koncernen. Vi tycker att man där går händelserna i förväg. Det pågår nämligen ett sådant reformeringsarbete inom EG. Vi tycker att man skall avvakta detta. I många andra fall hänvisar man till att det pågår förändringsarbete inom EG och att man bör avvakta det. Vi tycker att det är en klok inställning och föreslår ett liknande agerande i detta fall. Följden blir bifall till reservation nr 4.

Som alla vet skall man nu göra ett preliminärt skatteavdrag för alla räntor och utdelningar fr.o.m. den 1 januari 1991. Det var i alla fall meningen. Det kommer att ställa till problem. De flesta som har ränteintäkter har naturligtvis också räntekostnader, liksom de som har aktieutdelningar kanske har lånat på hälften av aktiebeloppet. Följden blir att vi kommer att få en rad jämningsansökningar som ställer till extra arbete, framför allt för bankerna och givetvis även för VPC.

Vi tycker att man har alldeles för bråttom och anser att detta inte bör genomföras förrän fr.o.m. 1993 års taxering och gälla från den 1 januari 1992. Regeringen höll fast vid att detta skall gälla från den 1 januari 1991. Det står även i propositionen. Ibland händer dock under även i riksdagen. Skatteutskottets socialdemokrater och även folkpartister för den delen som var med på detta från början insåg att det inte går att genomföra. Bankerna pekade på att det är fullständigt omöjligt att sätta i gång från den 1 januari med att dra preliminär skatt på alla ränteutdelningar. Man har i alla fall uppnått att det inte skall ske förrän den 1 april. Det är ett framsteg även om jag tycker att det är otillräckligt och att man tar för litet hänsyn till det arbete som kommer att vila på bankerna, som kommer att få agera som skattefogdar i fortsättningen. Det har vi redan tillräckligt av.

Alla tycker att vi skall använda personnummer i så liten utsträckning som möjligt. Då och då blir det fråga om utökad användning. Här föreslås att man skall utöka skyldigheten att inhämta personnummer. Det kommer också att ankomma på bankerna i samband med preliminärskatteavdraget. Vi tycker inte att det är motiverat, och därför yrkar vi avslag på detta i vår reservation nr 6.

Som alla närvarande vet, och kanske en del frånvarande, skall man inte längre få göra något grundavdrag när det gäller kapitalinkomster. I princip kan vi väl hålla med om det. Men vi tycker att om man ser praktiskt på detta blir det ett väldigt kineseri när man skall börja dra skatt på allt som t.ex. överstiger 100 kr. per person. Där har vi för övrigt ett ändringsförslag om att man skall räkna per konto och inte per person. Bankerna har pekat på att det är mycket mera ändamålsenligt, men det har man inte lyssnat på. Vi föreslår dessutom att man skall ha ett särskilt grundavdrag på 1 000 kr. för kapitalinkomster. Det bör inarbetas i det allmänna grundavdraget på 4 000 kr. som gäller för alla skattebetalare. Poängen är att man uppmuntrar barn och kanske föräldrar till sparande. Det är inte omöjligt.

Det kanske inte låter så mycket med 1 000 kr. Alla ni som är lika gamla och förståndiga som jag och några till i utskottet vet att 1 000 kr. i dag motsvarades av 100 kr. år 1946. Vi har en nolla för mycket i våra räkenskaper här i Sverige. Gunnar Biörck motionerade på sin tid om att vi skulle ta bort en nolla. Fransmännen tog bort en nolla som ni vet, dock inte presidenten utan i räkenskaperna och fick den nya francen på det sättet. Vi sitter fast i ett nominalistiskt tänkande och tycker att 1 000 kr. låter väldigt mycket som grundavdrag. Det är det således inte. Det är inte mer än 100 kr. i 1946 års penningvärde. Vi som levde med de pengarna på den tiden och bättre vet pengars värde än ungdomar gör förstår att avdragsmöjligheterna måste justeras. Jag hoppas därför att kammaren kommer att följa reservation nr 8 om särskilt grundavdrag på kapitalinkomster.

Det var rörande att höra hur varmt ni talade om sparandet. Det påstås för övrigt att det är detsamma som uppskjuten konsumtion. Det är inte alldeles riktigt. Många sparar inte för att över huvud taget konsumera, utan för att lämna efter sig en icke obetydlig förmögenhet till barn och barnbarn. Man hoppas sedan att det förs vidare. En del är kanske uppskjuten konsumtion, men en stor del är helt enkelt avstående från konsumtion för evärdliga tider. Det tycker vi bör uppmuntras.

Konton med räntor har jag varit inne på. Vi tar upp dem i reservation nr 9 tillsammans med centern, som då och då har sina ljusa ögonblick.

Vi har även reservation nr 10 beträffande ikraftträdande av reglerna om uppbörd av preliminär skatt på räntor och utdelningar. Man har underskattat bankernas behov av personalutbildning. De skall lägga upp det på data. Man har varit förtvivlad inför den situation som skulle uppstå om man hade tvingats sätta i gång redan den 1 januari. Nu har man i alla fall skjutit på det till den 1 april. Inom parentes hoppas jag att de inte tror att det är ett aprilskämt och inte tar det på allvar.

Vi har åter upprepat att vi tycker att den preliminära B-skatten skall motsvara föregående års faktiska skatt. Tidigare var man, som ni vet, uppe i 120 % uttaxerad preliminär B-skatt. Nu har man i alla fall gått ned till 110 %. Vi anser att det är rimligt att man nöjer sig med 100 %. Ändå överbeskattar vi i många olika sammanhang. Jag yrkar därför bifall även till denna reservation.

Anf. 50 GÖREL THURDIN (c):

Fru talman! Jag tänker inte orda mycket om det här betänkandet. Det innehåller inte så mycket. Vi kommer att avhandla skattefrågor i nästa vecka på ett mera genomgripande sätt. Med tanke på att Hugo Hegeland nämnde att vi har några ljusa ögonblick vill jag peka på ett mycket ljust ögonblick, nämligen när man får en majoritet i ett utskott att vända och tänka sig för. Det gäller ikraftträdandet av reglerna för uppbörd av preliminär skatt på räntor och utdelningar. I detta sammanhang har vi från centerpartiet motiverat, eftersom vi ansåg att utskottet skulle höra kreditinstitutet för att se om inte ikraftträdandet av reglerna måste ändras, dvs. att man ger banker osv. en längre förberedelsestid. Så skedde och utskottet tog sitt förnuft till fånga, eftersom man insåg att det var praktiskt omöjligt att få detta genomfört på ett bra sätt om man inte sköt upp ikraftträdandet av dessa regler. Därigenom tillgodosågs vårt förslag.

Vi har i det här betänkandet krävt att någon preliminär skatt inte skall tas ut på räntor som understiger 100 kr., eftersom det blir ett administrativt krångel när banken skall försöka hålla reda på det sammanlagda ränteutfallet för en kund. Vi tycker att ett sådant förfarande skulle öka det byråkratiska krånglet.

Det finns en annan punkt som vi får anledning att återkomma till senare, nämligen att ge incitament till sparande. Vi har i ett särskilt yttrande i detta betänkande pekat på att vi redan i våras i samband med beslutet om skattereformen yrkade på att sparavdraget skulle vara kvar på tusenkronorsnivån, vilket även Hugo Hegeland nämnde. Anledningen till detta är att man skall försöka åstadkomma även ett nysparande, att ge människor incitament till

att börja spara. Det handlar inte om att vi skall ha bara en bra kapitalbeskattning för dem som redan har sparat och har ett kapital och se till att dessa människor stimuleras till att fortsätta spara, utan det är viktigt för våra ungdomar att känna att det finns ett värde i sparande och att de stimuleras till detta. Ett avdrag på 1000 kr. är ju inte särskilt mycket, och det borde ha kunnat medges, speciellt som grundavdraget när det gäller kapitalinkomster tas bort och en särskild kapitalbeskattning införs. Vi har därför tagit upp detta i ett särskilt yttrande, men vi återkommer så småningom till detta.

Anf. 51 CARL FRICK (mp):

Fru talman! Jag skall vara mycket kortfattad. Jag tänkte ta upp två punkter. Den ena gäller reservation 6 om skyldighet att uppge personnummer. Vi anser att det är mycket onödigt att införa den här typen av registrering av människor på ytterligare ett område. Vi har faktiskt sett en ganska massiv protest från det svenska samhället då över 700 000 människor har vägrat att lämna in folk- och bostadsräkningen eftersom de anser att det börjar gå för långt med allt registrerande och hanterande av ofantliga datamängder som berör oss i alla möjliga olika former. Det måste vara möjligt att finna andra former för att komma till rätta med uppgiftsskyldigheterna för bankerna än att införa ytterligare en registrering. Därför yrkar jag bifall till reservation 6.

I övrigt står jag bakom alla reservationer där miljöpartiet finns med, men jag tänker inte yrka bifall till dem, eftersom det är onödigt att förlänga riksdagens arbete.

Däremot tycker jag att det är mycket viktigt att man på olika sätt stimulerar sparandet, vilket har sagts tidigare. En del sparande innebär naturligtvis att man för gott avstår från konsumtion, och en del sparande innebär att man skjuter upp konsumtionen. I vilket fall som helst finns det ett gott syfte. Därför tycker jag att det finns all anledning att på olika sätt stimulera till detta. Därför har vi begärt att sparavdraget på 1 600 kr. för barn upp till 18 år skall behållas. Vi tycker att det är onödigt att ta bort det eftersom det kan vara inledningen till ett sunt förfarande med pengar för ungdomar som de kan ha nytta av i framtiden. Det är alltför många som skuldsätter sig på olika sätt, och sedan får de en mängd problem i framtiden. Detta kan man möjligen förhindra genom att bibehålla det här sparavdraget.

Anf. 52 YVONNE SANDBERG-FRIES (s):

Fru talman! I skatteutskottets betänkande 3 behandlas en proposition från regeringen i vilken ändrade regler för självdeklaration och kontrolluppgifter föreslås. Det finns även förslag som gäller skatteuppbördsförfarandet.

De föreslagna förändringarna hänger samman med skattereformen och innebär väsentliga förenklingar både för enskilda människor och för skattemyndigheterna. De innebär också att skattekontrollen av företagen kan förbättras.

De båda huvudförslagen i propositionen gäller dels ett nytt system för företagens uppgiftslämnande vid taxering, dels ett system för uttag av preliminär skatt på räntor och utdelningar.

Förslaget om företagens självdeklarationer syftar till en mer likformig och

effektiv skattekontroll av företagen. Genom de nya reglerna frigörs tid för skattemyndigheterna så att taxerings- och kontrollverksamheten i högre grad än vad som är möjligt i dag kan styras mot väsentligheter. Exempelvis kan ADB-stödet utnyttjas för att skilja ut deklARATIONER som behöver genomgå en närmare granskning. Samtidigt förenklas uppgiftslämnandet från företagen, bl.a. genom att de kan hämta uppgifterna direkt ur sin bokföring. En effekt av detta blir att ett trettiotal av dagens deklARATIONSblanketter kan avskaffas.

Det nya uppgiftslämnandet föreslås gälla fr.o.m. 1992 års taxering. Företag som avslutar sina räkenskapsår med årsbokslut får dock möjlighet att vid taxeringen 1992 i stället lämna in uppgifter enligt dagens regler. Dessutom kan företag som inte har sin redovisning utformad på det sätt som förutsätts beviljas dispens från de nya reglerna i tre år.

Det andra huvudförslaget i propositionen innebär att preliminär skatt på 30 % skall tas ut på inkomsträntor och utdelningar till fysiska personer som är bosatta i Sverige. Det skall ske på i huvudsak samma sätt som i fråga om bl.a. lön. Skatten skall dras av när räntan eller utdelningen betalas ut eller gottskrivs. Det skall göras av den som skall lämna kontrolluppgift. Som vi vet är det fråga om Värdepapperscentralen, banker och andra kreditinstitut. Något skatteavdrag skall inte göras för ränta som understiger 100 kr.

Genom det här förslaget behöver den som bara har skattepliktiga ränte- eller utdelningsinkomster inte deklarerera och inte heller själv betala in skatten.

Utskottet instämmer helt i regeringens förslag utom på en enda punkt, vilket har berörts av föregående talare, nämligen när det gäller tidpunkten då reglerna om uppbörd av preliminär skatt på räntor och utdelningar skall träda i kraft.

Enligt propositionen skulle detta ske den 1 januari 1991. Dessa regler skulle alltså träda i kraft vid samma tidpunkt som den nya kapitalbeskattningen i övrigt. Det är i och för sig ett logiskt och riktigt resonemang. Samtidigt har vi i utskottet tagit intryck av de synpunkter som bl.a. bankerna har framfört när det gäller behovet av förberedelser för att få systemet att fungera. En sammanvägning av de här synpunkterna har lett fram till att utskottet föreslår att ikraftträdandet flyttas fram till den 1 april 1991.

Sammanlagt 11 reservationer har fogats till betänkandet, och det är – som vanligt kan man kanske säga – moderaterna som skiljer ut sig allra mest. Moderaterna svarar ensamma för 8 av de 11 reservationerna, och de moderata reservationerna präglas i hög grad av en konservativ ovilja mot förändringar. Reservationerna handlar om att moderaterna vill behålla nuvarande regler för beskattning av handelsbolag, att de vill försena det nya skatteregistret, att de vill ge företagen längre förberedelsetid för företagen, att de vill avvakta utvecklingen inom EG, att de över huvud taget motsätter sig att ett system med preliminär skatt för räntor och utdelningar införs och att detta, om det införs, bör ske först senare, osv.

Motiven i de moderata reservationerna varierar alltså, men konsekvenserna av de moderata ståndpunkterna blir i de allra flesta fall att möjligheterna till en effektiv skattekontroll försenas och försvåras. Till detta vill utskottet inte medverka.

En av de största förtjänsterna med skattereformen är ju just att den skall leda till att skatteplanering och skattefusk praktiskt taget omöjliggörs. De frågor som vi nu behandlar ger de nödvändiga förutsättningarna för den kontroll som skall garantera att så också blir fallet.

I ett par reservationer har moderaterna lyckats få andra partier att ansluta sig. Det gäller den föreslagna skyldigheten att uppge personnummer när det öppnas konto i bank. Moderater och miljöpartister motsätter sig detta. Om det är att säga att redan de regler som nu gäller, bl.a. om bankernas skyldighet att lämna kontrolluppgift, förutsätter att personnummer skall anges. Det är alltså i egentlig mening inte fråga om att införa någon nyhet, vilket ju Carl Frick var inne på. Utskottet har dessutom inhämtat yttrande från konstitutionsutskottet, som inte har haft någonting att erinra mot förslaget.

I en annan reservation kräver moderater, centerpartister och miljöpartister att det inte skall tas ut någon preliminär skatt på konton som avslutas och där den tillgodoförda räntan understiger 100 kr. I propositionen föreslås det att någon preliminär skatt inte skall tas ut, om den sammanlagda räntan på ett eller flera konton under ett år understiger 100 kr. Med denna regel blir det mycket god överensstämmelse med den regel som nu gäller beträffande kontrolluppgiftsskyldighet. Bestämmelsen infördes bl.a. därför att man ville underlätta för bankerna. Skulle bankerna inte vara skyldiga att hålla inne preliminär skatt för sådana här räntor, skulle det i många fall sannolikt innebära att skatteinbetalningen vid årets slut inte skulle visa sig bli den rätta. Detta i sin tur skulle innebära att många människor som inte skulle ha behövt deklarera skulle bli skyldiga att göra det. Detta är inte önskvärt, eftersom det skulle medföra mer krångel än vad som är nödvändigt.

Slutligen till frågan om grundavdrag, sparavdrag m.m. Jag har inte för avsikt att uppta kammarens tid med att diskutera frågan, eftersom den blir föremål för debatt redan i nästa vecka.

Jag yrkar bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 53 HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Vi i moderata samlingspartiet är ju inte bara intresserade av förenklingar inom skattesystemet, utan intresset gäller också riksdagens debattformer, voteringsformer och röstningsförfarande. Därför skall jag ta tillbaka vad jag sade tidigare när jag ställde flera yrkanden. Jag nöjer mig med att yrka bifall till blott den första reservationen.

Yvonne Sandberg-Fries påpekade mycket riktigt att moderaterna skiljer sig från de övriga partierna. Detta är ju oundvikligt, eftersom moderata samlingspartiet är det största och ledande oppositionspartiet. Det vore väl tråkigt, om vi gick i flock med de andra. Dessutom sade Yvonne Sandberg-Fries – ett mycket vackert namn för övrigt – att moderata samlingspartiet visar en konservativ ovilja mot förändringar. Jag undrar hur en liberal ovilja mot förändringar ser ut.

Det är alldeles riktigt att bankerna har en skyldighet när det gäller att ta fram personnummer. Det är inte en nyhet. Det allvarliga är att det är fråga om en utökning av ett från personlig integritetssynpunkt mindre tillfredsstäl-

lande system. Jag tror att alla kan hålla med om det. Även Carl Frick beto-
nade detta.

På tal om sparande, Carl Frick, får man väl säga: Vad nu sades av Carl
Frick faktiskt var mitt i prick.

Slutligen vill jag, fru talman, göra det påpekandet att inflationen i år tar
11 % av allt banksparande, så den som spar 1 000 kr. på ett bankkonto eller
ett allemanssparkonto får betala 100 kr. till följd av inflationen. Där har vi
det avdrag på 100 kr. som socialdemokraterna gör så stor affär av. Det är ju
av noll och intet värde.

Anf. 54 GÖREL THURDIN (c):

Fru talman! Med risk att inte kunna vara lika rolig som Hugo Hegeland
tar jag på nytt till orda. Jag vill bara att ta upp en sak som Yvonne Sandberg-
Fries sade om skattereformen. Hon sade att i och med genomförandet av
reformen var möjligheterna till skattefusk och skatteplanering i princip full-
ständigt stoppade. Jag vill bara stillsamt markera att det är märkligt att man
måste ha en generalklausul som skall ta vid där skattereglerna inte räcker.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 10 §.)

10 § Ändringar i vägtrafikskattelagen

Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1990/91:SkU5 Ändringar i vägtrafikskattelagen (prop. 1990/91:37).

Anf. 55 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Fru talman! I den proposition som delvis ligger till grund för det betän-
kande som vi nu skall debattera har regeringen tagit upp en del av de konkur-
renssnedvridande effekter som kommer att finnas inom mervärdebeskatt-
ningen.

Det är beklagligt att regeringen inte har haft ambitionen att skapa en kon-
kurrensneutral mervärdebeskattning. Basbreddningen inom momsområdet
innebär ju bl.a. att fot- och naprapatvård momsbeskattas från årsskiftet. Det
får till följd att naprapatvård inte längre blir konkurrensneutral mot kiro-
praktikervård. Denna negativa effekt kan lätt undvikas. Personliga vård-
tjänster som enligt nuvarande bestämmelser är undantagna från mervärde-
beskattning skall enligt moderat uppfattning även framdeles vara befriade
från mervärdebeskattning, oavsett vem som tillhandahåller ifrågavarande
tjänst.

Enskild verksamhet inom omsorgsområdet som riktas direkt mot vårdgi-
vare kommer att belastas med mervärdeskattekostnader avseende den skat-
tefria verksamheten. Bedrivs motsvarande verksamhet i kommunal regi el-
ler i enskild regi, varvid upphandling sker från kommunens sida, erhålls full
kompensation för mervärdeskatten.

I tider då den offentliga sektorn står inför stora förändringsbeslut är det

orimligt att mervärdebeskattningen utformas på det sätt som jag har gett exempel på. Det innebär nämligen en utökad "Dagmarism". Det är ju anmärkningsvärt att inte regeringen visar intresse av att skapa konkurrensneutralitet ens på detta viktiga område, särskilt som efterfrågan på omsorg kommer att öka dramatiskt, inte minst inom äldreomsorgen.

Mervärdebeskattningen styr oss således mot en fortsatt planekonomi inom omsorgsverksamheten. För undvikande av skattekostnader måste nämligen all verksamhet inom ifrågakommande områden kanaliseras via kommunsektorn. Det är inte bara stelbent och byråkratiskt. Det står i klar strid mot marknadsmissiga principer. Valfriheten för enskilda människor begränsas i hög grad.

Motsvarande konkurrenssnedvridande effekter kommer också på idrottsområdet. I vissa fall blir spelaravgifter momsbeskattade efter årsskiftet. Det är ytterligare ett exempel på hur den beslutade skatteomläggningen drabbar idrottsrörelsen i vårt land.

I betänkandet behandlas också ett antal motioner från den allmänna motionstiden.

Utskottets majoritet vill inte stimulera till ett ökat motorintresse bland våra ungdomar. På annat sätt kan man inte tolka majoritetens förslag att fortfarande kräva dubbel accis och dispensavgift i samband med att bl.a. motorfordonsintresserade ungdomar bygger ett s.k. amatörbyggt fordon. Trots att huvudparten av de delar som används vid dessa amatörbyggen tidigare har funnits på ett accisbelagt motorfordon, måste man erlægga ny accis efter ombyggnaden. Dessutom måste man erlægga en s.k. dispensavgift på 7 000 kr. Dispensavgiften grundas på bestämmelser om nya avgasregler från 1989 års bilmodeller. Den kommer att ge upphov till mycket stora problem för många motorfordonsentusiaster. Möjligheten att importera äldre fordon har i stort sett omöjliggjorts.

Kostnaderna för en amatörbyggare att få ett fordon av normalstorlek godkänt för körning på svenska vägar uppgår till ca 23 000 kr. Härav uppgår accis- och dispensavgift till nästan 18 000 kr. Det är enligt moderat uppfattning ett orimligt avgiftsuttag.

Vi moderater vill inte heller motarbeta intresset för veteranbilar. Det är enligt vår uppfattning oacceptabelt att införsel och innehav av äldre, kulturhistoriskt intressanta fordon försvåras genom stela och omotiverat hårda skatteregler. Vi vill därför införa en rullande 30-årsgräns avseende vägskattebefrielse för denna typ av fordon. Dessutom bör inte 30 år gamla eller äldre fordon beläggas med accis vid införsel. Vi föreslår i stället ett schablonbelopp i likhet med vad som gäller i bl.a. Norge. Beloppet där är 1 500 kr., som kan tjäna som riktmärke för oss.

I reservation nr 7 uttalar vi tillsammans med centern att s.k. A-traktorer, som enbart används i jordbruk, skall hänföras till jordbrukstraktorer. Eftersom dessa traktorer inte används för entreprenadverksamhet utan enbart för jordbrukets eget behov är det inte rimligt att hänföra dessa fordon till trafiktraktorer.

Det får till följd t.ex. att man beträffande transporter av betor, potatis och spannmål, som har skett med A-traktorer, i flertalet fall återgår till att utföra

dessas transporter med vanliga jordbrukstraktorer. Det innebär på många olika sätt en klar försämring.

Det är därför märkligt att utskottets majoritet fortfarande håller fast vid den orimliga beskattningseffekt som jordbrukare med A-traktorer efter den 30 juni i år har drabbats av.

När det gäller den proposition som behandlas i detta betänkande vill jag framhålla att vi vägrades att motionera om den typ av konkurrenssnedvridande effekter i momsbeskattningen som jag nämnde inledningsvis i mitt anförande. Vi kommer därför att under den allmänna motionstiden återkomma med dessa självklara krav på en konkurrensneutral momsbeskattning. Det är enligt vår uppfattning nödvändigt att enskilda människor ges möjlighet till valfrihet inom vård och omsorg. För att vi skall kunna uppnå detta mål måste exempelvis momsbeskattningen ändras.

Herr talman! Slutligen yrkar jag bifall till reservation 3 i detta betänkande. Jag har dock inte för avsikt att begära votering.

Anf. 56 GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Karl-Gösta Svenson talade inledningsvis så vackert om nappater och om alternativ medicin att jag började fundera över varför han inte nämnde zonerapeuterna också. Det gällde ju ändringar i vägtrafikskattelagen. Åtminstone i det sammanhanget använder vi ju fötterna, dvs. begagnar apostlahästarna.

Men så småningom kom han in på det här betänkandet om ändringar i vägtrafikskattelagen. Vi i centern har funnit anledning att ställa oss bakom reservation 4 om veteranbilar. Vidare har vi funnit anledning att avge en reservation i anledning av en motion som har väckts av bl.a. centerpartister och som handlar om motorsågsbränsle. Det handlar om vikten av att styra med hjälp av skatter, något som vi har talat om i många avseenden. Det framgår av många betänkanden. Vi tycker alltså att politiker skall styra med skatter t.ex. när det gäller miljöfrågor. Om så inte blir fallet, finns det en risk att ett motorsågsbränsle som är ofarligare för den som arbetar med det och som alltså innebär en bättre arbetsmiljö slås ut på grund av att det blir för dyrt.

Likaså står vi bakom reservation 7 om A-traktorer. Vi tycker inte att det finns någon anledning att kräva en strängare beskattning av dessa traktorer i de fall där man kan fastställa att traktorerna är rena arbetsredskap. I det sammanhanget finns det centermotioner som vi har följt upp.

Anf. 57 GÖSTA LYNGBÄCK (mp):

Herr talman! Ibland är det svårt att finna rim och reson i vårt utskotts resonemang. Man skriver t.ex. i detta betänkande att det i Sverige pågår ett arbete som syftar till en styrning mot miljövänligare bränslen, fordon och fartyg. Sammanhanget är sådant att man kan tro att det underförstås att utskottet verkligen ställer upp på detta. Men det förhåller sig ju precis tvärtom. Man höjer frigränsen för tunga landsvägsfordon, så att dessa fordon får det lättare i konkurrensen med spårburen trafik. Det gäller just de utländska fordonen. När det gäller dessa handlar det väl om långväga transporter, för vilka just spårburen trafik borde utnyttjas. Jag skulle gärna vilja ha en för-

klaring till varför man gör på det viset. Vi har alltså föreslagit att det beträffande nuvarande skattepliktsgräns, som är 3 500 kg, inte skall ske någon höjning till 6 000 kg.

Sedan har vi i vår motion föreslagit gemensamma nordiska miljöavgifter. Här säger utskottet att ett inslag i det nordiska samarbetet är att söka gemensamma nordiska lösningar. Med den motiveringen avstyrker man vårt yrkande.

Kan herr talmannen förstå ett sådant handlande? Jag kan inte göra det. Men vi får hoppas att Kjell Nordström ger oss en förklaring.

Till slut några ord om elbilarna. En särskild skatteklass för elbilar, ja, t.o.m. befrielse från fordonsskatt, är ju ett gammalt krav från vår sida. Den reservation som Maggi Mikaelsson och jag har undertecknat grundar sig dock på en motion från två moderater. Ett tag kunde man nästan tro att moderaterna hade en sorts nyvaknat intresse för miljövänlig teknik. Men så väl var det inte i detta sammanhang, för moderaterna i utskottet har inte ställt upp på elbilsreservationen. Det skall bli spännande att se hur det blir på olika håll i voteringen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 8 och vill meddela att jag kommer att begära votering på den punkten. I övrigt står vi i miljöpartiet de gröna bakom våra reservationer. Men i detta sammanhang yrkar vi inte bifall till dem.

Anf. 58 KJELL NORDSTRÖM (s):

Herr talman! I proposition nr 37 föreslår regeringen förändringar av vägtrafikskatten för utländska fordon. Bakgrunden till dessa förslag är att de nordiska samarbetsministrarna redan 1985 tillsatte en arbetsgrupp som skulle undersöka förutsättningar för mera likartade regler för fordonsavgifter i de nordiska länderna.

Arbetet har varit ett led i strävan att utveckla Norden som hemmamarknad, och förslagen i propositionen innebär att den gränsöverskridande trafiken underlättas. Beträffande den viktgräns för fordons- och kilometerskatt för utländska fordon som används i Sverige föreslås en höjning från nuvarande 3 500 kg till 6 000 kg. Även beträffande den körsträckegräns som gäller för kilometerbeskattningen föreslås en höjning, från 50 km till 100 km.

Avsikten med förenklingarna är särskilt att underlätta trafiken i gränsområden. Speciellt viktig är den föreslagna höjningen av skattepliktsgränsen till 6 000 kg, något som skulle medföra att lättare distributionsbilar helt kunde undantas.

I propositionen föreslås också en del förändringar av mervärdesskatten vad gäller hyra av bil eller motorcykel för yrkesmässig trafik liksom att uttagsbeskattning även skall omfatta den kommunala förvaltningen av egna bostadsfastigheter.

Kommunerna föreslås även få rätt till statsbidrag när man utger bidrag eller andra ersättningar till kommunalförbund i vissa fall.

Slutligen föreslås vissa följdändringar i lagen om mervärdesskatt och i lagen om omsättningsskatt på vissa värdepapper på grund av ändringar i annan lagstiftning.

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Ändringar i vägtrafikskattelagen

Alla partier utom miljöpartiet har i skatteutskottet tillstyrkt samtliga förslag från regeringen.

Miljöpartiet vill i enlighet med reservation 1 att propositionen skall avslås. Miljöpartiet kan inte acceptera att vi underlättar för den gränsöverskridande trafiken. Men även miljöpartister måste i denna fråga, liksom i en del andra frågor, inse att vi knappast kan diktera villkoren själva. Detta förslag är i mångt och mycket ett resultat av en förhandling där man faktiskt tvingats att både ge och ta.

Målsättningen har varit att försöka få till stånd en mer likartad beskattning beträffande fordonstrafiken. Men olikheterna mellan de nordiska länderna är faktiskt så stor att det har visat sig vara omöjligt att komma fram denna väg.

I samband med behandlingen av propositionen tog utskottet upp ett antal motioner som väcktes under den allmänna motionstiden. Detta har resulterat i ytterligare nio reservationer.

Reservationer med i stort sett likalydande innehåll har behandlats av denna kammare vid ett flertal tillfällen. Jag avser därför inte att kommentera alla. Men jag vill säga några ord om reservation 3, som gäller amatörbyggda bilar.

Regeringen avgjorde i juni månad detta år ett antal besvärssärenden om s.k. årsmodelldispens som innebär att ett flertal av dessa fordon, som satts samman av bilentusiaster, erhållit s.k. årsmodelldispens. Inom trafiksäkerhetsverket pågår nu ett arbete med att utforma föreskrifter för en årsmodelldispens som säkerligen kommer att tillfredsställa många bilentusiaster. Detta innebär att både motionären och reservanterna borde vara nöjda med att kraven i viss mån håller på att tillgodoses.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 59 GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herr talman! Jag har inte fått något rejält besked av Kjell Nordström om huruvida det nordiska samarbetet skulle kunna gå ut på gemensamma miljöavgifter för transporter.

Dessutom saknar jag fortfarande miljövänligheten i att gynna tunga eller medeltunga lastbilstransporter framför spårburen trafik.

Anf. 60 KJELL NORDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har förståelse för att Gösta Lyngå på många områden vill ha bättre miljö. Om det är vi överens. Men det är inte säkert att det i alla sammanhang skulle vara bättre att använda spårbunden trafik när det gäller gränsöverskridande trafik. Det finns inte så värst många spår som korsar gränserna. Det skulle i många fall bli mycket långa resor, ofta med dieseldrivna tåg. För miljön tror jag att detta förslag är rätt bra jämfört med att köra långa sträckor med tåg med dieseldrivna lok.

Anf. 61 GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herr talman! Det är just vid långa transporter man skall använda järnvägen. Det är där man skall profilera järnvägen. Vid korta transporter har

landsvägstrafiken en klar plats. Det är den sortens miljöstyrning av trafiken som vi vill ha. Det är den sorten vi hade hoppats att kunna arbeta för gemensamt med de andra nordiska länderna.

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Ändringar i vägtrafikskattelagen

Anf. 62 KJELL NORDSTRÖM (s):

Herr talman! Det mesta av landsvägstrafiken utgörs inte av långa resor. En föredragshållare som jag hade möjlighet att lyssna till för en tid sedan berättade att 90 % av alla landsvägstransporter med lastbil är kortare än 10 mil. Den föredragshållaren sade att alternativet inte var att använda järnväg, utan snarare att använda häst och vagn.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande lagutskottets betänkanden 1990/91:LU13 och LU14, finansutskottets betänkanden 1990/91:FiU5, FiU6, FiU7 och FiU9 samt skatteutskottets betänkanden 1990/91:SkU3 och SkU5.

Lagutskottets betänkande LU13

Mom. 5 (ekonomiskt stöd till kommunerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Elisabeth Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (umgängesrättens utövande)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 35 för reservation 6 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 12 (översyn av umgängesreglerna)

Utskottets hemställan bifölls med 262 röster mot 38 för reservation 7 av Martin Olsson och Stina Eliasson.

Mom. 17 (vårdnadshavarens upplysningsskyldighet)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 73 för reservation 10 av Ulla Orring m.fl.

Mom. 20 (sekretesskyddet för barn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot yrkande 7 i motion 1989/90:L410 av Kaj Larsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (termen faderskapserkännande)

Utskottets hemställan bifölls med 220 röster mot 59 för reservation 14 av Rolf Dahlberg m.fl. 21 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 37 (behörig domstol i vårdnadsmål)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 18 för reservation 24 av Elisabeth Persson.

Mom. 42 (ensamstående fäders situation)

Utskottets hemställan bifölls med 261 röster mot 36 för reservation 28 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU14

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU5

Mom. 2 (ränta på kassakravsmedel)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 60 för reservationen av Lars Tobisson m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU6

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU7

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 1 av Carl Frick – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot *dels* den i reservation 2 av Lars Tobisson m.fl. anförda motiveringen, *dels* den i reservation 3 av Anne Wibbe och Lars De Geer anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Finansutskottets betänkande FiU9

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU3

Mom. 1 (räkenskapsutdrag i handelsbolag, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 58 för reservation 1 av Bo Lundgren m.fl. i motsvarande del.

Mom. 7 (skyldighet att uppge personnummer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Bo Lundgren m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Bo Lundgren m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (elbilar)

Utskottets hemställan bifölls med 262 röster mot 38 för reservation 8 av Gösta Lyngå och Maggi Mikaelsson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 29 november

Företogs till avgörande utbildningsutskottets betänkande 1990/91:UbU2 samt näringsutskottets betänkanden 1990/91:NU2 och NU8 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 35).

Utbildningsutskottets betänkande UbU2

Mom. 1 (plan för utnyttjande av media i den högre utbildningen)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 140 för reservationen av Larz Johansson m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU2

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU8

Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, justitieutskottets betänkanden JuU5, JuU6 och JuU7, trafikutskottets betänkanden TU8 och TU9 samt bostadsutskottets betänkande BoU5, beslöt kammaren på förslag av tredje vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i alla dessa ärenden avslutats.

12 § Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1990/91:JuU5 Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag (prop.
1990/91:23).

Anf. 63 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Jag vill först beklaga att det på grund av kommunikationsmissar mellan mig och utskottskansliet blev ett särskilt yttrande av min reservation i utskottet, och det yttrandet kan jag inte yrka bifall till. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till vänsterpartiets motion JU9.

Ingen har hittills ifrågasatt behovet av denna lag sedan den första riksdagsbehandlingen av dess fortsatta giltighet 1972. Så står det i betänkandet.

För egen del kan jag endast svara för de tre år som jag har varit med. Hösten 1988 var jag ny och oerfaren, och år 1989 hade jag en ersättare. Därför är det först i år som jag har kunnat sätta mig in i bakgrunden till lagens tillkomst. Jag tyckte att jag måste göra det för att kunna bilda mig en uppfattning om nödvändigheten av att den finns kvar.

Föregångarna till 1952 års tvångsmedelslag var de krigslagar som infördes under andra världskriget med början 1940. Den 8 januari 1940 skrev liberalen Torgny Segerstedt i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning: "Lagen är en direkt kopia från Hitlers tredje rike, och att när polisen får rätt att avlyssna våra telefoner, läsa våra brev, bura in oss på en månad utan vidare spisning, då kan det bli en smula fason på denna lilla filial till det stora mönsterlandet." Det var ungefär vad många tyckte om krigslagarna.

Dessa lagar upphörde att gälla när 1944 års lag antogs. Men sedan hände det saker. Den s.k. Enbomsaffären blev startskottet till den spionhysteri som massmedia med Herbert Tingsten i spetsen piskade upp. Man manade till ett förnyat införande av krigslagarna, och då som nu fanns handlingskraftiga politiker lyhörda för de stämningar i samhället som pressen speglade. Därför blev 1952 års tvångsmedelslag en fortsättning på samma tänkande som krigslagarna var uttryck för.

Kammardebatten från 1951 är en mycket intressant läsning. Det tog någon timme för mig att läsa den, men det var det värt. Propositionen, remissinstanserna, betänkandet och sedan kammardebatten handlade helt om att denna lag behövdes – eller inte behövdes – för att skydda landet mot spioneri. Många riksdagsledamöter var bekymrade över att så snart behöva göra avsteg från konventionen om mänskliga rättigheter som nyss hade under-tecknats. Ja, flera uttalade sorg över att den demokratiska ordning som infördes när krigslagarna avskaffades blev så kortvarig.

Under de år som gått har tyngdpunkten i regeringens propositioner men framför allt i utskottets skrivningar kommit att mer ligga på de andra i lagen uppräknade brotten än spioneri. Men det var just risken för spioneri som var orsak till att lagen stiftades. Förklarligt nog är det i dag inte lika gångbart att tala om att denna lag behövs för att förhindra spioneri i landet.

I årets proposition står att SÄPO i en skrivelse anfört att 1952 års tvångsmedelslag utgör en nödvändig grund för den verksamhet som SÄPO bedri-

ver samt att de möjligheter som lagen ger också har utnyttjats. Det är allt vad som står. Helt klart har det gått slentrian i hanteringen.

SÄPO vill självklart ha så långtgående befogenheter som möjligt, och det vill väl alla säkerhetstjänster. Men det är riksdagens skyldighet att göra en självständig bedömning av SÄPOs önskemål. Riksdagen har ett ansvar att redovisa motiven för behoven av en fortsatt giltighet av lagen, utöver motivet att det är SÄPOs önskemål.

Herr talman! Jag yrkar därmed avslag på propositionen och betänkandet och bifall till vänsterpartiets motion.

Anf. 64 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Miljöpartiet har i en motion yrkat avslag på regeringens proposition om fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag. Det gjorde vi därför att vi inte tyckte att det fanns tillräckliga skäl att bifalla propositionen. Vi anser att det är fel att ha en årlig ritual som går ut på att förlänga denna tvångsmedelslag utan en noggrann prövning. Vi tycker också att insynen i säkerhetsarbetet är otillräcklig.

Uppenbarligen avser regeringen att lägga fram ett förslag till en mer varaktig lag i dessa frågor samtidigt som man föreslår ändringar i rättegångsbalansen. Det är bara märkligt och synd att det skall behöva ta så lång tid.

Insynen i SÄPOs arbete är en svår fråga. Riktlinjerna skall naturligtvis debatteras som vilken annan viktig politisk fråga som helst, men de konkreta arbetsmetoderna kan inte alltid debatteras på det sättet. Det skulle försämrat möjligheterna att utföra ett effektivt säkerhetsarbete. Jag tror att de flesta människor inser att det tyvärr är nödvändigt med ett sådant säkerhetsarbete så länge världen ser ut som den gör. Det finns internationell terrorism, och det finns odemokratiska grupper som vill tvinga fram förändringar på odemokratisk väg, även med hjälp av våld. Samtidigt framförs kraftig kritik mot det sätt på vilket SÄPO har arbetat. Bl.a. kritiserar sättet att använda buggning.

Avlyssning är ett sätt att missbruka tvångsmedelslagen. Vi i miljöpartiet anser att säkerhetspolisen har gjort sig skyldig till sådant missbruk. Vi anser också att man i Sverige tar för lätt på riskerna med detta. Säkerhetspolisen behövs, men den får inte arbeta så att den utgör en fara för demokratin. Vi vet ännu inte tillräckligt mycket om hur SÄPO kommer att fungera i sin nya skepnad. Däremot vet vi att insynen i SÄPOs arbetsmetoder måste bli bättre. Tills vi har fått fram bättre lösningar när det gäller att skapa löpande insyn i säkerhetsarbetet får vi nöja oss med att justitieutskottets ledamöter håller direktkontakt med dem som leder säkerhetsarbetet. Vi i Sverige är inte ensamma om detta problem; det finns också i andra länder. Det vore naturligtvis bra om vi genom att ta lärdom utifrån kunde finna bättre former för hur den nödvändiga insynen i och kontrollen av säkerhetsarbetet skall äga rum.

Herr talman! Vi vill dock inte denna gång säga nej till att förlänga tvångsmedelslagen. Till nästa år måste kraven skärpas.

Anf. 65 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! I det betänkande från justitieutskottet som kammaren nu behandlar tillstyrks regeringens förslag om förlängning av 1952 års tvångs-

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Fortsatt giltighet av
1952 års tvångsme-
delslag*

medelslagstiftning. Lagen gäller vid förundersökning angående vissa brott mot rikets säkerhet och vissa andra grövre brott. Det är fråga om tilläggs- och undantagsbestämmelser till de grundläggande reglerna i rättegångsbalken om straffprocessuella tvångsmedel. Det gäller möjligheterna till häktning, beslag och kvarhållande av postförsändelser, och det gäller utvidgade möjligheter att använda hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Tillstånd till sådana åtgärder får lämnas även om det för brottet är föreskrivet lindrigare straff än vad som krävs enligt rättegångsbalken.

1952 års tvångsmedelslag – det sägs också i propositionen – utgör en nödvändig grund för den verksamhet som säkerhetspolisen bedriver, både när det gäller att bekämpa brott mot rikets säkerhet men också när det gäller att bekämpa terroristdåd. Det är alltså fråga om utomordentligt allvarlig brottslighet. Som anges i utskottsbetänkandet rör det sig om brott som mordbrand, grov mordbrand, kapning, luftfartssabotage, flygplatssabotage, grovt sabotage, krigsanstiftan, spioneribrott samt försök och förberedelse till stämpling.

Det är alltså utomordentligt allvarlig brottslighet. Tyvärr är läget det att även om man har förhoppningar om en bättre värld så lever vi i dag i en värld där den här typen av brott är relativt vanligt förekommande. Vi känner till att under de senaste åren har det begåtts en rad terroristdåd ute i Västeuropa som också till en del har haft kopplingar till Sverige.

Det är naturligtvis utomordentligt betydelsefullt att säkerhetspolisen har tillgång till arbetsmetoder som gör det möjligt att bekämpa den här sortens brottslighet. I det utredningsarbete som har bedrivits om säkerhetspolisens arbetsmetoder har såväl den särskilda utredaren Carl Lidbom som SÄPO-kommittén konstaterat att det finns ett klart behov av lagstiftningen.

Till Krister Skånberg vill jag säga att även JO och JK vid sina kontroller har konstaterat – JO gjorde det vid en granskning av aktmaterialet som sträckte sig över 1989 och 1990 års verksamhet inom säkerhetspolisen – att handläggningen av ärendena om telefonavlyssning har bedrivits i enlighet med gällande bestämmelser och i enlighet med de intentioner som riksdagen har skisserat i lagstiftningsarbetet. Det tycker jag är viktigt att ha i minnet.

Visst kan man ha farhågor, och det har man väl alltid kring hemlig verksamhet som bedrivs av säkerhetspolis på olika håll, för att verksamheten inte bedrivs på ett riktigt sätt. Men vid upprepade granskningar har det konstaterats att de bestämmelser som gäller enligt den här lagstiftningen har tillämpats på ett korrekt sätt av säkerhetspolisen.

Jag tycker att Krister Skånbergs synpunkter i det särskilda yttrandet, där han markerar att den parlamentariska kontrollen är viktig, är någonting att ta fasta på. SÄPO-kommittén föreslog en utvidgad parlamentarisk kontroll, dels genom rikspolisstyrelsens lekmän, dels i form av inrättande av en särskild registernämnd. Samtidigt markerades av SÄPO-kommittén att riksdagen och dess justitieutskott har en betydelsefull roll att spela här. Som Krister Skånberg säger i det särskilda yttrandet, bör den kontroll som justitieutskottet har att utöva göras fortlöpande någon gång om året. Det är en synpunkt som jag tycker är värdefull och som jag vill ta fasta på.

Det finns alltså ett uttalat behov av den här lagstiftningen, och som Berith Eriksson sade i sitt anförande är det nu egentligen första gången som lagstift-

ningen på allvar ifrågasätts, utom vid dess tillkomst då det var en debatt i kammaren. Även vpk har i justitieutskottet – om jag går tillbaka till tiden innan Berith Eriksson kom med i utskottet – vid flera tillfällen varit med om att tillstyrka förlängning av lagstiftningen. Det visar på att det finns ett behov av denna lagstiftning och jag ser inte att utvecklingen under de senaste åren har gjort den obehövlig. Snarare är det tvärtom, att det finns allvarliga indikationer på terroristattacker och liknande ute i Europa som även vi i Sverige måste ha möjlighet att skydda oss mot.

Jag ber, herr talman, att få tillstyrka utskottets hemställan och yrka avslag på de särskilda yrkanden som Berith Eriksson har ställt under debatten här i dag.

Anf. 66 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Både Krister Skånberg och Lars-Erik Lövdén pratar om terrorister. För att bekämpa terrorism har vi terroristlagen, som ger ungefär samma möjligheter som den lag vi nu diskuterar.

När tvångsmedelslagen kom till, gällde det spionage och skydd för rikets yttre och inre säkerhet, och man uttryckte sig som så att vi skall inte hutla med farliga spioner. I sådana fall får man inte vara så noga med rättssäkerheten. Det tycker jag inte håller riktigt i dag.

Kärnan i den här lagen och användningsområdet för den är ju att man skall kunna anhålla, häkta, öppna brev och andra postförsändelser, avlyssna telefon osv. på svagare skäl än vad som annars skulle vara fallet. Det är detta lagen egentligen är till för.

De uppräknade brotten har ett mycket högre straffvärde än sex månader till två år, beroende på vilket tvångsmedel man avser att använda, och jag ifrågasätter behovet av den här lagen. Lars-Erik Lövdén kanske har andra rapporter än vad jag har tillgång till. Jag har bara den lilla snutten i propositionen om att SÄPO anser att tvångsmedelslagen skall vara kvar.

Det var just det förhållandet att man skriver att man avser att permanenta lagen som fick mig att reagera. Om den permanentas, har riksdagen inte längre möjlighet att varje år försöka ta ställning till den. Jag tycker nog att om den behövs, måste det också läggas fram en helt annan redovisning för varför den behövs och hur den används. Någon sådan har vi inte i dag, när vi skall ta ställning till en förlängning.

Anf. 67 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Berith Eriksson hänvisar till terroristlagstiftningen när det gäller bekämpande av terroristbrott. Nu är det ju så, Berith Eriksson, att vänsterpartiet inte är anhängare av terroristlagstiftningens bestämmelser i det här avseendet. Det visar på blottan i er argumentation. Ni vill avskaffa både de särskilda bestämmelserna i terroristlagstiftningen och 1952 års lag. Det skulle, menar jag, medföra utomordentligt stora svårigheter för säkerhetspolisen att över huvud taget bedriva någon meningsfull verksamhet för uppdragande och bekämpande av terroristbrott.

Lagstiftningen har visat sig vara nödvändig och värdefull i säkerhetspolisens arbete. En annan sak är, som jag sade till Krister Skånberg, att det är utomordentligt angeläget att vi har en riktig parlamentarisk kontroll och in-

syn i säkerhetspolisens verksamhet. Den insynen kan utövas på olika sätt. Ett är via justitieutskottet, ett annat är via rikspolisstyrelsens lekmän och ytterligare ett sätt är via den tillsyn som justitiekanslern och justitieombudsmännen bedriver.

Såsom påpekats av bl.a. SÄPO-kommittén, finns det anledning att skärpa kontrollen och insynen. Vissa steg i den riktningen har också tagits sedan SÄPO-kommittén framlade sitt betänkande.

Jag vill än en gång yrka avslag på Berith Erikssons särskilda yrkanden och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 68 KRISTER SKÄNBERG (mp):

Herr talman! Jag tycker att vi från miljöpartiets sida har givit en signal om att när den provning kommer till stånd som absolut måste göras om man skall permanenta lagen, då krävs det ett mycket mycket bra och gediget underlag som visar att en sådan här lag är nödvändig. Jag förutsätter att alla partier den gången kommer att delta i debatten. Det vore värdefullt om tiden kunde användas klokt, bl.a. till att samla in erfarenheter från hur man löser de här mycket känsliga frågorna i andra länder.

Jag tycker som Berith Eriksson att det är olustigt att tvingas tillgripa extraordinära lagar, undantag från normal lagstiftning, men vi tycker som sagt inte att vi den här gången ändå vill avslå förslaget om förlängning. Vi kräver bättre argument inför nästa provning.

Anf. 69 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Lars-Erik Lövdén försöker blanda bort korten. Vi debatterar 1952 års tvångsmedelslag. Lars-Erik Lövdén säger att den skall användas för att bekämpa terrorism och säger att vänsterpartiet vill bli av med terroristlagen. När det gäller vänsterpartiet och terroristlagen är det det medel som man tar till i nästa led och som går under benämningen kommunarest som vi mycket skarpt har uttalat oss emot. Vi är nog inte ensamma om det.

Anf. 70 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Vi kan naturligtvis tvista om denna fråga, Berith Eriksson, men även i terroristbestämmelserna finns det möjligheter till tvångsmedel av samma karaktär som i 1952 års lag. Om jag inte misstinner mig var ni även där kritiska till bestämmelserna. Det hänger kanske samman med att i de bestämmelserna inte krävs någon misstanke om bestämt brott för att de skall kunna tillämpas. Här är rättssäkerhetsgarantierna tydligare, eftersom här krävs misstanke om ett bestämt brott. Men vi behöver inte tvista mer om det.

Jag menar att det finns väldigt starka skäl för att förlänga giltigheten ytterligare ett år. Har det visat sig att lagstiftningen är så pass viktig för säkerhetspolisens arbete bör den på sikt permanentas och arbetas in i rättegångsbalken.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 17 §.)

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1990/91:JuU6 Teleavlyssning m.m. (skr. 1990/91:21).

*Teleavlyssning
m.m.*

Anf. 71 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! När jag har tittat på gamla protokoll kan jag konstatera att telefonavlyssning inte heller är en ny företeelse. I Sandlerrapporten kan man utläsa att hemliga polisen under krigsåren avlyssnade 11 183 972 svenska telefonsamtal. Av dessa föranledde 384 028 skriftliga rapporter. Alltså var 10 799 951 av samtalen av mer privat natur och föranledde inte ens rapport hos den rapportskrivande polisen.

Antalet avlyssnade samtal har väsentligt minskat, åtminstone de som redovisas. När det gäller nyttan av avlyssningen i förundersökningshänseende är det i 50 % av fallen som polisen anser sig ha haft nytta av avlyssningen.

Årets redogörelse avser 1989, men i september 1989 byggdes reglerna för avlyssning ut. Det innebär att antalet avlyssningar nu kommer att kraftigt öka. Det föranleder oss reservanter att kräva att en mer utförlig och precis rapportering av avlyssningens omfattning skall ske. Vi har även en reservation med krav på att en redovisning av omfattningen av brytande av brevhemligheten skall ske.

Utskottet hänvisar till att brevkontroll inte är hemlig. Motionen väcktes efter det att det hade kommit fram att tidningen Brand hade fått sin post beslagtagen. Svenska Journalistförbundet uttalade oro över att reaktionen hos allmänheten inte blev större.

I justitieutskottets betänkande JU25 med anledning av proposition 1988/89:124 om vissa tvångsmedelsfrågor behandlades frågan huruvida särreglering behövdes för att hindra att integritetskänsliga uppgifter röjs som en bieffekt av tvångsmedelsanvändningen. Utskottet ansåg då att ändamålsp principen och proportionalitetsprincipen gav tillräckligt skydd. Frågan om brevhemligheten har nyligen varit uppe i kammaren efter konstitutionsutskottets behandling av tryckfrihets- och sekretessfrågor. Konstitutionsutskottet skrev i sitt betänkande att utskottet utgick från att regeringskansliet fortlöpande följer frågan om skyddet av anonymitetsintresset.

I vår reservation föreslår vi att en redovisning sker av tvångsmedlet beslag av brev eller postförsändelser. Vi tycker att det skulle vara värdefullt som ett sätt att följa frågan vad gäller anonymitetsintresset.

Jag yrkar bifall till de två reservationerna i betänkandet.

Anf. 72 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! I en reservation till det här betänkandet om telefonavlyssning m.m. har vi kritiserat regeringen för att den till synes lättvindigt godtagit att rikspolisstyrelsen inte lämnat redovisning av telefonbevakning. Vi kräver en betydligt fylligare och innehållsrikare redovisning vad gäller hemlig telefonavlyssning.

På den första punkten har vi i utskottet fått en sorts förklaring, som vi denna första gång får godta. Verksamheten hade pågått så kort tid. Vi tycker

fortfarande att man skulle ha redovisat den, men okej. Det må bli bättre nästa gång.

På den andra punkten däremot har vi lagt fram förslag till hur en sådan fylligare och innehållsrikare redovisning kan ske. Vi vill alltså att varje fall där den extraordinära åtgärden med hemlig telefonavlyssning eller öppnande av brev tillgrips skall rapporteras. Det skall alltså finnas ett särskilt rapportblad där man anger vad skälet var, vilket brott man misstänker. Man skall också följa upp med att tala om när ärendet är slutbehandlat och vilken betydelse avlyssningen eller öppnandet av brevet har haft för att klara upp ärendet. En sådan redovisning kommer att bli mycket omfattande, som framgick av Berith Erikssons anförande. Det rör sig ändå om många fall. Det ger i alla fall en bättre möjlighet till överblick än att gå in i alla handlingar. Det får tillgripas punktvis när rapporterna visar att man misstänker missbruk eller felaktigt bruk av den integritetskränkande åtgärden telefonavlyssning, teleövervakning eller öppnande av brev. Det bör följas upp.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till reservationerna 1 och 2 i betänkandet.

Anf. 73 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Regeringen har i skrivelse underrättat riksdagen om omfattningen av telefonavlyssning vid förundersökning i brottmål.

Bestämmelserna om telefonavlyssning är enligt min mening rigorösa. För att telefonavlyssning skall få användas krävs att det för brottet inte föreskrivs lindrigare straff än fängelse i två år. Det är alltså enbart mycket grova brott som öppnar den här möjligheten. Det krävs dessutom att det skall vara av synnerlig vikt för utredning för att telefonavlyssning skall få tillgripas.

Tillstånd till hemlig telefonavlyssning meddelas av domstol på begäran av åklagaren. Tillstånd får meddelas för högst en månad. Behöver telefonavlyssningen ske under längre tid, måste frågan prövas på nytt. Sedan länge ges dessutom en förhållandevis fyllig redogörelse till riksdagen om omfattningen av telefonavlyssningen.

1989 meddelade domstolarna tillstånd att avlyssna 211 personer, som samtliga var misstänkta för grova narkotikabrott, och 24 personer som var misstänkta för annan grov brottslighet. Det framkommer ingen märkbar minskning eller ökning av antalet telefonavlyssningar om man jämför 1989 års siffror med tidigare års, såvida man inte, som Berith Eriksson gör, går tillbaka till krigsåren – men detta är ju inte jämförbart.

I de år 1989 avlyssnade fallen har det redovisats att avlyssningen i genomsnitt uppgått till 44 dagar och att avlyssningen haft betydelse för förundersökningen i 51 % av fallen.

Mot den här bakgrunden anser majoriteten i utskottet att redogörelsen till riksdagen av telefonavlyssningsfallen är fyllig nog. Vänsterpartiet och miljöpartiet säger i sin reservation att de vill ha en redovisning av vilka som är beslutande och verkställande organ, hur länge avlyssningen pågått och vilken betydelse avlyssningen haft för förundersökningen. Uppgifterna skall enligt reservanternas sändas in till ett centralt organ, som i sin tur skall lämna en redovisning till riksdagen och regeringen.

Men allt detta är faktiskt gjort. Det är precis en sådan redovisning som vi

nu behandlar, och det är därför vi vet vilka siffrorna är. Om så inte hade varit fallet, skulle vi inte ha haft det underlag som nu finns för vårt betänkande.

Frågan om färdiga förundersökningar nämns också i vänsterpartiets och miljöpartiets reservation. Men färdiga förundersökningar går det redan nu alldeles utmärkt att få reda på och gå igenom, om man så önskar. Om sedan redovisningen sker på ett rapportblad eller i brev måste väl ändå vara ganska ointressant för riksdagen.

Vänsterpartiets och miljöpartiets krav är såvitt jag förstår helt tillgodosedda.

I reservation nr 2 anför vänsterpartiet och miljöpartiet att likartade regler skall finnas också för brevkontroll. De kräver att beslutande och verkställande organ skall anges liksom den gärning som misstanken avser och vilken försändelse som öppnats. Men alla dessa uppgifter ges redan i dag. Om en postförsändelse tagits i beslag, skall det upprättas ett beslagsprotokoll, av vilket framgår vem som är beslutande och vem som är verkställande. I protokollet skall dessutom de beslagtagna föremålen noga beskrivas, och det skall anges vilket brott som misstanken avser. Vidare skall, så snart det kan ske utan men för utredningen, såväl mottagaren som avsändaren, om denne är känd, underrättas om beslaget. Om beslaget beslutats av annan än domstol, kan den misstänkte begära domstolsprövning av beslagsbeslutet. Eftersom brevkontroll inte är en hemlig åtgärd på samma sätt som telefonavlyssning, finns det inget skäl för riksdagen att begära den redovisning som vänsterpartiet och miljöpartiet kräver. Här sker kontrollen, som jag ser det, av den misstänkte själv, som får reda på vad som görs. Dessutom kan den misstänkte utöva kontrollen genom att gå till domstol, om han inte är nöjd med det gjorda beslaget.

Jag yrkar avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 74 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Sanningen om telefonavlyssningen tycks i dag vara att om man använder en offentlig telefonkiosk så kan samtalet bli avlyssnat och bandat. Om innehållet i samtalet inte är av större betydelse än att det möjligtvis kan användas som underhållning på en personalfest, är det i alla fall frågan om ett intrång i den enskildes integritet och borde åtminstone föranleda att det sker en bättre redovisning.

En kriminalreporter ringde och berättade om en rättegång, där man i förundersökningen avlyssnat just en telefonkiosk. Det var en annan person än den misstänkte som ringde ett samtal. Av det samtalet kunde man få argument som kunde användas mot en tredje person. Det verkar inte som om detta är särskilt kontrollerat och betryggande.

Jag förstår inte att man inom ett visst parti för ett sådant oväsen över folk- och bostadsräkningen och kallar denna för integritetstänkande, när man samtidigt i det partiet anser att sådan här telefonavlyssning kan godtas.

Jag avsåg inte att på något sätt seriöst jämföra siffrorna från krigsåren med dagens. Jag tyckte bara att det var roligt att göra det.

Anf. 75 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Det är nog ändå så att vårt förslag, som vi framfört efter samråd med justitieutskottets sakkunniga kansli, skulle ge en bättre och enk-

lare möjlighet att få en överblick. Den rapportering av den hemliga telefonavlyssningen som ges i betänkandet är väldigt summarisk. Vill man i dag ha en bättre insyn, måste man gå igenom väldigt många handlingar. Det har i varje fall jag fått lära mig när jag försökt sätta mig in i detta ärende. Därför skulle det förslag som vi framfört i vår reservation faktiskt göra det mycket enklare för justitieutskottets ledamöter att skaffa sig en överblick, om de skulle vilja använda sig av den möjligheten. Det skulle t.ex. ges möjlighet att göra vissa stickprovskontroller. Jag tror att en sådan insyn skulle minska riskerna för missbruk. Om en person som vill tillgripa hemlig telefonavlyssning vet att det är lätt att bli ställd till ansvar för vad han gjort och att han är tvungen att redovisa varför telefonavlyssningen skedde och om avlyssningen varit till nytta eller inte för förundersökningen, tror jag att det skulle ha en missbruksdämpande inverkan.

Vi står naturligtvis fast vid reservationen.

Anf. 76 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! När man lyssnar till Krister Skånberg får man uppfattningen att han tror att åklagare och domstolar konspirerar mot misstänkta personer. Det måste väl ändå vara riksdagen som beslutar om ramar och lagar, som sedan domstol, åklagare och polis skall arbeta efter.

Hur tänker sig Krister Skånberg att han skall göra om han misstror domstolen? Skall han klandra domstolen eller skall han säga att åklagaren eller domarna gjort sig skyldiga till fusk? Jag kan faktiskt inte riktigt förstå vad han menar. Bestämmelserna är ju alldeles glasklara. Det sägs att det skall finnas en misstänkt person och att brottet skall ha en minimistrafftid på två år. Det framgår också klart att det skall föreligga synnerlig vikt för att man över huvud taget skall få meddela tillstånd för telefonavlyssning. Om alla dessa förutsättningar är uppfyllda, utgår jag faktiskt ifrån att domstolen är korrekt i sin handläggning av ärendet.

Jag utgår också ifrån att åklagaren är korrekt i sin handläggning, eftersom jag tycker att vi lever i ett rättssäkert samhälle. Har man den utgångspunkten är detta beslut viktigt.

Vad som är intressant för riksdagen är att veta om den lagstiftning som tillhandahålls för denna typ av verksamhet används i alldeles för många fall. Låt oss säga att vi skulle kunna få reda på att man använder lagstiftningen i 2 000–3 000 fall. Då kanske vi skulle göra den bedömningen i riksdagen att det inte var avsett att det skulle vara på det sättet, och då kan vi ändra bestämmelserna. Jag kan väl ändå inte tro att Krister Skånberg menar att man skall gå in i det enskilda fallet och pröva om domstolen har fattat ett riktigt beslut!

Anf. 77 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! I ett tidigare anförande sade Britta Bjelle att hon tyckte att det vi ville med vår reservation redan var tillgodosett. Då förstår hon inte vad vi är ute efter.

Vi är alltså ute efter en fyligare redovisning än den som för närvarande finns. Detta är ett sätt att tillgodose det. Uppenbarligen är inte våra önskemål tillgodosedda, och vi står som sagt fast vid vår reservation.

Anf. 78 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Ni kräver en fylligare redovisning och har räknat upp vad ni vill ha reda på. Ni vill ha reda på vem som beslutar, vem som är verkställande, hur många ärenden det är och vilken betydelse besluten har.

Allt detta finns angivet, och den enda skillnaden är att ni pratar om ett rapportblad medan redovisningen oftast sker i form av brev eller skrivelser till rikspolisstyrelsen eller via data som sedan redovisas för regeringen.

"En fylligare redovisning". Då måste ni ju tala om vad mer ni vill ha reda på. Ni vill ju inte ha reda på något mer än vad som redan finns i vårt betänkande!

Anf. 79 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Britta Bjelle sade "ni" och då kände jag mig träffad.

Jag vill påpeka att det blev en kommunikationsmiss med den här reservationen. Jag skulle nog inte ha försökt utforma förslaget i detalj om jag hade haft möjlighet att titta på det.

Jag tycker att det är en verkligt skrämmande utveckling att vi undan för undan bygger upp repressionsapparaten och att vi då också i ökad utsträckning behöver se hur den används, som Britta Bjelle säger. Det är i så fall riksdagens ansvar att företa ändringar i de lagar vi redan har stiftat. Därför yrkar vi på en bättre redovisning.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 17 §.)

14 § Fastighetsdomstolar, m.m.

Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1990/91:JuU7 Fastighetsdomstolar, m.m. (prop. 1990/91:32).

Anf. 80 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Justitieutskottets betänkande nr 7 behandlar fastighetsdomstolar m.m. Vi moderater har återigen tvingats reservera oss – bl.a. beroende på hanteringen av tingsrätternas arbetssituation.

I moderata samlingspartiet ställer vi oss mycket tveksamma till partssammansatta domstolar och även till den typ av specialdomstol, som det här är fråga om. Detta är något som vi även tidigare har redovisat vid många tillfällen.

I våras drogs t.ex. plötsligt den summariska processen bort från tingsrätternas handhavande. Det är något som jag fortfarande tycker var felaktigt och som tyvärr även visar tecken på att bli betydligt dyrbarare än man sade sig veta på departementet.

Man ändrade alltså arbetsordningen trots att en parlamentariskt tillsatt kommitté redan hade tillsatts för att göra en samlad översyn av domstolarnas uppgifter, av deras arbetssätt och av deras organisation. Regeringen hade av någon orsak, som jag inte förstår, inte tid att vänta på utredningen.

Prot. 1990/91:39

5 december 1990

*Fastighetsdomstolar,
m.m.*

Vi moderater reserverade oss då den summariska processen behandlades, bl.a. för att vi ville ha en helhetssyn på domstolsväsendets funktion innan vi tog ställning och därför att, som sagt, en utredning pågår.

Nu lägger regeringen fram ytterligare en proposition som kommer att påverka tingsrätternas arbetssituation – och detta innan domstolsutredningen lagt fram sin helhetsöversyn.

Herr talman! Det är möjligt att fastighetsdomstolarna skall avskaffas och att deras arbetsuppgifter skall överföras till tingsrätterna. I SOU 1987:13 föreslogs detta, men förslaget ledde då inte till ändrad lagstifning. Justitiedepartementet har i stället utarbetat ett reviderat förslag som ligger till grund för propositionen.

Regeringen förslår nu att mål rörande hyra och bostadsrätt skall överföras till tingsrätterna och där prövas i den sammansättning av tingsrätten som gäller vanliga tvistemål. Övriga mål, som fastighetsbildningsmål och expropriationsmål, skall även i fortsättningen prövas i fastighetsdomstol.

Återigen förändrar man arbetsförhållandena för tingsrätterna trots att en utredning pågår. Det är inte acceptabelt och därför anser vi även från moderat håll att den kommitté som redan arbetar med översynen av domstolsväsendet ges tilläggsdirektiv med uppdraget att även se över fastighetsdomstolarnas verksamhet, speciellt som samtliga dessa mål på sikt eventuellt kommer att föras över till tingsrätterna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 81 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! I våras, närmare bestämt i maj, debatterade vi senast här i kammaren fastighetsdomstolarna. Den gången hade vi folkpartister tillsammans med centerpartisterna i utskottet reserverat oss. Vi ansåg att fastighetsdomstolarna inte behövdes.

Vi menade att de tvister som avgörs i fastighetsdomstolarna borde kunna flyttas över till de allmänna domstolarna, och att en sådan överflyttning kunde förberedas av domstolsutredningen. Vår motivering för detta var att det varken fanns principiella eller oöverkomliga praktiska hinder för en sådan överflyttning.

Därmed skulle vi få en enhetligare domstolsorganisation, vilket är ett egenvärde i sig; därför att det är viktigt för den enskilde medborgaren att han kan överblicka domstolsorganisationen. Den ger ju lätt, herr talman, intryck av att vara splittrad, svåröverskådlig och inkonsekvent.

Vi har naturligtvis samma uppfattning i dag, ett halvår senare, men bland andra partier har det tydligen hänt saker. Vi välkomnar att moderaterna har anslutit sig till vår reservation – de var inte med i våras – och att också socialdemokraterna är på väg åt rätt håll. Nu vill socialdemokraterna åtminstone att det mesta av fastighetsdomstolarnas arbete skall flyttas över till tingsrätterna. Det är ett steg i rätt riktning. Varför inte, Göran Magnusson, ta också det sista steget och låta domstolsutredningen förbereda en överflyttning till tingsrätterna av alla mål som i dag handläggs av fastighetsdomstolarna?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 82 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Redan 1987 föreslog rättegångsutredningen i ett delbetänkande att fastighetsdomstolarna skulle avskaffas och att deras mål skulle handläggas av tingsrätterna. I den proposition som ligger till grund för det betänkande från justitieutskottet som vi nu behandlar går man, som Lars Sundin sade, delvis – men dock inte helt – detta förslag till mötes. I motionerna JU11 och JU12 föreslås att steget skall tas fullt ut och att detta skall förberedas på det sättet att domstolsutredningen tar upp även denna fråga.

Jag har samma uppfattning som Lars Sundin alldeles nyss har gett uttryck för, och mot den bakgrunden yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 83 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Jag skall börja med att yrka bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande nr 7 och avslag på den reservation som finns fogad till betänkandet.

Utskottet är i sin helhet ense i sakfrågan i propositionen, nämligen att de mål som gäller hyra av bostadsrätter och som nu handläggs i fastighetsdomstolen, i fortsättningen skall kunna handläggas av tingsrätterna i landet. Det finns i propositionen även vissa andra förslag till förändringar, kring vilka det i utskottet inte heller råder någon oenighet.

Däremot finns till betänkandet en reservation, i vilken man behandlar frågan om fastighetsdomstolarnas kvarvarande ärenden, dvs. i huvudsak ärenden som rör fastighetsbildningsmål och expropriation. I propositionen anges att den typen av mål skall kvarstanna i fastighetsdomstolarna, eftersom de kräver en särskild sakkunskap.

I den gemensamma reservationen från de tre borgerliga partierna är man överens om att avskaffa fastighetsdomstolarna och att låta domstolsutredningen närmare studera hur det skall gå till. I själva sakfrågan har man alltså redan tagit ställning; fastighetsdomstolarna skall bort, och utredningen skall enbart expediera den beställningen och sedan lägga fram ett förslag till hur det skall ordnas. Det kanske också är värt att notera att den gemensamma reservationen ändå vid detta kammarsammanträde kräver tre uttolkningar för att det skall bli klarlagt vad man tillsammans vill åstadkomma på den här punkten.

Frågan om fastighetsdomstolarna och den speciella sammansättningen i dessa domstolar med särskild sakkunskap har behandlats bl.a. av rättegångsutredningen. Det kan väl vara värt att notera att rättegångsutredningens förslag fick ett blandat mottagande och att det alltså inte finns någon särskilt enstämmig remissopinion omkring hur man skall lösa dessa frågor. I rättegångsutredningens förslag kom man nämligen inte runt själva kärnfrågan, dvs. den särskilda sakkunskap som kan behövas vid handläggningen av mer komplicerade fastighetsbildningsmål och vid expropriationsmål. Det fanns i stället andra förslag som innebar att tingsrätterna skulle kunna förstärkas med särskild sakkunskap. Även på den punkten är remissopinionen blandad, och det finns alltså ifrågasättanden när det gäller hur man skall kunna tillgodose den särskilda sakkunskap som nog egentligen alla är överens om behövs vid handläggningen av vissa typer av mål.

Detta är alltså en förklaring till varför utskottsmajoriteten har stannat för

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Fastighetsdomstolar,
m.m.*

att de typer av mål som skall handläggas i fastighetsdomstol är av sådan beskaffenhet att de faktiskt behöver särskild sakkunskap. Vi menar att den sakkunskapen är tillgodosedd inom den nuvarande fastighetsdomstolsorganisationen. Det finns nog egentligen ingen som anser att själva avgörandena inte skulle vara av hög och bra kvalitet, utan det är väl mera en fråga om ett organisationstänkande.

Jag vill, herr talman, avsluta med att säga att frågan om hur man skall tillgodose expertmedverkan eller särskild sakkunskap i tingsrätterna inte är alldeles enkel. Även den fordrar en rad överväganden, vilket meddebattörerna säkert har insett när de har läst på rättegångsutredningens betänkande.

Anf. 84 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Vi bestrider naturligtvis inte att en sådan här sakkunskap behövs i tingsrätterna i och med att de skall ta över allt det som nu fastighetsdomstolarna handlägger. Den frågan är naturligtvis inte alldeles okomplicerad. Frågan är hur denna expertis skall knytas till tingsrätterna. Vi menar emellertid att domstolsutredningen skulle kunna lösa det problemet. Rättegångsutredningen ville ju på sin tid flytta över alla mål från fastighetsdomstolarna till tingsrätterna, men det rådde bland remissinstanserna delade meningar om hur detta skulle lösas praktiskt.

Det intressanta är, Göran Magnusson, att när vi debatterade detta för ett halvår sedan, förekom det inte ett ord, inte en suck från socialdemokraterna om att den nuvarande uppdelningen har vållat problem. Detta erkänner emellertid utskottsmajoriteten denna gång i sin skrivning, men vid den förra behandlingen förekom alltså inte ett ord om detta. Nu medges bekymren som har funnits och finns. De är av processuell och ekonomisk art – det är helt enkelt för dyrt. Välkommen till denna nya insikt, men varför inte ta även det sista steget?

Anf. 85 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! När vi debatterade den här frågan i våras handlade det om forumreglerna för ekomålen, och även motionsvägen togs då frågan om fastighetsdomstolarna upp. Redan då fanns den promemoria som ligger till grund för förslaget och som också har varit på remiss. I den promemorian har man konstaterat att det har uppkommit problem när det gäller vilken domstol som skulle vara behövlig. Man har fått bekymmer med handläggningen av vissa mål, och det har också visat sig vara irrationellt på det sättet att man inte har kunnat sammanlägga mål som egentligen hänger samman. Det har inte varit möjligt att hantera dessa mål i antingen tingsrätt eller fastighetsdomstol, eftersom de olika målen enligt de nuvarande reglerna skulle handläggas i olika domstolar.

Detta problem råder man nu bot på, och kvar står de mera komplicerade målen i fastighetsdomstolen. Den särskilda sakkunskap som alla är överens om behövs och de nuvarande fastighetsråden fungerar på ett alldeles utomordentligt sätt.

Det finns en hel del skrivet i fråga om expertmedverkan i tingsrätterna, det s.k. sakkunnigbeviset eller en särskild förstärkning av sammansättningen av tingsrätten. Det är inte alldeles enkelt att säga att man utan vidare skall

följa en lösning som exempelvis inte gör det möjligt att i förväg förutse domstolens sammansättning, eftersom man från början inte kan inse målets komplicerade natur utan kanske senare inkallar förstärkning i domstolen. Och man får då bekymmer med detta.

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Fastighetsdomstolar,
m.m.*

Anf. 86 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Specialkunskaper hos en domstol kräver inte nödvändigtvis specialdomstolar, det är poängen med vår inställning. Låt oss därför avskaffa specialdomstolarna men inte den specialkunskap som behövs.

Anf. 87 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Det låter på Göran Magnusson som om det stora problemet är hur man skall hantera frågan, vilken domstol som skulle vara behörig och kunna sköta det hela. Jag stärks därmed ytterligare i mina funderingar kring att man borde låta den stora, övergripande domstolsutredningen ta fatt även i detta ärende. Inom denna utredning, om någonstans, borde man ju kunna se helheten och få den helhetssyn som vi efterlyser.

Anf. 88 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Jag har uppfattat den nu avgivna borgerliga reservationen och tidigare resonemang på det sättet, att man vill ha fler mål handlagda i tingsrätt och därigenom få en enhetligare domstolsorganisation. De förändringar beträffande ekomålen som vi fattade beslut om i våras är ett steg i den riktningen. Också de nu föreslagna förändringarna är ett steg i samma riktning, och jag har då litet svårt att förstå varför Birgit Henriksson inte kan konstatera att detta går åt rätt håll och att man kan vara tämligen nöjd med den utveckling som hittills har skett.

Problemet med vilken domstol som skall handlägga målen löser vi nu genom att föra över hyresmålen och bostadsrättsmålen till tingsrätterna, där varje tingsrätt i landet blir behörig. Det är ett klarläggande, en förenkling och förbättring av situationen.

Herr talman! När det sedan gäller den speciella sakkunskapen anförde jag tidigare några argument i den frågan, och jag vill också foga till debatten det som tagits upp av flera tunga remissinstanser i anslutning till rättegångsutredningens förslag, nämligen att om man har en sammansättning som innebär att exempelvis ledamöter med speciella kunskaper tillförs domstolen under målets handläggning, löper man också en risk att processmaterial tillförs målet över huvudet på de parter som är inblandade i målet. Det anses inte heller vara någon god lösning på frågan om behovet av särskild sakkunskap, något som vi tydligen är överens om föreligger oberoende av om ärendena skall avgöras i tingsrätt eller i fastighetsdomstol.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 17 §).

15 § Uppskjutande av ikraftträdande av vissa ändrade bestämmelser om motorredskap och traktorer, m.m.

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1990/91:TU8 Uppskjutande av ikraftträdande av vissa ändrade bestämmelser om motorredskap och traktorer, m.m. (prop. 1990/91:35).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 17 §.)

Anf. 89 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

16 § Säkerheten vid järnväg, tunnelbana och spårväg, m.m.

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1990/91:TU9 Säkerheten vid järnväg, tunnelbana och spårväg, m.m. (prop. 1990/91:1).

Anf. 90 TOM HEYMAN (m):

Herr talman! Ändrad inriktning av de statliga myndigheternas verksamhet, minskad detaljreglering och bantad statlig administration har varit ständigt framförda krav i regeringens olika skrivelser den senaste tiden. Dess värre har dessa nya signaler uppenbarligen inte nått lagtextförfattarna på de olika departementen. Man fortsätter att skriva dåliga lagtexter, nya detaljregleringar och nya statliga anvisningar på det sätt som man alltid har gjort.

Detta lagförslag är ännu ett exempel på denna teknik, och vi har funnit att det har så stora brister att det inte bör antagas. Regeringen bör komma tillbaka med ett nytt förslag, som står i bättre överensstämmelse med de egna kraven på förenkling av den statliga administrationen.

Låt mig, herr talman, ge några exempel på de onödiga regleringarna. Lagförslaget innehåller en del rena nonsensparagrafer, t.ex. §§ 10, 12 och 13. Där föreskrivs bl.a. att spåranläggningar skall konstrueras så, att skador förebyggs. Det förefaller inte rimligt att förutsätta att spåranläggningar byggs för att skapa skador. Denna typ av bestämmelser bör därför kunna utgå.

I lagförslaget finns en uppdelning på tre olika typer av spårbunden trafik – järnväg, spårväg och dessutom tunnelbana. Något skäl för denna uppdelning anges inte i propositionen. Både järnvägsinspektionen och kammarrätten i Stockholm har avstyrkt denna indelning, och den är både onödig och opraktisk. Uppdelningen påverkar endast ordningsföreskrifterna, men där blir effekten den, att olika regler i vissa fall kommer att gälla på en och samma station, beroende på vilken sida av plattformen man befinner sig. Dels gäller

järnvägssäkerhetslagens bestämmelser, dels gäller de lokala ordningsbestämmelserna. Detta är knappast en önskvärd uppdelning.

I lagförslaget förutsätts dessutom att spåranläggning inte får byggas utan banverkets tillstånd. Lagförfattaren har till sin förfäran upptäckt att det svenska folket sedan 1985 har haft full frihet att bygga järnvägar utan tillstånd från lämplig statlig myndighet. Denna allvarliga brist vill man nu täppa till. Detta innebär, herr talman, att ett statligt verk skall överpröva i demokratisk ordning fattade kommunala beslut.

Med de resonemang som förs i propositionen om prövning av den ekonomiska förmågan hos den sökande, kommer dessutom varken landstinget i Stockholm eller spårvägen i Göteborg att uppfylla de kvalifikationer som krävs för att driva en spåranläggning.

Slutligen, herr talman, förutsätter lagen att alla fordon som trafikerar järnvägsnätet är godkända av banverket. Regeringen skall visserligen kunna lämna dispenser, men något generellt godkännande av vagnar som tillhör eler har godkänts av andra förvaltningar i Europa är det inte tal om.

Denna paragraf står i skarp kontrast till de ambitioner om ett integrerat Europa som regeringen i andra sammanhang nyligen har visat. Det innebär en nyordning så till vida att internationella vagnar inte längre accepteras i Sverige utan särskilt godkännande i varje enskilt fall.

Nu må någon naturligtvis invända att detta inte är något problem, och att ansvarskännande myndigheter naturligtvis kommer att se till att bestämmelserna blir lämpliga och väl fungerande. Jag vill påstå, herr talman, att det inte finns något som styrker detta. Det finns massor av exempel på svenska myndigheters rigida regeltolkning, och genom denna paragraf öppnas ett nytt verksamhetsfält för ambitiösa byråkrater.

Sammanfattningsvis, herr talman, är detta lagförslag så dåligt att det inte bör antas i nuvarande form. Regeringen bör därför återkomma med ett nytt, förenklat och förbättrat förslag, och i avvaktan på detta yrkar jag avslag på denna proposition. Skulle detta yrkande falla, kommer vi att stödja reservation 2 vid en eventuell omröstning i ett senare skede.

Anf. 91 RUNE JOHANSSON (s):

Herr talman! Detta betänkande skall ses mot bakgrund av 1988 års trafikpolitiska beslut, ett beslut som bl.a. innebar att andra aktörer än SJ kan bedriva järnvägstrafik på det statliga järnvägsnätet. Fram till nu har det funnits bestämmelser om järnvägssäkerhet spridda i ett flertal olika författningar. Av olika skäl har det nu ansetts riktigt att samla samtliga dessa bestämmelser i en gemensam grundläggande författning.

En stor utskottsmajoritet delar också denna uppfattning, med ett undantag, nämligen Tom Heyman. Han har som enskild motionär och i en reservation där han bl.a. fått med sig de andra moderata kamraterna yrkat avslag på hela propositionen. Samtidigt har han reserverat sig när det gäller en liten detalj i en paragraf. Jag anser, herr talman, att om man yrkar avslag på en hel proposition, finns det ingen anledning att gå in och speciellt yrka bifall till en reservation om en liten detaljfråga. Jag yrkar alltså avslag på reservation 1 som bl.a. Tom Heyman står bakom.

Den andra reservationen har folkpartiursprung. Man anser att en person

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Säkerheten vid
järnväg, tunnel-
bana och spårväg,
m.m.*

som bedriver spårtrafik inte behöver ha ett ekonomiskt kunnande. Men om detta handlar ju inte heller 4 § i förslaget, som här berörs. Där står bl.a. att en trafikutövare bör ha sådana ekonomiska förhållanden som "kan anses uppfylla kraven i denna lag", och det är en helt annan sak än det man reserverat sig för.

Slutligen, herr talman, vill jag säga att trafikutskottet brukar vara positivt om någon kommer med ett vettigt förslag. Så har varit fallet även vid behandlingen av det här ärendet. Ett enigt utskott ber nämligen, på centerpartistiskt initiativ, regeringen återkomma till riksdagen med förslag om regler om trafikledning som säkerställer största möjliga konkurrensneutralitet och trafiksäkerhet.

Med de här orden, herr talman, yrkar jag bifall till trafikutskottets hemställan.

Anf. 92 TOM HEYMAN (m):

Herr talman! Vi har yrkat avslag på hela propositionen och begärt en ny och förenklad lagstiftning – det är riktigt. I en detaljfråga har vi fått med oss folkpartiet – folkpartiet har i varje fall också avgivit en reservation på den punkten. Jag tycker det är naturligt att vi stöder den om vårt avslagsyrkande faller. I övrigt behöver jag inte motivera vår ståndpunkt.

Anf. 93 RUNE THORÉN (c):

Herr talman! I föreliggande betänkande behandlas bl.a. trafikledningsansvaret för spår- och järnvägsanläggningarna. Vi har från centerpartiets sida tagit upp dessa problem i en motion och har, som vi nyss hörde föredraganden säga, fått med oss utskottet på den. Jag har naturligtvis orsak att vara nöjd såväl på egna som på partiets vägnar men vill ändå kommentera själva problemställningen något.

När vi nu delat upp ansvaret för järnvägen på banverket – det har ansvaret när det gäller spår – och på SJ, som har ansvaret när det gäller tågtrafiken, och även på länsbolagen – de har ansvaret för sin trafik – borde det vara naturligt att finna en part som på ett för olika utövare av tågtrafik mer neutralt sätt kan ta själva trafikledningsansvaret än vad som kan bli fallet när SJ har det. Vi kan som jämförelse se på flyget. Det är ju inte SAS som har trafikledningsansvaret där, utan det är luftfartsverket. På samma sätt bör det vara när det gäller järnvägen. Således bör banverket ha trafikledningsansvaret.

Jag kan ta ett exempel från den region som jag kommer ifrån, dvs. Göteborgsregionen. Mellan Göteborg och Alingsås har vi en mycket uppskattad pendeltågstrafik, för vilken Göteborgsregionens lokaltrafik AB, GLAB, är huvudman. Mellan Göteborg och Stockholm har vi fått en allt bättre tågtrafik, bl.a. nu de nya snabbtågen. SJ har låtit GLAB förstå att man vill diskutera pendelturerna, eftersom det ibland är trångt på banan. I ett sådant fall är det naturligtvis viktigt att det är en neutral part som har trafikledningsansvaret.

I Jönköpings län blev det ett privat företag som tog hand om tågtrafiken åt Länstrafiken, BK-tåg i Vetlanda. Bitvis var de diskussionerna ganska kärva,

eftersom just SJ såväl hade trafikledningsansvaret som ägde stationerna. Även i ett sådant fall är det viktigt med ett neutralt trafikledningsansvar.

Med en förbättrad järnväg kanske vi på sikt kommer att få flera, kanske egna, företag som kör godståg. Då är det viktigt att trafikledningsansvaret handhas på ett neutralt sätt.

Herr talman! Jag vill sluta med att uttala min tillfredsställelse med att vi i utskottet har kunnat enas om ett tillkännagivande i denna fråga och hoppas att regeringen skyndsamt återkommer med förslag till riksdagen.

Slutligen vill jag, utöver vad som framgår av själva betänkandet, framhålla att det naturligtvis är viktigt att banverket får möjligheter att göra de ny- och reinvesteringar som behövs i vårt land för att vi skall få ett bra järnvägsnät, som möjliggör en framtida konkurrens till fromma för såväl person- som godsbefordran. Jag vill särskilt understryka det, eftersom vi nu med snabba steg närmar oss det datum då regeringen lägger fram sin proposition och då partierna väcker sina motioner. Att investera i infrastrukturen är väl användbara pengar, inte minst under kärva tider.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 94 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Vi har från miljöpartiets sida upprepade gånger krävt att trafikledningen för järnvägstrafiken skall ligga hos banverket och inte hos SJ, som den gör i dag. Skälet är, som redan har sagts här, att SJ är att betrakta som ett trafikföretag bland flera som bedriver järnvägstrafik. En neutral form av trafikledning bör ligga någon annanstans än hos just det företaget.

Jag konstaterar att utskottet har enats om det kravet i ett tillkännagivande till regeringen, och det är ju glädjande. Då får vi väl se när regeringen återkommer. Det står dock i betänkandet att det skall ske skyndsamt och snarast.

Jag vill också passa på att betona att vi, trots att vi då inte var representerade i riksdagen, helt ställde oss bakom den järnvägspolitiska reformen 1988, då man delade upp SJ i ett trafikföretag och ett banverk. För att det skall fungera bra krävs förutom en ändring av trafikledningen att man investerar tillräckligt, som Rune Thorén tog upp, men också att staten tar sitt ansvar och köper sådan persontrafik på järnväg som är samhällsekonomiskt, socialt och regionalpolitiskt motiverad. Det får vi anledning att återkomma till under budgetbehandlingen här i riksdagen. Med det, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 95 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! I folkpartiet liberalernas motion i detta ärende har vi i huvudsak tillstyrkt förslagen i propositionen, men vi har på en punkt, som Rune Johansson tidigare nämnde, haft avvikande uppfattning, vilket vi tagit upp i en reservation.

I den allmänna motiveringen redogör regeringen för de kriterier som skall tillämpas vid prövningen. I begreppet yrkeskunnande innefattas inte enbart branscherfarenhet utan också "ekonomiskt kunnande". En sådan bedömning kan knappast anses ha direkt relevans för hälsa och säkerhet för passagerarna. Det kriteriet bör därför inte tillämpas, anser vi.

Många företag i andra branscher skulle aldrig ha kunnat starta, om en myndighet hade haft tillfälle att stoppa dem med hänvisning till att de ekonomiska kalkylerna skulle vara för bristfälliga. Risken är uppenbar att denna regel kan användas som ett allmänt etableringshinder.

Vi anser därför att tillståndsprövning endast skall avse faktorer som är av betydelse för att transporterna skall ske på ett säkert sätt. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation nr 2, som vi har avgivit tillsammans med moderaterna.

Anf. 96 RUNE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag måste än en gång påpeka för Kenth Skårvik att det inte är fråga om ekonomiskt kunnande. Jag ber att få citera sista delen av 4 §:

"Tillstånd får beviljas den som med hänsyn till yrkeskunnande, laglydnad samt ekonomiska och andra förhållanden av betydelse kan anses uppfylla kraven i denna lag och i föreskrifter som meddelats med stöd av lagen."

Det är alltså inte fråga om ekonomiskt kunnande – det är de ekonomiska förhållandena som man i lagtexten talar om. Det bör vara det som gäller, Kenth Skårvik.

Anf. 97 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Vi utgår från att den som har begärt att få utföra sådana här transporter har ett sådant ekonomiskt kunnande som krävs för att ge sig på sådana saker. Vi anser inte att det behöver vara inskrivet i kriterierna för att den bedömningen skall komma till stånd. Vi anser alltså att yrkeskunnande och branscherfarenhet bör räcka till för att klara de transporterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 17 §.)

17 § Lagstiftning till följd av beslutet om en ny regional statlig förvaltning

Föredrogs

bostadsutskottets betänkande

1990/91:BoU5 Lagstiftning till följd av beslutet om en ny regional statlig förvaltning (prop. 1990/91:27).

Anf. 98 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! I det här betänkandet behandlas förslag till en rad principiella lagstiftningsbeslut, som måste fattas med anledning av den proposition om samordnad statlig förvaltning som riksdagen antog för ungefär ett år sedan. Det var ett beslut som centern inte stod bakom. I stället hade vi hellre sett en fördjupad länsdemokrati förverkligad, där man utgick från det folkvalda länsorganet, landstinget, som i dag finns på länsnivå. Där kunde de gemensamma statliga angelägenheterna ha samordnats i ett länsparlament baserat på landstingens sammansättning. Det blev emellertid inte så, men

nu håller detta reformarbete på att genomföras ute i länen. I detta arbete råder en stor osäkerhet om vad regeringen har för syfte med denna reform.

Under årets gång har det kommit många oliktydiga signaler, men jag hoppas att det har klarats ut genom fredagens interpellationsdebatt. Jag avser då det förslag om nedläggning av länsskolnämnderna som har framlagts. Förslaget går ut på att man i stället skall bygga ut ansvaret för vissa länsexperter och utvidga detta till att omfatta storregionala områden. Även inom vägverket arbetar man på att bygga upp en samverkan mellan flera län i storregioner. Andra talesmän som står regeringspartiet nära har framträtt i debatten och talat om att länsnivån inte längre är aktuell, utan att det nu handlar om storregioner. Men jag hoppas att den debatten lägger sig och att vi kan vara ense om att det är länsnivån som skall diskuteras.

Jag hade naturligtvis gärna sett att man i denna proposition hade tagit upp en del saker som tidigare har diskuterats. Då hade vi kunnat närma oss en demokratisk process på länsnivå enligt den modell som centern har förespråkat. Så har emellertid inte blivit fallet och därför finns det anledning för mig att betona två punkter i betänkandet där vi i centern har reserverat oss. Vi menar att man borde ha fattat ett annat beslut nu när den principiella lagstiftningen håller på att byggas upp.

Den första punkten gäller synen på nämndorganisationen inom den nuvarande samordnande länsstyrelsen. Enligt det beslut som riksdagen fattade efter en remissomgång i utskottet, då majoriteten vid första kammarbehandlingen helt plötsligt svängde, gäller den ordningen att det är länsstyrelserna själva som bestämmer huruvida det skall inrättas några nämnder för speciella sakområden inom länsstyrelsens ram. I det propositionsförslag som riksdagen hade att ta ställning till framhölls att man från centralt håll genom lagstiftning skulle inrätta fem nämnder.

Medan arbetet har pågått ute i länen har jag fått oroande signaler om att det är mycket få länsstyrelser som avser att inrätta några nämnder över huvud taget. De beslut om statliga angelägenheter som i dag ligger på sektorsorgan överförs nu direkt till länsstyrelsens styrelse. Det var denna lösning som jag befarade under förra årets debatt. Om så sker betyder det att det blir en betydande centralisering av inflytande och beslut till länsnivå från sådana sektorsorgan som i dag har att fatta beslut, t.ex. lantbruksnämnderna, länsvägnämnderna, länsskolnämnderna, skogsvårdsstyrelserna osv. Allt detta kommer nu att läggas under länsstyrelsens styrelse med betydande inskränkningar i insyn och demokrati som följd.

Jag menar inte att man skall inrätta för många nämnder, för det är angeläget att förvaltningen rationaliseras. Men det är viktigt att inflytandet inte begränsas. Då kan människors engagemang för deras egna angelägenheter som rör länen minska, vilket kan få till följd att de blir mer och mer likgiltiga för politiskt arbete över huvud taget, och det vore djupt olyckligt. Vi är på väg mot en sådan utveckling inom många områden just nu. Därför är det viktigt att vara observant när de statliga beslutsfunktionerna byggs upp på länsnivå så att man inte hamnar i en sådan sits.

Vi från centern menar att det vore rimligt med en regel som innebär att länsstyrelserna är skyldiga att inrätta åtminstone två nämnder för att garan-

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Lagstiftning till
följd av beslutet om
en ny regional stat-
lig förvaltning*

tera en vidgad insyn. Detta har vi tagit upp i vår motion som följts upp i en reservation fogad till detta betänkande.

Den andra punkt där vi från centern har en annan uppfattning är sättet på vilket ledamöterna i dessa nämnder skall utses. Enligt riksdagens tidigare beslut är det tänkt att det är länsstyrelsen som har att utse dessa ledamöter. Länsstyrelsen skall alltså inte bara besluta om vilka nämnder som skall inrättas utan skall även utse ledamöter och ordförande. Vi menar att ett viktigt steg mot vidgad länsdemokrati är att förankra detta val hos det parlamentariska organ på länsnivå som i dag utses av folket, landstinget. Då förankrar man den demokratiska processen genom direkta val i länet. Insynen i valproceduren vidgas, vilket är i enlighet med vårt motionsyrkande som inte tillstyrkts av utskottet. Detta krav har följts upp i en annan reservation. Jag yrkar härmed bifall även till denna reservation, som är fogad till detta betänkande.

I övrigt vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och till de reservationer där mitt namn finns med.

Anf. 99 MARGARETA GARD (m):

Fru talman! Riksdagen har tidigare beslutat att överlåta till länsstyrelsernas styrelser att själva bestämma vilken nämndorganisation som skall knytas till länsstyrelserna och hur de skall vara utformade för att medverka till en nödvändig avbyråkratisering och effektivisering av länsstyrelseorganisationen.

Regeringen återkommer nu med en proposition angående länsstyrelseorganisationen, där det föreslås en ändring i bostadsförsörjningslagen så att samråd i bostadsförsörjningsfrågor skall ske, inte bara med övriga kommuner i området utan även med länsstyrelsen. Regeringen påpekar att förslaget inte innebär någon ändring av ansvarsfördelningen mellan staten och kommunerna när det gäller bostadsförsörjningen.

Denna lagändring föreslås mot bakgrund av att länsstyrelserna har en bred samhällsplaneringskompetens och därmed anses kunna bidra med ett regionalt perspektiv på den lokala bostadsförsörjningen, vilket skall leda till att länsstyrelsen kan ge kommunerna råd och underlag för den kommunala bostadsplaneringen.

Att som regeringen föreslår ge länsstyrelsen i uppgift att ge råd till kommunerna i deras bostadsplanering och i någon form samordna bostadsplaneringen i länen bygger på förlegade planhushållningsprinciper.

Erfarenheten av planerandet och reglerandet inom bostadssektorn borde ha lett regeringen och socialdemokraterna i utskottet i motsatt riktning, nämligen mot en successiv avreglering av bostadsmarknaden – detta i akt och mening att få en bättre fungerande bostadsmarknad. Ett led i denna avreglering är att avveckla länsbostadsnämnderna. Med det moderata förslaget om ett nytt lånesystem för bostäder, där bostadsadministrationen läggs ut på bankerna, kan länsbostadsnämnderna slopas.

Fru talman! För att vi skall få en bättre fungerande bostadsmarknad och för att göra avregleringen möjlig yrkar jag avslag på propositionens förslag om ändring av bostadsförsörjningslagen samt bifall till reservation nr 5.

Jag vill även tillägga, fru talman, att vi ledamöter i bostadsutskottet har

fått en skrivelse från samrådsorganet för kommuner och landsting i Stockholms län, där man just påtalar vad som kommer att bli följden om förslaget går igenom, nämligen att fyra olika instanser skall granska bostadsförsörjningsplanerna. Det kan inte vara en åtgärd i rätt riktning, som jag tidigare påpekat. Det påpekar man också från den här instansen.

Storstockholmsområdet är väl det enda området i landet som skulle kunna ha någon form av nytta av denna samplanering. Även de som har att handha bostadsförsörjningen i det området säger nej till detta. Det visar att man har fel inriktning i förslaget. Jag vill påminna om att det inte bara är vi moderater som har den inställningen. Den finns också ute bland kommunal- och landstingspolitiker.

Anf. 100 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Fru talman! Följdlagstiftning, som detta betänkande handlar om, brukar inte tillhöra de stora debattämnena i riksdagen – så ej heller i dag. Men även denna mindre proposition, nr 27, som ligger till grund för betänkandet, har lett till motioner och reservationer, vilket har framgått av de tidigare talarna.

Även folkpartiet liberalerna har en motion som har lett fram till reservationerna nr 6 och 7. Vi stöder givetvis dessa, men yrkar bifall endast till nr 7. Denna reservation behandlar arbetsmarknadsfrågornas organisation på regional nivå.

Folkpartiet liberalerna vill stärka det regionala ansvaret för bl.a. sysselsättningen. Detta rimmar väl med ökade länsanslag som i första hand kommer att användas för att skapa ny sysselsättning. I de sämre tider – som nu verkar stunda, och på en del orter och vissa branscher redan har börjat – är det viktigt att länsåtgärder samordnas snabbast möjligt.

De nya länsstyrelserna skall enligt tidigare beslut utveckla samrådsförfarandet i vad gäller arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbeten och vissa andra frågor som rör arbetsmarknaden. Vi anser dock att detta förfarande inte ger ett tillräckligt inflytande över den regionala planeringen. Av den anledningen bör målsättningen vara att inlemma de planeringsfrågor som rör sysselsättningsutvecklingen i de nya länsstyrelsernas verksamhet.

Vi beklagar att vi inte har fått gehör för dessa synpunkter.

I den stora frågan om bostadsfinansieringen, som kommer upp i nästa vecka, har folkpartiet liberalerna föreslagit en rad förenklingar inom hela bostadsområdet. Som en följd av dessa förenklingar föreslår vi också att länsbostadsnämnderna skall avskaffas helt, således även den del som nu kvarstår enligt det årgamla beslutet om regional förvaltning.

I detta betänkande behandlar vi det som kvarstår och som ingår i länsstyrelserna, nämligen bostadsförsörjningsplaneringen.

Vi liberaler har motsatt oss lagtextens innebörd i § 3 a om att länsstyrelsen *åtläggs* att ge kommunen råd och information. Det är allför mycket av storebrors pekpinne. Initiativet skall komma från kommunerna som har ansvaret för bostadsförsörjningen. Däremot kan det vara bra att man tillsammans med länsstyrelsen samarbetar mer med planering över kommungränserna. Från storstadsområdena tycker man emellertid, som Margareta Gard redan påpekat, att detta är ett onödigt statligt intrång. Det visar hur svårt det är att

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Lagstiftning till
följd av beslutet om
en ny regional stat-
lig förvaltning*

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Lagstiftning till
följd av beslutet om
en ny regional stat-
lig förvaltning*

stifta lagar som passar alla olika regioner i vårt land. Vi får följa lagstiftningens konsekvenser på dessa punkter med uppmärksamhet.

Vi hade en tredje punkt i vår motion. Det gäller den juridiska kompetensen. Det har från vissa håll uttryckts farhågor för att man bygger upp många specialistkompetenser på länsstyrelsen men försummar den juridiska kompetensen. Jag tror inte att så är fallet, men vi har i alla fall velat ta upp denna fråga. Utskottet har också instämt i att det är mycket viktigt att länsstyrelserna besitter den juridiska kompetens som är nödvändig för att de skall kunna klara tillsynsärenden, besvärärenden, överklagningar osv. Eftersom vi är tillgodosedda på den punkten har vi inte tagit upp den i någon reservation.

När det gäller frågan om man skall ha juridisk enhet, som vi hade med i motionen sedan tidigare, tycker vi att det är bättre i linje med lagstiftningens anda att länsstyrelserna själva skall utforma sin organisation. Vi tycker inte att riksdagen skall uttrycka synpunkter på det.

Beträffande organisationen vill jag instämma med utskottets ordförande Agne Hansson när det gäller den stora osäkerhet som för närvarande råder. Samtidigt som man håller på med den omorganisation som skall träda i kraft den 1 juli 1991 kommer många nya signaler som berör länsstyrelserna, bl.a. med krav på stora indragningar. Det är naturligtvis viktigt att man i den omorganisation man håller på med också ser till rationaliseringsaspekten. Det var en av målsättningarna i det beslut som vi fattade förra året. Det skapar dock litet oro när det kommer många olika direktiv på en gång.

Även på en annan punkt kan jag delvis instämma med Agne Hansson, nämligen när det gäller nämndorganisationen. I en av sina reservationer har centern krävt att lantbruksnämnden skall vara en obligatorisk nämnd. Det tycker jag inte är riktigt, eftersom länen är så olika. Vi har fattat beslutet att de skall få utforma det här själva. Jag vill framhålla att det är mycket viktigt att de län där de areella näringarna är av stor betydelse åtminstone under en övergångsperiod noggrant överväger frågan om de inte också skall ha en lantbruksnämnd. Lika väl som man i norr värnar mycket om rennäringen och vill skapa organ för att den skall kunna bedrivas ordentligt, bör vi som bor i areella län se till att vi får en nämndorganisation som sköter dessa frågor.

Det är välkommet att utskottet också har gått på samma linje som jordbruksutskottet i rennäringens fråga. Man väntar med de frågor som berör de norra länen tills man kan ta ställning till den samlade sameutredningen.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkande BoU5 utom i de moment där folkpartiet har reservationer.

Anf. 101 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Från vänsterpartiets sida var vi minst sagt förvånade när det här ärendet ånyo hamnade på bostadsutskottets bord. Vi uppfattade att sakbehandlingen av den nya regionala statliga förvaltningen var avslutad i och med riksdagens tidigare behandling av frågan. När ärendet nu har återkommit till riksdagen för följdbehandling av de lagstiftningsmässiga konsekvenserna av förslaget, har vi valt att betrakta ärendet som ett rent formellt upp-

följningsärende. Vi har därför valt att i sak inte ta ställning till de olika förslag som här har upprepats från olika partier.

Vänsterpartiets uppfattning om den regionala planeringen och det regionala beslutsfattandet tror jag är väl känd. Vår uppfattning är att det är oerhört väsentligt att stärka det regionala beslutsfattandet och att bygga ut länsparlament. Vi har sett det som grundläggande att man har landstingen som bas och att man bygger ut landstingen till att bli länsparlament med riktiga och viktiga beslutsfunktioner. Vi tror att man till stor del kan minska den statliga regleringen via länsstyrelserna och deras organ till förmån för ett utbyggt länsparlament. Självfallet skall det därigenom vara möjligt med direktval från och genom landstinget till olika andra organ och att det är landstinget som skall utse dem.

Jag finner emellertid inte någon anledning att gå in på de olika sakargumenten, och jag kan bara konstatera att vi i vänsterpartiet instämmer i en del av de uppfattningar som tidigare talare här har kommit in på, nämligen hur viktigt det är att bygga ut det regionala beslutsfattandet genom länsparlament.

Jag vill också kommentera den skrivelse som riksdagens ledamöter tyvärr fick först i dag från samrådsorganet för kommuner och landsting i Stockholms län. I denna skrivelse krävs det att riksdagen skall återremittera ärendet i dag. Eftersom vi har betraktat den här frågan som en ren konsekvens av tidigare beslut som har fattats av riksdagen anser vi att det i dagens läge inte finns anledning att återremittera ärendet. Vi hoppas naturligtvis att på sikt få gehör för vår uppfattning om ett utbyggt länsparlament, men vi anser att riksdagen nyligen har fattat beslut om hur den regionala statliga förvaltningen skall se ut och att det är väl tidigt att riva upp beslutet.

Jag tror emellertid att det är viktigt att se till de sakargument som förs fram i den här skrivelsen och att det för storstäderna är mycket viktigt att man inte dubblar olika beslutsfunktioner. Vi har alldeles tillräckligt med organ som skall besluta om samma frågor i Stockholms län, och det är väsentligt att minska dem och få en klar uppdelning av var besluten skall ske. I sak tycker jag att det är mycket som talar för de synpunkter som framförts i denna skrivelse.

Jag vill således yrka bifall till reservation 1 från vänsterpartiet och miljöpartiet. I övrigt hänvisar jag till vårt särskilda yttrande med anledning av propositionen och utskottets betänkande.

Beträffande övriga reservationer avstår vi från att rösta.

Anf. 102 CLAES ROXBERGH (mp):

Fru talman! Miljöpartiet har avstyrkt förslaget i propositionen på samma grund som vi avstyrkte det förra gången det var aktuellt. Denna samordnade länsförvaltning bör enligt vår mening inte genomföras. I stället bör vi satsa på förstärkta demokratiska organ. Vi bör införa länsparlament. Vi behöver få ett ökat demokratiskt direktinflytande på de regionala organen.

Regeringen föreslog i samband med krispaketet att det skulle tillsättas en konstitutionell utredning. Det vore därför naturligt att denna utredning fick utreda frågan om länsparlament, ett utökat regionalt inflytande och en ut-

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Lagstiftning till
följd av beslutet om
en ny regional stat-
lig förvaltning*

*Lagstiftning till
följd av beslutet om
en ny regional stat-
lig förvaltning*

ökad regional direktdemokrati. Därför yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2.

Anf. 103 MAGNUS PERSSON (s):

Fru talman! Den proposition som vi nu behandlar innebär smärre förändringar och anpassningar till en fortsatt reformering av länsförvaltningen på lagstiftningens område. Det är en direkt följd av riksdagens tidigare fattade beslut om en ny samordnad länsförvaltning.

En central organisationskommitté har tillsatts med uppdrag att utföra förberedelsearbete som krävs för att genomföra den nya statliga regionala förvaltningen.

På regional nivå sker en liknande kartläggning och ett förberedelsearbete för att den nya länsförvaltningen skall kunna ros i hamn den 1 juli 1991. Dessutom har regeringen tillsatt en särskild utredare för att företa en översyn av den centrala myndighetsorganisationen på jordbrukets område.

Allt det jag här har nämnt är beställningsjobb som riksdagen gett regeringen bemyndiganden att göra. Länsstyrelsen ges ökade befogenheter och ökar sitt reviområde för att samordna en rad regionala nödvändiga insatser. Det gäller frågor om kommunikationer, skogsvård och trafiksäkerhet och ett utvecklat samrådsförfarande när det gäller frågor rörande arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbeten och frågor som rör sysselsättningen och arbetsmarknaden i stort.

I stort sett borde detta ha tillgodosett oppositionspartierna. Men så är icke fallet. Vad vill då de olika oppositionspartierna med sina förslag? Jag skall senare mera konkret återkomma till den delen och bemöta reservanterna. Man kan säga att det är en storm i ett vattenglas och att propositionens förslag är gamla bekantingar som dyker upp i en nygammal tappning.

Lagförslagets redaktionella delar är som jag inledningsvis sade ytterst marginella och närmast av lagteknisk art. Fru talman! Oppositionen låter sig inte avskräckas av detta utan finner här ett osökt tillfälle att återupprepa sina tidigare krav och ståndpunkter och återkomma med sina ändringsförslag.

Till betänkandet är sju reservationer och tre särskilda yttranden fogade. Jag skall något närmare kommentera förslagen.

Reservation 1 med anledning av motion Bo14 står Kjell Dahlström från miljöpartiet och Eva Zetterberg från vänsterpartiet bakom. De vill vidga frågan till att bli en riksangelägenhet, dvs. att detta skall gälla hela riket, alla län, kommuner etc. I reservationen tar man närmast sikte på en framtida förändrad indelning regionalt och lokalt i syfte att få till stånd ett ökat självstyre ute i landets olika regioner.

I motionen nämns bl.a. Göteborgsregionen. Motionärerna menar att Göteborgsområdet är ett typexempel på en region som kräver förändringar och reformer på det regionala och kommunala området.

Fru talman! De båda partierna, miljöpartiet och vänsterpartiet, vill ha en ny och helt förändrad länsindelning. De föreslår att frågan lämpligen bör behandlas av författningsutredningen. Kanske skulle man, fru talman, säga författningsberedningen, eftersom det är detta som det förmodligen kommer att handla om. Den nya statliga förvaltningen har föregåtts av en utredning och en omfattande försöksverksamhet. Vi tycker att erfarenheterna i

stort sett är goda och tillfredsställande. Förberedelsearbetet pågår ute i länen. Om de tongångar och tankegångar som har framförts från talarstolen från Agne Hansson, centern, och Ingrid Hasselström Nyvall, folkpartiet, skulle vara riktiga är det naturligtvis inte bra. Men låt oss avvakta i den frågan och se vad resultatet blir.

Fru talman! Vi tycker med andra ord att den regionala statliga förvaltningen fungerar på ett hyggligt sätt, och vi tror att den nuvarande ordningen med rikets administrativa indelning länsvis tills vidare bör bestå i den form som riksdagen har bestämt. Det är också ett svar på Agne Hanssons frågor. Vi avvisar däremot miljöpartiets och vänsterpartiets förslag i denna del.

Fru talman! Om man skulle följa miljöpartiets och vänsterpartiets föreslagna ordination skulle en ytterligare fördröjning av den förhoppningsvis snabbt arbetande författningsberedningens tänkta resultat ordentligt senareläggas, och det kan vi inte gå med på. Vi menar att detta förslag bör avvisas, och jag yrkar avslag på reservation 1.

Från miljöpartiet säger man att den redan beslutade reformen om en samordnad länsförvaltning inte bör genomföras. Man vill i stället arbeta på ett annat sätt. Fru talman! Det här låter vackert, men vi tror inte att det är vettigt. Så dåligt som reservanterna utmålar läget är det inte ute i våra kommuner, länsstyrelser, lekmanstyrelser, osv. Därmed yrkar jag avslag på reservation 2.

Reservation 3 är en gammal bekantning. Det är centerpartisterna som återkommer. Reservationen handlar om på vilket sätt de särskilda nämnderna inom länsstyrelserna bör tillsättas. Vi har från utskottsmajoritetens sida gått så långt vi kan i den här frågan. Detta är det mest decentralistiska förslaget vi har. Vi har i hög grad tillmötesgått det med kompromissen här i kammaren för en tid sedan. Enligt vår åsikt skall självfallet t.ex. länsstyrelsen i Växjö och Kalmar besluta, eftersom de är de närmast sörjande. De befinner sig på basplanet, och det är de som skall besluta om hur länsstyrelsen skall se ut.

När det gäller ordförandefrågan, fru talman, kommer landshövdingen att i de allra flesta fall vara ordförande i nämnderna. Men om lekmanstyrelsen så begär av regeringen kan ju regeringen t.ex. säga att i Kalmar, Växjö eller Karlstad kan man ha en annan ordförande i den eller den nämnden. Det är vårt beslut och det är vi stolta över, eftersom vi tycker att det är vettigt.

Med det sagda yrkar jag samtidigt avslag på reservation 3 och 4, eftersom dessa reservationer hör ihop.

När det gäller reservation 5 sticker moderaternas bockfot fram under kappan. Vad är man egentligen ute efter? Jo, man är ute efter att avskaffa länsbostadsnämnderna. Jag skulle vilja fråga Margareta Gard: Är Margareta Gards erfarenhet av länsbostadsnämnden i Kopparbergs län så dålig som det getts sken av både i debatten och i moderaternas reservation? Jag har faktiskt inte samma erfarenhet från mitt hemlän, och jag tror att många andra tycker att det inte förhåller sig som det utmålas.

Jag yrkar alltså avslag på reservation 5.

Beträffande folkpartiets reservation 6 kan man säga att man möter en annan syn på det regionala organet när det gäller bostadsförsörjningsplaneringen. Enligt folkpartiet är det först när kommunerna ropar på hjälp som länsstyrelsen skall komma till undsättning. Vi menar att det är bättre med

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Lagstifning till
följd av beslutet om
en ny regional statlig
förvaltning*

samråd mellan kommuner, länsstyrelser osv. och att man diskuterar bostadsförsörjningsprogrammet ute i kommunerna tillsammans med länsstyrelsen.

Därmed yrkar jag avslag på reservation 6.

Den sista reservationen är folkpartireservationen 7 om arbetsmarknadsfrågornas roll på regional nivå. Fru talman! I samband med behandlingen av förslaget till ny, samordnad länsförvaltning var även denna fråga föremål för behandling. Erfarenheten från försöksverksamheten visade att det här är ganska hyggligt. Nu skriver man in i den nya länsstyrelseinstruktionen och i regelverket att ett utökat samrådsförfarande skall komma till stånd. Utskottsmajoriteten följer regeringens linje även i dag.

Jag yrkar avslag på reservation 7.

Så några ord om vårt särskilda yttrande beträffande samefrågorna. Med det särskilda yttrandet vill vi endast redovisa vår principiella ståndpunkt i ärendet.

Därmed yrkar jag än en gång bifall till utskottsförslagen i betänkandet, vilket också innebär att ett tillkännagivande till regeringen att det bör läggas fram ett sammanhållet förslag beträffande samefrågorna gäller.

Sedan några ord till Eva Zetterberg, som tog upp skrivelsen från KOLA. Vad är då, fru talman, KOLA? Det är ett samrådsorgan för kommuner och landsting i Stockholms län. Skrivelsen i fråga har hamnat på utskottets bord i dag. Det står att man tycker att vårt förslag om lag om ändring beträffande kommunala åtgärder vid bostadsförsörjningsplaneringen är byråkratiskt. Vi har inte alls rådgjort i utskottssammanhang, men skulle erfarenheten bli den som nämns i skrivelsen är det möjligt att det går att återkomma i ett senare skede. Men låt oss, Eva Zetterberg, se hur erfarenheten verkligen är. Är den som den utmålas är regeringen naturligtvis beredd att se på frågan. Men det är möjligt att man målar på ett sätt som inte motsvarar verkligheten.

Än en gång, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 104 AGNE HANSSON (c) replik:

Fru talman! Magnus Persson sade att länsstyrelserna ökar sitt revierområde. Det är alldeles riktigt och kunde inte ha beskrivits bättre. Därför kommer gamla förslag tillbaka – jag fortsätter alltså att referera vad han sade.

I viss mån har alltså centern berört gamla saker, men vi har avstått från att ta upp förslagen om länsdemokratien och reformarbetet i hela dess vidd. Orsaken till att våra två förslag om antalet nämnder och utseendet av dessa kommer igen bygger alltså på den oro som vi har märkt i länen om vart reformarbetet är på väg. Det hade naturligtvis varit logiskt att överlåta beslutanderätten till de lokala organen i en fullt utvecklad demokrati med hel förankring. Nu är ju länsstyrelserna inte den typen av organ. Det är i dag en blandning av organ där inte alla ledamöter med beslutanderätt utgår från vad det lokala parlamentet i länet, länsstyrelsen, har valt. Därför kan man i vissa fall riskera just centralisering. Då tvingas man att i författningstexten fastlägga garanti för en vidgad insyn. Enligt vår åsikt är detta mycket viktigt, och det är av den anledningen som våra yrkanden på dessa punkter förnyas.

Nu vet vi, vilket Magnus Persson har understrukt, att reformen skall full-

följas. Därför vill jag understryka att jag tror att det är viktigt att ytterligare direktiv lämnas till länen om hur de skall arbeta för att det hela skall gå i lås. Som utskottets ordförande vill jag understryka att det är viktigt att länsstyrelserna tar allvarligt på de krav på insyn och demokrati som ändå finns med i majoritetens yttrande. Man måste försöka tillgodose dessa krav parallellt med effektivitetskravet.

Slutligen hoppas jag att samordningen i storstadsområdena kan fungera mellan landsting och kommun. Jag har förutsatt att detta blir fallet. Det är möjligt att vi har förbisett saken i utskottet. Om så är fallet får vi ta upp frågan vid något annat tillfälle. Med centerns modell med ett fullt länsparlament skulle det aldrig ha varit fråga om något problem.

Anf. 105 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Magnus Persson har redogjort för utskottsmajoritetens och socialdemokraternas förslag och framhållit att reservationerna från övriga partier i sak inte inrymmer någonting nytt. Det är ju den bedömning som även vänsterpartiet har gjort, förutom på en enda punkt. Här har vi en reservation tillsammans med miljöpartiet. Vi anser att sakfrågorna är behandlade, men även frågan om hur det regionala beslutsfattandet och det ökade regionala inflytandet skall kunna stärkas anser vi bör finnas med i en författningsutredning. Jag har förstått att det är bråttom med författningsutredningen, men om man inte kan beakta dessa synpunkter är det, enligt min mening, en stor förlust för utredningen.

Jag tror att vi har en syn som något avviker från socialdemokraternas i vad gäller länsfrågorna. När socialdemokraterna talar om att vidga det regionala inflytandet handlar det om en förskjutning från staten till länsstyrelser. Men när vi från vänsterpartiet talar om samma sak rör det sig om en förskjutning från staten till länsparlament, att låta det av folket valda organet, landstinget, och ett utökat länsparlament ha direkt inflytande på frågorna. Direktvalda representanter i landstingen skall vara med om att besluta i dessa frågor.

Där tycker jag att det finns en avgörande skillnad. Men den saken har vi redan redogjort för i andra sammanhang, så jag tänker inte tränga längre in i den frågan i dag. Jag understryker alltså att det handlar om ett nytt ställningstagande och om en ny fråga när det gäller den reservation som vi har avgett tillsammans med miljöpartiet.

Vad ånyo gäller skrivelsen från Storstockholm – jag vill då säga att jag känner väldigt starkt för den som representant för Stockholms län, eftersom jag arbetar för fullt som förtroendevald inom Stockholms läns landsting – är det här fråga om problem som är väl kända för mig. Det gäller problem som sammanhänger med behovet av att få en förenklad beslutsapparat. Det gäller ju att klart och tydligt kunna veta var besluten ligger. Sedan får man genomföra det som har beslutats. Det finns ju en rad olika organ på olika håll. En ambition både från Stockholms län och från kommuner inom Stockholms län är ju att åstadkomma en förenkling. Det gäller att minska antalet organ och att få till stånd en så enkel beslutsgång som möjligt.

Jag håller i och för sig med om att skrivelsen kom för sent för att det skulle gå att ändra gjorda ställningstagande. Beträffande den sista punkten håller

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Lagstiftning till
följd av beslutet om
en ny regional stat-
lig förvaltning*

jag med Magnus Persson om att vi får ta med oss dessa synpunkter i den fortsatta behandlingen av frågorna. I den mån det inte skulle fungera så som det var tänkt måste det, därom är jag övertygad, bli en ändring. Det gäller ju att få en beslutsapparat som fungerar och att stärka inflytandet direkt vad gäller medborgarna i resp. län.

Anf. 106 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Fru talman! I grunden tror jag att det handlar om synen på den regionala demokratin – en fråga som flera redan har varit inne på. Är det så, att man skall förstärka och göra om de traditionella organen, våra vanliga statliga organ ute i regionerna? Länsstyrelserna är ju statens förlängda arm i de olika regionerna – och så har det alltid varit, av historiska skäl. Men sedan har det bitvis blivit en demokratisering. I och med den här reformen blir organen kanske litet mera demokratiserade än de tidigare varit. Vi menar dock att det inte räcker. Vi måste ge upp tanken på detta med att styra regionerna utifrån staten, något som vi fick med Gustav Vasa och som växte fram i stormaktstidens Sverige. Men det måste vi gå ifrån i dag.

Regionerna är mogna att bestämma mycket mera själva. För att detta skall vara möjligt måste det finnas regionala parlament. Men det kommer att ta tid att genomföra en eventuell konstitutionell beredning. Jag säger detta trots att det sägs att detta skall gå fort. Men när det gäller alla konstitutionella utredningar och beredningar som förekommit tidigare har det ju tagit mycket lång tid. Och kanske är det så, att det bör ta lång tid i det avseendet. Konstitutionella förändringar är ju ingenting som görs från den ena dagen till den andra.

Såvitt jag förstår behövs det åtminstone sex år innan en sådan här konstitutionell förändring kan så att säga sättas i sjön. Att under den perioden ta med även frågan om regionala parlament vore egentligen helt naturligt.

Det här betänkandet gäller ju bl.a. konsekvensändringar. Jag har den uppfattningen att det är den majoritet som står bakom det ursprungliga förslaget som måste ta ansvar för genomförandet av konsekvensändringar. Vi hävdar bara vår ursprungliga politik, som vi höll oss till även i samband med förra beslutet. Vad det här bygger på är alltså synen på statens uppgift i regionerna. Är det så, att vi skall demokratisera på ett reellt sätt och att vi skall utvidga de regionala parlamenten eller inte?

Anf. 107 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp) replik:

Fru talman! Jag undrar om inte Magnus Persson har missförstått det här litet grand. Vi i folkpartiet har inte begärt någon ändring av länsindelningen, även om vi naturligtvis också funderar i de banorna. Vi har alltså ännu inte tagit upp den frågan.

Men samtidigt som man arbetar på en omorganisation inom de olika länen kommer det signaler t.ex. om att större regioner kanske skall bildas – så har det varit på utbildningssidan, och så blir troligen också på vägsidan nästa vecka – och det framkallar självfallet stark oro. Kanske funderar man i någon länsstyrelse i dag på att inrätta en kommunikationsnämnd inom sitt område. Men i nästa ögonblick sägs det kanske att det blir en hopslagning med en del andra län.

Det är inte särskilt lätt att fatta beslut i den situationen.

Sedan vill jag säga att jag märkte att Magnus Persson inte bevärdigade mig med att lyssna till mitt ringa anförande särskilt mycket. Därför är det inte så konstigt att han citerade mig helt fel.

Vad vi i folkpartiet har tagit upp i vår reservation nr 6 är frågan om vem som så att säga har initiativrätt när det gäller överläggningar med länsstyrelsen om bostadsförsörjningsplaner. Vi tycker att en begäran först skall komma från kommunerna, som har ansvaret för bostadsförsörjningen. De skall givetvis utnyttja all den sakkunskap som finns hos länsstyrelserna. Men i lagförslaget står det att länsstyrelserna åläggs att ge råd. Då blir det väldigt ofta fråga om pekpinnar: Ni skall minsann peka ut åt kommunerna vad de skall göra.

Däremot, och det har jag faktiskt sagt, tycker vi att det är bra att man tillsammans med länsstyrelsen samarbetar mera över kommungränserna om planeringen. Om det hade funnits samrådsgrupper hade kanske en del av det som har gått snett i vissa områden i fråga om bebyggelsen kunnat undvikas. Jag tänker då t.ex. på detta med att egna hem i många fall ligger i en annan kommun än den man arbetar i. Om det hade funnits litet mer av samråd hade det kanske funnits litet mera differentierad bebyggelse också i grannkommunerna.

Slutligen vill jag säga, Magnus Persson, att man även när det gäller en följdlagstiftning har rätt att göra påpekanden och säga vad man tycker är fel. Det kan t.ex. gälla var arbetsmarknadsfrågorna ligger.

Anf. 108 MARGARETA GARD (m) replik:

Fru talman! Magnus Persson säger att det rör sig om gamla bekanta förslag. Ja, så är det när det gäller det moderata förslaget om ett avskaffande av länsbostadsnämnderna. Detta har vi föreslagit vid åtskilliga tillfällen, eftersom vi tycker att det är angeläget att länsbostadsnämnderna avskaffas.

Min erfarenhet av bostadspolitik är att det behövs ett nytt lånesystem. Det är helt enkelt nödvändigt när det gäller bostäderna. Vi moderater har föreslagit en modell för detta. Om den modellen blev verklighet skulle det inte behövas någon länsbostadsnämnd över huvud taget. Det är bakgrunden till att vi nu för fram vårt förslag om ett avskaffande av länsbostadsnämnderna.

Magnus Persson frågar om mina erfarenheter från länsbostadsnämnden. Efter att ha suttit med i länsbostadsnämnden i tolv år och efter att ha tagit del av arbetet där – jag tänker då på alla förordningar och restriktioner som har tillkommit samt på all byråkrati som enbart har inneburit att det har blivit allt krångligare för kommuner och, inte minst, för enskilda låntagare – inser jag ännu mera att det är nödvändigt att vi får ett nytt system för detta. Dessutom vill jag säga att det system som vi nu har är mycket kostsamt. Ett omfattande arbete måste nämligen läggas ned på att få det här att fungera något så när rättvist.

Mycket talar således för att det behövs ett nytt lånesystem och för att länsbostadsnämnderna behöver avskaffas, för, Magnus Persson, det är inte fler regleringar som vi behöver utan färre. Jag tycker att det är märkligt att socialdemokraterna inte har lärt något av det som har skett i öst när det gäller

planhushållningen. En sådan leder ju till ett mycket stelbent system som medför brister. Vårt eget bostadspolitiska system fungerar ju inte särskilt väl. Det är alltså mot den bakgrunden, Magnus Persson, som vi återkommer med vårt förslag om ett avskaffande av länsbostadsnämnderna.

Anf. 109 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Fru talman! Agne Hansson måste tillstå att detta är ett så långt möjligt decentralistiskt förslag. Det är länsstyrelsen – i Kalmar län sitter Agne Hansson själv som ledamot – som beslutar hur nämndorganisationen skall se ut. Det är lekmannastyrelsen som beslutar om ordförandeskapet etc. Vi skall lyssna, för att höra om kritiken är riktig, och vi skall avvakta det organisationsarbete som pågår. Låt oss ta den här debatten när skutan är satt i sjön. Jag tror att det finns en lyhördhet för den här frågan. Jag sade i den första debatten vi hade att man verkligen borde måna om demokratin och se till att den fungerar.

Eva Zetterberg säger att vi skall vidga synsättet i fråga om författningsutredningen. Men, fru talman, de lekmannastyrelser vi har – kvinnor och män som gör ett fint jobb ute i lekmannastyrelserna – är valda på ett demokratiskt sätt. Det är också svaret till miljöpartiet. Dessa människor gör ett fint och bra jobb. Jag tycker inte att ni skall utmåla dem som om de vore några monster.

Gustav Vasa är död för länge sedan. Han är död och borta liksom att länsstyrelsen skulle vara statens förlängda arm. Jag menar att det sker mycket i samband med den nya författningsändringen. Det är ett faktum. Det skall vi ta till vara. Men att därifrån gå så långt som miljöpartiet gör och säga att man skall ta upp detta i författningsberedningen, att vidga frågan till att omfatta hur regioner och län skall se ut, vore att fördröja ärendet. Regioner och län skall vi inte koppla ihop. Det är svaret också till Agne Hansson och vår vän Ingrid Hasselström Nyvall. Det är län vi fortfarande talar om. Regiontänkandet får vi återkomma till i en senare debatt.

Margareta Gard hoppar direkt på öststaterna. Vad har länsbostadsnämnderna med öststaterna att göra? Vi har en försöksverksamhet i Värmlands län, och vi har en försöksverksamhet i Stockholms län, där vi försöker bryta ned byråkratin och förenkla lånehanteringen. Det har gett oss rätt mycket och vi skall fortsätta med detta. Det är svaret på de frågor som har ställts.

Anf. 110 AGNE HANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag har undvikit att gå in i någon djupare länsdemokratidebatt med Magnus Persson. Jag anser också att vi hade den när vi tog principbeslutet för ett år sedan.

Jag vill för det första säga att jag är mycket glad över det Magnus Persson sade senast, att det är län vi talar om och ingenting annat. Jag tar honom på orden, för det är verkligen viktigt att vi alla slår vakt om den länsnivå som vi har i dag.

För det andra är Gustav Vasa förvisso borta sedan lång tid, men hans centraliseringsidéer lever fortfarande så här många hundra år efteråt. Det är det vi nu vill ändra på. Därför är det inte ett decentralistiskt system att låta läns-

styrelserna utse nämnderna. Kalmar län var ett utomordentligt dåligt exempel, som Magnus Persson tog upp.

Utan minsta misstroende mot den landshövding vi har nu i Kalmar län – honom har jag fullt förtroende för – måste jag säga att länsstyrelsen består av två block och att det är ordföranden, landshövdingen, som avgör hur besluten skall utfalla. Valet av ordförande i länsstyrelsen i Kalmar län kan icke någon länsbo påverka. Alltså kan icke någon länsbo i det fallet påverka vilken fördjupad demokrati som skall införas, dvs. hur många nämnder som Kalmar län skall tillsätta om ett block tillsammans med landshövdingen har beslutat sig för att inga nämnder skall tillsättas.

Nu tror jag att vi kommer att hamna rätt i Kalmar län, men det kan finnas andra sådana exempel. Det är därför jag menar att det inte går att använda decentraliseringsbegreppet som argument i detta fall. Här är det viktigt att lägga fast på central nivå att insynen skall vara bred.

Det har i debatten talats om att avveckla länsbostadsnämnderna. Centerns finansieringssystem innebär också att man kan avbyråkratisera och avveckla länsbostadsnämnderna.

Slutligen skulle jag, fru talman, med hänsyn till kammarens voteringsordning vilja justera mitt första yrkande. Nu vill jag yrka bifall till reservation nr 4 och i övriga moment där inte centerns reservationer står emot yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 111 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp) replik:

Fru talman! Jag måste upprepa att Magnus Persson tyvärr inte vill lyssna till det jag säger. Jag sade just att det är länen vi diskuterar nu. Men även för länet är det jobbigt att, när man håller på med en omorganisation, få så många signaler om att man kanske inte alls skall fungera som ett län.

Jag tog vägverket som exempel. Samtidigt som man för in vägverket under länsstyrelsen får det signaler om att det kanske skall höra till en helt annan region. Även om regeringen nu vill rationalisera den statliga verksamheten, vilket är lovligt, är det litet olyckligt när man kommer med så olika signaler på samma gång. Det var det jag tog fram. Jag talade inte om en annan länsindelning.

Det är naturligtvis inte så lätt att uppfatta vad alla säger. Det brukar jag inte alltid göra själv heller. Men jag vore mycket tacksam om Magnus Persson nu tog till sig de här synpunkterna.

Anf. 112 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Till Magnus Persson vill jag säga att jag tycker att det är fel att blanda ihop de personers kompetens som sitter i länsstyrelser med den principiella frågan om det är länsstyrelsen som skall välja sina egna representanter, som skall välja ordförande osv. Jag och de flesta här är övertygade om att alla som blir valda till ett uppdrag i länsstyrelsen eller något annat organ under länsstyrelsen sköter detta efter bästa förmåga. Det finns det ingen anledning att betvivla. Det är inte det frågan gäller. Vad det gäller är hur invånarna i ett län skall få mer direktinflytande. De skall själva få välja vem som skall styra deras region. Vi vill driva frågan om länsparlament och

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Lagstiftning till
följd av beslutet om
en ny regional stat-
lig förvaltning*

direktval till dessa. Jag tycker att det är viktigt att inte blanda ihop de olika frågorna.

Magnus Persson tar också upp möjligheten för länsstyrelsen att vända sig till regeringen för att i efterhand själv få bestämma hur man skall välja sin ordförande. Det behöver inte alltid vara landshövdingen som är ordförande. Det är bra om den möjligheten finns. Det finns anledning att följa hur frågan sköts i fortsättningen. Jag tror också att det, även under den nuvarande ordningen, är av stort värde att landshövdingen inte är självskriven som ordförande i de sammanhangen.

Anf. 113 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Fru talman! Poängen med det jag sade är att vi plåstrar på Gustav Vasas gamla modell hela tiden; om inte annat säger ju namnet länsstyrelser det, nämligen en styrelse varmed länet skall styras av staten. Vi har dock successivt ökat det demokratiska inflytandet i länsstyrelserna. Jag håller med om att förslaget faktiskt är ett visst fall framåt. Det skapar ett ökat inflytande, men det är inte vad vi egentligen behöver. Länsindelningen behöver ju inte kopplas så tätt ihop med författningsutredningen så att de behöver vara färdiga samtidigt. Om länsindelningen är komplicerad att lösa kan den faktiskt få ta ett par år extra innan man har rätat ut frågetecknen i alla delar av landet. Det är absolut inte något angrepp på de personer – landshövdingar och förtroendevalda – som arbetar i länsstyrelser i nuvarande system. De gör naturligtvis så gott de kan. Vad vi vill se är ett nytt regionalt parlament där det demokratiska inflytandet blir helt annorlunda. Det avgörande är alltså om medborgarna genom val skall kunna påverka de beslut som fattas i det regionala parlamentet och på regional nivå.

Anf. 114 MARGARETA GARD (m) replik:

Fru talman! Magnus Persson säger att man gör försök med förenklad lånehantering. De förslag som vi nu har att behandla leder inte till några förenklingar utan tvärtom till en utökad planhushållningsprincip. Det är det man föreslår. Det vill vi inte vara med om. Från moderat håll säger vi att vi måste gå den andra vägen: minska planeringskravet och föra fram en förenklad lånehantering. Det finns modeller för det. Vi vill hävda att det på alla områden är förenklingar som måste göras för att man skall få en fungerande bostadsmarknad. Och det är viktigt.

Anf. 115 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Fru talman! Låt oss slå fast att det är länsnivån det handlar om. Det är möjligt att Ingrid Hasselström Nyvall inte lyssnar på mig, men jag har faktiskt sagt att det är på den nivån jag tycker vi skall hålla oss. Jag har noterat det. Jag vill inte diskutera enskilda län. Men varför ta upp Gustav Vasa och Magnus Ladulås i debatten? De är sedan länge borta. Det har hänt mycket på det här området.

Jag tycker att reformen är ett led i demokratiseringssträvandena för att få människor i regionen att vara statens förlängda arm och förmedla de viktiga regionalpolitiska intressena såsom sysselsättningsfrågorna, kommunikationsfrågorna etc. Det är de frågor man diskuterar i lekmannastyrelsen och

i nämnderna. Det är kloka människor som sitter där, oavsett om de kommer från oppositionen eller från regeringspartiet.

Till miljöpartiet vill jag säga: Tala gärna med Kjell A Mattsson, landshövdingen i Göteborgs och Bohus län. Han har varit med och utrett den här frågan vid ett par tillfällen. Men det vore olyckligt att förknippa detta med författningsutredningen. Då hamnar miljöpartiet snett i den här frågan. Det skulle fördröja en lösning. Det är ytterst viktigt att vi kan lotsa igenom den snabbare än den tidsplan som nämnts i debatten.

Till Margareta Gard vill jag säga att propärna om länsbostadsnämnden och den försöksverksamhet som pågår har gett goda erfarenheter – vi kan fråga invånarna i Värmland, och vi kan fråga invånarna i Stockholm. Vi säger i utskottet att regeringen bör överväga huruvida frågan skall planteras i flera län.

Vi vill ha bort byråkratin, och vi vill ha bort alla regler och bestämmelser. Men det är klart att om det är vi som sitter på pengarna skall vi också ha insyn, vare sig det är via länsstyrelsen eller länsbostadsnämnden. Det är egentligen det som är förslaget. Til syvende og sidst vill jag säga att jag tycker att det är ett bra förslag. Låt oss gå vidare. Låt människor ute i länen arbeta vidare på detta. Låt oss sätta skutan i sjön den 1 juli 1991.

Förste vice talmannen anmälde att Claes Roxbergh anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 116 RUNE THORÉN (c):

Fru talman! Jag har begärt ordet i den här frågan med anledning av att jag representerar Göteborg, en av de tre storstadsregioner som även i den här debatten varit uppe till diskussion. Det gäller frågan om bostadsförsörjningen och kommunernas roll. Det står på s. 7 i betänkandet att ansvaret för den kommunala bostadsförsörjningsplaneringen är och bör även framdeles vara kommunernas. Om vi vore överens så långt skulle det inte vara några bekymmer. Men här har redovisats av utskottets ordförande och majoritetens föredragande, Magnus Persson, samt av Eva Zetterberg m.fl. att om frågorna i fortsättningen inte kan handläggas så som de handlagts i Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna, utan det blir en förändring, måste man på något sätt ta itu med detta; det måste i form av motioner, utskottsinitiativ eller på annat sätt ses till att man i huvudsak kan följa den ordning man haft nu. Jag vill understryka det med stort allvar eftersom jag i 15 års tid varit ordförande i Göteborgsregionens kommunalförbund och väl känner till hur frågorna handläggs. Det hjälper inte att det är en partivän till mig, tidigare bostadsutskottets ordförande, som nu är landshövding i Göteborgs och Bohus län. Länsgränserna är som de är. Jag vill säga till bl.a. Magnus Persson att jag inte tänker fördjupa mig i länsindelningsfrågan. Men min absoluta uppfattning när det gäller länsindelningen i Västsverige är att man har två saker att välja på: den ena är att göra en länsgränsändring som i huvudsak följer den nuvarande Göteborgsregionens linjer. Den andra är att se till att man har ett starkt kommunalt samarbetsorgan i Göteborgsregionens kommunalförbund. Det är just i det sista fallet, fru talman, som jag menar att det är viktigt att man får behålla de befogenheter man har i dag. Jag kom-

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Lagstiftning till
följd av beslutet om
en ny regional stat-
lig förvaltning*

mer för egen del nogsamt att följa ärendets fortsatta handläggning och håller öppet för motioner eller andra initiativ i frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande justitieutskottets betänkanden 1990/91:JuU5, JuU6 och JuU7, trafikutskottets betänkanden 1990/91:TU8 och TU9 samt bostadsutskottets betänkande 1990/91:BoU5.

Justitieutskottets betänkande JuU5

Utskottets hemställan – som ställdes mot motionerna Ju9 av Berith Eriksson och Ju10 av Inger Schörling m.fl. – bifölls med acklamation.

Justitieutskottets betänkande JuU6

Mom. 1 (fylligare redovisning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Berith Eriksson och Krister Skånberg – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (brevkontroll)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Berith Eriksson och Krister Skånberg – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU7

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (fastighetsdomstolarnas framtid)

Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 118 för reservationen av Britta Bjelle m.fl.

Trafikutskottets betänkande TU8

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU9

Mom. 1 (avslag på propositionen m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 57 för reservation 1 av Rolf Clarkson m.fl.

Mom. 2 (ekonomisk lämplighet)

Utskottets hemställan bifölls med 207 röster mot 93 för reservation 2 av Rolf Clarkson m.fl.

Bostadsutskottets betänkande BoU5

Mom. 1 (rikets regionala och lokala indelning)

Utskottets hemställan bifölles med 263 röster mot 37 för reservation 1 av Eva Zetterberg och Kjell Dahlström. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (avslag på propositionen)

Utskottets hemställan bifölles med 269 röster mot 19 för reservation 2 av Kjell Dahlström. 13 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (sättet för val av nämnder m.m.)

Utskottets hemställan bifölles med 226 röster mot 58 för reservation 4 av Agne Hansson m.fl. 17 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (länsstyrelsernas roll vid bostadsförsörjningsplaneringen)

Utskottets hemställan bifölles med 199 röster mot 58 för reservation 5 av Knut Billing m.fl. 43 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (arbetsmarknadsfrågornas organisation på regional nivå)

Utskottets hemställan bifölles med 249 röster mot 34 för reservation 7 av Erling Bager och Ingrid Hasselström Nyvall. 18 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölles.

Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, kulturutskottets betänkande KrU8 och näringsutskottets betänkande NU7, beslöt kammaren på förslag av förste vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i båda dessa ärenden avslutats.

18 § Lotterifrågor

Föredrogs

kulturutskottets betänkande
1990/91:KrU8 Lotterifrågor.

Anf. 117 LARS AHLSTRÖM (m):

Fru talman! Den 29 november förra året behandlade vi senast lotterifrågorna. Jag inledde då mitt anförande med några citat från det nyligen avhållna riksidrottsmötet med innebörd att skattereformen blir ett dråpslag

mot idrotten. Ett år senare måste vi tyvärr konstatera att detta inte var någon överdrift.

Riksidrottsförbundet har nu räknat ut hur mycket dyrare verksamheten blir efter den 1 januari nästa år enbart för idrottsföreningarna – ca 580 miljoner. Detta bygger på en enkät som besvarats av 1 749 föreningar. Jag har hela tiden hävdats att det är de minsta klubbarna som drabbas särskilt hårt och orättvist. Det är inte endast det faktum att skatteomläggningens effekter slår hårdast mot de små föreningarna, utan idrotten tvingas också till en ökad byråkrati och bokföring. Redan i dag tvingas de flesta ideellt arbetande ledarna att ägna ungefär 75 % av sin tid åt att diskutera ekonomi och åtgärder för att skaffa fram pengar.

Jag skall citera några rader ur det betänkande vi nu debatterar:

”Utskottet vill här erinra om de uttalanden som gjordes under våren om effekterna för de ideella folkrörelserna av 1991 års skattereform. I proposition 1989/90:110 anfördes att effekterna bör följas upp med särskild uppmärksamhet och att – om det vid en sådan genomgång skulle visa sig att icke avsedda effekter uppkommer – motverkande åtgärder självfallet bör vidtas.”

Vid lotteridebatten i kammaren förra året krävde jag liksom företrädarna för folkpartiet och centern att en heltäckande lotteriutredning skulle tillsättas omgående. Tyvärr ville den socialistiska majoriteten annorlunda, och därmed förlorades ett helt år. Man kan också beklaga att riksidrottsmötet i Östersund 1989 inte följde riksidrottsstyrelsens linje och biföll förslaget om en utredning. Detta var det viktigaste skälet till att socialdemokraterna i riksdagen motsatte sig en utredning. Men bättre sent än aldrig.

Denna utredning kommer då bl.a. att få ta ställning till våra förslag framförda i moderata samlingspartiets motion Kr509 om en utökning av ideella organisationers andel av den totala spelmarknaden, att penningvinster i lokala, regionala och riksomfattande föreningslotterier skall tillåtas, att slopa den beloppsmässiga begränsningen för penningvinster i föreningslotterier, att slopa tillståndsplikten för lokala föreningslotterier bedrivna från fast försäljningsställe, att tillstånd skall kunna ges till sådant automatspel som ger vinst i form av pengar, värdebevis, spelpoletter eller liknande, och att ideella organisationer skall få rätt att anordna lotterier av samma typ som det s.k. Trisslotteriet.

Fru talman! Vid idrottsmässan i Jönköping i slutet av november anordnades ett antal seminarier, bl.a. ett om ”90-talets spel och lotterier”. Det var mycket intressant och upplysningsfullt att lyssna till de inlägg som åtföljde de inledande redogörelserna. Inte minst representanter för Folkrörelsernas samarbetsorgan för lotterifrågor betonade med kraft nödvändigheten av en revidering av nuvarande lotteriförordning som, enligt deras mening, i stort kan sägas gälla de förhållanden som fanns på 30-talet. Det är därför hög tid att se över den.

Med uppskattning mottogs därför informationen om att ett enhälligt kulturutskott föreslår en utredning, vari ingår representanter för riksdagspartierna. Som företrädare för moderaterna fann jag det uppmuntrande att notera att flera talare betonade betydelsen av att ideella organisationer ges rätt att anordna lotterier av samma typ som Trisslotteriet, som i dag bedrivs i monopolställning. Jag har i flera år, inte minst i riksdagen, betonat nödvän-

digheten av att idrottsrörelsen utöver det sedvanliga statsbidraget också skall ges möjligheter att på annat sätt finansiera sin verksamhet.

Vi tog ett steg i rätt riktning i maj i år, då riksdagen med 169 röster mot 148 fattade beslut i enlighet med följande reservation från finansutskottets betänkande 1989/90:FiU36: "Enligt utskottets mening bör en större andel än för närvarande av den vinst AB Tipstjänst gör på det idrottsanknutna spelet gå tillbaka till idrotten. Eventuellt bör denna andel bestämmas som ett visst procenttal av omsättningen. Fördelningen av dessa medel bör kunna göras genom att ett större belopp ställs till Riksidrottsförbundets förfogande för fördelning enligt förbundets önskemål. Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna."

På sikt är det enligt min bestämda uppfattning bäst att de ideella organisationerna ges lika rätt att utveckla nya spelformer, precis som vi föreslår i vår motion Kr509. För att rätt kunna driva spel och lotterier och för att direkt kunna avläsa och tillgodogöra sig en positiv ökning måste folkrörelsernas alla föreningar, inte minst de små, själva äga dessa.

Vad beträffar tillåtande av spel på utbetalningsautomater vill jag erinra om att 1987 års lotteriutredning föreslog att tillstånd skulle kunna ges. Detta tillstyrktes också av flera remissinstanser. Vi moderater anser fortfarande att automatspel bör tillåtas och följaktligen att den förordade nya lotteriutredningen bör se över även detta.

Mot bakgrund av att det i Europa snart är endast Sverige och Albanien som ej har kasinoverksamhet delar vi moderater den uppfattning som kommit till uttryck i framställningen till regeringen om en utredning med uppgift att belysa förutsättningarna för kasinoverksamhet i Sverige.

Fru talman! Folkrörelsernas utomordentligt viktiga roll i vårt samhälle kan ej nog betonas. De ideella insatserna är en förutsättning. Alla talar så vackert om dessa människors betydelsefulla arbete. De är vår största tillgång i kampen mot våld, knark och kriminalitet. Låt oss visa dem vår stora uppskattning genom att i dag fatta kloka och framsynta beslut.

Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan beträffande tillsättandet av en lotteriutredning. För tids vinnande yrkar jag ej bifall till de moderata reservationerna, som vi emellertid självfallet står bakom.

Anf. 118 MARGARETA FOGELBERG (fp):

Fru talman! För att inte heller jag skall förlänga debattiden kan jag i allt väsentligt instämma i det vackra Lars Ahlström sade om folkrörelserna och deras betydelse.

Fru talman! Flertalet ideella föreningar – stora som små – inom de s.k. folkrörelserna har ambitionen att själva kunna finansiera sin egen verksamhet. Oräkneliga är de timmar som vuxna såväl som ungdomar ägnar åt att sälja lotter och julkalendrar, ordna basarer, poängpromenader och jag vet inte allt, för att få in så många slantar som möjligt. Enkla lotterier där insatsen är ringa har varit lättsålda, och allmänheten lägger gärna en peng på en lott, kanske mera för nöjet och den goda sakens skull än för utsikten till en storvinst.

AB Tipstjänst har också insett hur lättarbetad lotterimarknaden kan vara, om bara hanteringen görs tillräckligt enkel. Trisslotterierna blev en succé för

Tipstjänst men innebär samtidigt en katastrof för folkrörelserna, som snabbt förlorade en avsevärd del av spelmarknaden.

1989 års lotterilag medförde en del förändringar till folkrörelsernas fördel men långt ifrån tillräckligt. I flera motionsyrkanden, bl.a. från folketpartiet liberalerna, ställs därför åter kravet om bättre villkor för folkrörelsernas spel och lotterier liksom kravet på en ny översyn av lotterilagen. Det är därför mycket glädjande att kulturutskottet kunnat enas om en hemställan till regeringen att en parlamentarisk utredning får lösa den uppgiften.

Men intill dess att förslag från en utredning hunnit förverkligas kvarstår likväl de akuta ekonomiska problemen. Inte heller vet vi ännu när och på vilket sätt regeringen kommer att kompensera folkrörelserna för den mervärdeskatt som annars får kännbara effekter i en verksamhet där kvittningsmöjligheten saknas.

Folkrörelsernas samarbetsorgan för lotterifrågor har föreslagit den tillfälliga lösningen att överskottet från fyra extra omgångar av Trisslotteriet skulle tillfalla folkrörelserna. Förslaget har följts upp i olika motioner till riksdagen, tyvärr utan att vinna utskottsmajoritetens gillande. Därför, fru talman, kvarstår kravet i den borgerliga reservationen nr 2.

Anf. 119 STINA GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Folkrörelsernas möjligheter att själva finansiera sin verksamhet har minskat med åren. För flera av folkrörelserna har statsmakterna genom ökade ekonomiska pålagor påtagligt försämrat ekonomin. Krav på ökade detaljredovisningar har också inneburit ökad arbetsbelastning, och alla de frivilliga krafter som arbetar ideellt upplever detta som minskad uppskattning från samhällets sida för deras viktiga arbetsinsatser.

Vi har från centerns sida i olika motioner, som rör idrottsrörelsen och stödet till centrala och lokala ungdomsaktiviteter, påpekat de svårigheter som finns för de ideella organisationerna. Därtill kommer skattereformens negativa effekter, precis som Lars Ahlström så riktigt nyss påtalade.

En säker och pålitlig inkomstkälla har varit folkrörelsernas lotterier, som tyvärr för varje år har minskat jämfört med statliga spel och lotterier. För några år sedan presenterades en särskild utredning som mottogs med stora förhoppningar av folkrörelserna. Tyvärr blev den inte uppföljd på ett riktigt sätt av regeringen och av en riksdagsmajoritet. Det är därför nu verkligen angeläget att en parlamentarisk utredning tillsätts med största skyndsamhet för att ge förslag på utökade möjligheter för folkrörelserna till självfinansiering.

Den lotterilagstiftning som ideella föreningar lever under är föråldrad och tar inte någon hänsyn till den nya teknik som nu står till buds och som de statliga spelen och lotterierna så framgångsrikt använder sig av.

Det är därför mycket glädjande att i dag konstatera att ett enigt utskott äntligen ställt upp på vad centern sedan länge krävt, nämligen en översyn av lotterilagen, likaså att översynen skall göras av en utredning som är parlamentariskt sammansatt.

Till betänkandet finns några reservationer fogade. Reservation nr 1 tar upp en kultur- och folkrörelsefond. Från centerns sida har vi länge krävt en prövning av möjligheterna att inrätta en kultur- och folkrörelsefond med en

del av de medel som tillförs staten genom spel och lotterier. Denna idé har mött ett betydande gensvar ute bland olika organisationer.

Kulturen skulle på detta sätt kunna få del av en ny finansieringskälla som är både långsiktig och stabil. Inrättande av en sådan fond är också naturlig mot bakgrund av att staten genom en omfattande spelverksamhet dränerar inkomstmöjligheterna för folkrörelse- och kultursektorn.

Enligt vår mening i centern bör ca 10 % av dessa statsintäkter av en omfattning på nära 5 miljarder kronor kunna tillföras en kultur- och folkrörelsefond.

Vad beträffar reservation 2 instämmer jag i vad bl.a. Lars Ahlström och Margareta Fogelberg här tidigare har sagt.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 och 2 och i övrigt till hemställan i kulturutskottets betänkande nr 8.

Anf. 120 ANDERS NILSSON (s):

Fru talman! Årets betänkande från kulturutskottet beträffande lotterifrågor är i omfång tunnare än tidigare år. Orsaken till det är att flera av de motioner som behandlas tidigare har varit föremål för riksdagens prövning.

Däremot innehåller detta tunna häfte ett ställningstagande för en utredning på lotteriområdet. Det är inte mer än två och ett halvt år sedan riksdagen behandlade förslag med anledning av förra utredningen inom lotteriområdet.

De beslut vi då fattade har lett till förbättrade villkor för folkrörelserna och till en förenkling av gällande regler. Det har emellertid skett sådana förändringar, bl.a. på det tekniska området, att det nu är naturligt att på nytt starta ett utredningsarbete. Det är dessutom sannolikt att lagstiftningen ytterligare kan förenklas.

I det sammanhanget vill jag säga till Lars Ahlström när det gäller utredningen att det finns en olikhet mellan de utredningar som han talade om i sitt anförande. Vad Riksidrottsförbundet sade nej till för ett år sedan var en utredning om idrottens roll i samhället. Där kommer naturligtvis lotterifrågorna in som en del. Det vi nu säger ja till är en renodlad lotteriutredning.

Utgångspunkten för utredningen skall vara att det framstår som nödvändigt att ytterligare åtgärder vidtas för att förbättra möjligheterna för folkrörelserna att själva finansiera sin verksamhet.

Bakgrunden härtill är en bedömning av att utsikterna att i framtiden väsentligt öka det statliga stödet till folkrörelserna är begränsade. Traditionellt har lotteriverksamhet för många folkrörelser varit en naturlig väg att få resurser för sin verksamhet.

Det finns skäl att framhålla att de reformer som vi genomförde våren 1988 har lett till bättre villkor för folkrörelsernas spel och lotterier. Speciellt gäller detta bingospelet.

Samtidigt har det skett en stabilisering av spelmarknaden. De statliga spelen har inte ökat i samma snabba takt som tidigare, och under de senaste två åren torde små förskjutningar ha skett av andelarna av spelmarknaden mellan de statliga spelen och folkrörelserna.

I tre motioner från de borgerliga partierna föreslås att fyra extra omgångar av Trisslotteriet skall anordnas och att överskottet från dessa skall delas av

de organisationer som ingår i folkrörelsernas samarbetsorganisation i lotterifrågor.

Ett av skälen till förslaget är de effekter skattereformen väntas få för folkrörelserna. Utskottsmajoriteten avvisar förslaget. Ett skäl för detta – och här vill jag faktiskt säga, om än med en annan utgångspunkt, precis samma sak som Lars Ahlström, nämligen att dessa effekter enligt skattebeslutet i vår skall följas med särskild uppmärksamhet och att – om det visar sig att sådana effekter uppstår – motverkande åtgärder självfallet skall vidtas. Låt mig gärna säga att det är sannolikt att sådana effekter har uppstått.

Ett annat skäl för oss att avvisa motionsförslagen är att riksdagen av regeringen beställt ett förslag rörande AB Tiptjänsts stöd till idrotten.

Sedan vill jag också förfäkta den linje som kulturutskottets majoritet under ganska lång tid drivit, nämligen att statens stöd till idrotten principiellt beslutas av riksdagen och måste vägas mot andra behov.

Idrotten är en folkrörelse. Det är därför angeläget att det finns en viss balans i statens stöd till idrotten i jämförelse med andra folkrörelser. Det förtjänar att påpekas att folkrörelsernas samarbetsorganisation i lotterifrågor ju inte på långt när samlar alla de folkrörelser som på ett eller annat sätt har statligt stöd.

Vi kan förvänta oss att budgetförslaget kommer som vanligt den 10 januari. Det är ett understatement. Det finns också anledning att anta att förslaget rörande Tiptjänst kommer ungefär samtidigt. Fram till dess – ungefär en månad, eller något längre – finns det anledning att vänta den korta tid som återstår.

En fråga som rör folkrörelserna som en konsekvens av skattereformen är de rekommendationer riksskatteverket utfärdar för tillämpningen av lagförslagen. Jag har inhämtat att dessa rekommendationer för skatteåret 1990 är under tryckning. Rekommendationerna för skatteåret 1991 beräknas bli klara under januari.

Beträffande de övriga reservationerna i utskottets betänkande vill jag endast hänvisa till tidigare utskottsutlåtanden. Med hänvisning till vad jag nu sagt vill jag yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande och avslag på de fyra reservationerna.

Anf. 121 MARGARETA FOGELBERG (fp) replik:

Fru talman! Risker ju inte att de flesta av folkrörelsernas organisationer skulle få för mycket pengar att röra sig med, utan de har ju haft ett stort avbräck som de känner av nu på grund av att staten har gått in med nya lotterier.

Därför tycker vi att dessa omgångar av extra Trisslotterier kunde genomföras nu för att lösa de akuta ekonomiska problemen.

Anf. 122 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Jag kan berätta för kammaren att jag har lovat fru talman att begränsa inlägget till en och en halv minut. Egentligen skulle det behövas flera minuter för att beskriva den situation som gäller i fråga om kasinoverksamhet.

Det föreligger två motioner där man pläderar för att spelkasinon skall till-

låtas i Sverige. Lars Ahlström har i korthet, också på grund av tidsbrist, endast något berört detta och det föreligger en reservation, reservation 4. Jag uppfattade det så att han inte yrkade bifall till den – också av tidsskäl i denna tidspressade kammare 1990.

Det föreligger uppenbarligen ett fel i utskottsmajoritetens skrivning i detta betänkande. Jag ber att få hänvisa till s. 7, nedersta stycket som slutar i ett avvisande: "Enligt utskottets mening bör denna prövning inte föregripas – –."

Om man ringer till finansdepartementet och frågar får man veta att det inte föreligger någon realbehandling av ärendet. Frågan prövas inte, och de utredningar som på departementets och regeringens beställning lades fram 1988 av Gert Karlsson och Bill Fransson, kända personer inom svenskt turismväsende, har uppenbarligen inte lett till någonting ännu. För några veckor sedan stötte en av utredarna på i ärendet efter att ha haft regeringens uppdrag att lägga fram förslag beträffande turistnäringen i Norrbotten. Regeringen kommer tydligen inte att göra någonting på detta område förrän riksdagen tar ställning.

Jag har med andra ord starka sympatier inte bara för de motioner jag har varit med om att skriva utan också för reservation 4, men jag avser inte att yrka bifall till någondera. Jag får återkomma till frågan i ett annat sammanhang.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 19 §.)

19 § Minerallagstiftning m.m.

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU7 Minerallagstiftning m.m. (prop. 1988/89:92).

Anf. 123 KARIN FALKMER (m):

Fru talman! Den utdragna behandlingen av regeringsförslaget om en förändrad lagstiftning på mineralområdet har tätt sig som en "lång dags färd mot natt". Kortfattat innebär lagförslaget att nuvarande gruvlag och minerallag slås samman till en enhetlig lag. Gruvlagens inmutningssystem, som kom till för att stimulera till eftersökning av malm, överges och ersätts med ett koncessionärt system. Gruvlagens utmål ersätts med bearbetningskoncession.

Berättigat tvivel och farhågor rörande effekterna av det nya lagförslaget har funnits vid utskottets behandling. Propositionen, som ursprungligen var avsedd att träda i kraft den 1 juli 1990, har legat osedvanligt lång tid för begrundande. Det är ingen hemlighet att vi moderater närt en stilla förhoppning om att lagförslaget skulle dras tillbaka. Vi är övertygade om att det hade varit klokast ur gruv- och mineralnäringens synpunkt.

Bakom förslaget till ny minerallagstiftning ligger ett planhushållningstänkande. I sann socialistisk anda påkallas ett ökat samhällsinflytande över

gruvverksamheten i vårt land. Avsikten är att det allmänna, dvs. staten, vid behov skall kunna styra mineralutvinningen. Socialdemokraterna sitter uppenbarligen fast i den planekonomiska ideologi som forna socialistländer i dag flyr som pesten.

I ett särskilt yttrande till minerallagskommitténs betänkande 1986 manade ledamöterna Björzén och Widmark till stor försiktighet med införande av nya styrningsmöjligheter, medan behovet av stimulansåtgärder betonades. Samtidigt framhöll de att nuvarande gruvlag har fungerat tillfredsställande och att önskvärda förändringar borde genomföras i form av smärre justeringar i nu gällande lagar.

Vid remissomgången har dessa tankegångar genomsyrat den omfattande kritiken från gruv- och mineralnäringens företrädare. Dessa är bedövande överens om att 1974 års gruvlag fungerar bra. De varnar för att den föreslagna nya enhetliga minerallagen kommer att hämma utvecklingen av en livskraftig malm- och mineralbrytning.

Den statliga myndigheten SGU, vars uppgift bl.a. är att utveckla kunskande om den svenska berggrunden för att därmed förbättra förutsättningarna för gruvverksamhet, tillbakavisar också förslaget och varnar för dess följder.

Det är belysande för regeringens ställningstaganden, och det ger samtidigt en tydlig bild av var maktkoncentrationen i svensk politik finns, att titta efter vem som egentligen är positiv till den nya lagen.

Det är LO och Gruvindustriarbetarförbundet samt TCO och ett fåtal länsstyrelser som tillstyrker förslaget. Trots den svenska gruvindustrins samlade motstånd och trots varningarna om förslagets konsekvenser, går socialdemokraterna i LOs ledband.

Den röda rörelsens symbios mellan partiet och LO fungerar alltför ofta som broms när det gäller nya industrisatsningar inom Sveriges gränser. Nya effekter av denna symbios drabbar nu gruv- och mineralindustrin. Ökad statlig styrning, ökad byråkrati och osäkerhetsfaktorer innebär försämrade villkor för prospektering och gruvdrift.

Moderata samlingspartiets utgångspunkt är i stället att det skall skapas bästa möjliga förutsättningar för en livskraftig svensk mineral- och gruvindustri.

De nuvarande lagarna är väl anpassade till den svenska berggrunden och ändamålsenliga för branschen. Inmutningssystemet passar för de små och svårupptäckta svenska malmfyndigheterna och koncessionssystemet för de ytutbredda mineraler som finns i minerallagen.

Grundläggande är att ge goda förutsättningar för prospekteringsverksamhet. Sverige behöver fler entreprenörer som vågar satsa på prospektering och gruvdrift.

Framgångsrika prospekteringsföretag karakteriseras av personliga initiativ, professionell personal, kreativ miljö och entreprenadanda. För att få fler aktörer behövs inte en statlig styrning utan stimulansåtgärd.

Att leta efter malmer och mineralfyndigheter är mycket resurskrävande och chansartat. Gruvdrift är en mycket långsiktig verksamhet. Prospekteringsverksamhet kan liknas vid ett lotteri. Den som satsar sina pengar på en

lott tar en risk. Förvisningen om att den som får en vinstlott också får vinsten, gör att risken är värd att ta.

På samma sätt finns det i nuvarande gruvlag en trygghet i inmutningssystemet. Det garanterar att den som finner brytvärd malm också får bryta den. Att ta bort den garantin försätter presumtiva prospektörer i en osäkerhetssituation. Den som upptäcker en fyndighet kan inte längre vara helt säker på att han har rätt att bearbeta den.

Om vi vill få en ökad verksamhet på mineralindustrins område måste vi ha lagar och regler som lockar till prospektering. Nya inhemska och utländska prospekteringsföretag måste finna det intressant att satsa i Sverige.

Försämrade spelregler och oklarheter om bearbetningsrätten kommer att verka direkt avskräckande på nysatsningar inom prospekteringsområdet. De som kommer att avskräckas är enskilda aktörer och mindre bolag. Nya intressenter kommer inte att ge sig in i prospekteringsbranschen, eftersom den här nya lagen effektivt kommer att strypa entreprenörandan.

Nuvarande ägar- och industristruktur riskerar att permanentas. De stora, gamla gruvefanterna kan nog dansa vidare ett tag till, men de små nykomlingarna som behövs för framtiden kommer aldrig ut på dansgolvet.

En ytterligare osäkerhetsfaktor, som om möjligt är ännu allvarligare, är den oklarhet som nu finns angående avvägningen mellan miljö- och naturintressena och industrins behov av fasta spelregler.

Enligt propositionens ursprungsförslag skulle prövning enligt naturresurslagen ske en gång för alla vid ansökan om bearbetningskoncession. Boverket och naturvårdsverket har i en skrivelse protesterat mot detta. Bostadsutskottet har enhälligt föreslagit att regeringen skall komma med ett nytt förslag på denna punkt.

Att nu genomdriva en ny minerallag, utan att fullt ut ha utrett den viktiga frågan om hur lagen skall anpassas till olika intressen, är som att lämna prospekteringsföretag och gruvbransch ute i ett gungfly där allting flyter. Det kan bli den slutgiltiga dödsrykten för svensk gruvnäring.

Framtiden för mineralbranschen är starkt beroende av hur prospekteringspolitiken utformas. Mineralkommitténs betänkande Prospekteringspolitiken har varit ute på remiss och bereds nu i industridepartementet.

Staten bedriver i dag en omfattande prospekteringsverksamhet. Riksdagens revisorer har konstaterat att den statliga prospekteringen via nämnden för statens gruvegendom, NSG, inte varit särskilt lyckosam. Att det behövs nya aktörer som ägnar sig åt prospektering borde alla inse.

Det är anmärkningsvärt och ologiskt att nu genomdriva en ny minerallag. Eftersom prospektering utgör själva grunden för mineralbranschens verksamhet borde riksdagen först fatta beslut om prospekteringspolitiken för 90-talet och därefter genomföra de lagändringar som behövs för en anpassning.

I stället för att stärka statens inflytande över mineral- och gruvbranschen måste villkoren för enskilda och företag förbättras. Genom att avskaffa kronoandelssystemet och låta näringen behålla de resurserna vill vi moderater ge företagen ökade möjligheter att investera för framtiden. Genom att stärka äganderätten vill vi stimulera markägarna till aktivitet.

Avslutningsvis, den nya föreslagna minerallagen kommer inte att stimulera prospektering och nysatsningar inom gruvindustrin. Inte i någon industri-

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Minerallagstiftning
m.m.*

verksamhet har ökad statlig styrning åstadkommit positiv utveckling och tillväxt.

Jag stöder självfallet de reservationer som vi moderater står bakom i detta betänkande, men nöjer mig med att yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 124 LARS DE GEER (fp):

Fru talman! Prospektering är kanske inte den verksamhet som är mest känd i vårt land. Ett ganska litet antal högt kvalificerade människor ägnar sig åt den, och för många förefaller det hela som en obetydlig specialverksamhet. Men så är inte alls fallet. För våra basindustrier inom stålindustrin, metallverken, den kemiska industrin och i mindre mån även skogsindustrin är prospekteringen en mycket viktig del av deras totala verksamhet. Utan förnyelse av sina råvarokällor blir dessa industrier hänvisade till valutakrävande import, som i vissa fall kan vara så dyrbar att hela verksamheten blir olönsam. Perspektivet "olönsamma basindustrier" är olycksbådande för Sverige. Det är ju faktiskt basindustrierna som bär upp vårt lands handelsbalans. Vår stora verkstadsindustri i all ära, men den importerar så mycket halvfabrikat att dess bidrag till vår export netto blir mycket mindre än basindustriernas.

År 1974 fick Sverige sin nu gällande gruvlag, vilken tillika med en samtidigt antagen minerallag reglerar vad som i Sverige gäller i fråga om statliga regler för prospekteringsverksamheten. De i Norge gällande reglerna påminner mycket om de svenska, och vad Finland beträffar antog man där prospekteringslagar som är nästan helt kopierade efter våra lagar av år 1974. I dag gäller alltså likartade bestämmelser i hela Norden, exkl. Danmark – vilket i och för sig är ett skäl för att inte radikalt ändra i vår nu gällande lagstiftning.

Det tyngst vägande skälet mot radikala ändringar är emellertid det förhållandet, att den nu föreslagna lagstiftningen innehåller så många bestämmelser och prövningar i olika instanser, att den kommer att avsevärt minska personers och företags vilja att prospektera i Sverige, i synnerhet som det finns gott om andra länder med en liberalare och friare syn på prospekterings villkor.

En svensk gruvspecialist har liknat den nu föreslagna lagstiftningen med ett lotteri, vilket Karin Falkmer gjorde alldeles nyss, på vars lottsedlar skulle stå följande text:

"För den händelse Din lott utfaller med vinst förbehåller vi oss rätten att pröva, dels huruvida utdelning av vinsten alls skall äga rum, dels huruvida Du är rätt person att förvalta vinsten."

Fru talman! Varken vi folkpartister eller moderaterna tror att lottsedlar med en sådan text skulle vara så särdeles lättsålda. Många skulle nog hellre avstå än att lägga ut pengar på dem, om man inte nu helt enkelt förlade sin verksamhet till annat land med för prospekteringen positivare bestämmelser.

Majoritetstexten innehåller på s. 15 högst upp ett yttrande, som mot bakgrund av vad som under det senaste året hänt i Östeuropa är värt att ordagrant citeras:

"Som framhålls i propositionen är det i vissa avseenden påkallat med ett

ökat samhällsinflytande över gruvverksamheten. Önskvärdheten av att det allmänna vid behov kan styra mineralutvinningen mot ett mera effektivt resursutnyttjande talar enligt utskottets mening för att det traditionella inmutningssystemet överges till förmån för ett system som medger en viss diskretionär prövning."

I december 1990 trodde jag inte att en svensk utskottsmajoritet skulle uttrycka sig på detta vis. Det smakar ju "planhushållning" och "storebror staten vet bäst" lång väg. Staten vet förvisso inte bäst, och statens obegränsade resurser kan lätt medverka till att pengar slängs ut på projekt som privata företag aldrig skulle vilja satsa på. Att i dag satsa på ett återfall i planhushållning, vilket det nya lagförslaget i viss mån är, förefaller folkpartiet helt orimligt.

I ett enda avseende vill emellertid folkpartiet liberalerna gå med på, och gå längre än, vad lagen föreslår. Vi vill inte ens tillåta prospektering i nationalparker, naturreservat och vissa andra fjällområden. Hänsyn till bevarandevärdet i orörd natur, till rennäringens berättigade anspråk på att få disponera stora, orörda betesmarker och till inhemsk och utländsk turism har gjort att vi med stöd av vår motion N28 yrkar avslag på regeringens proposition även av miljöskäl.

Men huvudskälet till vårt avslagsyrkande ligger givetvis i att vi anser det obefogat att nu införa en helt ny lagstiftning inom ett område där i dag Finland, Sverige och Norge har en likartad lagstiftning. Den nya lagstiftningen skulle göra prospektering till en i byråkrati inskränkt verksamhet, som med viss fördel i stället kunde förläggas till utlandet. En utökning av antalet mineral som skall ingå i den nya lagen, kan lika enkelt göras genom ett tillägg till den gamla lagen, och så kan man även förfara med anknytningen till naturresurslagen. Det går alltså att modernisera de gamla lagarna utan att avskaffa dem. Med detta yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Fru talman! I reservation nr 4 stödjer folkpartiet ett avskaffande av kronoandelen, och i reservation nr 6 hävdar vi att staten, om kronoandelen likväl förblir kvar, aldrig skall utnyttja densamma till att i egen regi gå in i ett brytningsföretag. Anledningen till denna vår ståndpunkt är dels att vi inte anser att det är en offentlig eller statlig uppgift att driva gruvindustri, dels, och framför allt, att kronoandelsinstitutet starkt reducerar motiven för att i Sverige bedriva prospektering.

Att dessa motiv behöver förstärkas och inte försvagas vill jag något drastiskt understryka genom att inför kammaren med viss tvekan relatera ett sägessätt från min av gruvhåll djupt penetrerade hembygd:

"Det finns tre sätt att förlora pengar på:

Det finns kvinnor. Det är i särklass det angenämaste.

Det finns hasardspel. Det är det snabbaste.

Det finns prospektering. Det är det i särklass säkraste."

Om någon i kammaren till äventyrs skulle finna det första sättet stötande, är min ursäkt den att den ursprungliga författaren lär ha varit en bergmästare som levde i slutet av 1700-talet.

Men från skämt till allvar. På järnmalmssidan anses det i dag inte föreligga något större prospekteringsbehov, eftersom våra järnmalmgruvors problem

är att i konkurrens med billiga dagbrott runt om i världen hålla nere brytningskostnaderna, inte att hitta ny malm. Men precis motsatsen är fallet i fråga om våra sulfidmalmer. Om Sverige skall kunna vidmakthålla sin hit-tillsvarande produktion av bly, koppar, silver, guld och zink, måste vi inom några få år hitta nya brytningsvärda fyndigheter. Då behöver prospektering uppmuntras på alla sätt, eftersom det dock är en hantering med stora risker.

Chansen att lägga ned stora kostnader utan att hitta en brytvärd fyndighet är mycket stor. Då bör den inte dessutom göras än mindre värdefull genom att staten skall ha en kronoandel, utan att ha delat på riskerna under under-sökningsarbetet.

Fru talman! Av hänsyn till kammarens pressade tidsläge har jag inget yr-kande beträffande denna reservation.

Anf. 125 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Av hänsyn till kammarens pressade tidsläge skall jag fatta mig mycket kort.

Detta är ett ärende, vilket tidigare talare har varit inne på, som varit före-mål för lång tids behandling i riksdagen. Nu får vi i varje fall en enhetlig lag på mineralområdet, och vi får också med den nya minerallagen en lag som har många fördelar. Det innebär betydande förenklingar och är ett led i en bättre sammanhållen mineralpolitik. Den nya minerallagen ersätter, som Karin Falkmer sade, de nuvarande två lagarna, gruvlagen och lagen om vissa mineralfyndigheter.

Regeringens ursprungliga förslag har dock behövts ändras på några viktiga punkter, vilket vi från centern medverkat till. Minerallagstiftningen måste, som jag och centern ser det, fylla flera funktioner och uppfylla olika villkor. Den måste ha ett klart uttalat näringspolitiskt syfte. Svensk gruv- och mine-ralindustri är en mycket viktig del av vårt näringsliv. Därför behövs också fasta spelregler som anger villkoren för utvinning av intressanta mineraler.

Miljöfrågorna måste också beaktas i all verksamhet i samhället. Utvinning av mineraler innebär av naturliga skäl alltid sår och ingrepp i naturen. Därför är det nödvändigt att uppställa stränga miljökrav som får slå igenom vid ut-formningen av minerallagstiftningen, utan att det innebär stopp för all mine-ralhantering. Det måste handla om en avvägning mellan de intressen som vill exploatera och de intressen som vill bevara.

En annan avvägning som måste göras är balansen mellan ett övergripande allmänintresse och äganderätten. Markägarnas intressen får inte bli åsido-satta, utan en rimlig hänsyn måste tas till markägarens rätt och intresse.

Regeringens proposition har på några väsentliga punkter förändrats, och det har vi från centerns sida medverkat till. I stället för att säga blankt nej till regeringens förslag föreslog vi konkreta förändringar. I stället för nejsä-garlinjen valde vi en konstruktiv dialog för att få en bättre minerallag. Jag menar att vi med de förändringar som centern lyckats åstadkomma har fått en minerallagstiftning där olika intressen som står mot varandra är väl av-vägda och där vi tagit hänsyn till markägarnas berättigade intressen.

Minerallagen skulle, enligt propositionen, omfatta mineraler som är in-dustriellt användbara. Enligt vår uppfattning var det antal mineraler som av regeringen föreslogs bli lagreglerade alltför omfattande. Vissa av de mineral

som i propositionen föreslogs bli koncessionspliktiga kräver enligt vår mening egentligen inte någon systematisk letning och undersökning. Dit hör olivin och talk. Olivin är ett mineral som kan bli aktuellt att använda för att motverka försurning och är således intressant från jordägarsynpunkt.

Vi har också ansett att det inte finns något behov av att föra in mineral som diatomit, fältspat, glimmer, kvarts, kvartsit, dolomit, kalksten och krita i minerallagen. Det finns enligt vår mening inget motiv för det ingrepp i äganderätten som en koncessionsplikt för dessa mineral skulle innebära.

På den här punkten har vi nått total framgång för vårt krav; vi har fått gehör för det hos socialdemokraterna. Jag tycker det är bra.

Till sist några ord om motstående intressen.

Lantbruksstyrelsen framhöll i sitt yttrande över minerallagskommitténs betänkande att gruvverksamhet är att jämföra med större vattenföretag. Om ett vattenföretag kan medföra väsentlig skada på t.ex. jordbruket får lantbruksstyrelsen, med stöd av 11 kap. 10 § i vattenlagen, förordna om nödvändiga utredningar. Motsvarande möjlighet borde enligt vår mening införas i minerallagen, och vi har fått gehör för centerns krav om denna möjlighet för lantbruksstyrelsen när det gäller jord- och skogsbruket.

Fru talman! Med dessa ord i all korthet ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag. Vi står från centerns sida bakom reservation 11. Jag avstår dock från att yrka bifall till den, även om jag i övrigt vidhåller yrkandet.

Anf. 126 ROLF L NILSON (v):

Fru talman! Vänsterpartiet instämmer i behovet av en ny minerallag. Vi har emellertid avvisat det förslag som presenterats i propositionen om ny minerallagstiftning och i det aktuella betänkandet.

Det finns bl.a. från miljösynpunkt anledning att rikta stark kritik mot förslaget. Det är uppenbart otillfredsställande att prövning enligt naturresurslagen skall äga rum först i samband med bearbetningskoncession. Över huvud taget är prövningsförfarandet och förhållandet till berörd lagstiftning behandlat på ett otillfredsställande sätt, någonting som understryks i yttrandet från bostadsutskottet.

Man har inte tagit tillräcklig hänsyn till att själva undersökningsarbetet kan innebära en oönskad miljöpåverkan. Det kan innebära att man gör intrång i skyddsvärda områden. När undersökningstillstånd väl har givits är det i praktiken omöjligt att sedan sätta stopp för projektet – av miljöskäl. Risken är att det redan har satsats alltför mycket pengar vid själva undersökningsarbetet. Vid prövningen enligt naturresurslagen, då bl.a. kommuner och landsting skall säga sitt, är de redan i praktiken uppbundna. Man kommer att kunna ge undersökningstillstånd utan att kommuner och länsstyrelser fått säga sin mening. Detta strider också mot de decentraliseringssträvanden som finns bl.a. i plan- och bygglagen. Därför borde prövningen enligt naturresurslagen göras när man diskuterar och lämnar själva undersökningstillståndet.

En långsiktig och ansvarsfull mineralpolitik måste bygga på omsorgsfull hushållning med naturresurser. Därför är det angeläget att man inför stränga krav på att mineralinnehållet i en gruva blir fullt utnyttjat. Rovbrytning, som innebär att värdefull malm lämnas kvar outnyttjad, måste beläggas med

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

*Minerallagstiftning
m.m.*

kännbara straffavgifter. Det är slöseri med naturresurser men medför också uppenbara miljörisker, t.ex. när det uppstår urlakning och läckage till vattendrag.

Också från rent mineralpolitisk utgångspunkt har majoritetens förslag enligt vår uppfattning uppenbara brister. Vänsterpartiet har länge krävt att inmutningssystemet skall avskaffas och ersättas med ett enhetligt koncessions-system. Man kan kanske på formella grunder hävda att det kravet i viss utsträckning är uppfyllt. Men den föreslagna minerallagen har fortfarande starka inmutningsrättsliga inslag.

När det gäller koncessionsmineral har detta dessutom förstärkts. Det är skäl nog att avslå förslaget.

Förslaget i propositionen var otillåtligt svagt, och det har försvagats under utskottsbehandlingen, genom att flera mineral som minerallagskommittén ansåg vara särskilt intressanta i prospekteringssammanhang – dolomit, fältspat och kvarts – nu undantas från minerallagstiftningen. Sådana fyndigheter får alltså inte utnyttjas utan markägarens medgivande.

Ett viktigt inslag i en offensiv mineralpolitik måste vara grundsynen att naturtillgångar i princip är gemensam egendom; privata exploatörer måste hindras att för egen vinning lägga under sig påträffade mineralfyndigheter.

Endast samhälleligt ägande, som kan utövas på flera sätt, skapar någon reell förutsättning för att tillgångarna blir till nytta för folkflertalet. Därför bör minerallagstiftningen utformas på ett sådant sätt att samhället tillförsäkras ensamrätten till nya mineralfyndigheter.

När det gäller upplåtelse av kronoandel anser vi givetvis att så länge staten tillåter enskilda att exploatera mineralfyndigheter måste principen vara att staten inte avstår från den medverkan som man enligt lag har möjlighet till. En riktlinje för den statliga mineralpolitiken skall alltså vara att kronoandelar inte upplåts eller överlåts till privata intressenter.

Riksdagen bör mot bakgrund av vad jag tidigare sade om att viktiga naturtillgångar bör ligga i samhällets händer begära förslag från regeringen om hur det samhälleliga inflytandet över mineralförekomster kan öka.

Det här säger jag därför att utskottet i betänkandet behandlar en kvardröjande motion från riksmötet 1988/89 från vänsterpartiet kommunisterna med ett sådant yrkande.

Med det anförda vill jag yrka bifall till reservation 2, som är ett yrkande om avslag på lagförslaget, och till reservation nr 14.

Anf. 127 LARS NORBERG (mp):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservationerna 3, 5 och 13.

Detta betänkande klargör på ett ganska entydigt sätt rågången mellan de gamla partierna och miljöpartiet de gröna. Det visar också att de gamla partiernas omsorg om miljön inte grundar sig på någon genomtänkt ideologi utan på den triviala föreställningen att miljöfrågorna kan behandlas separat sedan man fastlagt den övriga politiken. Då kan man med lämplig reningsteknik reparera de skador som man genom sin egen politik tidigare har främjat.

Sedan urminnes tider har utvinning av mineral betraktats som ett sätt för

ett folk att bli rikare. Naturligtvis förhåller det sig precis tvärtom: Eftersom mineralerna är en ändlig tillgång blir landet fattigare ju mer man utvinner.

Av gammalt har man inte sett det så, eftersom man har betraktat mineraltillgångar som praktiskt taget ousinliga. Därför har kortsiktig vinst och arbetstillfällen varit de avgörande faktorerna när det gällt mineralutvinning.

I dag vet vi bättre. Sveriges mineraltillgångar är ingalunda ousinliga. Våra järnmalmsgruvor i Bergslagen är alla nedlagda. De stora fyndigheterna i Norrbotten, som för 90 år sedan bearbetades i dagbrott, finns nu 700 meter under jorden. Så kunde jag fortsätta med Östergötlands bergslag, Sala silvergruva och Falu koppargruva.

Detta har dock inte påverkat tänkandet i de gamla partierna – de är fortfarande inställda på att exploatera så snabbt som möjligt. Både den gamla och nya minerallagen är i grunden exploateringslagar, som syftar till att underlätta exploateringen av ändliga naturresurser.

Vi miljöpartister har en annan ideologi. Vi försöker bedöma de politiska frågorna utifrån våra fyra solidaritetskrav: Solidaritet med naturen, solidaritet med kommande generationer, solidaritet med andra folk – främst i u-länderna och solidaritet med vårt eget folk – främst med svaga grupper.

I det här fallet kommer främst solidariteten med naturen och med kommande generationer in.

Gruvbrytning är en mycket miljöstörande industri. Den måste därför omgärdas med stränga miljökrav. Därför kräver vi att såväl markägare som kommun och stat var för sig skall ha vetorätt när det gäller gruvföretag. Gruvföretagen måste granskas genom ett noggrant förfarande enligt naturresurslagen m.fl. associerade lagar.

Genom att inta en restriktiv hållning till gruvföretag visar vi även hänsyn till kommande generationer. Vi menar dessutom att staten har all anledning att genom en vetenskaplig undersökning se efter hur den långsiktiga tillgången på mineral – främst metaller – förhåller sig både globalt och nationellt. Där kan jag se en klar koppling till de frågor om livscykel-specifikation som vi diskuterade här i kammaren förra veckan. Det handlar om hur man med hjälp av en lagstiftning som ser till att återvinning underlättas och så småningom kanske lagfästs skall kunna minska förbrukningen av metaller genom en ökad återvinning av dessa.

Därför har miljöpartiet i sin motion avvisat förslaget till ny minerallag och krävt en ny utredning med nya direktiv för att man skall få underlag till en helt ny minerallag grundad på våra solidaritetsprinciper. Vi kommer inte att acceptera den nya minerallag som kanske antas här i dag, utan vi kommer i så fall igen med nya och mera genomarbetade förslag. Detta förslag har legat länge, och vår första motion var kanske ett nybörjararbete i detta avseende, men vi återkommer som sagt. Oberoende av vilken lag som kommer att gälla vill vi i första hand ha en resursbevarande lag.

Fru talman! Slutligen vill jag erinra om vår reservation nr 13. Vi begär där att bergtäkt för utvinning av sten och makadam skall jämföras med gruvdrift. Den bör omgärdas med lika stränga krav som finns för annan gruvdrift och med sådana krav som jag nyss nämnde. Jag anser för övrigt att de krav som gäller för gruvdrift bör bli strängare. Den här verksamheten med bergtäkt växer ju snabbt i omfattning, eftersom grustillgångarna i vissa delar av

vårt land håller på att tömmas ut. Det finns inte längre naturgrus att tillgå, och då krossar man berg. Detta visar också hur knappa våra naturresurser i själva verket är och hur vi håller på att bli fattigare här i landet. Dessa berg-täkter kräver naturligtvis en helt annan insats av energi än de gamla grustäkterna. Denna verksamhet, som utgör ett allt större lokalt miljöproblem, bör alltså omgärdas med strängare bestämmelser.

Anf. 128 ROLF L NILSON (v) replik:

Fru talman! Jag har vid ett flertal tillfällen hört Lars Norberg ganska själv-belåtet säga att om man exploaterar naturrikedomar, så blir man inte rikare utan tvärtom fattigare och att detta är självklart. Vi som inte tillhör miljöpartiet begriper inte denna högre sanning. Vi är tydligen litet dumma.

Lars Norberg säger att man inte blir rikare utan tvärtom fattigare. Det är min slutsats. Om jag inte helt har missuppfattat Lars Norberg förordar miljöpartiet samtidigt att man trots allt skall bryta malm och utvinna naturresurser, men på ett sätt som är skonsammare mot miljön. Jag tror att det är där skillnaden ligger.

Varför i hela fridens namn förordar då Lars Norberg att vi skall utarma landet och göra det fattigare genom att bryta malm? Varför inte låta den ligga kvar och på så sätt bevara rikedomen i landet? Jag förstår inte logiken i det hela.

Anf. 129 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Såvitt jag förstår bekänner sig Rolf L Nilson till marxismen. Marx var ju av den uppfattningen att naturresurserna var någonting som obegränsat stod till mänsklighetens förfogande. Han kunde knappast förutse att naturresurserna var begränsade. Med över 5 miljarder människor på jorden och med en globalt väldigt accelererande användning av naturresurser är situationen i dag en helt annan.

Som jag sade i mitt anförande kan vi när det gäller Sverige iakttä att gruv-tillgångarna är begränsade. Därför finns det anledning att hushålla med tillgångarna. Det betyder ju inte att vi omedelbart skall sluta att använda mineraler, utan att vi bör vara försiktiga. Det är denna försiktighetsprincip som jag har talat för när det gäller att utvinna ny mineral. Jag har samtidigt anvisat en väg att hushålla med mineral. Den motion och den reservation om livscykel-specifikation som behandlades för en vecka sedan skulle t.ex. kunna leda till en ökad återvinning av mineral och metall. Det är meningslöst att tro att samhället kan lägga om totalt och inte använda icke förnybara resurser, men vi bör börja med ett omtänkande och med att hushålla med matsäcken. Vi måste börja inse att tillgången inte är obegränsad. Därigenom tar vi hänsyn både till miljön och till kommande generationer.

Anf. 130 MATS LINDBERG (s):

Fru talman! I näringsutskottet betänkande nr 7 behandlas regeringens proposition 1988/89:92 om ny minerallagsstiftning. Dessutom behandlas fem motioner som väckts med anledning av propositionen och sex motioner från den allmänna motionstiden 1989 och 1990.

Herr talman! Det är viktigt att den svenska mineralpolitiken görs så klar

att den samhällsekonomiskt viktiga basnäringen får klara spelregler. Frågorna kring mineralpolitiken har debatterats ofta och länge i Sverige. Därför är det bra om vi nu kan klara ut minerallagsstiftningen. Den svenska mineralindustrin är viktig både från försörjnings- och sysselsättningssynpunkt. Jag delar därför i stora stycken Lars de Geers uppfattning att en konkurrenskraftig gruv- och mineralindustri är mycket viktig och betydelsefull för utvecklingen av svenskt näringsliv. Ett övergripande mål för näringspolitiken är att skapa förutsättningar för utveckling och förnyelse inom industrin.

Som en del av näringspolitiken syftar mineralpolitiken till att ta till vara utvecklingsmöjligheterna inom den svenska mineralråvaruindustrin. För att skapa förutsättningar för en god försörjning av mineralråvaror och för att kunna utnyttja landets mineraltillgångar måste detta ske på ett effektivt sätt samtidigt som kraven på en god miljö tillgodoses. Mineralpolitiken samverkar också med regionalpolitiken, eftersom mineralpolitiken är av stor betydelse för sysselsättningen i regioner där det inte finns några andra alternativ.

Det nu framlagda förslaget baseras på en utredning som sammankallades den 22 juni 1983 och som lämnade sitt slutbetänkande i november 1986. En av de frågor som varit mest debatterad är frågan om inmutningssystem eller koncession. Huvudmotivet för att bibehålla inmutningssystemet i dess nuvarande form har förändrats genom att de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för undersökning och utvinning av mineralfyndigheter har förändrats. Dessutom har det varit otillfredsställande att utmålshavare har kunnat behålla utmål under lång tid utan krav på aktivitet och att resultat från tidigare undersökningsarbeten inte har kunnat utnyttjas av andra. Dessutom medförde den gamla lagstiftningen att en uppsplittring med vitt skilda regler för olika mineraler blev till en stor nackdel. Enhetliga regler som nu föreslås kommer också att förenkla det administrativa förfarandet.

Fru talman! Jag skall kortfattat ta upp några av de reservationer som har avlämnats på detta område. I reservation nr 1 från moderaterna och folkpartiet, nr 2 från vänsterpartiet och nr 3 från miljöpartiet har man från olika utgångspunkter avstyrkt propositionen.

I moderaternas reservation anser man att nuvarande ordning med en gruvlag och en minerallag bör bibehållas. Utskottets majoritet anser dock, utifrån det jag tidigare redovisade, att starka skäl föreligger för att man skall genomföra ett koncessionssystem. När det sedan gäller de mineraliska ämnena har utskottets majoritet tillstyrkt vissa avvikelser från regeringens förslag. Vad gäller miljöaspekterna har prövningen enligt NRL i koncessionsärenden i regeringens förslag utgått ifrån att de inte skall efterföljas av någon ny prövning när den planerade verksamheten senare skall bedömas enligt någon till NRL anknuten lag. Här har näringsutskottet inhämtat yttrande från bostadsutskottet, som har avstyrkt det framlagda förslaget och föreslagit att det bör övervägas ytterligare. Man föreslår att regeringen bör kunna förelägga riksdagen ett nytt förslag.

Utskottets majoritet vill hänvisa till yttrandet och rekommendera att den av bostadsutskottet anvisade handlingslinjen följs. Samtidigt vill utskottets majoritet uttala att vi när det gäller exploateringsföretag på mineralområdet finner den av regeringen föreslagna nya bestämmelsen i NLR lämplig.

I reservation nr 9 från moderaterna och folkpartiet, Ersättning för skada

och intrång, framhåller motionärerna att generösare ersättningsregler skall komma till stånd. Utskottets majoritet delar inte motionärernas uppfattning, men vill påpeka att en komplettering till tidigare bestämmelser har gjorts, vilken innebär att om en markägare begär det och det uppstått synnerliga men på fastigheten, skall koncessionshavaren lösa in fastigheten.

Reservation nr 14 från vänsterpartiet gäller överföring i offentlig ägo av privata mineralförekomster. Utskottets majoritet har tidigare avstyrkt att utvinning av mineraler skall tillfalla staten. I konsekvens härmed avstyrks även tanken på en nationalisering av mineralfyndigheter.

Fru talman! Med hänvisning till det anförda vill jag yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande nr 7 på samtliga punkter samt avslag på reservationerna.

Anf. 131 KARIN FALKMER (m):

Fru talman! Mats Lindberg talar om att det är viktigt att förstärka konkurrenskraften för den svenska mineral- och gruvindustrin genom att ge den förutsättningar för utveckling och förnyelse. Dessutom är det viktigt med klara spelregler, säger Mats Lindberg. Javisst, men då skall man inte komma med den nya minerallagstiftningen.

Alla som hävdar att den nya minerallagen är en förbättring hävdar det i strid mot den samlade gruvnäringens uppfattning. Enhetligheten i lagen är ingen tillgång utan en nackdel. Man samordnar två i sig oförenliga system – inmutningssystemet och koncessionssystemet. Man tar ingen hänsyn till att de geologiska förutsättningarna är så olika när det gäller å ena sidan svårfunna malmer och å andra sidan ytmineralerna.

Mats Lindberg talar också om regioner som har sysselsättningsproblem. Jag bor i Bergslagen. Därför vill jag hänvisa till Bergslagsdelegationens remissyttrande. I Bergslagen pågår mineraljakten, och man är mycket mån om nya fyndigheter som kan brytas. Bergslagsdelegationen påpekar att företag och enskilda prospektörer skall finna det meningsfullt att lägga ned tid och pengar på undersökningsarbeten. Dock krävs ett någorlunda förutsebart samband mellan undersökning och tillstånd till bearbetning. Det samband som i dag finns i gruvlagen mellan undersökning, fynd och bearbetning finns inte klart uttalat i det nya lagförslaget. Spelreglerna blir således försämrade.

Jag vill fråga Mats Lindberg om socialdemokraterna egentligen vet vad som, enligt den här nya lagen, kommer att gälla beträffande anpassningen till naturresurslagen. Oklarhet råder om lagens genomslag. Känns inte det besvärande?

Anf. 132 LARS DE GEER (fp):

Fru talman! Mats Lindberg sade beträffande proposition 1988/89:92 att den ger klara spelregler. Mot bakgrund av detta vill jag säga att med komplettering av nya mineraler och med anslutning till naturresurslagen skulle nuvarande lagar och minerallag bli lika klara. Det skulle dessutom medföra att gruvfolket skulle känna igen sig i ett regellandskap som det har vant sig vid under nästan 20 år.

Mats Lindberg säger också att det är otillfredsställande att man i de gamla

lagarna kunde ligga länge på ett utmål. Det ligger tyvärr i prospekterings natur att det i vissa fall kan vara nödvändigt att ligga länge på ett utmål.

Låt mig, herr talman, ta Aitik som exempel. När Aitik först belades med utmål fanns inte den anrikningsteknik som gjorde fyndigheten brytvärd. Det tog 30 år för Boliden att få fram den anrikningsteknik som medförde att man kunde börja bryta malmen i Aitik. Nu är Aitik Sveriges i särklass viktigaste koppar- och guldgruva. Det visar att det av tekniska skäl finns behov av att ha kvar långa tider för utmål om man skall kunna utnyttja fyndigheterna.

Bostadsutskottet säger att ytterligare överväganden i fråga om provnings-systemet bör göras när översiktsplanerna i första generationen av naturresurslagen har kommit fram. Då inför man ytterligare tveksamhet för gruvfolket. Man vet att ytterligare provning föreslås, och då kommer reglerna att ändras ännu en gång. När det gäller så långsiktiga verksamheter som gruvor bör man inte ändra spelreglerna ofta. Det hotar man att göra.

Efter att ha hört hela debatten vill jag säga att jag tycker att centerpartiet tar på sig ett stort ansvar. Som enda parti samtycker centerpartiet till den nya lagen. Om man inte hade gjort det, skulle lagen inte ha kommit igenom riksdagen, trots att motiveringarna för avlagen har varierat.

Anf. 133 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Mats Lindberg liksom moderaterna och folkpartisterna uttalar sig på ett sådant sätt att det tydligt framgår att exploatering är det enda och primära intresset. De berör inte med ett ord att det handlar om knappa och ändliga naturresurser och vilka konsekvenser man skall dra av den kunskapen.

Jag vill också tillägga att vi från miljöpartiets sida tycker att det är naturligt att gruvdrift skall granskas på samma sätt som annan miljöstörande industri. Det skall inte finnas ett antal specialbestämmelser för det området. Om jag har förstått bostadsutskottets uttalande rätt förordar man just den ordningen.

Anf. 134 MATS LINDBERG (s):

Herr talman! Till Karin Falkmer vill jag säga att inmutningen nog har låst fast gruvnäringen. När det gäller mineraljakten är det precis som Karin Falkmer säger. Det är en oerhört viktig del i gruvhanteringen. Jag kan inte finna att den skulle bli sämre med en ny lag.

Jag är också orolig över hanteringen av naturresurslagen. Det är viktigt att vi försöker hitta en hantering som är positiv. Men jag utgår från att den klokskap som finns även i bostadsutskottet kommer att ge vid handen att vi får en provning som är positiv.

Lars de Geer säger att Aitik är ett bra exempel. Det innebär att Aitik med den nya lagstiftningen inte skulle ha prospekterats klart och brutits. Jag tror inte att det är på det sättet. Det kanske tvärtom är så att Aitik skulle ha blivit exploaterat tidigare på grund av att det har förekommit en konkurrens när det gäller att ta fram nya metoder. Jag tror alltså inte att det som Lars De Geer säger är helt riktigt.

Anf. 135 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! I fallet Aitik var situationen sådan att om den nya lagstiftningen hade gällt hade Boliden blivit av med sitt utmål långt innan den nya tekniken hade kommit fram, och då hade Aitik aldrig blivit bearbetad, vilket hade varit något av en katastrof både för bygderna runt Gällivare och för landets ekonomi. Aitik är den mest värdefulla gruva vi för närvarande har i Sverige med undantag av Kiruna.

Anf. 136 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Det drar ihop sig till votering, så jag skall inte förlänga debatten genom att upprepa mina argument. Men att lita på klokskapen i riksdagen, som Mats Lindberg gör, kan nog vara något vanskligt.

Lagen skall inte träda i kraft den 1 juli 1991 utan först den 1 juli 1992. Är det möjligen så att socialdemokraterna räknar med att en annan majoritet i riksdagen får sätta detta elände i sjön?

Anf. 137 MATS LINDBERG (s):

Herr talman! Nej, Karin Falkmer, vi kommer även efter nästa val att ta ansvaret för detta. Och jag tror inte att Karin Falkmer skall ropa hej än. Vi socialdemokrater kommer att driva den här linjen, och vi kommer att se till att vi får en gruvprospektering och en gruvnäring som kommer att vara framgångsrik även i fortsättningen.

Till Lars De Geer vill jag säga att det skulle ha bedrivits verksamhet i Aitik i alla fall. Det är inte säkert att det hade varit Boliden som hade gjort det. Men Aitik är en av de viktigaste gruvorna, och det skulle ändå ha skett brytning där. Jag vill påstå att det kanske hade gått snabbare om vi hade haft den nya lagstiftningen.

Anf. 138 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Mats Lindbergs och mina uppgifter står faktiskt mot varandra. Jag har uppfattat att den teknik i anrikningen som man använde i Aitik kom fram från Outokumpu, och den utvecklades vid en tidpunkt långt senare än då Boliden fick utmål på fyndigheten. Jag tror faktiskt inte att Aitik hade kommit till stånd om de nu föreslagna spelreglerna hade varit införda för 30 år sedan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande kulturutskottets betänkande 1990/91:KrU8 och näringsutskottets betänkande 1990/91:NU7.

Kulturutskottets betänkande KrU8

Mom. 2 (en kultur- och folkrörelsefond)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Stina Gustavsson och Stina Eliasson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (trisslotterier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Lars Ahlmark m.fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU7

Mom. 1 (ny minerallag, m.m.)

Först biträdde reservation 2 av Rolf L Nilson med 25 röster mot 19 för reservation 3 av Lars Norberg. 250 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 1 av Hadar Cars m.fl. med 90 röster mot 17 för reservation 2 av Rolf L Nilson. 191 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 173 röster mot 90 för reservation 1 av Hadar Cars m.fl. 35 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (avskaffande av institutet kronoandel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 3–5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6 (bergtäkt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (överföring i offentlig ägo av privata mineralförekomster)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Rolf L Nilson – bifölls med acklamation.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.57 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

20 § Utrikeshandel

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU9 Utrikeshandel.

Anf. 139 GUNNAR HÖKMARK (m):

Fru talman! Det är inte svårt att i vår tid se den fantastiska betydelsen av frihandeln. Runt omkring i världen har gamla diktaturer förvandlats till demokratier. Det gäller i Latinamerika, i Asien och i vår absoluta närhet i Europa. Det är behovet av att kunna handla, umgås och samarbeta som har drivit fram kravet på förändringar i tidigare slutna ekonomier.

Vi ser i den europeiska gemenskapen en förkroppsligad samverkan som skapar fred. Gamla arvfiender har genom frihandel och ekonomisk integration gjort kriget omöjligt. Vi ser hur fattiga länder som till för 10–20 år sedan hade varit inom den slutna ekonomin genom att övergå till frihandeln på en imponerande kort tid kunnat resa sina ekonomier ur fattigdom och misär och kunnat ge sina medborgare drägliga villkor. Vi ser förvisso också motsatsen. Vi ser hur ekonomier som behållit sin slutenhet är efterblivna och inte bara har misslyckats i ekonomisk bemärkelse. Det är i de slutna ekonomierna som vi ser den eländigaste och mest människoförnedrande miljöförstörelsen. Frånvaron av konkurrens, nya kunskaper och ny teknik har gjort det möjligt för rent miljöförstörande verksamhet att fortgå år ut och år in. Konsekvenserna får bäras av enskilda människor, av barn som växer upp i förgiftade miljöer.

Vi ser också i Europa hur kraven från de gamla tidigare kommunistiska slutna ekonomierna på att få ansluta sig till den europeiska frihandeln växer sig allt starkare. De ser betydelsen av frihandeln som ett sätt att stärka demokratin, att få nya kunskaper. De ser betydelsen av frihandeln som ett medel att skapa inte bara välfärd utan också en bättre miljö.

Fru talman! Vi kan konkret se runt om i vår värld, i vår närhet och i fjärran, hur frihandeln har varit en process för fred, demokrati, mänskligt samarbete och mänsklig samexistens och en utveckling i ordets bästa bemärkelse. Det är mot den bakgrunden som reservanterna bakom reservation 1 vill göra ett särskilt uttalande för att lyfta fram frihandelns betydelse, för att visa att det inte bara handlar om de ekonomiska fördelar som frihandeln ger utan också för att visa att frihandeln betyder något mer, något som Sverige som ett litet land med en stark ekonomi har all anledning att göra allt för att stärka. Vi bör se det som vår viktigaste internationella uppgift att motverka protektionistiska strömningar, att underlätta för det mänskliga samarbete som frihandeln medger.

Mot bakgrund av frihandelns uppenbara betydelse för den fattiga världen, för Östeuropas tidigare förtryckta folk och för den fredliga samvaron blir man förvånad över reservation 2. Där uttalas att frihandeln inte är ett mål i sig. Det är, fru talman, mot bakgrund av mänsklighetens mycket dyra erfarenheter – tänk bara på efterkrigstiden – en mycket besynnerlig tanke. Det går inte att finna något stöd för den tanken bland människorna i de tidigare östeuropeiska länderna. För dem är frihandeln ett mål i sig. Den är faktiskt

ett medel för att förverkliga drömmen om den stabila demokratin, om en bättre miljö och uppnåendet av välfärd, som är en förutsättning för att man skall kunna resa sig från förnedringen.

Det är ingenting att förvåna sig över att vänsterpartiet, tidigare vänsterpartiet kommunisterna, vill anföra ett antal undantag. Man säger att undantag kan vara angelägna och nödvändiga. Man blåser därmed under litet grand av de protektionistiska strömningar som håller på att sprida sig i vissa länder, inte minst i tider av lågkonjunktur. Det betyder också att man inte vill att Sverige skall spela den aktiva rollen. Jag måste säga att jag också är förvånad över de andra reservanterna. Det må vara att de tolkar in andra saker i denna reservation än vad de tidigare anhängarna av den slutna ekonomin gör.

Fru talman! Frihandelns betydelse gäller inte bara varor i den traditionella bemärkelsen utan också tjänster. Vi har velat lyfta fram betydelsen av att Sverige aktiverar sig för frihandeln när det gäller tjänstesektorn. Vi har också i en annan reservation lyft fram vikten av att vi i Sverige, inför svenska folket, kan visa på frihandelns betydelse genom att kostnadsredovisa vilka kostnader det faktiskt innebär när man inskränker frihandeln, vad det faktiskt innebär i form av minskad kunskapsökning, i form av minskade möjligheter och minskad materiell standard. Det är viktig pedagogik i arbetet på att föra i frihandelns talan.

Det är mot denna bakgrund tråkigt att utskottsmajoriteten inte har velat följa moderata och folkpartistiska ledamöter i utskottet.

Fru talman! Till sist ytterligare en fråga i raden av reservationer. Reservationerna för förbud mot export av kärnteknologisk utrustning är i all sin enkelhet ett uttryck för cynism. Vi vet att i vår omedelbara närhet finns det länder och ekonomier som är i ett våldsamt behov av att sanera sin miljö. Dessa länder kommer inte att vilja bygga ut ytterligare den fossila kraftanvändningen. De har sett hur det har förstört deras ekonomier och miljö. De har sett vad det innebär. De söker i dag möjligheter att på ett bättre sätt än tidigare, utan konsekvenser för miljön av de slag som de har skådat, producera elektricitet under säkrare former. De har tidigare varit beroende av sovjetisk kärnkraftsteknik. När dessa länder nu vill bygga ut kärnkraften för att kunna försörja sig med el hänvisar reservanterna faktiskt dessa länder till dem som kan saluföra en kärnteknologi vi i Sverige och i den övriga västvärlden finner oacceptabel. Det är ur miljösynpunkt fördärligt. Det är ur säkerhetssynpunkt och ytterst också ur moralisk synpunkt cyniskt att göra den svenska kärnkraftsdebatten till någonting som länderna i Östeuropa skall få lyda under.

Fru talman! Frihandelns betydelse kan inte överdrivas. Det bör vara viktigt för Sverige att i sin utrikespolitik ständigt värna frihandeln mot protektionistiska strömningar runt om i världen, mot vänsterpartister och miljöpartister här hemma, som ständigt försöker ge sken av att man är för marknads ekonomin men som faktiskt i all sin enkelhet varje gång det kommer till avgörande föredrar den slutna ekonomin utan att vara beredda att ta den slutna ekonomins konsekvenser.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Anf. 140 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Det kan kännas litet konstigt att inför en församling som består av sex ledamöter hålla högstämda anföranden om frihandeln och frihandels betydelse.

Jag vill gärna säga att jag tycker att det som Gunnar Hökmark sade var tungt och riktigt, och jag kan i väsentliga avseenden instämma i det.

Det är alldeles uppenbart så, fru talman, att frihandeln har betytt mer för utvecklingen av välståndet i världen än nästan någonting annat. Jag tänker då inte bara på handeln med varor utan också och inte minst på det utbyte av idéer, tankar, teknologier och nya kunskaper som alltid har följt i handelns spår.

Detta är inga nya erfarenheter. Vi kan under historisk tid konstatera att relativt välstånd alltid har varit en följd av ökad handel, medan det utan handel har varit tillbakagång, stagnation och fattigdom som blivit resultatet.

Fri handel måste det vara. Det innebär att det skall vara en handel som inte bygger på slaveri, kolonialism eller socialistiskt förtryck utan en handel som blir till gagn för alla deltagande parter.

Som liberal är det alldeles självklart att jag känner en extra stolthet över att företräda en idétradition för vilken frihandeln alltid varit någonting centralt. Det är mina företrädare i den svenska och andra riksdagar och på övriga områden av det politiska fältet som har försvarat och utvecklat frihandels principer, ofta i hård strid med konservativa och socialistiska företrädare. Efter att ha hört Gunnar Hökmarks anförande i dag räknar jag avgjort honom inte till dem som motsätter sig en vidgning av och en fortsatt satsning på fri handel.

Även området för frihandeln har successivt vidgats efter världskriget. Detta har lett till en kraftig stegring av levnadsstandarden i många tidigare fattiga länder. Undantagna är just de länder i Östeuropa och i u-världen som har satsat på en socialistisk planekonomi. Bortser man från våra grannar i Östeuropa är det Nordkorea och Cuba och, vill jag gärna tillägga, flertalet av de afrikanska huvudmottagarländerna för svenskt bistånd.

Handels betydelse för välståndet får aldrig undervärderas. Om man jämför handeln med bistånd är det inget tvivel om vad som betytt mest. När jag säger det, fru talman, är det utan att i något enda avseende göra avkall på folkpartiets starka försvar för ett omfattande och växande svenskt bistånd.

Två internationella organisationer har spelat en särskilt stor roll under efterkrigstiden för att vidga området för den fria handeln. I Europa har det varit Europeiska gemenskapen, som genom sin satsning på att öppna gränserna har ökat förutsättningarna för ett idé-, tanke- och varuutbyte, som har lett till att länder som efter kriget var djupt förtrampade och förtryckta och i ekonomiskt armod har kunnat resa sig och bli ledande välståndsländer i världen.

På det globala planet spelar GATT en oerhört stor roll. GATT är viktigt som ett instrument för att ge den rättsliga stadgan åt dem som vill bedriva fri handel. GATT är nu inne i ett oerhört spännande och dramatiskt skede. Alltifrån det att de nuvarande GATT-förhandlingarna började i Punta del Este har vi fått många rapporter om de framsteg som man tycker sig ha gjort. Jag vill inte anklaga någon för att ha varit optimistisk – en viss optimism är

nog nödvändig för att man skall nå framsteg – men nu har vi kommit till sanningens ögonblick; nu får vi se vad dessa GATT-förhandlingar kan komma att ge.

Självfallet kan jag som svensk glädja mig åt att den svenska regeringens representanter i Bryssel spelar en viktig roll där och att de gör det på ett sätt som jag inte har anledning att skämmas för. Jag tycker att de företräder frihandelsintressen. Jag tänker på Anita Gradin och Mats Hellström. Det är självfallet en glädje att inte behöva känna annat än tillfredsställelse över att de kan spela en sådan roll. Men vi som i den här kammaren har haft anledning att föra debatter med dem – jag vet inte hur många gånger jag har haft debatter med Anita Gradin om den svenska tekopolitiken – tycker nog också att vi kan glädja oss åt att vi lyckats "baxa dem ända hit", för att citera en tidigare minister.

GATT-förhandlingarna är viktiga. Jordbrukspolitiken är en nödvändig förutsättning för en ökad frihandel i världen – inte minst om man ser det ur de fattiga ländernas synpunkt. Det är orimligt att ett land som Argentina skall hamna i ett slags internationell fattigdomsfälla därför att dess produkter inte gått att sälja på världsmarknaden utan landet måste skuldsätta sig för att kunna importera de industriprodukter som man självfallet väl behöver även där. För Sverige är naturligtvis förutsättningarna att vidga området för tjänstehandeln central i de förhandlingar som nu förs. Det är att hoppas att man kan nå framgångar i det avseendet.

Uppnår man inte dessa framgångar ökar betydelsen för Sverige av ett medlemskap i Europeiska gemenskapen. Om det blir ett sammanbrott i GATT-förhandlingarna – något som man möjligen kan frukta men som vi alltså hoppas inte skall ske – är det viktigt att vi får den trygghet i relationerna med våra viktigaste handelspartner som ett medlemskap i Europeiska gemenskapen kan ge. Men det blir faktiskt också ännu viktigare för Europeiska gemenskapen att länder som Sverige kommer med, länder som vill medverka till att världens största handelspartner vill fortsätta att vara öppna för omvärlden.

Sverige skall fortsätta att internationellt spela en pådrivande roll för att alla i en värld där vi kommer allt närmare varandra skall inse, ta vara på och få i full grad fägnas av de fina frukter som följer med fri handel.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 5.

Anf. 141 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Det är ett i allra högsta grad aktuellt ärende vi nu behandlar, ett ärende "i tiden". Behandlingen av betänkandet sker ju i en tid då reglerna för världshandeln står under debatt vid GATT-mötet i Bryssel, som Hadar Cars nyss berörde och som kan betecknas som slutpunkten, upploppet, för Uruguayrundan. Alla här i kammaren kan nog hoppas på, åtminstone gör jag det, att GATT-rundan och mötet i Bryssel leder till positiva resultat, så att vi får stabila handelsregler och inte ett sammanbrott – något som Hadar Cars också var inne på. Jag delar alltså Hadar Cars uppfattning på den punkten.

Allvarligast vore det om GATT-förhandlingarna slutade i ett kaos och det blev en uppgörelse mellan ett antal större handelspartner, t.ex. USA, Japan

och någon annan, som fastställde reglerna och delade upp världsmarknaden. Viktigast är att vi får ett handelsavtal som är hållbart över tiden och som alla deltagare i GATT-rundan kan ställa upp på.

Sverige och svenskt näringsliv är ju mycket export- och importberoende. Därför är utrikeshandeln särskilt viktig för oss. Vidare ökar behovet av internationellt samarbete från decennium till decennium.

Vi i centern eftersträvar en omfattande internationell handel, en fri handel – men utan att vi behöver underkasta oss den starkes rätt. Jag tänker då på läget om GATT-förhandlingarna skulle leda till sammanbrott och ett antal starka länder eller ländergrupperingar skulle stå som segrare när GATT-rundan är slut.

Isolering föder inte framgång. Därför kan, och skall, inte vi i Sverige resa murar runt landet i tron att Sverige kan vara oberoende av omvärlden. En öppen internationell handel är ett avgörande villkor för vårt land. Vi i centern vill betona att ekonomisk utveckling i längden är hållbar endast om den kombineras med och om hänsyn tas till miljö och ekologiska villkor. Därför behöver sambanden mellan handel, miljö, resurshushållning samt social och ekonomisk utveckling bättre belysas i handelspolitiska sammanhang.

Jag reagerade litet grand när Gunnar Hökmark – utan att nämna vare sig mitt namn eller centern – angrep reservation nr 2. Han valde ut vissa delar av den som han citerade här. Men jag tycker att Gunnar Hökmark skall läsa hela det aktuella stycket. Skillnaden mellan reservation 1 och reservation 2 är inte särskilt stor, om vi nu skall vara riktigt ärliga och uppriktiga. Vi i centern har velat betona sambandet mellan miljö och resurshushållning i handelspolitiska sammanhang. Jag tror att också Gunnar Hökmark vid närmare eftertanke kommer att dra samma slutsats som vi. Jag är övertygad om att vi, med litet mera pedagogik, som Gunnar Hökmark var inne på, kommer att kunna finna varandra på den här punkten.

Jag tror att det är viktigt att framhålla följande. När handelsregler eller resultatet av handeln kommer i konflikt med miljömålet, måste faktiskt miljömålet överordnas de ekonomiska intressena. Det bör enligt min mening inte finnas något motsatsförhållande mellan viktiga miljökrav å ena sidan och handel och industriellt samarbete å andra sidan. Det är egentligen två grenar på ett och samma träd.

Jag vill ge ett konkret exempel. Om miljöförstöringen här hemma delvis kanske till följd av våra egna åtgärder eller bristfälliga miljöåtgärder eller till följd av påverkan från andra områden i Europa slog ut delar av vårt skogsbruk, skulle det få konsekvenser för vår skogsindustri. Detta skulle i sin tur få konsekvenser för vår export och våra exportinkomster. Svensk skogsindustri svarar i dag för 60 miljarder i exportintäkter, och det är en betydelsefull andel. Det är naturligt att man, när den frågan diskuteras, också anlägger miljöaspekter i de här sammanhangen.

För oss i centern är det en självklarhet att ekonomi, handel och miljö kan, och måste, förenas. Jag tror faktiskt att Gunnar Hökmark och jag i det långa loppet är överens på den punkten.

Närmare 90 % av Sveriges utrikeshandel sker med de övriga industriländerna, varav drygt 70 % med de västeuropeiska länderna. Den svenska exporten till Västeuropa har ökat mycket kraftigt under de senaste åren, delvis

som en följd av ökade investeringar i Västeuropa. Däremot är handeln med u-länderna ett orosmoment. Jag tycker att det finns anledning att hissa en varningens flagg vad gäller just den minskade handeln med u-länderna, något som är allvarligt både för u-länderna själva och för den ekonomiska utvecklingen i världen som helhet.

För Sverige, som är ett litet land med en omfattande utrikeshandel, är det viktigt att bedriva handel med så många länder som möjligt. Vi i centern anser att det är nödvändigt att Sverige och svenska företag kan samarbeta och handla med länder i alla delar av världen. Men för det behövs det ett stabilt handelssystem, som jag hoppas blir resultatet av GATT-förhandlingarna – ett stabilt handelssystem som också omfattar u-länderna och där vi genom en ökad handel med dessa länder kan främja deras utveckling.

Fru talman! Så här på tröskeln till ett nytt årtusende är Europa på nytt i stöpsleven, och det är positivt. Det innebär en öppning när det gäller nya perspektiv och möjligheter för svenskt näringsliv och för svensk utrikeshandel. Det är mycket som händer på kort tid.

När vi för drygt ett år sedan diskuterade utrikeshandeln gällde debatten nästan uteslutande den västeuropeiska integrationen och Sveriges relationer till EG. Även om detta alltjämt är ett centralt ämne måste debatten i dag föras i vidare termer. Den snabba utvecklingen mot demokrati och fria marknader i de östeuropeiska länderna är lika imponerande som den är välkommen. Varken murar eller ridåer av järn kunde i längden hejda människornas frihetslängtan i Öst- och Centraleuropa. I land efter land i Öst- och Centraleuropa har man tagit, och tar fortfarande, initiativ för att skapa verkligt fria marknader. Man byter ut ett statskommenderat ekonomiskt system mot ett system med marknadsekonomi och frihandel.

I Sovjet introduceras i dag mekanismer för marknadsekonomi och för ökad handel med väst. I Sovjet, liksom i en del andra öst- och centraleuropeiska länder, ersätts förtryckets kommunism med ett öppnare, friare och rikare samhälle. Vi i Sverige, som tillhör den västeuropeiska delen, kan inte annat än hälsa den här utvecklingen med tillfredsställelse. Men det är också viktigt att främja handeln med just dessa länder som befinner sig i en marknadsekonomiskt ny tid.

De riktigt stora svenska företagen är redan "på gång". Man är nämligen i färd med att göra nya prioriteringar som kan komma att påverka såväl handel och utrikeshandel som näringslivets utveckling här hemma samt i Öst- och Centraleuropa.

ABB exempelvis har ju, och det är glädjande, visat snabbhet när det gäller att ta till vara Östeuropas nya möjligheter. Ingvar Kamprad från IKEA har en rad nyetableringar på gång i Östeuropa. Han uttryckte för någon månad sedan: Vi har rätt varor till rätt pris.

För Sverige och för svenskt näringsliv innebär det nya Europa många nya möjligheter. En friare handel i hela Europa innebär också att de östeuropeiska länderna får tillgång till ny teknik, till kapital och till konsumtionsvaror – till gagn för människornas levnadsstandard. Det är en utveckling som vi här i Sverige har anledning att glädjas åt.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2 samt till reservation nr 18, vilken vi har gemensamt med folkpartiet och moderata samlingspartiet.

Reservation nr 18, som behandlar Sverige som turistland, är viktig. Turismen är ett betydelsefullt led i främjandet av utrikeshandeln.

Genom olika åtgärder kan vi främja turismen i Sverige. På olika sätt kan vi också få fler människor från övriga delar av världen att turista i Sverige. Därigenom främjar vi en viktig tjänstesektor.

Jag tror att vi här i Sverige också har anledning att se om vårt hus, så att vi inte genom olika åtgärder försvårar turismen här hemma. Jag tänker då på beslutet om införandet av full moms på hotell- och restaurangtjänster. Det har ju visat sig att den åtgärden inte har främjat turismen.

Nu står folkpartiet, moderaterna och centern bakom reservationen om att främja marknadsföringen utomlands av Sverige som turistland. Vi bör som ett resultat av den enigheten kunna ta nästa steg – jag är optimistisk på den punkten – nämligen att när förhållandena det medger gemensamt förändra skattesatsen för turistmomsen, så att vi får en moms som överensstämmer med vad som gäller i övriga länder i Västeuropa.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 18.

Anf. 142 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Jag nämnde inte centern, Per-Ola Eriksson, eftersom jag kände att det inte är med dem som jag har en debatt att föra i den här frågan. Reservationen är däremot ett uttryck för dåligt sällskap i frihandelsfrågan, vilket jag i broderlig omsorg gärna vill varna Per-Ola Eriksson för. Efter hans inlägg kan jag konstatera att det kanske var bra att vi tog upp diskussionen om den reservationen. I sitt anförande klargjorde Per-Ola Eriksson mycket tydligt en mycket mer positiv attityd till frihandeln än vad jag anser att reservationen ger uttryck för.

Det står faktiskt i reservationen att undantag kan bli angelägna i tider av växande miljöproblem. Men frihandeln står inte på något sätt i motsatsställning till hanterandet och lösandet av vare sig lokala, regionala eller globala miljöproblem. Tvärtom är det vår nutida historiska erfarenhet att förutsättningarna för förnyelse av industrin och för utbyte av kunskap är att man har frihandel. Fri handel står inte i motsatsställning till att man har gemensamma regler inom miljöpolitikens område. Det är inte minst den europeiska gemenskapens samarbete ett uttryck för.

Allt detta gjorde att jag tyckte att det var angeläget att peka på reservation nr 2. Jag vill gärna säga till Per-Ola Eriksson att jag efter hans anförande inte känner att avståndet till honom och centern är så stort i denna fråga som jag vet att det är till hans medreservanter.

Anf. 143 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Jag sade i mitt anförande att med litet pedagogik kommer Gunnar Hökmark att inse att vi egentligen står till 99 % på samma våglängd. Jag beklagar bara att inte Gunnar Hökmark och moderata samlingspartiet har kunnat ta fasta på de signaler som vi har visat då det gäller miljöhänsyn i sådana här sammanhang.

I grund och botten tror jag att vi är överens om att man också i handelspolitiska sammanhang, liksom i andra sammanhang, måste ta ökad hänsyn till miljöfrågorna. Vi får inte driva den ekonomiska politiken och handelspoliti-

ken i sådan riktning att vi försämrar våra möjligheter att driva en aktiv miljöpolitik. Vi skall tvärtom använda miljöpolitiken som ett instrument som kan främja våra möjligheter att skapa utjämning mellan olika länder i världen. Jag tror att vi, som Gunnar Hökmark sade i slutet av sitt anförande, står väldigt nära varandra. Det var bara synd, fru talman, att Gunnar Hökmark inte denna gång tog fasta på alla våra tankegångar. Därför tvingades vi att reservera oss.

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Utrikeshandel

Anf. 144 ROLF L NILSON (v):

Fru talman! Man skall kanske inte lägga sig i det interna borgerliga grälet mellan moderaterna och centern. Jag trodde att det var en markering av att moderaterna och folkpartiet distanserat sig från centern, på samma sätt som man har gjort i tidigare debatter, där man har uttryckt tvivel om att man kunde lita på centerpartiet med tanke på en eventuellt kommande borgerlig regering. Det var synd att Per-Ola Eriksson gav Gunnar Hökmark så många medgivanden. Det var onödigt. Det gör mig tveksam till min anslutning till den reservation som jag tillsammans med Lars Norberg och centerpartisterna i näringsutskottet har fogat till betänkandet. Menar ni inte allvar med den reservationen? Det tycker jag vore synd.

Jag tycker annars att Gunnar Hökmark lyfter fram skillnaden mellan sin syn och min syn på frihandeln på ett förtjänstfullt sätt. Jag menar också att han lyfter fram skillnaden mellan vänsterpartiets sätt att se på frihandeln och det synsätt som kännetecknar moderaterna och folkpartiet. Jag tror att jag kan säga det utan risk eftersom Hadar Cars i stort sett instämde i allt som Gunnar Hökmark sade.

Gunnar Hökmark sade någonting som jag tycker är mycket märkligt, att frihandeln inte är ett medel utan ett mål i sig. Menar Gunnar Hökmark verkligen att målet för politiken skall vara fri handel? Det enda rimliga är att man gör en bedömning av vilka medel man kan använda för att nå sina mål, om det nu är ökat utbyte mellan människor, kunskapsutveckling, teknikutveckling eller ökat välbefinnande, för att sedan komma till slutsatsen att fri handel eventuellt är ett instrument för att nå sådana mål. Åtminstone är det vänsterpartiets uppfattning att frihandel, om den är fri, jämlik och solidarisk, kan vara ett medel att bättre utnyttja resurser och fördelar som man har på grund av sitt geografiska läge, sin historiska tradition eller tillgång till råvaror m.m. som man har fått av en slump, genom sparsamhet eller skicklighet.

Gunnar Hökmark gav också vänsterpartiet en roll som vi inte riktigt är vana vid i svensk politik. Han sade att vänsterpartiet med sina markeringar i handelspolitiska frågeställningar underblåser protektionistiska strömningar som växer sig starka i andra länder. Jag tycker att det är att litet överdriva vår makt och vårt inflytande. Det är riktigt att det förekommer ganska starka protektionistiska strömningar på handelsområdet, vilka gör sig gällande bl.a. i GATT-förhandlingarna och genom att EG försvårar överenskommelser av den typ Hadar Cars efterlyste, nämligen sådana överenskommelser på det livsmedelshandelspolitiska området som skulle göra det möjligt för bl.a. Argentina, men också för andra u-länder, att utvecklas från fattigdom och ständigt hot om militärdiktatur till välbefinnande och stabil demokrati. Det mest

överhängande hotet, åtminstone kortsiktigt, är EGs protektionistiska agerande i GATT-förhandlingarna.

Jag tycker inte heller att det är riktigt sjyst av Hadar Cars att använda Cuba som ett exempel på en stat som valt bort den fria handeln. Den fria handeln, eller snarare frånvaron av fri handel, är inte ett frivilligt val på Cuba. Det är ett uttryck för hur man från USAs sida har använt handeln som ett maktpolitiskt, utrikespolitiskt instrument för att garantera hegemonin över södra Amerika. Cuba har av USA tvingats till en isolering som man åtminstone under 60-talet inte själv önskade sig. Nicaragua är ett annat exempel på ett land som har råkat ut för handeln som ett instrument i maktpolitiska strävanden. Sydafrika har jag tidigare nämnt i andra handelspolitiska debatter som ett exempel på hur man framgångsrikt kan använda handeln som ett politiskt instrument för att främja demokrati. Embargot mot Irak är ett annat sådant exempel på hur handeln använts som ett instrument för att främja en politik som i stort sett hela världen är överens om bör drivas.

Folkpartiet och moderaterna har talat om ett eventuellt svenskt EG-medlemskap som en möjlighet att utveckla den fria handeln. Jag tycker att man bör erkänna det eventuella EG-medlemskapets motsägelsefullhet och hur EG genom sin handelspolitik och interna hänsynstaganden till medlemsländernas olika förutsättningar ökar risken för handelskrig mot fattiga länder. Farhågorna ökar också för att handelsmurar reses mot u-länder.

Låt mig så övergå till att kommentera det betänkande som vi skall fatta beslut om. I bakgrundsinformationen i betänkandet beskrivs en ganska oroande utveckling av svensk utrikeshandel. Överskottet i utrikeshandeln har minskat. Man nämner dels den oro som krisen i Mellanöstern ger upphov till med stigande oljepriser dels det stora underskottet i räntenettot under 1989, som återspeglar de senaste årens stora direktinvesteringar i utlandet. Jag kan här bara konstatera att de problemen hänger intimt samman med regeringens ekonomiska politik under hela 1980-talet. Den politiken har också bäddat för de panikartade utspelen från regeringen de senaste månaderna. Det gäller bl.a. sättet att lansera frågan om svenskt medlemskap i EG.

Jag har i tidigare handelspolitiska debatter påpekat att fördelningen av den svenska utrikeshandeln också är problematisk. Dominansen av handel med s.k. industriländer är kompakt. Den utgör ca 90 % av vår handel. Ca 55 % sker med EG, 17 % med EFTA och 17 % med övriga industriländer. De tidigare statshandelsländerna, som numera kallas reformländer, i Östeuropa och i Centraleuropa samt u-länderna står inte för mer än 10–12 % av vår handel.

Detta är bekymmersamt av flera skäl. Dels blir Sverige starkt beroende av de stora handelspolitiska maktblocken EG och USA, dels blir vårt stöd genom handel till u-länder samt öst- och centraleuropeiska länder mycket begränsad.

För att skapa en bättre balans krävs en målmedveten svensk satsning på solidarisk handel och, som Sverige försöker göra i GATT, internationella ansträngningar för att göra handeln friare, och mindre diskriminerande för "svaga" handelsländer.

Det här är en långsiktig process som hotas från flera håll. Jag har tidigare

nämnt några av dem. Dagens debatt sker i skuggan av GATT-förhandlingarna och under hotet av ett totalt sammanbrott i dessa. Skulden för svårigheten att uppnå positiva resultat i förhandlingarna eller att över huvud taget uppnå några resultat ligger i stor utsträckning på supermakterna USA och EG med deras protektionistiska strävanden. Svårigheterna visar också att vägen är lång till en solidarisk och fri handel. Det är en annan verklighet än Gunnar Hökmarks lovsång till EG och allt möjligt annat som har med den fria handeln att göra.

Vänsterpartiet har tagit en klar ställning i de konflikter som uppstår mellan fri handel, varors och tjänsters fria rörlighet samt skydd för miljö, hälsa och säkerhet. Vi vill tillsammans med centern och miljöpartiet i reservation 2 understryka att den fria handeln inte är ett självständigt mål. Den måste underordnas hänsynen till människors hälsa och säkerhet. Den måste underordnas hänsynen till den globala miljön. Vi anser det angeläget att riksdagen gör ett uttalande till regeringen med denna innebörd.

Här har vi också grunden till mycket av vår skepsis mot svensk anpassning till EGs regler och normer och till ett eventuellt svenskt medlemskap i EG. Det finns också andra tungt vägande invändningar, men detta är centralt. Vi befärar att de grundläggande hänsyn som jag tidigare nämnde står svaga mot EG-kapitalets friheter, mot kraven på fritt rörlig arbetskraft, varor, tjänster och kapital.

Vi i vänsterpartiet är givetvis beredda att göra uppoffringar för den solidariska handeln. Visst kan det uppstå åtminstone kortsiktiga konflikter med angelägna svenska intressen. Vi kan ta tekoindustrin som ett exempel, vilket vi också berör i en reservation. Här står en friare handel med u-länder och östländer i konflikt med regionalpolitiska intressen, sysselsättningspolitiska intressen och med intresset att värna en svensk industritradition. Vad vi kräver i detta sammanhang är att svensk tekoindustri åtminstone inte skall behöva konkurrera på osjysta villkor. Den begränsning vi förordar är en socialklausul vad gäller tekoimporten. Med hänvisning till vad jag har sagt tidigare kräver vi också regler för import av miljöfarliga varor m.m.

Det är också viktigt att vi ålägger oss själva begränsningar i exporten av exempelvis kärnteknologi och kärnteknisk utrustning. Vi har i detta betänkande och i andra sammanhang krävt sådana begränsningar i samband med att man ger exportkreditgarantier. Det är inte alls som Gunnar Hökmark försöker påstå cynism och brist på hänsynstagande till miljön i Östeuropa som gör att vi vill ha förbud mot export av svensk kärnkraft och kärnkraftsteknologi. Tvärtom är det en konsekvent både energipolitisk och miljöpolitisk linje som vi driver. Det är inte heller riktigt som Gunnar Hökmark försökte antyda att de östeuropeiska länderna med glädje och som ett land gemensamt satsar på kärnkraftsutveckling. Polen har inför möjligheten att lösa sina energiproblem sagt nej. Man vill inte satsa på kärnkraft. Tjeckoslovakien har sagt att det inte är aktuellt att avveckla kärnkraften med tanke på att man värderar andra miljöproblem mycket högre såsom varande mycket allvarligare. Jag tycker att man gör en felaktig bedömning. I stället borde man ta tillfället i akt att utnyttja hela den omvälvning och den reindustrialisering som måste ske i dessa länder till att göra sig oberoende även av kärnkraften.

Det är glädjande att allt fler inser att internationella handelsavtal bör innehålla miljöklausuler och socialklausuler.

Jag skall avsluta med att säga ett par ord om ett obehagligt kapitel i svensk handelspolitik. Det gäller Sveriges deltagande i USAs embargopolitik, dvs. hindret eller förbudet mot vidareexport av högteknologi till östeuropeiska länder. Jag tycker det är besvärande att leva och verka i ett land som fortfarande deltar i ett handelskrig mot länder som vi säger oss vilja främja. Sverige borde frigöra sig från USAs embargopolitik och internationellt agera starkt för att den upphör. Jag är inte nöjd med hänvisningen till att den har lättat. Den förs fortfarande mot östeuropeiska länder.

Med hänvisning till det anförda i detta litet för långa anförande yrkar jag bifall till reservation 2, trots att Per-Ola Eriksson något försökte springa ifrån den. Vidare yrkar jag bifall till reservationerna 6, 8 och 13.

Anf. 145 LARS NORBERG (mp):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservationerna 2, 6, 8, 9 och 15.

Det hör till god ton här i Sverige att hålla ett lovtal till frihandeln. Bland industrifolk och ekonomer finns det knappast några reservationer. Ju friare handel desto bättre. Vi har också hört Gunnar Hökmarks reservationslösa tal för en stund sedan. Det här är i och för sig förklarligt. Sverige är främst en industrination och håller på att bli en tjänsteproducerande nation. Vi har en liten hemmamarknad och med hänsyn till ekonomin i stora serier – economics of scale – är det uppenbart att vi är beroende av världshandeln och att en fri handel därför ger oss tillträde till stora marknader. Kort sagt, Sverige tjänar pengar på att handelshindren rivs.

Men ett mynt har alltid två sidor, och även om det är som att svära i kyrkan vill jag uppehålla mig vid frihandelns nackdelar. Alla instämmer säkert inte i min uppfattning. Den grundar sig på miljömässiga och mänskliga hänsyn som många anser vara irrelevanta. Jag vill lista några nackdelar och bekymmer som följer av den ökade internationella handeln.

Fri handel är långt ifrån alltid ett avtal mellan likvärdiga parter. Det är ganska ofta så att den ena parten är stark och den andra är svag. Så är det ofta i relationer mellan i-land och u-land eller mellan transnationella företag och u-länderna.

Frihandeln gynnar storskalighet och uppväxten av stora transnationella företag som lätt får sådan makt att de blir staterna övermäktiga. Det här är farligt, eftersom dessa företag definitionsmässigt är vinstmaximerande, och deras vinstmaximerande går lätt ut över både yttre och inre miljö. Kort sagt: De blir både miljöhot och sociala hot. Dessutom skapar de otrygghet för de anställda. Den anställda blir en liten kugge i ett anonymt maskineri med chefer som sitter långt borta i andra länder och bestämmer över deras väl och ve. Cheferna fattar beslut om människor som de aldrig har sett och om naturresurser som de kanske heller aldrig har sett.

En annan nackdel är att internationaliseringen gör det oerhört svårt att skydda sig mot miljöfarliga och konsumentfarliga produkter. Vi vet alla att EG-anslutningen innebär ett hot mot åtskilliga av de krav som vi i Sverige har ställt på de produkter som säljs här i landet, allt ifrån leksaker till elek-

triska apparater och bromsbelägg för bilar. I en öppen marknad betraktas sådant som handelshinder, som närmast är en fientlig handling av det land som försöker upprätthålla sådana krav.

Vidare innebär storskaligheten och det ökade handelsutbytet naturligtvis ökade transporter och ökat resande. Detta är en dubbel kostnad. Först och främst innebär det transportkostnader och mycket resande i affärsangelägenheter, och sådant kostar pengar, vilket gör att storskalighetens vinster delvis äts upp rent ekonomiskt. Det kan naturligtvis de transnationella företagen räkna ut själva, men det leder dessutom till att vi får betala ett miljömässigt pris i form av ökad energiförbrukning och utsläpp av diverse giftiga avgaser från flygtrafiken, exempelvis kolväten, koloxid och icke minst koldioxid.

Frihandeln i de transnationella företagens ledband, som den utformas i dag, utgör en av de starkaste drivkrafterna till en snabb exploatering av naturresurser. Rovdriften på naturresurser och utsläppen av miljöfarliga ämnen som koldioxid ökar naturligtvis med ökat utrymme för de transnationella företagen och den s.k. ekonomiska tillväxten. Den inspireras och leds av industriländerna, och när vi här i dag har ett ärende som berör regnskogarna, är det värt att påminna om att det inte är u-ländernas ansvarslösa nedhuggning som är problemet när det gäller regnskogarna, utan det är industriländernas hunger efter kött och tropiskt trä som är grundproblemet.

Vi miljöpartister skulle vilja ha i gång en diskussion om de grundläggande problemen med frihandel. Vi känner till fördelarna, men vi kan inte som vissa andra här förneka problemen och nackdelarna. Vi menar att småskalig tillverkning och lokal självförsörjning skulle vara i många fall av stort värde för människorna. En sådan tillverkning leder till ökad självtillit och trygghet. Därför borde det diskuteras på allvar om vi verkligen på hela tiden måste bygga upp större och större system. Att få till stånd en sådan diskussion tycks dock vara nästan omöjlig i den allmänna marknadsekonomiska eufori som tycks behärska landet i dessa EG-dagar.

Jag har tagit upp de frågorna i ett särskilt yttrande, nr 1. Jag har också påpekat att det borde vara ett angeläget ämne för forskning, om det finns forskare som kan se båda sidorna av myntet. När det gäller den etablerade forskningen, representerad av sådana forskare som Carl Hamilton och Assar Lindbeck, vill jag uttala min tvekan.

Sedan har vi ett ärende som gäller kärnkraftsexport. Vi har talat om det tidigare år. Gunnar Hökmark säger här att det är cynism att inte sprida kärnkraft från Sverige till andra länder. Jag har naturligtvis precis motsatt uppfattning. Kärnkraften är, från urangruvorna till slutförvaret, ett uttryck för vår kulturs cynism gentemot människor, gentemot naturen, gentemot framtiden och kommande generationer.

Kärnkraften kan aldrig bli en lösning på världens energiproblem. Den är enbart en marginell företeelse, och vi bör därför försöka att avveckla den så snart som möjligt. Det är den enda slutsats jag kan dra.

Det är en cynism att strunta i de miljöhot som uranbrytningen innebär i de länder där uran bryts, en brytning som drabbar urbefolkningar på ett ytterst negativt sätt och som drabbar naturen i dessa länder på ett ytterst negativt sätt, utan att länderna och människorna får ett dugg glädje av hanteringen.

Icke en enda kilowattimme kommer dem till del. De får bära skadorna av vårt energifrosseri här i västvärlden.

Det är en cynism mot de människor som bor i Skåne och Köpenhamn att fortsätta att driva Barsebäck. Det är ett verk som icke kan försäkras mot katastrofer på kommersiella villkor, ett talande exempel på att denna teknik borde elimineras. Den hör icke hemma i en marknadsekonomi, och det bevisas enklast genom att den är omöjlig att försäkra.

Sedan tror man att man skall kunna finna säkra metoder att slutförvara det högradigt giftiga avfallet i tiotusentals, ja upp emot hundratusentals år.

Vi har också ett ärende om spritexport. Sverige har expanderat sin export av sprit, och det är inte bara Sverige utan svenska staten, och det är därför vi tar upp det här. Svenska staten har instämt i WHO's målsättning att minska spritkonsumtionen i världen med 25 %. Det är vår uppfattning att svenska staten icke är så fattig att den behöver tjäna pengar på spritexport utan att vi i god enlighet med svenska statens strävan att minska alkoholbruket borde upphöra med den exporten. Samma sak gäller i stor utsträckning tobaksexporten, där vi också har en reservation.

Sveriges anslutning till USAs embargopolitik borde ha upphört för länge sedan. I dag är det väl hög tid att den avskaffas. Rapporter har kommit om Sveriges anslutning till NATOs underrättelsepolitik. Det är ett utomordentligt pinsamt kapitel i svensk politik som gör att hela vår neutralitetspolitik har kommit fullständigt i gungning. Embargopolitiken är naturligtvis en del av samma sorts anpassningspolitik till det ena maktblocket i den värld där blocken nu lyckligtvis håller på att upplösas. Det är dock icke USAs förtjänst.

Anf. 146 LENNART PETTERSSON (s):

Fru talman! Jag tror att jag kan fatta mig ganska kort här i kväll. Det ligger ju inte precis någon stor dramatik i luften, utan diskussionen förs i ganska hovsamma termer. Jag antar att det kan bli mer liv i luckan om någon vecka när vi diskuterar samarbetet med EG, men det återstår att se.

Jag ber att få börja med att yrka bifall till hemställen i näringsutskottets betänkande 9 på alla punkter. Det handlar om motioner i olika utrikeshandelsfrågor. Alla dessa motioner avstyrks av utskottet.

Det är två typer av motioner som behandlas. Den ena gruppen markerar anslutning till frihandel – något vi i princip är alldeles förskräckligt överens om. Utskottet anser att dessa motioner, främst från moderaterna och folkpartiet, slår in öppna dörrar och utskottet kan av detta skäl med fördel avstyrka dem.

Sedan har vi ett antal motioner från olika partier, inkl. centern och folkpartiet, som innebär inskränkningar i frihandeln. De avstyrks av utskottet just av det skälet. Vi har inte funnit dessa förslag till inskränkningar motiverade i de särskilda fallen.

Tillsammans har detta föranlett 18 reservationer. Det kan tyda på en stor splittring men, som jag sade, man kan ändå konstatera att Sveriges riksdag står med en stark politisk majoritet på frihandelns grund. T.o.m. de som mäter sig ur, främst vänsterpartiet och miljöpartiet, är ganska hovsamma i sin

kritik av frihandeln. Jag antar att de kommunistiska planhushållningsländernas kollaps har varit en nyttig lektion i det avseendet.

Det hindrar ju inte att frihandeln också innebär problem, även om man kan omfatta den som en princip och sjunga dess lov.

Det är ganska klart att frihandeln i vissa fall kan kollidera med andra hänsyn. På kort sikt hotar den sysselsättningen. På lång sikt däremot är den en av de bästa garantierna för en sysselsättning som ger hygglig avkastning till dem som arbetar.

Miljökraven kan komma i konflikt med frihandeln om man renodlar frihandelsprincipen in absurdum. Därför är det naturligtvis viktigt att man konstaterar vad som här har sagts: Det kan finnas intressekonflikter. Dessa får man lösa på lämpligt sätt, men de bör lämpligen lösas på så sätt att frihandeln inte skadas i onödan.

GATT omfattar faktiskt regler som gör att man har rätt att stoppa produkter som innebär risk för hälsa, miljö och säkerhet. Det anses inte innebära att man frångår frihandelsprincipen. Självfallet stärker det frihandeln att man inte tillämpar den in absurdum.

I viss utsträckning diskuterar vi olika gradskillnader. Sverige är ett litet land som är mycket starkt exportberoende. Vi är i hög grad beroende för vårt välbefinnande och vår sysselsättning att kunna sälja våra produkter utomlands, specialisera oss och importera det vi inte med fördel kan tillverka i Sverige.

Vi har funnit att frihandeln utgör ett väldigt starkt stöd för vår ekonomiska, sociala och miljömässiga utveckling. Det innebär dock inte att det inte kan uppkomma punktproblem i dessa olika avseenden.

Självfallet skall vi inte acceptera att man får importera asbestprodukter från u-länder om vi har förbjudit sådana i Sverige och vi anser att det finns starka hälsorisker förknippade med dem. På punkt efter punkt kan man sedan diskutera olika saker. Det finns inga enkla lösningar, men som regel kommer man fram till lösningar som olika parter kan acceptera i det internationella samarbetet. Det är efter den riktlinjen vi arbetar vidare.

EG är i många avseenden mer protektionistiskt inriktat än Sverige, även om det inte berör så många områden. Det finns principer som visar att man är beredd att ta betydande miljöhänsyn.

Det har i olika sammanhang hänvisats exempelvis till en enhetsrapport som EGs statschefer fattade beslut om 1985. Den innehåller en klar markering av att genomförandet av den inre marknaden inte får äventyra väsentliga miljömässiga hänsyn och att en hög nivå på miljökraven är ett mål vid sidan av att genomföra den inre marknaden.

Låt oss inte dra några absoluta skiljelinjer mellan å ena sidan frihandeln och å andra sidan miljöhänsyn. Dessa går att förena. Det är på frihandelsgrund vi kan bygga för miljö och säkerhet. Vi har alltför många exempel på hur man genom att isolera sig på olika sätt ställer till stora problem miljö-, sysselsättnings- och tillväxtmässigt.

Jag vill alltså dels, fru talman, markera frihandels betydelse, dels framhålla att vi alltid kommer att få leva med vissa konflikter mellan frihandel och övriga mål för vår politik. Det är min och mitt partis fasta övertygelse

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Utrikeshandel

att vi kommer att klara den avvägningen. Frihandeln utgör ändå grunden för verksamheten.

I övrigt tror jag inte, fru talman, att jag skall ta upp så mycket mer. Vi kan gå in på olika reservationer i utskottets betänkande. Jag noterar exempelvis att folkpartiet inte reserverat sig när det gäller restriktioner för kärnkraftsexporten, däremot när det gäller restriktioner för Sveriges export av alkohol- och tobaksvaror.

Jag noterar i sammanhanget att GATT i första hand tillåter restriktioner när det gäller frihandeln där hänsyn till miljö, hälsa och säkerhet betingas av det egna landets intressen. Däremot är man från GATTs sida betydligt mer tveksam om hur man skall se på exportländers möjligheter att skapa regler som inte har något motsvarighet i de länder man exporterar till. Det bör kanske vara en varning till folkpartiet att inte fortsätta med den här typen av överväganden.

Den rätta vägen är naturligtvis den som den svenska regeringen har valt – att arbeta inom ramen för internationella organisationer och komma fram till internationella överenskommelser. Jag tror att varje land har rätt att välja sina olika skyddsnivåer i dessa sammanhang. Det är den viktigaste principen, och något som jag tror att man skall arbeta långsiktigt efter.

Till slut, fru talman, vill jag bara konstatera att olika talare har understrukt den positiva roll som Sverige spelar inom frihandelsorganisationen GATT och de starka frihandelsmarkeringar som Sverige vill göra för att när det gäller jordbruket, tjänstehandeln, teko och i stort sett alla områden gå vidare med att utveckla den fria handeln. Låt oss då i all enstämmighet konstatera att Sverige har ett gott rykte som frihandelsland, att vi har glädje av frihandeln, att vi satsar hårt på att utveckla den och att vi i jämförelse med stora länder som USA, Frankrike och t.o.m. Västtyskland och en del andra europeiska länder, har anledning att sträcka på oss när det gäller att försvara frihandelsprincipen. Vi har i vårt land kommit mycket långt mot en bred politisk enighet om detta.

Med detta, fru talman, ber jag att än en gång få yrka bifall till utskottets hemställan i näringsutskottets betänkande nr 9.

Anf. 147 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Lennart Pettersson talade om att vi, genom de reservationer som vi liberaler står bakom, slår in öppna dörrar. Nog har vi under åren efter regeringsskiftet 1982 fått knuffa och banka mycket för att pressa socialdemokratien till ökad vilja till frihandel.

Jag erinrade i mitt huvudanförande Lennart Pettersson om den tekopolitik som socialdemokraterna har fört under många år och om hur svårt men också framgångsrikt det har varit att genom den argumentering som också har bedrivits från denna talarstol övertyga om olyckan och olämpligheten i att fullfölja den politiken. Vi är beredda att fortsätta att knuffa så länge det finns en socialdemokratisk regering som med ökad konsistens, men alltså naturligtvis med viss motvilja i sinnet, för en frihandelspolitik. Jag skulle naturligtvis med stor glädje se att frihandelspolitiken fördes av dem som också i anden är övertygade om denna politikens stora förtjänster.

Jag hittar i anslutning till en av våra reservationer, den om att man skall

beräkna kostnaderna för handelsrestriktioner, ett uttryck för just en kvardröjande ovilja hos socialdemokratin mot att acceptera de frihandelspolitiska principerna. Vad vi vill är att man skall utveckla metoder för att beräkna inte bara vad ett införande av handelsrestriktioner kostar för det land som därigenom går miste om sin export till Sverige, utan också vad detta betyder för svenska konsumenter, för välståndet i landet och för vår internationella konkurrenskraft.

Om socialdemokraterna, som Lennart Pettersson vill påskina, vore öppna för frihandel, skulle det ju inte finnas någon orsak att inte säga att det vore värdefullt om vi kunde få fram ett sådant underlag och sådana uppgifter, så att vi därigenom kan se vad kostnaderna för de restriktiva åtgärder som vi och andra har vidtagit och delvis allttjämt vidtar kan beräknas och uppskattas till. Men nej, det vill man inte. Orsaken, fru talman, är självfallet att man när så bedöms lämpligt allttjämt är beredd att i filtofflor smyga på oss ytterligare handelsrestriktioner.

Om det inte förhåller sig på det sättet, tycker jag att Lennart Pettersson skall gå upp i talarstolen och tala om vilka skälen egentligen är till att han motsätter sig att vi får en kostnadsberäkning av handelsrestriktionerna.

Anf. 148 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Det är angeläget att slå fast frihandels betydelse, inte bara att det är en pragmatisk och av den ekonomiska verkligheten nödvändig eftergift, utan att frihandeln har en betydelse av det slag som skisserats i reservation nr 1. Den har nämligen sin betydelse gentemot regeringen och för regeringen i det förhandlingsarbete och det internationella umgänge som vi ständigt befinner oss i. Frihandeln är inte bara en fråga om materiella fördelar, som dessutom ifrågasätts av vissa av dem som här i kväll har hållit anföranden, utan frihandeln rör någonting mer än materialismen, nämligen en möjlighet att lägga grunden för en fredlig samverkan.

Det är viktigt att detta får prägla svensk politik i alla olika sammanhang. Det är viktigt i de nu pågående GATT-förhandlingarna. Och om dessa GATT-förhandlingar inte når sitt mål, är det inte minst viktigt att slå fast att frihandeln är värd mycket av politiska uppoffringar, detta just på grund av att dess betydelse går utöver den ekonomiska.

Det är också för att internt, i den svenska debatten, kunna slå fast den materiella betydelsen som vi har förenat oss i en reservation om nödvändigheten av och det angelägna i att kostnadsberäkna svenska handelshinder. Om Lennart Pettersson möjligen känner att det när det gäller frihandels betydelse är som att slå in en öppen dörr, gäller det i så fall att knuffa in socialdemokraterna. Men i fråga om kostnadsredovisningen är den dörren faktiskt fortfarande stängd.

En av de kanske viktigaste uppgifterna för svensk samhällsdebatt under 90-talet är att inom alla olika områden och inför de hot om olika typer av handelsbegränsningar som ständigt förs fram, visa på vad de samhällsekonomiska kostnaderna faktiskt innebär. Jag tror att den svenska livsmedelsdebatten har fått sig många knuffar framåt tack vare att vi nu börjar tala om kostnaderna. Jag tror också att det jordbrukspolitiska beslut som fattades i

våras hade god nytta av detta och att även den framtida debatten kommer att ha god nytta av det.

Detsamma gäller inom samhällslivets alla andra områden. Varför inte gå med på detta, Lennart Pettersson?

Anf. 149 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Lennart Pettersson talade om att kollapsen i öster möjligtvis hade varit en nyttig lektion när det gäller frihandelns betydelse och betydelsen av att avvika från ett statsstyrt system. Jag hoppas att han inte menade att miljöpartiet har visat någon som helst sympati för detta system. Självfallet är systemet i öster, det statskapitalistiska systemet, en skräckvision för oss. Det har det alltid varit, eftersom det för det första är extremt storskaligt och för det andra är extremt energislösande. Dessa två kriterier har i och för sig varit tillräckliga för att vi skall avvisa systemet. Att det dessutom har varit extremt demokratiskt har ytterligare övertygat oss om det.

Men detta betyder inte att man utan vidare skall svälja det privatkapitalistiska systemet i alla dess yttringar. Vad jag har försökt få fram i debatten i dag är att det finns flera sidor på samma mynt.

Naturligtvis har Sverige haft stor nytta av frihandeln, och naturligtvis leder, som Gunnar Hökmark säger, internationell handel till fredlig samverkan, till kontakter mellan människor, osv. Men detta betyder inte att det är fråga om ett system som står över all kritik.

Jag noterar att Lennart Pettersson inte har tagit upp de problem jag har nämnt, nämligen den storskaliga strukturen, människors extrema beroende och att denna struktur i sin tur tenderar att få makt över staterna, så att man inte vet vem som egentligen styr utvecklingen.

Jag har förstått att tidigare uttalanden från regeringen om att miljöfarliga produkter skall undvikas inte kan gälla längre. Regeringen har ju redan i förhandlingarna om EES-avtalet sagt att man accepterar EGs samtliga regler, möjligen med vissa tidsbegränsade undantag.

Det är väl självklart att vi inte kan acceptera asbestbelägg. Vi vill heller inte se dem på lång sikt, även om vi slipper dem under några år.

När det gäller exporten av sprit har jag talat om att statliga företag bör upphöra med sin export av sprit. När det gäller statliga företag har faktiskt svenska staten en viss makt att styra.

Anf. 150 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vet inte om det beror på den nära stundande julhelgen att enigheten om utrikeshandeln blir allt större ju längre kvällen lider. Det är i varje fall en tilltalande enighet om principerna. Jag tycker att vi har anledning att vara stolta över om vi får en så bred uppslutning som möjligt kring huvuddragen i svensk utrikeshandeln. Det är alltid en styrka.

Lennart Pettersson talade om inskränkningar i frihandeln och nämnde då att vi reservanter ville snäva in. Samtidigt kommer Lennart Pettersson senare i sitt anförande tillbaka till att man får tänka på modifieringar när frihandeln står i konflikt med olika mål, exempelvis sysselsättning och miljö. Han sade att om man renodlar frihandeln in absurdum, kan den komma i konflikt med miljömål.

Detta är precis vad vi från centerns sida har sagt. Vi måste därför i större utsträckning beakta miljöaspekterna också i samband med handelspolitiska frågor. Den senare delen av Lennart Petterssons anförande tyder på en viss tillnyktring och en ökad förståelse för de synpunkter som vi från centerns sida har framfört inte bara här i dag, utan även under många tidigare år. Frågan är bara var Lennart Pettersson sätter smärtgränsen vad det gäller miljön och vissa avarter i vår handel.

Jag vill till dem som i denna debatt har ifrågasatt om vi i centern står för reservation 2 säga att vi menar allvar med denna. Den bygger i sin helhet på en motion från centerpartiet, som för resten har undertecknats av mig själv, och jag står självfallet fast vid den motionen. Handeln måste vara ett av många medel för att skapa ett fungerande samhälle. Om nu vissa inte känner sig hemma i det sällskap som centern befinner sig, får väl vederbörande måla sig ut. Jag vidhåller i varje fall reservation nr 2.

När det gäller beräknade kostnader för de delar av handeln som här varit uppe till debatt, vill jag bara påpeka att SPK, NO och kommerskollegium har bevakningsuppgifter på detta område och kan beräkna kostnaderna. Det har också kommit ett antal rapporter från SPK, och det finns anledning att man tittar på dem.

När det gäller kostnaderna för konsumenterna finns det också anledning att titta på vad kostnaderna för koncentrationen medför på vissa områden med nära nog monopol. Jag tänker på byggmaterielbranschen där avsaknaden av konkurrens medför ökade kostnader som det finns anledning att se på.

Anf. 151 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! När man lyssnar till Hadar Cars och Gunnar Hökmarks repliker får man intrycket att de väldigt gärna vill mucka gräl men egentligen inte har så mycket att slåss med. Ni slår in öppna dörrar med de exempel ni tog från tekopolitiken.

När det gäller frågan om huruvida utskottet borde bifallit en motion med en begäran om kostnadsberäkningar för handeln på områden som är avskärmade från frihandeln – framför allt på jordbruksområdet, antar jag – kan bara konstateras att vi i detta land har en mer fri import av tekoprodukter än i stort sett varje annat land i Västeuropa, och det gäller även länder utanför Europa. Det vore nog betydligt bättre om Hadar Cars försöker övertyga sina partivänner i andra länder om behovet av en liberal tekopolitik än att han försöker läxa upp socialdemokraterna i detta land.

Vi har här återigen en konflikt mellan frihandeln och andra mål. Socialdemokraterna har självfallet under lång tid vidtagit åtgärder mot en ohämmad tekoimport, och det har vi länge gjort av regionalpolitiska skäl i ganska gott samförstånd med andra partier, t.o.m. folkpartiet. Men steg för steg avvecklar vi nu dessa restriktioner, och ganska snart tar vi steget till en full frihandel på detta område. Då borde man väl vara glad, fru talman, i stället för att gräla.

När det sedan gäller kostnadsberäkningarna är detta ett motionsjippo som man naturligtvis kan blåsa upp eller hålla nere på den förhållandevis modesta nivå som det här är fråga om. Utskottsmajoriteten konstaterar, att

SPK har möjlighet att göra och också gör dessa beräkningar, och det kan man gott fortsätta med. Det är en del i den fortgående opinionsbildningen kring olika samhällsfrågor i vårt land. Vi socialdemokrater anser att det är angeläget att dessa frågor kommer fram, men vi vill inte göra någon speciell beställning av denna anledning. Det är ganska självklart att konsumenterna tjänar på frihandel, men det finns också nackdelar som vi måste ta hänsyn till. Vi anser att SPK skall fortsätta att göra dessa beräkningar, och det behövs ingen speciell påtryckning för detta.

Fru talman! Jag vill slutligen bara konstatera att det självfallet skulle vara mycket intressant att diskutera med Lars Norberg om vad en alltmer integrerad värld baserad bl.a. på frihandel långsiktigt betyder för uppkomsten av multinationella företag osv. Men det är en helt annan debatt, och den har vi tyvärr inte tid att föra i ett replikskifte.

Anf. 152 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Jag tolkar Lennart Pettersson så, att han anser att jag tillsammans med andra liberaler varit framgångsrik att övertyga den svenska socialdemokratin om tekorestriktionernas fördärlighet och söker min hjälp att övertyga omvärlden om detta. Jag skall gärna hjälpa till med det.

Jag är däremot litet bekymrad över att Lennart Pettersson kallar en viktig reservation från folkpartiet och moderaterna för ett jippo. SPK kan i dag inte redovisa kostnaderna för konsumenter, utländska exportörer och andra till följd av t.ex. den svenska tekopolitiken under senare år. Det vore mycket värdefullt om vi kunde utveckla ett system för att få fram sådana redovisningar. Det skulle vi ha nytta av i de sammanhang där vi bör övertyga omvärlden om frihandels fördelar.

Fru talman! Jag fick genom en kollega alldeles nyss en rapport om hur det står till i GATT-förhandlingarna. Den kom uppenbarligen i 19.30-nyheterna. Vi befinner oss i en näst intill dramatisk epok där herrar Mitterrand och Kohl möts i kväll i Paris, såvitt jag förstod, för att se om det skall gå att rädda dessa förhandlingar. Man har väntetid till kl. 12.00 i morgon. Har man då inte kunnat komma någon vart, är risken alldeles påtaglig att GATT-förhandlingarna efter alla dessa år bryter samman.

För oss i folkpartiet är det oerhört centralt att i ett sådant här ögonblick kunna säga att Sverige måste fortsätta att fullfölja en politik för ökad frihandel oberoende av vad som nu kan komma ut av GATT-förhandlingarna. Som jag underströk i mitt första anförande, blir EG ännu viktigare för oss och Sverige ännu viktigare för EG om så skulle ske.

Jag vill bara säga något enda ord om våra reservationer när det gäller export av tobak och alkohol. Vi i folkpartiet har inte sagt att man skall förbjuda en sådan export. Det vi säger är att den skall ske på villkor med hänsyn till dessa varors speciella karaktär som står i överensstämmelse med vad vi själva i vårt land bedömer som rimliga marknadsföringsvillkor. Vi vet att Världshälsoorganisationen har uttalat sig om snusets farlighet och att man inom den europeiska gemenskapen inför en mycket restriktiv politik. Är det då, tycker Lennart Pettersson, angeläget att det svenska Tobaksbolaget försöker vidga sin marknad i fattiga länder, där denna kunskap inte är utbredd?

Anf. 153 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! När det gäller reservation nr 1 är det så att det är av värde att riksdagen gör ett uttalande om frihandelns betydelse som går längre än majoriteten velat göra. Det har ett värde inför de förhandlingar som nu förs och som Hadar Cars refererade till. Men det har också ett värde inför fortsatta EG-förhandlingar och inför våra förhandlingar med de östeuropeiska länderna att Sverige är ett land som med kraft sluter upp bakom frihandeln just därför att den har betydelse långt utöver det materiella. Jag vill faktiskt hävda att många av inläggen i denna kammare i kväll understryker betydelsen av att vi visar att frihandel inte bara är en praktisk eftergift åt vad som sker i vår omvärld, utan den är någonting som Sverige aktivt, varmt och med hög trovärdighet avser att slåss för i olika internationella sammanhang.

När det gäller reservationen om beräkning av kostnader för handelsrestriktioner vill jag säga att det också handlar om att utveckla en metodik och att tillföra den svenska samhällsdebatten ett sätt att diskutera frågan om handelshinder som saknas, på det vis som anförs i motionerna.

Låt mig sedan, apropå frihandel och de olika motsatsställningar som Lennart Pettersson ibland har varit inne på, säga att frihandel inte är något olaglighets system, utan frihandel ger möjlighet att bygga upp ett sammanhängande system med åtaganden och rättigheter för de olika länderna som innebär att det inte blir fråga om den starkes rätt gentemot den svaga utan att alla länder i frihandelssystemet har en likvärdig position. Det gör det möjligt att införa gemensamma regler för att bekämpa miljöproblem eller handlägga andra frågor som måste kunna hanteras. Det är inom dessa system som man har kunnat hantera sådana frågor, inte bara för att frihandel materiellt ger dessa fördelar utan för att man kan bygga upp ett gemensamt regelsystem. Alternativet är att de starka handelsnationerna tvingar på de svaga handelsnationerna en typ av handelsvillkor som just står i strid med de viktiga mål som gäller också för svensk samhällsutveckling och som Lennart Pettersson ibland litet tveksamt – jag är inte säker på hur mycket han menar med det – anför står i motsatsställning till frihandeln.

Anf. 154 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Problemen med statskapitalism och privatkapitalism och de strukturändringar och maktförhållanden som inträder om dessa system får verka har vi inte tid att diskutera i korta replikskiften, sade Lennart Pettersson. Det håller jag naturligtvis med om. Men det värsta är att det finns ett behov av en sådan diskussion och att det sällan blir tillfredsställt.

I mitt särskilda yttrande beträffande konsekvenserna av handelshinder pekar jag på att man behöver ha klara papper på bordet när det gäller handelshinderns betydelse, men man behöver minst lika väl få andra konsekvenser av frihandeln utredda, även negativa konsekvenser. När mellanölet avskaffades i Sverige började Pripp att exportera den produkten och den tekniken till andra länder, t.ex. sätta upp bryggerier i Zaire. Därmed ökade alkoholismen i centrala Afrika betydligt. När man förbjuder asbest i industriländerna

gör de firmor som exporterar asbest – t.ex. firmor i Canada, där man har stora asbestfyndigheter – intensiva ansträngningar för att finna nya marknader för sin produkt, som det heter. Det finns därför all anledning att se över vad frihandel leder till och kritiskt granska den.

Jag tar för givet att man i enhetsakten inom EG 1985 talade om att man inte skall ta några miljömässiga risker – sådant talar man alltid om i högtidliga sammanhang. Sådant talade socialdemokraterna om i den gångna valrörelsen, sådant talar regeringen om i varje regeringsdeklaration. Men när det kommer till fjällnära skogar eller till praktiken inom EG – där man säger att friheten för varor och tjänster kommer att leda till upp till 50 % ökning av lastbilstrafiken med de miljöproblem som det medför – tycks man inte vara så bekymrad. Man måste se på båda sidorna av myntet. Det tycks Sverige – dvs. de stora partier som är företrädare här i riksdagen – i dag ha svårt att göra.

Anf. 155 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! När man lyssnar på Hadar Cars i den här debatten får man närmast intrycket att det är Sverige som saboterar GATT-förhandlingarna, som nu uppenbarligen är inne i ett dramatiskt skede, i Bryssel. Det är så att Sverige driver på. Sverige är en av de ledande frihandelsnationerna. Den svenska regeringen är en socialdemokratisk regering med socialdemokratisk målsättning att ytterligare bygga ut frihandeln. Vi tycker att vi har mycket liten anledning att dra på oss kritik från folkpartiets sida i det avseendet. Vi tycker, som jag har sagt i andra sammanhang, snarare att Hadar Cars och Gunnar Hökmark har betydligt större anledning att läxa upp bl.a. partivänner i andra länder, som befinner sig på direkt kollisionkurs när det gäller att utvidga frihandeln.

När det gäller kostnadsberäkningarna vill jag säga att SPK visst gör arbetsinsatser på det området. För något år sedan fick vi en mycket intressant analys av hur mycket billigare konfektion vi skulle kunna få här i landet för en barnfamilj om man tog bort alla restriktioner på tekoområdet. Det är självfallet en viktig information, men det är inte en fullständig information. Man får även andra effekter om man liberaliserar, som vi nu har gjort på tekoområdet. Det blir omställningsproblem i Sjuhäradsbygden, och det blir problem för äldre arbetare. Bilden är inte enbart rosenröd. Det är därför vi under lång tid tillsammans med andra länder har haft restriktioner på det området.

Jag emotser nu en motion till nästa års riksdag från folkpartiets sida där man exempelvis kräver en beräkning av vad nuvarande jordbrukspolitik kostar oss. Det skulle vara utmärkt att få en sådan på bordet. Jag tror att man då skulle kunna konstatera att det inte enbart är kostnadsaspekterna av en sådan politik som det är intressant att belysa utan även miljöeffekter, natur-effekter, sysselsättningseffekter, regionala effekter och mycket annat. Jag vidhåller min uppfattning att det ni motionsvägen begär bara är en partiell analys. Den måste kompletteras. Den är därför snarare jippobetonad än ett försök till en allvarlig analys av de här frågorna. I bästa fall kan den leda oss en bit på vägen.

Förste vice talmannen anmälde att Hadar Cars anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 156 TORGRY LARSSON (s):

Fru talman! Anledningen till att jag har begärt ordet är utskottets behandling av de motioner som väckts om svenskt alkoholexport och om marknadsföringen av svenska alkoholdrycker utomlands.

I en av motionerna sägs bl.a. att Sverige internationellt sett har gott rykte för sin hälsovård, sjukvård och socialvård. Detta gäller inte minst de insatser som gjorts för minskat bruk av alkohol. Men detta goda rykte äventyras genom exportsatsningarna när det gäller dessa varor. Man säger i motionen att dessa satsningar är ett uttryck för svensk dubbelmoral. Sverige har gentemot Världshälsoorganisationen åtagit sig att minska alkoholkonsumtionen med 25 % fram till år 2000.

Då skriver utskottet att Sverige bäst främjar de berörda skyddsintressena genom att i olika internationella sammanhang verka för gemensamma riktlinjer för försäljning och marknadsföring av alkoholdrycker. Detta är naturligtvis bra och det är naturligtvis också nödvändigt att vårt land agerar i internationella sammanhang. Men detta står ju inte i motsatsförhållande till behovet av en svensk översyn av riktlinjerna för alkoholexporten. Det är fel att ställa dessa båda intressen mot varandra. Jag delar den uppfattning som kommer till uttryck i reservation 11 om behovet av en översyn av de svenska riktlinjerna.

När det gäller marknadsföringen utomlands av svenska alkoholdrycker ligger det en hel del i den argumentation som har framförts i de motioner som tar upp denna fråga.

Fru talman! Jag har inget yrkande, men jag kände ett behov av att få markera min uppfattning, inte minst mot bakgrund av att jag när det i morgon blir dags för votering inte har möjlighet att närvara här i kammaren.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 6 december.)

21 § Ersättning för inkassokostnader

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU11 Ersättning för inkassokostnader.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 6 december.)

22 § 1989 års internationella avtal om jute och juteprodukter

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU13 1989 års internationella avtal om jute och juteprodukter
(prop. 1990/91:13).

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

1989 års internationella avtal om jute och juteprodukter

Anf. 157 GUNNAR HÖKMARK (m):

Fru talman! Den jutepolitiska debatten är inte någon av de största debatterna i den svenska riksdagen, men likväl finns det några principiella ord att säga. Som framhålls i betänkandet har Sverige ett mycket begränsat intresse för handelsutbyte med jute. Det är därför som kommerskollegium inte har sett någon anledning för Sverige att ansluta sig till detta avtal. Det finns inte några för Sverige relevanta handelspolitiska skäl att ansluta sig, utan det är av litet vidare, principiella skäl som man ansluter sig. Det är därför befogat att i principiella termer diskutera det relevanta i att vi ansluter oss till detta avtal, som är ett led i en lång rad olika råvaruavtal.

Genom att denna typ av avtal fastställer priser skapar de ofta buffertar och en illusion av stabilitet på marknaden, som i praktiken innebär att u-länderna – som det ofta är fråga om – vilseförs. Detta leder till en felaktig investeringsinriktning. När marknaden inte längre håller det som illusionen har utlovat faller problemet tillbaka på de länder som är mest beroende av dessa råvaror. Vi har runt om i världen kunnat se hur enskilda länder har satsat hela sin ekonomiska framtidsinriktning på vissa råvaror, ofta livligt påhejade av en världsekonomi där man i avtal har stadfäst ett visst pris.

Fru talman! Det är vår uppfattning att man här bör inta en principiell hållning till detta avtal. Som kommerskollegium har påpekat finns här inget kommersiellt intresse för Sverige. Det principiella intresse som rimligtvis måste ha motiverat regeringen att ingå detta avtal är av den arten att vi menar att detta är felaktigt. Det är mot den bakgrunden som den reservation som är fogad till betänkandet har tillkommit. Vi ser reservationen som ett inlägg i den fortsatta debatten och hyser den förhoppningen att Sverige framgent skall driva en politik även på detta område som vitsordar den fria handels och marknadens förmåga att skapa en sund utveckling i u-länderna. Det gör man inte genom att koncentrera sig på råvaror, utan genom att satsa på en exportinriktad ekonomi som kan konkurrera inom många olika områden.

Fru talman! Av allmänna voterings tekniska skäl avser jag inte att yrka bifall till denna reservation.

Anf. 158 LENNART PETTERSSON (s):

Fru talman! Jag förstår mycket väl varför Gunnar Hökmark inte avser att yrka bifall till reservationen och varför han vill diskutera denna fråga i principiella termer. Skälet är helt klart att den motion som har väckts med anledning av regeringens förslag om att Sverige skall erkänna 1989 års juteavtal visar att man har missuppfattat vad som står i detta avtal. Man talar i motionen om att det är fel att genom avtal manipulera priser och liknande. Nu innebär inte detta juteavtal någon manipulation av priser, utan avtalet innebär mera ett stöd för viss projektutveckling när det gäller detta område. Därmed har också reservationen fått en helt annan lydelse, eftersom den nu ändå tydligen skall vara en reservation, än det som har framförts i motionen.

Fru talman! I varje fall jag vill yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande nr 13. Vi från näringsutskottet ställer oss alltså bakom regeringens förslag om att riksdagen bör godkänna detta avtal.

Gunnar Hökmark förde vidare ett allmänt resonemang som gick ut på att dessa länder i stället för att sluta avtal av den här typen bör inrikta sig på

marknadsekonomi och satsa på export. Det kan vara intressant att höra vilka tankar som ligger bakom Gunnar Hökmarks filosoferande på den här punkten. Är det något som marknadsekonomin leder fram till när det gäller den internationella handeln är det just till en specialisering de olika länderna emellan. Denna specialisering innebär ju alldeles särskilda risker i nya ekonomier, typ u-länder.

Jag är övertygad om att det inte är planekonomi och liknande som har gjort att man i vissa stater har specialiserat sig på t.ex. kakaoexport eller juteexport. Dessa länder har ansett att de haft fördelar på dessa områden. Det är snarare marknadsekonomin som har drivit på och orsakat att det har blivit en alltför ensidig ekonomi. Detta ger ytterligare uttryck för den komplexitet som finns här när det gäller att få i gång utveckling i olika länder, vilka spänningar och vilka problem som uppkommer inom ramen för en internationell marknadsekonomi när utvecklade länder med full kraft inom frihandelns ram möter underutvecklade länder med mycket få marknadsfördelar. Detta kan också utgöra en ytterligare belysning av den tidigare diskussionen som vi förde om frihandelns i och för sig grundläggande välsignelse, men också komplikationer när det rör sig om aktörer på en internationell marknad, aktörer som är oerhört ojämlika vad beträffar ekonomiska förutsättningar.

Fru talman! Detta var en liten utveckling närmast föranledd av Gunnar Hökmarks filosoferande om marknadsekonomin inom ramen för det internationella handelsutbytet.

Med det anförda vill jag än en gång yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande nr 13.

Anf. 159 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Om det var mitt, som Lennart Pettersson kallade det, filosoferande som ledde fram till Lennart Petterssons funderingar beklagar jag det, eftersom det aldrig var min avsikt. Menar Lennart Pettersson verkligen att ett avtal som för en viss råvara stabiliserar priset och skapar illusion av trygghet för det enskilda råvaruproducerande u-landet är ett avtal som underlättar för det landet att övergå från att vara mindre koncentrerat till en råvara i sin export till att sprida sin varuproduktion? De funderingarna är faktiskt i allra högsta grad ohållbara.

Jag skulle vilja be Lennart Pettersson att litet närmare studera den utveckling som vi kan följa i ett par latinamerikanska och asiatiska länder. Det är när de har frigjort sig från sin råvaruinriktning i exporten och från importsubstitutionen som de har fått möjlighet till mångfald i sin export. Så länge de trodde att priserna på koppar, kakao, rågummi osv. för alltid var givna kunde de hålla uppe den egna illusionen av att man inte skulle tvinga fram en fri export och import, utan att man i stället skulle kunna förlita sig på den råvara som dominerade landets ekonomi. Under 70- och 80-talet skapade detta nästintill katastrofer för en stor del av dessa u-landsekonomier. När ett par av dem gick ifrån denna ekonomiska inriktning har vi fått se några ekonomiska under, framför allt i länder i Asien men även i ett par andra länder som tidigare har tillhört tredje världen.

Jag beklagar den socialdemokratiska gruppen om mitt filosoferande ledde till Lennart Petterssons funderingar, eftersom de var till skada för socialde-

mokratin. Det kanske inte är någon stor skada för borgerligheten och ej heller för reservationen. Jag vill gärna hålla fram innehållet i reservationen som ett utmärkt resonemang. Man må kalla det filosoferande.

Anf. 160 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag inser nu att Gunnar Hökmark knappast har några mera grundläggande ekonomiska kunskaper, men den debatten kan vi föra i ett annat sammanhang. Jag betackar mig för den typ av påhopp som Gunnar Hökmark försökte komma med i sitt inlägg.

Låt mig bara konstatera, Gunnar Hökmark, att det avtal som vi nu diskuterar inte handlar om prismanipulationer och prisstabiliseringar där betydande tveksamhet kan råda. Det handlar om en annan typ av avtal. Det handlar om projekt för att utveckla jute och juteprodukter. Låt oss få det helt klarlagt att det är det som det är fråga om. Därmed kan inte avtalet ha den skadliga inverkan som Gunnar Hökmark försöker göra gällande i sitt inlägg.

Man kan i och för sig diskutera om det är bra eller dåligt och om det har någon större betydelse. Från näringsutskottet sida har vi velat markera att vi tycker att det kan vara rimligt att regeringen skriver på det.

Om vi skall ta en diskussion om vilka krafter som styr den internationella handeln mellan i-länder och u-länder är det helt klart att om marknadskrafterna får verka så driver det fram en hög grad av specialisering. Jag har pekat på de problem som kan uppkomma i en sådan relation för u-länder som har ganska svaga möjligheter att utveckla olika specialiteter. De har ofta en inriktning, det kan vara på kakao, juteprodukter, bomull eller något annat. De får då signaler från marknadsekonomin om att de skall utveckla detta. En mängd aktörer verkar i den riktningen. Det föreligger betydande risker.

De ekonomiska under som Gunnar Hökmark vill peka på i Asien och på andra håll är exempel på stater som från början inte har haft ett ensidigt beroende av vissa råvaror. De har lättare kunnat bryta sig loss.

Jag tror att Gunnar Hökmark får revidera sin något aningslösa ekonomiska uppfattning när det gäller handeln mellan i-länder och u-länder.

Anf. 161 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Jag vill låta det vara en öppen fråga vem som står för aningslösheten här.

Det är det som står i reservationen som Lennart Pettersson har anledning att bemöta. Det resonemanget ledde sedan Lennart Pettersson vidare till andra funderingar, som jag bemötte i min andra replik.

Jag vill nog ändå insistera på att många av dessa länder tidigare var råvaruberoende. Det var när de frigjorde sig från detta råvaruberoende som de också fick förutsättningar för en bredare export. Det har också lett till deras framgång. Det är bara att studera de länder som har varit framgångsrika bland tredje världens ekonomier. Man kan också studera de länder bland tredje världens ekonomier som inte har varit framgångsrika. För litandet till en eller ett par enskilda råvaror har i praktiken kommit att hämma deras utveckling.

Anf. 162 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Fru talman! Det vore en fördel om vi kunde komma överens om att konkretisera oss litet.

Jag tror att de problem som vissa länder har haft när det gäller att utveckla sin ekonomi och bryta ensidigheten och beroendet av ett visst råvaruområde inte har hängt samman med att de har utvecklat produktionen av denna råvara med planekonomiska medel, utan att de har arbetat med att planmässigt bredda sig på andra områden utan att lyckas. De länder som inte har haft mycket bestämda fördelar har kunnat börja med litet mera jämlika förutsättningar över ett bredare fält. De har därför kommit loss lättare.

På det ena eller andra sättet har de råvaruberoende länderna, som ofta har byggts upp under en kolonialtid, fått en lättare start – men de har hamnat i en återvändsgränd. Oavsett om de har varit planekonomiskt styrda eller om de har styrts genom impulser utifrån har de haft en svår situation. Den lever de fortfarande med. Jag tror att de är mycket dåliga exempel på att det ena eller andra systemet skulle vara bra för dem. I bägge fallen har ett extremt råvaruberoende varit till nackdel för dem.

Tredje vice talmannen anmälde att Gunnar Hökmark anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 163 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Jag vill bara påpeka att Gunnar Hökmark tidigare i ett inlägg här i kammaren har talat om fredlig samverkan såsom ett önskvärt inslag i handelsutbytet. Jag tror att de människor i de fattiga länderna som producerar jute upplever att avtalet som stöder deras forsknings- och utvecklingsverksamhet är ett utslag av i-världens vilja till fredlig samverkan och att det är uppskattat i dessa länder.

Vidare vill jag framhålla att jute är ett naturmaterial, som vi har anledning att uppmuntra. Alternativen torde vara konstfibermaterial framställda på petroleumbas. Det förekommer säkert vissa miljöproblem i produktionen. Materialet jute bör vi ingalunda ringakta.

Att dessa länder kan behöva diversifiera sin produktion tror jag gärna. Det är tydligen både Gunnar Hökmark och Lennart Pettersson överens om. Jag vill också instämma i den synpunkten. Men jag tror inte att det faktum att man säger nej till ett sådant avtal t.ex. hjälper Bangladesh att diversifiera sin produktion

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 6 december.)

23 § Tillfällig försäljning

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU14 Tillfällig försäljning (prop. 1990/91:17).

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Tillfällig försäljning

Anf. 164 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Kvällens final ägnas ett betänkande som handlar om regeringens förslag att tillfällighandeln i princip skall bli fri.

Jämfört med nuvarande lag om tillfällig handel är det nya lagförslaget ett steg i rätt riktning. En 15 år gammal byråkratisk, krånglig, godtycklig och konkurrenshämmande lag liberaliseras, och de svenska konsumenterna kan glädja sig åt en portion glasnost på handelns område.

Det nya lagförslaget innebär en klar förbättring. Det erkännandet vill jag ge den i dag något sargade socialdemokratiska regeringen, som inte är bortskämd med beröm från vår sida. Men tyvärr orkade inte regeringen ända fram.

Vi moderater vill nå ända fram till avregleringsloppets målsnöre. De försåtliga orden "i princip" ligger bakom den reservation som moderata samlingspartiet och folkpartiet har fogat till detta betänkande. "I princip" visar sig nämligen betyda att det fortsättningsvis skall kunna ställas krav på särskilt tillstånd för tillfällig försäljning av livsmedel, kläder och skor i de kommuner där kommunpolitikerna vill förhindra fri konkurrens inom dessa varuområden.

De myndigheter som har som uppgift att i konsumenternas intresse bevaka konkurrens och prissättning har i sina remissvar ifrågasatt behovet av fortsatt reglering. Näringsfrihetsombudsmannen, statens pris- och konkurrensverk och kommerskollegium anser, liksom vi reseranter, att regeringsförslaget går i rätt riktning men att man borde ta steget fullt ut.

Att kräva tillstånd för viss tillfällig handel med varor är ett onödigt ingrepp i näringsfriheten. I avsikt att skydda glesbygden från utslagning av affärer motverkas konkurrens, förnyelse och prissänkningar. Det gagnar inte konsumenterna.

Kommunförbundet förväntar sig att ett relativt stort antal kommuner kommer att utnyttja lagens möjligheter att reglera handeln. Kommunernas ökade arbetsbelastning bedöms bli så omfattande att kommunerna behöver längre tid för förberedelse innan lagen träder i kraft.

Vi som förespråkar avreglering ser inga skäl att skjuta på tidpunkten för lagens ikraftträdande. Om riksdagen beslutar att släppa handeln fri, befriar vi kommunerna från en onödig arbetsbörda. Det ser vi som en välgärning.

När det gäller kommunernas verksamhetsområde kan det finnas anledning att aktualisera en del socialistiska styrinstrument på varuhandelsområdet som vi moderater har kritiserat vid tidigare riksdagsdebatter.

Kommunpolitiker har ju genom plan- och bygglagen och varuförsörjningsplaner givits befogenheter att styra och reglera handelns marknadsmekanismer på ett sätt som klart motverkar konsumenternas intresse att få tillgång till ett rikt utbud av varor och tjänster till så låga priser som möjligt.

Konkurrensen ute i kommunerna beskärs ofta till förmån för den redan etablerade handeln men till nackdel för konsumenterna.

Kommunpolitikernas vittgående befogenheter och möjligheter att i detalj reglera och styra den fasta handelns villkor är inslag av planhushållningskarakteristik som bör utmönstras ur den svenska lagstiftningen.

I en marknadsekonomi är det konsumenterna som skall styra utvecklingen

inom handeln genom att fritt välja varor, tjänster och inköpsställe. Fri företagsetablering är en av marknadsekonomins viktigaste grundpelare.

Fri konkurrens och fri företagsetablering tjänar konsumenterna på. Utöver vad som krävs av miljö-, hälso- och ordningsskäl finns inget behov av fortsatt reglering av den tillfälliga handeln.

På en punkt anser jag att vi i kvällens debatt bör göra en klar markering. I utskottet aktualiserade Sveriges Köpmannaförbund den vilda gatuförsäljning som försiggår exempelvis i Stockholms centrum i strid mot ordningsstadgan. I betänkandet finns några rader om gatuhandeln. För att få sälja varor på allmän plats krävs tillstånd från polis enligt allmänna ordningsstadgan. Det kravet ifrågasätts inte. Brott mot ordningsstadgan måste beivras.

Ordningsstadgutredningen har gjort en översyn av allmänna ordningsstadgan och lämnat förslag till en ny ordningslag. Ett betänkande är under bearbetning, och en proposition är i antågande någon gång nästa år.

Det finns goda skäl att vi här och nu påtalar att de problem som finns kring tillfällig gatuhandel måste beaktas i den fortsatta beredningen av en ny ordningslag. Gatuhandeln har fått en sådan omfattning att det är befogat att överväga om rätt till tillfällig handel på allmän plats skall kräva någon form av registrering.

Vi moderater anser att det måste skapas ett system som i konkurrenshänseende så långt som rimligen är möjligt likställer fast etablerad handel och systematiskt genomförd gatuhandel. När propositionen om ny ordningslag ligger på riksdagens bord bör förslag i denna riktning finnas med. Jag hoppas att även andra partier gör en liknande markering i kvällens debatt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 165 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Regeringens proposition om tillfällig handel är ett avregleringsförslag. Det välkomnar vi i folkpartiet liberalerna. Men precis som Karin Falkmer sade, har regeringen inte haft kurage nog att gå hela vägen utan flyttar bara fötterna fot om fot, så att säga. Det är denna halvhjärtade gärning som vi kritiserar.

Generellt sett skall inte tillstånd krävas för tillfällig handel. Det är regeringens första grundtes i propositionen. Så långt är vi överens. Men i nästa andetag blir regeringen osäker och föreslår att det nog är bäst att kommunerna ändå får möjlighet att införa tillståndsplikt för vissa tillfällen och varor.

Propositionen – liksom det här betänkandet – förefaller mig att vara ganska motsägelsefullt. Ibland pläderar man för en effektiv och fungerande konkurrens som verkar för konsumenternas bästa. Utskottet skriver:

”Från konsumentsynpunkt är det viktigt att det finns tillgång till en god kommersiell service.”

Utskottsmajoriteten anser också ”att den tillfälliga handeln bör avregleras i möjligaste mån. För att konsumenterna skall kunna erbjudas ett stort utbud av varor och tjänster till så låga priser som möjligt är det väsentligt med en väl fungerande konkurrens inom handeln.”

Men sedan vänder socialdemokraterna helt om och tror plötsligt inte att

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Tillfällig försäljning

den fungerande konkurrensen kan gagna konsumenterna, om inte politikerna är med och petar litet – och reglerar litet – i alla fall.

Tunga remissinstanser som näringsfrihetsombudsmannen, statens pris- och konkurrensverk och kommerskollegium avråder regeringen från att använda sig av viss tillståndsplikt. Men dem lyssnar socialdemokraterna inte på.

Socialdemokraterna har, som man ofta tvingas notera, mycket svårt att släppa gamla regleringstankar. Även om en del socialdemokrater numera försöker att tänka i takt med tiden, så ser man lätt av enskilda motioner – också i detta ärende – att många andra ledamöter i det socialdemokratiska partiet sitter ohjälpligt fast i gamla ideologiska dogmer om centralstyrning och planhushållning. Över huvud taget finns det en misstro mot andra krafter i samhället än de som politikerna har att hantera.

Jag vet inte hur många gånger jag har stått i denna talarstol och tvingats konstatera detta faktum, om och om igen.

Politikerstyrning och regleringar, samhällsägt och samhällsstyrt. Politikerna är alltid överlägsna och duktigare än vanliga människor och marknadskrafterna. Den grundfilosofin tycks ni socialdemokrater ha oerhört svårt för att släppa.

I reservationen från folkpartiet och moderaterna säger vi att det, utöver vad som krävs av hälso- och ordningsskäl, inte finns något behov av reglering av tillfällig handel. Den reservationen yrkar jag bifall till.

Däremot är vi helt överens när det gäller att stävja illojal konkurrens genom t.ex. skattebedrägerier. Att få bort anonymiteten genom uppgivande av namn, adress och telefonnummer är *ett* sätt, som vi tillstyrker. Det kan hända att man kan hitta fler sätt att förhindra direkt brottslighet. Det är vi öppna för. Men att från början utgå från att de som sysslar med tillfällig handel är ekonomiska brottslingar tar vi avstånd från.

Beträffande gatuhandeln, den som exempelvis bedrivs på Drottninggatan i Stockholm, vilken Karin Falkmer också nämnde, har vi gemensamt i utskottet påpekat problemet. Vi inväntar en proposition till riksdagen, som är utlovad till nästa år. Då får vi tillfälle att behandla och pröva den handelskategorin, som alltså inte tas upp i dagens betänkande.

Herr talman! Det är alltså beträffande reservation 1 som vi tänker begära votering.

Anf. 166 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Det är kommunernas uppgift att genom sitt ansvar för den fysiska planeringen tillse att grunden finns för en väl fungerande kommersiell detaljhandelservice i hela den egna kommunen. Det är ett ansvar som kommunerna bör ha även i framtiden. Den fysiska planeringen är en gemensam angelägenhet som samhället måste ha det yttersta ansvaret för. Det gäller detaljhandeln precis på samma sätt som t.ex. placering och förläggning av industrier eller annan service, bostadsbyggande eller andra delar av den fysiska planeringen. Därför tycker jag att det i grunden är fel, som moderaterna och folkpartisterna resonerar i detta sammanhang, att frånta kommunerna det ansvaret. Ingen skulle väl komma på tanken att frånta kommunerna ansvaret för övrig fysisk planering. Detaljhandel ingår som en del i

den fysiska planeringen. Den servicen är en del av det som människorna behöver ha i sina bostadsområden precis på samma sätt som de behöver sjukvård eller annan offentlig service.

Strukturen inom detaljhandeln går allt mer mot storskalighet och centralisering med bl.a. ett ökat inslag av extern stormarknadshandel. Detta leder i sin tur till ökade transportbehov och ökad bilanvändning. Konsekvensen blir en ökad påfrestning på vår miljö, som samhället, vi alla gemensamt och kollektivt, förr eller senare måste bära kostnaderna för. Fri konkurrens är bra, men fri konkurrens betyder att man konkurrerar på lika villkor. Det betyder att man också skall ta kostnaderna för det man förorsakar samhället genom sin verksamhet. Att överlasta kostnader på samhällskollektivet som en annan typ av handel får ta över är inte fri konkurrens.

Genom att plocka russin ur kakan från den lokala detaljhandeln med sina fasta kostnader kan t.ex. den tillfälliga handeln bli en bidragande och förstärkande faktor i den pågående strukturförändringen. Så småningom, när den lokala detaljhandeln slagits ut, blir det samhället som får gå in och ta konsekvenserna i fråga om både service och miljö. Det är därför angeläget att kommunerna, utan att därför självfallet behöva utöva något slags etableringskontroll – det är inte en kommunal uppgift och skall aldrig vara – ges vissa möjligheter att skydda den lokala handeln, som tar ett stort ansvar för den permanenta närservicen, i motsats till den tillfälliga handeln och den externa stormarknadshandeln. Därmed tar man också ett ansvar för att hela Sverige kan leva vidare med rimliga förutsättningar.

Det är skälet till att vi från centern förordar i vår reservation att den föreslagna lagen – som i och för sig innebär en liberalisering i förhållande till nuläget, något som vi välkomnar och tycker är bra – skall omfatta ett något bredare sortiment än det som här föreslagits, allt i akt och mening att på så sätt slippa ta kostnader för samhället i framtiden som uppkommer om den lokala handeln slås ut.

Därmed yrkar jag bifall till reservation 2. Samtidigt vill jag uttala mitt stöd till Karin Falkmers uppfattning beträffande den mer eller mindre vilda gatuhandel som pågår i ganska olikartade former. Jag tycker att det finns skäl, precis som Karin Falkmer sade, att titta närmare på den. Men vi får tillfälle att återkomma till det senare.

Anf. 167 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag sade ingenting om centern i mitt inlägg, men det kan jag väl göra nu eftersom centerns representant kritiserade oss. Jag kan bara beklaga, Roland Larsson, att centern går t.o.m. längre än socialdemokratin när det gäller regleringsfrågorna i det här ärendet. Det stämmer dåligt, tycker jag, med de marknadsekonomiska synpunkter som diskuterades i samband med tidigare ärende här i kväll.

Kommunerna har ju faktiskt att fatta beslut om huruvida de skall ha torghandel eller inte. Det kan kommunerna besluta själva. Kommunen är inte ålagd att lämna torghäls för torghandlare, utan kommunen kan själv besluta om man vill ha torghandel i sin stad eller ej. Däremot finns ingen anledning att ge kommuner befogenheter att kräva tillstånd av var och en som skall stå där och sälja.

Centern har tillsammans med socialdemokraterna genomdrivit plan- och bygglagen, som ger politikerna ytterligare ett instrument att reglera och bestämma var butiker får etablera sig. Vi har kritiserat den många gånger och tycker att den går för långt, men det är tydligen inte tillräckligt för centern. Centern vill gå ännu längre. I folkpartiet liberalerna har vi en mycket större tilltro till de köpmän som finns och som är etablerade. Vi tror att de klarar konkurrensen. Där skall det marknadsekonomiska systemet naturligtvis fungera. Det innebär inte att vi inte har en tilltro till den tillfälliga handeln. Vi vill ha ett brett utbud, fri konkurrens och det fria spelrum som skall finnas. Vi tycker att politikerna skall hålla sina fingrar borta från regleringar.

Anf. 168 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Jag hade hoppats att slippa gå i polemik med centerns representant, men jag får göra det i alla fall.

Handeln behöver inte styras av kommunpolitiker. Det kommunala planmonopolet är ett inslag som inte hör hemma i en marknadsekonomi. Jag har alls icke samma inställning som centerpartiet, som välsignar att kommunpolitikerna i detalj reglerar och styr detaljhandeln. Centern går ett steg längre än socialdemokraterna när det gäller reglering av detaljhandeln, och även jag beklagar det.

Anf. 169 ROLAND LARSSON (c) replik:

Herr talman! Det kan väl sägas att det finns en motsättning mellan ansvaret för den fysiska planeringen och det som kan uppfattas som inslag av etableringskontroll av den fria handeln. Jag är medveten om att det i praktiken är svårt att dra dessa gränser. Jag hävdar med bestämdhet att kommunerna måste ha ansvaret för den fysiska planeringen på detta liksom på alla andra områden och att man inte kan isolera detaljhandeln och säga att denna inte skall vara underordnad samman regler och bestämmelser som annat fysisk planering. Detta sagt vad beträffar detaljhandeln och kommunernas ansvar för den fysiska planeringen.

Den tillfälliga handeln och marknadskrafterna i det avseendet har inte medverkat till att förbättra servicen på det sätt som här görs gällande, eftersom samhället med olika åtgärder har utarmat stora delar av vårt land, vilket medfört att den kommersiella servicen är mycket svag på många områden. Vi vet alla att när den kommersiella servicen, affären, försvinner från bygden, då försvinner också litet av livsnerven i hela området. Därför är detta en oerhört betydelsefull fråga.

I valet mellan att ytterligare stora delar av vårt land skulle dö ut i brist på den här typen av kommersiell service och att man i viss mån håller tillbaka den tillfälliga handeln, som kan komma att plocka russen ur kakan för den permanenta handeln, tycker jag att man bör vara beredd att ta detta lilla problem – det är trots allt ett litet problem jämfört med de stora problem som finns i glesbygden.

Jag vill poängtera att jag nu talar om typiska småorter, om den del av landet där detta problem finns och inte om det stora kommunerna, där det här inte är något problem. Man måste också kunna lita på att kommunerna

har vett och sans att tillämpa detta på ett sätt som är bra även ur konkurrenssynpunkt.

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Tillfällig försäljning

Anf. 170 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker bara inte, Roland Larsson, att det är vår sak som politiker att ta parti för den ena eller andra handelskategorin, att försöka skydda den ena handelskategorin mot den andra. Såväl kommunalpolitikernas som våra uppgifter är att skapa så goda förutsättningar som möjligt för handeln och för näringslivet. Sedan är det handelns och butikernas sak att tävla om kunderna, och det skall de göra utan politikernas inblandning.

Anf. 171 KARIN FALMAR (m) replik:

Herr talman! Frihet för handeln gagnar konsumenterna. Det passar inte med en reglering av handeln i ett marknadsekonomiskt system. Jag bor själv i en mindre kommun, en sådan som Roland Larsson talar om. Om det kommer en tillfällig försäljare till den kommunen, lockar han extra mycket folk, som besöker även den redan etablerade handeln. Jag tror inte att det fungerar riktigt så som Roland Larsson tror. Det som gagnar konsumenterna även i de små kommunerna är en ökad konkurrens om kunderna.

Anf. 172 ROLAND LARSSON (c) replik:

Herr talman! Vad vi nu talar om är faktiskt en avreglering i förhållandet till i dag. Det innebär en betydande skillnad i förhållande till de byråkratiska regler som för närvarande gäller. Att vi i centern tycker att man i någon mån vid denna avreglering skall beakta den lokala handelns situation innebär inte att vi på något sätt är emot denna avreglering.

Visst är det riktigt att konkurrensen gagnar konsumenterna. Men jag tycker att ett villkor skall vara att konkurrensen sker på lika villkor. Om en del av detaljhandeln skall bära kostnader som den andra delen inte har, är det inte en riktig konkurrenssituation. Den lokala handeln har sina fasta kostnader och kravet på att den skall fungera permanent år ut och år in. Därför sker inte konkurrensen med den tillfälliga handeln på lika villkor, för att nu inte tala om de externa stormarknaderna, som medför att samhället så småningom får ta kostnaderna för att sanera de miljöproblem och andra problem som dessa förorsakar. Jag tycker att kostnaderna i så fall skall bäras av denna handel. Om så blir fallet kan vi helt och hållet ta bort dessa bestämmelser. Det måste ligga även i de andra borgerliga partiernas intresse att se till att konkurrensen sker på lika villkor. Låt oss därför försöka komma fram till regler som innebär att alla får bära samma kostnader för sin verksamhet. Då kan vi helt och hållet ta bort dessa bestämmelser.

Anf. 173 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Det har fogats två reservationer till det här betänkandet.

Bakom reservation nr 1 står moderaterna och folkpartiet, som inte tycker att regerings förslag om avreglering av tillfällig handel går tillräckligt långt. Jag vill understryka att det är lagen om tillfällig handel som vi nu behandlar, eftersom torghandeln helt plötsligt har dykt upp i debatten. Denna regleras av lagen om torghandel, och i denna lag föreslås nu inga ändringar.

I reservation nr 2 anför centern tvärtom, att man tycker att lagförslaget går för långt, och man vill ha fler varor reglerade.

Detta tyder väl på att majoriteten har hamnat rätt, och jag yrkar bifall till utskottets förslag och avslag på reservationerna.

Syftet med regeringens proposition är att skydda konsumenterna – inte den ena eller andra formen av handel. Utgångspunkten är att en fri konkurrens ligger i konsumenternas intresse och att ingripanden mot tillfällig handel bara skall göras när denna på grund av sin speciella karaktär kan ha negativa effekter ur konsumentens synpunkt. Det understryks också att ingripandena inte skall vara mer långtgående än vad som motiveras av konsumentintresset.

Två speciella aspekter har ansetts särskilt viktiga för konsumenterna. Det måste finnas regler som gör att konsumenterna kan spåra försäljare för reklamationer och dylikt. På den punkten är vi i utskottet helt överens.

Det framhålls också att konsumenter, främst i glesbygd, skall garanteras tillgång till kommersiell service med viktiga basvaror. Man har i det här fallet begränsat sig till livsmedel, kläder och skor.

Ingripanden mot den tillfälliga handeln skall kunna göras endast i de fall när varuförsörjningen i ett område utsätts för störningar. Det måste väl vara rimligt att kommuner som har stora svårigheter att hålla i gång den sista affären kan skydda denna mot de problem som en helt fri tillfällig handel kan föra med sig. Många av dessa affärer har glesbygdssöd; samhället betalar för att affärerna skall kunna hållas i gång. Inte har väl konsumenterna någon fördel av att den sista butiken slås ut av en tillfällig handel med ett mycket begränsat sortiment t.ex. en korvförsäljare som kommer med korv i baksätet på bilen någon gång i veckan. En sådan tillfällig handel kan ta bort den sista möjligheten för den fasta butiken att hålla i gång.

Däremot kan jag inte se något skäl att ta med ytterligare varugrupper i skyddet. En möbelaffär t.ex. som inte kan tåla trycket från tillfällig handel kan förmodligen inte ha ett sortiment som i längden är tillräckligt för kundkretsens behov.

En avvikelse från propositionen har utskottet gjort. Det gäller ikraftträdandedatum. Utskottet anser att kommunerna bör få ett par månader på sig att förändra sina rutiner, och vi föreslår att lagen skall träda i kraft den 1 april i stället för vid årsskiftet.

När det sedan gäller vad som skall finnas i den väntade propositionen om ordningsstadgan nöjer jag mig, liksom Gudrun Norberg och Roland Larsson, med att hänvisa till vad som står i betänkandet. Jag kan inte se att det finns skäl till ytterligare beställningar från regeringen i det fallet.

För övrigt tror jag att vi helt har klarat ut positionerna i den här frågan. För egen del avslutar jag därför den här debatten med att säga god natt till herr talmannen, till personalen och till de ärade kammarledamöter som fortfarande finns här i kammaren.

Anf. 174 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Det här förslaget är faktiskt, glädjande nog, ett steg i rätt riktning, som jag tidigare har sagt. Den lag som finns och den lilla rest av reglering som finns kvar skall utvärderas om tre år. Det är min bestämda

förhoppning att vi vid den utvärderingen kan stryka resterande tillståndskrav. Jag är nämligen övertygad om att det skulle göra varken till eller från för glesbygdsbutikernas del.

Glesbygdsbutiker och butiker i mindre kommuner har ofta mycket högre priser på sina varor än vad affärer i närliggande kommuner har. Därför gör invånarna sina veckoinköp i storköpsaffärer, vilket inte förbättrar glesbygdsbutikernas möjligheter.

Kanske gör invånarna, om en tillfällig försäljare då och då lockar dem att stanna kvar i sin kommun, sina inköp i den butik som finns på orten.

Jag tror att det kan vara dags att avsluta dagens debatt, för jag tror inte att vi kommer längre i diskussionen. Jag vill bara säga att jag är övertygad om att fri konkurrens och etableringsfrihet på handelns område är det som gagnar svenska konsumenter var i landet de än bor.

Anf. 175 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Det är kanske dags att säga god natt och att gå hem, eftersom vi tydligen inte riktigt vet vad vi diskuterar.

Socialdemokraternas talesman Inga-Britt Johansson säger att det inte handlar om torghandel. Men jag instämmer inte i det, utan jag håller mig till det som står i propositionen:

"Lagen är tillämplig på all s.k. tillfällighetshandel, oavsett om den bedrivs i lokaler eller liknande utrymmen som utnyttjas vid enstaka tillfällen eller för kortare tid, från försäljningsstånd, fordon eller andra anordningar som har ställts upp utomhus eller genom kringföring. Till skillnad från lagen om tillfällig handel" – alltså den gamla – "är den nya lagen alltså tillämplig även i fråga om torghandel, marknadshandel samt handel som sker på mäsas och liknande."

Om socialdemokraterna inte ens vet vad det är för handel som vi diskuterar tycker jag att den här debatten kan avslutas – det är ju meningslöst att fortsätta debatten.

Anf. 176 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Med anledning av det senaste inlägget måste jag, trots att jag redan sagt god natt, begära ordet för att säga följande. Faktum är att för att bedriva torghandel måste kommunen besluta att det skall finnas ett torg som det kan bedrivas handel på, och det är en helt annan sak.

Anf. 177 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Det är precis vad jag har sagt tidigare i en replik till Roland Larsson. Kommunen har att bestämma om det skall finnas någon torghandel över huvud taget på torget. Det handlar alltså om att kommunen har rätt att bestämma om någon plats skall upplåtas. Om kommunen bestämmer sig för att upplåta plats, regleras handeln av de bestämmelser som föreslås i den här propositionen och av lagen om tillfällig handel.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 6 december.)

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

Tillfällig försäljning

24 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1990/91:61 Ändrade regler för bidrag till avhjälpande av fukt- och mögelskador i småhus

1990/91:Bo16 av Knut Billing m.fl. (m)

1990/91:Bo17 av Agne Hansson m.fl. (c)

1990/91:Bo18 av Siw Persson (fp)

25 § Anmälan om interpellation

Anmälades att följande interpellation framställdes

den 5 december

1990/91:113 av *Lars Norberg* (mp) till industriministern om statliga monopol:

I den allmänna marknadsekonomiska yra som dominerar dagens debatt om den ekonomiska verksamheten är frågan om monopol ett alltför sällan diskuterat problem. Vi har visserligen en Näringsfrihetsombudsman och ett Konsumentverk, och de klagar över att de har alltför svaga medel till sitt förfogande för att komma till rätta med prisöverenskommelser och annan monopolitisk verksamhet.

Staten har sedan gammalt varit starkt engagerad inom området för så kallade naturliga monopol, vilka också kallas tekniska monopol eftersom de grundar sig på ett tekniskt förhållande som gör att konkurrens svårigen kan upprätthållas i längden. Sannolikheten att en konkurrent exempelvis skulle vilja anlägga en konkurrerande kraftledning parallellt med en redan existerande är ytterst låg. Därtill kommer att det allmänna förmodligen skulle försöka att förhindra ett sådant företag som ju skulle leda till onödigt markförstöring m.m.

Det utmärkande för tekniska monopol är också att konkurrens på det tekniska området ganska säkert resulterar i att konkurrenter slås ut och ett företag kvarstår som segrare och med monopol.

Innehavaren av ett naturligt monopol kan emellertid lätt förfalla till en ur kundernas synpunkt ohemul prispolitik samtidigt som han – i avsaknaden av effektiv konkurrens – kanske försummar teknikutveckling och effektivitet. Sedan gammalt har därför det allmänna sökt kontrollera sådana monopol. I Sverige har det vanligen skett genom statligt eller kommunalt ägande. Därför har vi ett statligt vägnät, järnvägsnät, telefonnät, högspänningsnät etc. På samma sätt har vi kommunala VA-nät, och eldistributions- och fjärrvärmenät.

Detta är nu inte enda skälet till att staten och kommunen har velat äga naturliga monopol. Det har också funnits ett annat ideologiskt skäl att ha kontroll på prissättningen. Man har velat utjämna kostnaderna för medbor-

garna så att de som av lyckliga omständigheter har kommit att ligga nära centrum av nätet får subventionera kostnaderna för dem som befinner sig i periferin.

Planerna på att ombilda Vattenfall till aktiebolag aktualiserar dessa frågor. Vattenfall är ett monopolföretag när det gäller högspänningsnätet liksom i vissa kommuner när det gäller detaljdistribution. Vattenfall är dessutom prisledande när det gäller elkraft och bildar där tillsammans med några få andra kraftföretag ett oligopol där reell konkurrens egentligen ej förekommer.

Inom industridepartementets område finns avancerade planer på att bygga upp ett nytt tekniskt monopol i form av ett fossilgasnät genom det delvis statsägda företaget SwedeGas.

Tidigare har man använt sig av affärsverksformen för att ge staten, respektive kommunen tillräckligt inflytande och för att ge allmänheten tillräcklig insyn. Nu tycks denna politik ha övergivits. Samtidigt har regeringen vid flera tillfällen deklarerat att den på statliga aktiebolag endast ställer kravet att de skall arbeta på marknadens villkor – givetvis inom lagarna – och ge god utdelning på statens kapital.

Om dessa principer tillämpas på företag som innehar naturliga monopol bortfaller det allmännas möjlighet att kontrollera såväl taxesättning som effektivitet samt utjämning mellan olika brukare av företagets tjänster.

Riksdagens ledamöter har nyligen tillställts ett brev av Televerkets generaldirektör som på ett intressant sätt belyser det dilemma som kan uppstå. Det gäller en kopia av ett brev från Televerket till Kinnevikskoncernen som handlar om samtrafikavgifter för mobiltelefoner. Televerket eftersträvar ju också ombildning till aktiebolag.

Televerket säger dels att man aldrig har haft monopol på telenätet i Sverige och säger sig välkomna konkurrens vilket skulle kunna ske via Banverkets fiberoptiska nät. Envar torde inse det orimliga i att kunna åstadkomma en reell konkurrens när det gäller det totala telenätet. Några rader längre ned framhåller Televerket också mycket riktigt att ett "sammanhållet telenät" har betraktats som en väsentlig nationell tillgång. Av tekniska skäl kan vi nog förvänta oss att denna tillgång torde bestå för överskådlig tid.

Slutligen framhåller Televerket att "Det är regering och riksdag som ytterst har att ta ställning till vilken avvägning som skall gälla mellan regionalpolitiska och andra mål för prissättningen."

Ovanstående är en god illustration av motsättningen mellan viljan att inte vara ett monopolföretag och att i realiteten vara det. Det tycks grassera en formlig feber bland de statliga affärsverken att ombilda sig till aktiebolag. Så har ju redan skett när det gäller FFV. Det är förståeligt att verksledningarna eftersträvar aktiebolagsformen som radikalt minskar möjligheten för riksdagen till insyn och ger betydligt större frihet för finansiella transaktioner m.m.

Riksdagen har ju också redan på regeringens förslag avhänt sig en stor del av möjligheterna att kontrollera affärsverkens investeringar.

Mina frågor blir då:

Vilken politik avser regeringen i fortsättningen driva när det gäller statliga företag som är innehavare av naturliga monopol?

Hur skall regionalpolitiska och fördelningsmässiga hänsyn tas om monopolföretagen ombildas till aktiebolag?

26 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställdes

den 4 december

1990/91:277 av *Ylva Annerstedt* (fp) till utrikesministern om Sudan:

Sedan militärkuppen i Sudan 1989 har Amnesty International rapporterat om övergrepp mot de mänskliga rättigheterna i hela landet. Rapporterna talar speciellt om övergreppen mot läkare och sjuksköterskor som hålls isolerade utan möjlighet till kommunikation med omvärlden.

En mängd arresteringar och fängslande utan rättegång har också drabbat politiker, fackföreningsaktiva och advokater.

Civilbefolkningen i södra Sudan utsätts för ofattbara lidanden för att de motsätter sig den islamiska fundamentalistregeringens försök att införa muslimsk lag. Regelrätta bombningar utförs i byarna i söder och både FN:s personal och medicinsk personal på andra sidan gränsen hindras från att transportera sårade.

Det är mycket tyst om förhållandena i Sudan. Mot den bakgrunden vil jag ställa följande fråga till utrikesminister Sten Andersson:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta med anledning av rapporterna om övergreppen mot de mänskliga rättigheterna?

den 5 december

1990/91:278 av *Ann-Cathrine Haglund* (m) till statsrådet Göran Persson om grundskoleundervisningen:

Enligt uppgift får grundskolans elever inte den undervisning som läroplanen föreskriver. Särskilt illa är det i ämnena samhällskunskap och religionskunskap. Bristerna gäller även delar av den naturvetenskapliga undervisningen.

I maj rapporterade forskare att det i vissa klasser knappast ges någon undervisning i religionskunskap och samhällskunskap på mellanstadiet.

Det är inte rimligt att det i en obligatorisk skola finns sådana brister i undervisningen som här påtalats. Elever och föräldrar har ingen reell möjlighet att påverka situationen.

Vilka åtgärder avser skolministern vidta för att alla elever skall få den undervisning de har rätt att få enligt läroplanen?

1990/91:279 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till kommunikationsministern om dispens från kravet på taxameter:

Taxibilar skall enligt lag vara försedda med s.k. taxameter. Enligt uppgift kommer även "limousinebilar", dvs. sådana som enbart sysslar med t.ex. körning av passagerare från och till flygplatser till ett i förväg bestämt pris att tvingas installera taxameter till en dryg kostnad (30 000/40 000 kronor), utan att densamma kommer till användning.

Är statsrådet beredd medverka till att hyrbilar typ SAS Limousine och som inte går i taxitrafik slipper installera taxameter?

1990/91:280 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till justitieministern om ekonomiskt stöd till politiskt parti:

Socialdemokraterna har beslutat att inte acceptera kollektivt anslutna medlemmar då risken var stor att riksdagen skulle förbjuda nämnda anslutningsform.

Trots att kollektivanslutningen nu slopats har Kommunals avdelning i Malmö bestämt att, i syfte att även fortsättningsvis ekonomiskt stödja socialdemokraterna, till Malmö Arbetarkommun betala 40:– medlem/år fr.o.m. 1991. Pengarna tas från fackföreningsavgifterna.

Medlemmarna har ingen möjlighet att reservera sig och tvingas betala till ett parti man kanske inte sympatiserar med!

Är statsrådet beredd medverka till åtgärder så att inte någon, mot sin vilja, tvingas ekonomiskt stödja ett politiskt parti man inte sympatiserar med?

1990/91:281 av *Margitta Edgren* (fp) till socialministern om donation av organ för transplantation:

Huddinge sjukhus, transplantationskirurgiska kliniken har börjat distribuera donationskort. Syftet är att människor på ett enkelt sätt kan tala om att de är villiga eller inte villiga att donera sina organ.

Jag tycker det är ett bra initiativ, som borde spridas till alla medborgare. Detta har självfallet inte ett enskilt sjukhus råd att göra på egen hand. Dessutom ligger det, menar jag, i statens intresse att medborgarna får upplysning om de möjligheter som finns att ge sin vilja till känna.

Min fråga är:

Ämnar socialministern ta initiativ till att bredda verksamheten och kanske ge ekonomiskt stöd initialt, på sätt som ger alla medborgare samma möjligheter att få tala om vad man vill med sina organ efter döden?

1990/91:282 av *Margitta Edgren* (fp) till statsrådet Erik Åsbrink om identitetsbyte:

En enhetschef vid länsskattemyndigheten i Stockholm har lämnat medgivande till identitetsbyte efter en ansökan av den s.k. obducenten i det aktuella målet om styckmord. Beslutet JO-anmälades av en privatperson. JO har efter genomgång av handlingarna sagt att enhetschefen fattat beslut på alltför lösa grunder. Jag kan inte låta bli att jämföra med de svårigheter som möter t.ex. en kvinna som behöver identitetsbyte på grund av att hon förföljs av tidigare make/sambo.

Min fråga:

Vilka slutsatser drar statsrådet av JOs pricking för framtida beslut av samma karaktär?

1990/91:283 av *Gunnar Hökmark* (m) till statsrådet Maj-Lis Lööw om balterers möjligheter att få visum till Sverige :

Ett av det viktigaste bidragen det svenska samhället kan ge de baltiska folken i deras strävanden till självständighet är att underlätta kontaktskapande över Östersjön. Inom samhällslivets alla områden är förmodligen kontakter, kunskaper och överföring av know how det som tillsammans med en utvecklad samhörighetskänsla med Västeuropa kan betyda mest för balterna. Mot den bakgrunden är det beklagligt att det i dag för många balter upplevs som lättare att få utresetillstånd ur Sovjetunionen än att få visum till Sverige. Mot denna bakgrund vill jag fråga statsrådet följande:

Avser regeringen att vidta åtgärder för att underlätta för balter att få visum till Sverige?

1990/91:284 av *Ulla Orring* (fp) till jordbruksministern om försöksanstalten Röbbäcksdalen:

Vid Norrlands lantbruks försöksanstalt, Röbbäcksdalen i Umeå, finns 13 olika avdelningar med ca 100 anställda. Avdelningarna har emellertid i sin tur olika huvudmän och fungerar därför självständigt utan administrativ samverkan.

Åtta avdelningar sorterar t.ex. under Sveriges lantbruksuniversitet men där finns även Statens utsädeskontroll, Statens lantbrukskemiska laboratorium, Statens maskinprovningar, Svalöf AB och Svensk Torvforskning.

Samtliga enheter utom Statens utsädeskontroll och Svensk Torvforskning har ställt sig bakom önskemål om att bilda en stiftelse. Syftet är att åstadkomma en mer samlad organisation och ett utökat regionalt samarbete. Stiftelsen skulle även avsevärt förbättra möjligheterna för Röbbäcksdalen att bli ett centrum för norrländsk lantbruksforskning.

Med anledning av ovanstående vill jag ställa följande fråga:

Kommer statsrådet att verka för att en stiftelsebildning tillkommer?

1990/91:285 av *Karin Wegestål* (s) till kommunikationsministern om förebyggande av olyckor i Öresund:

Öresund är en av världens mest trafikerade farleder. Områdena på båda sidor om sundet bebos av sammanlagt nära tre miljoner människor. En sjöolycka skulle kunna få katastrofala följder, särskilt vid transport av farligt gods. Detta skulle kunna förebyggas om berörda myndigheter kunde inta skärpt beredskap under passagen.

Vilka möjligheter har samhället att kräva besked av handelsfartyg när de fraktar farligt gods genom Öresund?

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 19 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 10 § anf. 55 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 17 § anf. 98 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 19 § anf. 132 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.57,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 22 § anf. 162 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

BENGT TÖRNELL

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 5 december

1 § Justering av protokoll	1
2 § Förnyad bordläggning	1
Meddelande om samlad votering	1
3 § Vårdnad och umgänge	1
Lagutskottets betänkande LU13	
Debatt	
Justitieminister Laila Freivalds (s)	
Charlotte Cederschiöld (m)	
Bengt Harding Olson (fp)	
Martin Olsson (c)	
Elisabeth Persson (v)	
Elisabet Franzén (mp)	
Gunilla Andersson (s)	
Lennart Andersson (s)	
Kaj Larsson (s)	
Ulla Pettersson (s)	
Kjell Dahlström (mp)	
<i>Beslut fattades efter 10 §</i>	
4 § Ändring i lagen om internationell järnvägstrafik	45
Lagutskottets betänkande LU14	
Debatt	
Elisabet Franzén (mp)	
Stig Gustafsson (s)	
<i>Beslut fattades efter 10 §</i>	
5 § Ändrade kassakravsavgifter	47
Finansutskottets betänkande FiU5	
Debatt	
Rune Rydén (m)	
Lisbet Calner (s)	
<i>Beslut fattades efter 10 §</i>	
6 § Riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1989/90 . . .	49
Finansutskottets betänkande FiU6	
<i>Beslut fattades efter 10 §</i>	
7 § Ändringar i allemanssparandet	49
Finansutskottets betänkande FiU7	
Debatt	
Rune Rydén (m)	
Lars De Geer (fp)	
Carl Frick (mp)	
Roland Sundgren (s)	
Ivar Franzén (c)	
<i>Beslut fattades efter 10 §</i>	

8 § Uppbörderna av tillfällig arbetsmiljöavgift	51	Prot. 1990/91:39 5 december 1990
Finansutskottets betänkande FiU9		
<i>Beslut fattades efter 10 §</i>		
9 § Deklarations- och kontrollfrågor i anslutning till skattereformen, m.m.	52	
Skatteutskottets betänkande SkU3		
Debatt		
Hugo Hegeland (m)		
Görel Thurdin (c)		
Carl Frick (mp)		
Yvonne Sandberg-Fries (s)		
<i>Beslut fattades efter 10 §</i>		
10 § Ändringar i vägtrafikskattelagen	58	
Skatteutskottets betänkande SkU5		
Debatt		
Karl-Gösta Svenson (m)		
Görel Thurdin (c)		
Gösta Lyngå (mp)		
Kjell Nordström (s)		
Beslut	63	
Lagutskottets betänkande LU13		
Lagutskottets betänkande LU14		
Finansutskottets betänkande FiU5		
Finansutskottets betänkande FiU6		
Finansutskottets betänkande FiU7		
Finansutskottets betänkande FiU9		
Skatteutskottets betänkande SkU3		
Skatteutskottets betänkande SkU5		
11 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 29 november	65	
Utbildningsutskottets betänkande UbU2		
Näringsutskottets betänkande NU2		
Näringsutskottets betänkande NU8		
Beslut om samlad votering	65	
12 § Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag	66	
Justitieutskottets betänkande JuU5		
Debatt		
Berith Eriksson (v)		
Krister Skånberg (mp)		
Lars-Erik Lövdén (s)		
<i>Beslut fattades efter 17 §</i>		
13 § Teleavlyssning m.m.	71	
Justitieutskottets betänkande JuU6		
Debatt		
Berith Eriksson (v)		
Krister Skånberg (mp)		
Britta Bjelle (fp)		
<i>Beslut fattades efter 17 §</i>		

14 § Fastighetsdomstolar, m.m.	75
Justitieutskottets betänkande JuU7	
Debatt	
Birgit Henriksson (m)	
Lars Sundin (fp)	
Anders Svärd (c)	
Göran Magnusson (s)	
<i>Beslut fattades efter 17 §</i>	
15 § Uppskjutande av ikraftträdande av vissa ändrade bestämmelser om motorredskap och traktorer, m.m.	80
Trafikutskottets betänkande TU8	
<i>Beslut fattades efter 17 §</i>	
Tredje vice talmannen (om sammanträdets fortsättning under kväl- len)	80
16 § Säkerheten vid järnväg, tunnelbana och spårväg, m.m.	80
Trafikutskottets betänkande TU9	
Debatt	
Tom Heyman (m)	
Rune Johansson (s)	
Rune Thorén (c)	
Roy Ottosson (mp)	
Kenth Skårvik (fp)	
<i>Beslut fattades efter 17 §</i>	
17 § Lagstiftning till följd av beslutet om en ny regional statlig förvalt- ning	84
Bostadsutskottets betänkande BoU5	
Debatt	
Agne Hansson (c)	
Margareta Gard (m)	
Ingrid Hasselström Nyvall (fp)	
Eva Zetterberg (v)	
Claes Roxbergh (mp)	
Magnus Persson (s)	
Rune Thorén (c)	
Beslut.	100
Justitieutskottets betänkande JuU5	
Justitieutskottets betänkande JuU6	
Justitieutskottets betänkande JuU7	
Trafikutskottets betänkande TU8	
Trafikutskottets betänkande TU9	
Bostadsutskottets betänkande BoU5	
Beslut om samlad votering	101
18 § Lotterifrågor.	101
Kulturutskottets betänkande KrU8	
Debatt	
Lars Ahlström (m)	
Margareta Fogelberg (fp)	
Stina Gustavsson (c)	

19 § Minerallagstiftning m.m.	107
Näringsutskottets betänkande NU7	
Debatt	
Karin Falkmer (m)	
Lars De Geer (fp)	
Per-Ola Eriksson (c)	
Rolf L Nilson (v)	
Lars Norberg (mp)	
Mats Lindberg (s)	
Beslut.	120
Kulturutskottets betänkande KrU8	
Näringsutskottets betänkande NU7	
Beslut om uppskjuten votering	121
Ajournering	121
Återupptagna förhandlingar	121
20 § Utrikeshandel	122
Näringsutskottets betänkande NU9	
Debatt	
Gunnar Hökmark (m)	
Hadar Cars (fp)	
Per-Ola Eriksson (c)	
Rolf L Nilson (v)	
Lars Norberg (mp)	
Lennart Pettersson (s)	
Torgny Larsson (s)	
<i>Beslut skulle fattas den 6 december</i>	
21 § Ersättning för inkassokostnader	143
Näringsutskottets betänkande NU11	
<i>Beslut skulle fattas den 6 december</i>	
22 § 1989 års internationella avtal om jute och juteprodukter	143
Näringsutskottets betänkande NU13	
Debatt	
Gunnar Hökmark (m)	
Lennart Pettersson (s)	
Lars Norberg (mp)	
<i>Beslut skulle fattas den 6 december</i>	
23 § Tillfällig försäljning.	147
Näringsutskottets betänkande NU14	
Debatt	
Karin Falkmer (m)	
Gudrun Norberg (fp)	
Roland Larsson (c)	
Inga-Britt Johansson (s)	
<i>Beslut skulle fattas den 6 december</i>	
24 § Bordläggning	156

Prot. 1990/91:39
5 december 1990

25 § Anmälan om interpellation	
1990/91:113 av Lars Norberg (mp) om statliga monopol	156
26 § Anmälan om frågor	
1990/91:277 av Ylva Annerstedt (fp) om Sudan	158
1990/91:278 av Ann-Cathrine Haglund (m) om grundskoleundervisningen	158
1990/91:279 av Sten Andersson i Malmö (m) om dispens från kravet på taxameter	158
1990/91:280 av Sten Andersson i Malmö (m) om ekonomiskt stöd till politiskt parti	159
1990/91:281 av Margitta Edgren (fp) om donation av organ för transplantation	159
1990/91:282 av Margitta Edgren (fp) om identitetsbyte	159
1990/91:283 av Gunnar Hökmark (m) om balters möjligheter att få visum till Sverige	160
1990/91:284 av Ulla Orring (fp) om försöksanstalten Röbbäcksdalen	160
1990/91:285 av Karin Wegestål (s) om förebyggande av olyckor i Öresund	160

